

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 74

(2005–2006)

Om lov om endringer i tvisteloven
(endringer i straffeprosessloven og
andre lover)

Innhold

1	Proposisjonens hovedinnhold	5	3.3.7	Jordskifteloven	22
2	Bakgrunnen for lovforslaget og proposisjonen	7	3.3.8	Forliksrådene som domstol	23
2.1	Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)	7	3.3.9	Enkelte spørsmål om organiseringen av Høyesteretts virksomhet	23
2.2	Høring om ikraftsetting av tvisteloven	7	3.4	Tvistelovens begrepsbruk og struktur utløser behov for endring i andre lover	25
2.3	Rammer for denne proposisjonen og hvordan den er bygd opp	11	3.4.1	Lovlig stedfortreder	25
2.3.1	Hel eller delvis ikraftsetting	11	3.4.2	Hjemting	25
2.3.2	Om den vedtatte tvisteloven bør endres nå	11	3.4.3	Tvistemål	25
2.3.3	Opplegget for den videre framstilling	11	3.4.4	Kjønnsnøytrale betegnelser	25
3	Endring av tvisteloven og tilpassing av andre lover	12	3.4.5	Prosesskrift	26
3.1	Generelt om behovet for endringer ..	12	3.4.6	Motsøksmål, hovedkrav/motkrav og motanke	26
3.2	Lovbestemmelser som viser til regler som oppheves ved tvisteloven	13	3.4.7	Intervensjon	26
3.2.1	Opphevet regel er i hovedtrekk videreført i tvisteloven	13	3.4.8	Gyldig forfall, uteblivelsesdom og oppreisning	26
3.2.2	Opphevet regel er ikke blitt videreført i tvisteloven	14	3.4.9	Borgerlige krav	27
3.3	Nye regler i tvisteloven kan utløse behov for endring av andre lover	14	3.4.10	Dom, kjennelse og beslutning	27
3.3.1	Ny regel i tvisteloven er allerede kommet til uttrykk i annen lov	14	3.4.11	Hjemmelsmann	27
3.3.1.1	Annen lov har regler om hurtig saksbehandling	14	3.4.12	Adgang til bevis og regler om vitner, dokumenter og granskning	28
3.3.2	Bestemmelser i annen lov som bygger på en regel i tvistemålsloven	15	3.4.13	Bevisopptak	28
3.3.2.1	Generelt	15	3.4.13.1	Generelt	28
3.3.2.2	Lovregler om å legge fram bevis	15	3.4.13.2	For hvilken tingrett skal krav om bevissikring fremmes?	30
3.3.2.3	Lovregler om begrensning av møte- plikt på grunn av lange avstander	16	3.4.13.3	Varslingsregler og TRIPS-avtalen	30
3.3.2.4	Lovregler om fritak for vitneplikt	17	3.4.13.4	Erstatning for kostnader ved bevissikring	31
3.3.2.5	Lovregler om henvisning og hjemvisning	17	3.4.14	Anke og kjæremål	31
3.3.3	Lovregler som avviker fra enkelte hovedprinsipper	17	3.4.15	Påkjent krav	33
3.3.3.1	Lovregler om avvikende instansrekkefølge	17	3.4.16	Gjenopptakelse	33
3.3.3.2	Lovregler om flere enn to skjønnsmedlemmer eller med- dommere	18	3.5	Bestemmelser i tvisteloven som åpner for avvikende regler i andre lover	34
3.3.4	Lovregler om behandling av tvister i søksmåls former	20	3.6	Behov for å endre tvisteloven	34
3.3.5	Forkynning av forliksråds- dokumenter	21	3.6.1	Generelt	34
3.3.6	Verneting i utlendingssaker	22	3.6.2	Tidsfristen i småkravprosessen	35
			3.6.3	Bevisforbud for betroelser til særlige yrkesutøvere	36
			3.6.4	Overprøving av nektelse av å fremme en anke	37
			4	Konsekvensanalyser	40
			4.1	Innledning	40
			4.2	Høringsinstansenes syn	40
			4.3	Departementets vurdering	44
			4.3.1	Konsekvensanalyser	44
			4.3.2	Administrative og økonomiske virkninger	46
			4.3.3	Måltall	47

5	Forutsetninger for ikraftsetting ...	48	6	Spesialmerknader til lovforslaget	59
5.1	Opplæring	48	Forslag til lov om endringer i tvisteloven		
5.2	Utviklingsarbeid	51	(endringer i straffeprosessloven og		
5.3	Teknisk utstyr	52	andre lover		
5.4	Restansedarbeiding	54	115		
5.5	Iverksettingstidspunkt	55			

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 74

(2005–2006)

Om lov om endringer i tvisteloven (endringer i straffeprosessloven og andre lover)

*Tilråding fra Justis- og politidepartementet av 12. mai 2006,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

Justisdepartementet legger med dette fram forslag til endringer i lovgivningen i forbindelse med ikraftsetting av lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven). Departementet foreslår også når loven bør tre i kraft, og hvilke forutsetninger som da bør være oppfylt. Proposisjonen er en oppfølging av Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) og utgjør en del av en betydelig reform som legger til rette for et kulturskifte i rettspleien og en tidsmessig behandling av sivile rettsvister. Hovedformålet med reformen er å gi en mer effektiv sivil rettspleie som gir raskere, billigere og riktigere tvisteløsning og bidrar til rettsavklaring.

Den øvrige lovgivningen har svært mange lovbestemmelser om behandling av sivile tvister. Det er lovregler som innen sitt virkefelt viser til bestemmelsene i tvistemålsloven, eller som supplerer eller korrigerer dem. Departementet foreslår lovendringer som er helt nødvendige som følge av tvisteloven, og har tatt sikte på at de nye synspunktene som tvisteloven hviler på, i størst mulig grad skal få gjennomslag i den øvrige lovgivningen. Departementet har vurdert om nye regler i tvisteloven utløser behov for endringer i andre lover. Det vises til 3.1 til 3.3 i denne proposisjonen.

Tvistelovens begrepsbruk og struktur utløser behov for endringer i andre lover. Departementet

har gjennomgått den øvrige lovgivningen – både straffeprosessloven og nærmere 150 andre lover – med sikte på at den nye terminologien i størst mulig grad får gjennomslag, jf. 3.4.

Departementet mener at spørsmålet om eventuelt å gjøre endringer i tvisteloven, bør utstå til den evaluering som skal skje når loven har virket i tre år, jf. Inst. O. nr. 110 (2004-2005). Det foreslås likevel enkelte endringer som i hovedsak gjelder tidsfristen for småkravprosessen og reglene om bevisforbud for betroelser til særlige yrkesutøvere, jf. 3.6.

Departementet behandler i proposisjonens kapittel 4 konsekvensanalyser for den nye tvisteloven og skisserer de viktigste målene som ønskes oppnådd ved loven. Departementet er også i gang med å planlegge en evaluering av loven, og det redegjøres for på hvilken måte departementet tar sikte på å få utført en analyse av om sentrale mål ved loven blir oppnådd. I tillegg vurderes nærmere økonomiske og administrative konsekvenser for domstolene og partene ved den nye loven. Departementet gir også uttrykk for hvilke foreløpige måltall som bør settes for økt effektivitet i domstolene (gevinstrealisering) som følge av tvisteloven.

Kapittel 5 i proposisjonen behandler faktiske forutsetninger for at tvisteloven kan tre i kraft m.m.

Det gjøres rede for opplæringsbehov for advokater, dommere mv. som følge av loven. Departementet mener det bør være en prioritert oppgave å skaffe domstolene tilstrekkelige midler til at Domstoladministrasjonen får rom for å prioritere et opplæringsopplegg, jf. 5.1.

Twisteloven må føre til endring av rutinene for saksbehandling og samhandling i domstolene. Departementet anser det nødvendig at saksflyt og maler i saksbehandlingssystemet for tingrett og lagmannsrett (LOVISA) blir tilpasset den nye loven før den trer i kraft. Den nye loven forutsetter også anskaffelse av teknisk utstyr. Etter departementets syn bør ikke anskaffelse av slikt utstyr gjøres til absolutt forutsetning for iverksetting av

loven. Det gjelder også for restansenedarbeiding før loven settes i verk, selv om nedarbeiding av restanser er viktig. Se 5.2 om utviklingsarbeid, 5.3 om teknisk utstyr og 5.4 om restansenedarbeiding.

Selv om forutsetningene for iverksetting begrenses til opplæring og til ajourføring av saksbehandlingssystemet, mener departementet at langt den største delen av det samlede gevinstpotensialet kan tas ut når dommerne og de øvrige aktørene har gjort erfaringer med loven. Usikkerhet om hvor mye ekstra midler domstolene blir tilført, bør ikke føre til at det går lang tid før fastsetting av ikraftsettningstidspunktet. I proposisjonen går departementet inn for 1. januar 2008 som ikraftsetningsdato, jf. 5.5.

2 Bakgrunnen for lovforslaget og proposisjonen

2.1 Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)

Tvisteloven inneholder alminnelige saksbehandlingsregler for sivile rettstvister i domstolene og vil avløse tvistemålsloven fra 1915. Den nye loven innebærer en betydelig reform og legger til rette for et kulturskifte i rettspleien og en tidsmessig behandling av sivile rettstvister. Hovedformålet med reformen er å gi en mer effektiv sivil rettspleie som gir raskere, billigere og riktigere tvisteløsning og bidrar til rettsavklaring. Det er et mål både at tvister om mulig blir løst utenfor domstolene, og at det blir lettere tilgang til domstolene i saker der det er behov for det. Det vises til Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) jf. Innst. O. nr. 110 (2004–2005).

Blant virkemidlene nevnes større vekt på mekling og avklaring før eventuell sak blir reist, et proporsjonalitetsprinsipp som innebærer at omfanget av saksbehandlingen står i forhold til sakens betydning, en mer aktiv dommerstyring og en større vektlegging av saksforberedelsen. Hovedformålet med reformen er å gi en mer effektiv sivil rettspleie som gir raskere, billigere og riktigere tvisteløsning for partene og bidrar til rettsavklaring.

Det var bred oppslutning om de viktigste punktene i loven. Den bygger på Tvistemålsutvalgets utredning 2001:32 Rett på sak.

Under lovbehandlingen, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) 27.4.2, s. 355, ble det pekt på at særlige prosessformer som skal gjelde for materielle rettsforhold regulert i flere forskjellige lover, naturlig kan få sin plass i tvistelovens åttende del. Som det mest aktuelle eksempel på dette ble nevnt skjønnsprosessen. Tvistelovens åttende del om særlige prosessformer inneholder foreløpig et kapittel om gruppesøksmål og et om saker om administrative tvangsvedtak i helse- og sosialsektoren. Ved kgl. res. 9. september 2005 ble det oppnevnt et utvalg (Skiftelovutvalget) som blant annet skal vurdere om det er behov for en egen lov om skifte på arve- og familierettens område, og om de prosessuelle reglene om slikt skifte bør tas inn i tvistelovens åttende del. Utvalget er bedt om å avgi sin utredning innen 1. juli 2007.

Selv om det ikke er endelig avklart hvor mange regelsett som bør tas inn i tvistelovens åttende del, utgjør tvisteloven en helhet. Under lovbehandlingen ble det likevel forutsatt at det må fremmes en egen proposisjon om ikraftsetting, uavhengig av om flere særlige prosessformer tas inn i tvisteloven. De viktigste grunnene for det er:

- Det er behov for å tilpasse bestemmelsene om rettergang i lovgivningen ellers med reglene i tvisteloven, herunder å oppheve særlige prosessregler som kan anses som overflødige.
- Forskjellene mellom de to hovedprosesslovene, straffeprosessloven og tvisteloven, bør ikke være større enn saklig nødvendig.
- Det er behov for å vurdere de administrative og økonomiske forutsetningene for ikraftsetting nærmere og redegjøre for planene for innfasingen av de investeringer iverksetting av lovens opplegg for saksbehandlingen forutsetter. Behovet for en slik plan må ses på bakgrunn av at loven har innebygd en slik fleksibilitet at det ikke er nødvendig å ha gjennomført alle disse investeringene før loven trer i kraft.

2.2 Høring om ikraftsetting av tvisteloven

Departementet har sendt ut to høringsbrev.

Med det første *høringsbrevet 22. desember 2005* med tittel Ikraftsetting av ny tvistelov – tilpassing av andre lover fulgte utkast til de endringer som bør gjøres i andre lover som følge av at tvisteloven vil tre i kraft. I høringsnotatet ble det redegjort for de retningslinjer departementet fulgte ved utformingen av utkastet. De gikk blant annet ut på å endre eller oppheve alle regler som henviser til tvistemålsloven, og endre de prosessregler som inneholder begreper og uttrykk som avviker fra den terminologi tvisteloven bruker. For øvrig ble det foreslått endringer i mange særregler som ikke henviser til tvistemålsloven. Det gjelder både særregler som gjentar eller bygger på regler i tvistemålsloven som ikke er videreført i tvisteloven, og særregler som er dårlig i samsvar med det tankegods som tvisteloven bygger på. I høringsnotatet

er det likevel understreket en viss tilbakeholdenhet med å foreta slike endringer. Det ble påpekt at noen vil være forbundet med mye arbeid, og at tvisteloven kan lede til en mer generell revisjon av enkelte saksbehandlingsregler. En slik tilbakeholdenhet ble blant annet fulgt i forslagene til endring av skjønnsprosessloven, skifteloven og jordskifte-
loven.

Disse var høringsinstanser for høringsbrevet om tilpassing av andre lover:

Departementene

Høyesterett

Agder lagmannsrett

Borgarting lagmannsrett

Eidsivating lagmannsrett

Frostating lagmannsrett

Gulating lagmannsrett

Hålogaland lagmannsrett

Asker og Bærum tingrett

Bergen tingrett

Drammen tingrett

Halden tingrett

Hedemarken tingrett

Indre Finnmark tingrett

Kristiansand tingrett

Nedre Romerike tingrett

Nord-Troms tingrett

Oslo tingrett

Oslo byfogdembete

Oslo skifterett og byskriverembete

Salten tingrett

Stavanger tingrett

Sunnmøre tingrett

Trondheim tingrett

Øst-Finnmark tingrett

Arbeidsretten

Akershus og Oslo jordskifterett

Nord- og Midhordland jordskifterett

Ofoten og Sør Troms jordskifterett

Forlikrådet i Bergen

Drammen forlikråd

Forlikrådene i Oslo

Stavanger forlikråd

Tromsø forlikråd

Trondheim forlikråd

Domstoladministrasjonen

Samarbeidsutvalget for forlikråd og hovedstevnevitner i byene (SFH)

Regjeringsadvokaten

Riksadvokaten

Politidirektoratet

Bankklagenemnda

Barneombudet

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Brønnøysundregistrene

Forbrukerombudet

Forbrukertvistutvalget

NKK Forbund for kommunal økonomiforvaltning og skatteinnfordring

Forsikringsklagekontoret

Husleietvistutvalget

Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker

Kredittilsynet

Likestillingsombudet

Norges Bank

Patentstyret

Rikstrykdeverket

Skattedirektoratet

Statens Innkrevingsentral

Statens lånekasse for utdanning

Statens nærings- og distriktsutviklingsfond

Stortingets ombudsmann for forvaltningen

Tilsynsrådet for advokatvirksomhet

Trygderetten

Verdipapirsentralen

Aksjonærforeningen i Norge

Assuranceforeningen Gard Oslo

Debitorforeningen

Nordenfjeldske Creditreform

Den Norske Advokatforening

Den norske Dommerforening

Det juridiske fakultet, Bergen

Det juridiske fakultet, Oslo

Det juridiske fakultet, Tromsø

Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB), institutt for landskapsplanlegging

BI Handelshøyskolen, institutt for regnskap, revisjon og juss

Finansieringsselskapenes Forening

Finansnæringens Hovedorganisasjon

Forbrukersamvirket – NKL

Forsvarergruppen av 1977

Fylkesnemndsledernes arbeidsutvalg

Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon

Husbanken

Juridisk rådgivning for kvinner

Juss Hjelpa i Nord-Norge

Juss-Buss

Jussformidlingen i Bergen

Kommunalbanken AS

Kommunenes Sentralforbund

Kommuneadvokaten i Oslo

Kreditorforeningen i Oslo

Landsorganisasjonen i Norge

Mediebedriftenes landsforening
 Nordisk skibsrederforening
 Norges Bilbransjeforbund
 Norges Eiendomsmeglerforbund
 Norges Huseierforbund
 Norges Juristforbund
 Norges Kreditorforbund
 Norges lensmanns- og politilederlag
 Norges Rederiforbund
 Norsk Presseforbund
 Norsk Redaktørforening
 Norsk Rikskringkasting
 Norske Boligbyggelags Landsforbund
 Norske Inkassobyråers Forening
 Næringslivets Hovedorganisasjon
 Politiets Fellesforbund
 Rederienes Landsforening
 Rettspolitisk forening
 Skattefogdenes Landsforening
 Sparebankforeningen i Norge
 Transportbrukernes Fellesorganisasjon

Disse instansene har uttalt at de ikke har merknader eller ikke finner grunn til å uttale seg:

Fiskeri- og kystdepartementet
 Forsvarsdepartementet
 Helse- og omsorgsdepartementet
 Miljøverndepartementet
 Kultur- og kirkedepartementet
 Utenriksdepartementet
 Politidirektoratet
 Brønnøysundregistrene
 Forsikringsklagekontoret
 Likestillingsombudet
 Norges Bank
 Statens Innkrevingssentral
 Finansieringsselskapenes Forening
 Finansnæringsens Hovedorganisasjon
 Husbanken
 Norges Rederiforbund
 Transportbrukernes Fellesorganisasjon

Disse høringsinstansene har avgitt uttalelse om høringsbrevet:

Administrasjonsdepartementet
 Arbeids- og inkluderingsdepartementet
 Barne- og likestillingsdepartementet
 Finansdepartementet
 Kommunal- og regionaldepartementet
 Landbruks- og matdepartementet
 Nærings- og handelsdepartementet
 Samferdselsdepartementet

Høyesterett
 Borgarting lagmannsrett
 Gulating lagmannsrett
 Oslo skifterett og byskriverembete
 Arbeidsretten
 Akershus og Oslo jordskifterett
 Nord- og Midhordland jordskifterett
 Domstoladministrasjonen
 Regjeringsadvokaten
 Riksadvokaten
 Politidirektoratet
 Barneombudet
 Kredittilsynet
 Patentstyret
 Rikstrykdeverket
 Skattedirektoratet
 Stortingets ombudsmann for forvaltningen
 Tilsynsrådet for advokatvirksomhet
 Trygderetten
 Den Norske Advokatforening
 Dommerforeningens utvalg for sivilprosess
 Handels- og Servicenæringsens Hovedorganisasjon
 Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker
 Kommuneadvokaten i Oslo
 Landsorganisasjonen i Norge
 Norsk Redaktørforening
 Næringslivets Hovedorganisasjon

Dessuten har Forbrukerrådet og professor Stein Evju (tidligere formann i Arbeidsretten) avgitt uttalelse.

I *høringsbrevet 24. januar 2006* med tittel Tidspunkt for ikraftsetting av ny tvistelov – faktiske forutsetninger og overgangsregler ga departementet uttrykk for synspunkter på tidspunktet for ikraftsetting, hvilke faktiske forutsetninger som bør foreligge før loven kan tre i kraft, hvilke konsekvensanalyser som bør gjennomføres, og hvilke overgangsregler som bør gjelde.

Disse var høringsinstanser for høringsbrevet om faktiske forutsetninger for ikraftsetting:

Departementene
 Høyesterett
 Agder lagmannsrett
 Borgarting lagmannsrett
 Eidsivating lagmannsrett
 Frostating lagmannsrett
 Gulating lagmannsrett
 Hålogaland lagmannsrett
 Asker og Bærum tingrett
 Bergen tingrett
 Drammen tingrett
 Hedemarken tingrett

Kristiansand tingrett
Nedre Romerike tingrett
Nord-Troms tingrett
Oslo byfogdembete
Oslo skifterett og byskriverembete
Oslo tingrett
Salten tingrett
Stavanger tingrett
Trondheim tingrett

Arbeidsretten
Akershus og Oslo jordskifterett
Nord- og Midhordland jordskifterett
Ofoten og Sør-Troms jordskifterett

Forliksrådet i Bergen
Forliksrådene i Oslo
Stavanger forliksråd
Trondheim forliksråd

Domstoladministrasjonen
Samarbeidsutvalget for forliksråd og namsmenn
Regjeringsadvokaten
Riksadvokaten
Politidirektoratet

Bankklagenemnda
Brønnøysundregistrene
Forbrukertvistutvalget
Forsikringsklagekontoret
Husleietvistutvalget
Kredittilsynet
Patentstyret
Skattedirektoratet
Statens Innkrevingsentral
Tilsynsrådet for advokatvirksomhet
Trygderetten

Den Norske Advokatforening
Den norske Dommerforening
Det juridiske fakultet, Bergen
Det juridiske fakultet, Oslo
Det juridiske fakultet, Tromsø
Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB),
institutt for landskapsplanlegging
Finansnæringens Hovedorganisasjon
Fylkesnemndsledernes arbeidsutvalg
Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon
Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker
Kommuneadvokaten i Oslo
Kommunenenes Sentralforbund
Landsorganisasjonen i Norge
Nordisk skibsrederforening
Norges Juristforbund
Norges lensmanns- og politilederlag

Norges Rederiforbund
Norsk Presseforbund
Norsk Redaktørforening
Norske Inkassobyråers Forening
Næringslivets Hovedorganisasjon
Politiets Fellesforbund
Rederienes Landsforening
Sparebankforeningen i Norge

Disse instansene har uttalt at de ikke har merknader eller ikke finner grunn til å uttale seg:

Arbeids- og inkluderingsdepartementet
Barne- og likestillingsdepartementet
Fiskeri- og kystdepartementet
Fornyings- og administrasjonsdepartementet
(herunder Konkurransetilsynet)
Forsvarsdepartementet
Helse- og omsorgsdepartementet
Kultur- og kirkedepartementet
Miljøverndepartementet
Nærings- og handelsdepartementet
Olje- og energidepartementet
Samferdselsdepartementet
Utenriksdepartementet

Brønnøysundregistrene
Forsikringsklagekontoret
Husleietvistutvalget
Kredittilsynet
Politidirektoratet
Riksadvokaten
Sosial- og helsedirektoratet
Trygderetten
Finansnæringens Hovedorganisasjon
Landsorganisasjonen i Norge

Disse høringsinstansene har avgitt uttalelse om høringsbrevet:

Agder lagmannsrett
Asker og Bærum tingrett
Bergen tingrett
Borgarting lagmannsrett
Den Norske Advokatforening
Den norske Dommerforening, herunder Dommerforeningens utvalg for sivilprosess
Domstoladministrasjonen, herunder Kompetanseutvalget for dommere og Kompetanseutvalget for saksbehandlere
Drammen tingrett
Kristiansand tingrett
Landbruks- og matdepartement
Nedre Romerike tingrett
Nord- og Midhordland jordskifterett

Nord-Troms tingrett
 Norsk Redaktørforening
 Ofoten og Sør Troms jordskifterett
 Oslo byfogdembete
 Oslo tingrett
 Regjeringsadvokaten
 Samarbeidsutvalget for forlikråd og namsmenn
 Stavanger tingrett
 Trondheim tingrett

Dessuten har Øvre Romerike tingrett avgitt uttalelse.

2.3 Rammer for denne proposisjonen og hvordan den er bygd opp

2.3.1 Hel eller delvis ikraftsetting

Tvisteloven § 37-1 første ledd lyder:

«Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer. Kongen kan bestemme at forskjellige bestemmelser skal tre i kraft til forskjellig tid.»

Spørsmålet om delt ikraftsetting har ikke vært noe tema i de høringsbrev som er sendt ut. Departementet har forutsatt at det ikke vil melde seg et slikt behov, og at delt ikraftsetting ikke vil være hensiktsmessig.

Tvisteloven vil riktignok ikke virke fullt ut etter sin hensikt før det i et visst omfang er foretatt investeringer. En redusert innsats for opplæring og utvikling av rutiner vil innebære større eller mindre gradsforskjeller i virkemåte. Fravær av IKT-investeringer vil føre til at deler av loven vil fungere annerledes enn tilsiktet. Det gjelder utstyr til lyd- og bildeoverføring, opptak av forklaringer og elektronisk overføring av prosesskriv.

Departementet har ikke funnet grunn til å ta opp til vurdering om begrensede investeringer i tilfelle burde føre til en delvis ikraftsetting av loven. Det vil nemlig være sterkt kompliserende for rettslivet om man skulle forholde seg delvis til tvisteloven av 2005 samtidig som deler av tvistemålsloven av 1915 fortsatt skulle gjelde. Tvistelovens regler om prosesskriv, rettsmøter, rettsbøker, forklaringer, bevisopptak og bevissikring er for øvrig utformet på en slik fleksibel måte at det er tatt høyde for at ønsket utstyr ikke er tilgjengelig, slik at loven også i en slik situasjon gir tilstrekkelig anvisning på hvordan dens regler skal praktiseres.

2.3.2 Om den vedtatte tvisteloven bør endres nå

Departementet uttalte dette i høringsnotatet vedlagt høringsbrevet 22. desember 2005:

«Departementet ser ikke bort fra at enkelte endringer kan gjøre harmonisering med prosessreglene i særlovgivningen enklere. Også nye vurderinger eller innspill kan vise behov for endring. Departementet er imidlertid betenkt ved å la mulige svakheter eller ulemper føre til endring av loven allerede nå. Tvistelovens bestemmelser bør under enhver omstendighet vurderes nærmere når en etter noen år ser hvordan den virker, jf. Odelstingets vedtak B om tvisteloven, der Regjeringen er bedt om å evaluere loven i løpet av tre år etter ikraftsetting. Vanskelige avveininger om hva reglene bør gå ut på, bør vente til en slik generell evaluering.

Åpenbare feil og uheldige formuleringer vil det bli fremmet forslag om å rette i ikraftsettingsproposisjonen, jf. vedlagte forslag til lovendringer.

I det vedlagte forslag til lovendringer er det også med et forslag til endring av § 29-13 femte ledd i samsvar med Stortingets vedtak C om tvisteloven vedrørende muligheten for å anke avslått henvisning til ankebehandling i lagmannsrett i saker som dreier seg om verdier over 125 000 kroner, jf. Innst. O. nr. 110 (2004–2005) 21.2, s 65–66, merknaden fra flertallet bestående av Ap, Frp og SV. Departementet har ikke vurdert de økonomiske og administrative konsekvenser av et slikt forslag og ønsker å motta synspunkter på dette.»

Stort sett har denne beskrivelsen av rammen for det som nå tas opp til vurdering, fått støtte fra høringsinstansene, og departementet står fortsatt ved sitt syn. Hvilke regler i loven som i lys av dette synspunktet bør endres, vil bli nærmere behandlet i 3.6.

2.3.3 Opplegget for den videre framstilling

I 3 vil det bli redegjort for de retningslinjer departementet har fulgt ved utformingen av forslaget om endring i andre lover. I 3.6 behandles behovet for endring av de vedtatte reglene i tvisteloven.

Konsekvensanalyser av tvisteloven blir behandlet i 4. Dette punktet omfatter både en vurdering av hvordan det bør legges til rette for å få evaluert tvisteloven, og en nærmere vurdering av de administrative og økonomiske virkninger av loven.

Hvilke forutsetninger som bør foreligge før tvisteloven trer i kraft, behandles i 5.

I 6 har departementet gitt sine merknader til de enkelte bestemmelser i lovforslaget.

3 Endring av tvisteloven og tilpassing av andre lover

3.1 Generelt om behovet for endringer

Departementet foreslår i denne proposisjonen en rekke endringer i lovgivningen for å tilpasse reglene til tvisteloven. Nedenfor drøfter departementet generelt behovet for slike endringer. Endringene foreslås gjennomført ved tilføyelser i tvisteloven § 37-3 om endring i andre lover. Om behovet for endring i tvistelovens egne regler vises det til 2. 4 og 3.6.

Den øvrige lovgivningen har svært mange lovbestemmelser om behandling av sivile tvister. Det er lovregler som innen sitt virkefelt viser til bestemmelsene i tvistemålsloven, eller som supplerer eller korrigerer dem. En del av disse bestemmelsene utgjør større regelkomplekser, se Ot. prp. nr. 51 (2004–2005) 27.1, s. 351. Som nevnt i 2.1 og 2.2 mener departementet at tvisteloven kan lede til en mer generell revisjon av flere av lovene med omfattende regelsett om tvisteløsning. For disse mener departementet at det i denne omgang bør utvises en viss tilbakeholdenhet med å foreslå lovendringer ut over det som er helt nødvendig som følge av tvisteloven. Strukturen og oppbyggingen i slik prosesslovgivning er derfor beholdt. Arbeidet med å utforme helt nye regelsett ville forsinke muligheten for en rask iverksetting av tvisteloven i langt større grad enn ønskelig.

For øvrig har departementet i sitt lovforslag tatt sikte på at de nye synspunktene som tvisteloven hviler på, i størst mulig grad skal få gjennomslag i den øvrige lovgivningen.

Det er nødvendig å endre alle de lovbestemmelser som viser til lovregler som tvisteloven opphever. Det er tvistemålsloven, jf. § 37-1 annet ledd, og noen relativt få bestemmelser ellers, jf. § 37-3. I de fleste tilfellene vil det være naturlig å vise til tilsvarende bestemmelse i tvisteloven. Det sier nærmest seg selv når tvisteloven viderefører den någjeldende regelen, men det er som oftest naturlig også der tvisteloven innfører en ny og annerledes regel. Det vises til det som er sagt foran om at loven tar sikte på et kulturskifte innen den sivile rettspleie. Som det framgår av 3.2, kan det likevel være enkelte grunner til å avvike fra disse utgangspunk-

tene om hvordan henvisninger til tvistemålsloven skal erstattes.

Å sikre gjennomslag for de nye synspunktene i tvisteloven har også vært retningsgivende for vurderingen av de øvrige lovbestemmelsene om sivil tvisteløsning. I hvilken grad tvisteloven utløser behov for endring av disse prosessuelle særreglene, er behandlet i 3.3. De som er i samsvar med den nye tvisteloven, er omhandlet i 3.3.1 og 3.3.2.1, og de som i ulik grad og på ulike måter harmonerer dårlig med tvistelovens regler, er omhandlet i 3.3.2 til 3.3.9.

Det nye i tvisteloven består ikke bare i at reglene går ut på noe annet enn i tvistemålsloven. Det består også i bruk av begreper som er nye eller gitt annet innhold. Behovet for lovendringer som følge av ny terminologi er behandlet i 3.4.

Luganokonvensjonen 16. september 1988 om domsmyndighet og fullbyrding av dommer i sivile og kommersielle saker reiser særspørsmål. Konvensjonens norske versjon, som er autentisk og gjelder på lik linje med de øvrige språkversjoner, er inkorporert i norsk rett ved lov 8. januar 1993 nr. 21. En del av konvensjonens regler viser til en bestemmelse i tvistemålsloven eller nytter etter mønster av tvistemålsloven en terminologi som ikke brukes i tvisteloven (se således artikkel 3, 6, 14, 27, 32, 41 og 46). Departementet vil overveie å ta initiativ til å få justert konvensjonsteksten på de aktuelle punktene, eventuelt å tilføye en bestemmelse i inkorporeringsloven som kan definere begreper som er gått ut av bruk i tvisteloven men anvendes i Luganokonvensjonen.

Det er behov for å samordne straffeprosessloven med nye regler i tvisteloven. Forskjellene mellom reglene for straffesaker og for sivile saker bør ikke være større enn nødvendig. Det vises til merknadene til de enkelte endringene i straffeprosessloven i 6, blant annet til reglene om vitner. Samordningen er også omhandlet i 3.3.2.4–5 og i 3.4.4, 3.4.8, 3.4.9, 3.4.10, 3.4.11, 3.4.12, 3.4.14 og 3.4.16 når det gjelder ny begrepsbruk.

I mange av merknadene til de enkelte endringsforslag i 6 er det vist til de generelle merknadene i 3.2 til 3.4.

3.2 Lovbestemmelser som viser til regler som oppheves ved tvisteloven

3.2.1 Opphevet regel er i hovedtrekk videreført i tvisteloven

Når en lovbestemmelse viser til en regel i tvistemålsloven, bør henvisningen endres slik at det vises til den tilsvarende regel i tvisteloven, jf. de generelle synspunkter i 3.1. I *departementets høringsbrev om tilpassing av andre lover* er det framholdt som et klart utgangspunkt at det bør vises til den nye regelen også når denne i hovedsak, men ikke fullt ut, har samme innhold som tilsvarende bestemmelse i tvistemålsloven. Det samme gjelder når det i en lov vises til regelkompleks i tvistemålsloven, for eksempel bestemte deler eller kapitler.

Når en lov viser til en gruppe av regler i tvistemålsloven, forekommer det at tvistemålsloven senere er endret ved å føye til en bestemmelse til denne gruppen, uten at henvisningen i den andre loven er endret tilsvarende, og uten at det er framkommet momenter som tilsier at den nye bestemmelsen ikke bør omfattes av henvisningen. Når en slik ny bestemmelse er videreført i ny tvistelov, bør henvisningen utvides til å gjelde den nye bestemmelsen. Et eksempel på dette er de lover som viser til alle eller noen av reglene i tvistemålsloven om forbud og fritak i tilknytning til vitneforklaringer. Etter at disse henvisningene ble vedtatt, er tvistemålsloven § 209 a tilføyd uten at henvisningene samtidig ble endret. Regelen i § 209 a om bevisfritak for ansatte i massemedia (kildevern) er videreført i tvisteloven § 22-11.

Høringsinstansene har ikke reist innvendinger mot disse utgangspunktene. *Departementet* finner grunn til å følge opp utgangspunktene i høringsbrevet ved utformingen av lovforslaget her i proposisjonen.

Stortingets ombudsmann for forvaltningen (Sivilombudsmannen) har imidlertid framholdt at henvisningen til tvistemålsloven §§ 204–209 i lov om Stortingets ombudsmann for forvaltningen § 7 annet ledd alltid har hatt en mer begrenset rekkevidde og betydning enn det ordlyden isolert sett har kunnet tyde på. Ombudsmannsloven § 7 første og annet ledd lyder slik:

«Ombudsmannen kan hos offentlige tjenestemenn og hos alle andre som virker i forvaltningens tjeneste, kreve de opplysninger han trenger for å kunne utføre sitt verv. I samme utstrekning kan han kreve fremlagt protokoller og andre dokumenter.

Reglene i rettergangslovens §§ 204-209 får tilsvarende anvendelse for Ombudsmannens rett til å kreve opplysninger.»

Det er stilt spørsmål på prinsipielt grunnlag om

«berettigelsen av i det hele tatt å ha en henvisning i ombudsmannsloven til de bevisforbuds og -fritaksgrunnene som gjelder for domstolenes virksomhet, all den tid virksomhetene har en så vidt åpenbar ulik karakter. Det er også grunn til å stille spørsmål om det er naturlig og nødvendig å vise til hele tvistelovens kapittel 22 om «Bevisforbud og bevisfritak» så lenge bestemmelsene i realiteten legger svært få begrensninger på ombudsmannens rett til å få opplysninger fra forvaltningen.

I hovedsak er det bare henvisningen i ombudsmannsloven § 7 annet ledd til tvisteloven § 22-1 om bevisforbud for opplysninger av betydning for rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat som vel er dekkende for dagens praksis. Etter min mening kan det også settes et spørsmålsteget ved berettigelsen av denne bestemmelsen. Jeg viser i denne forbindelse bl.a. til det jeg har fremholdt ovenfor om den betydning det har både for tilliten til ombudsmannens undersøkelser og til forvaltningens avgjørelser, at Kongen gir samtykke til at ombudsmannen får tilgang til også denne typen opplysninger.»

Sivilombudsmannen understreker hvilken begrenset betydning reglene i tvistemålsloven § 204 i dag har for ombudsmannens virksomhet, og viser til at forvaltningen nærmest unntaksfritt har besvart spørsmål selv om det har nødvendiggjort bruk av taushetsbelagte opplysninger. *Departementet* kan ikke se at tvisteloven § 22-3, som viderefører tvistemålsloven § 204 nr. 2, vil være til hinder for at Sivilombudsmannen mottar opplysninger i samme omfang som i dag. At henvisningen i lov om Stortingets ombudsmann for forvaltningen § 7 annet ledd endres slik at tvistemålsloven § 204 nr. 2 erstattes med tvisteloven § 22-3, tar uansett ikke sikte på noen endring av gjeldende rett om omfanget av opplysninger som kan kreves.

Departementet finner ikke grunn til å oppheve hele § 7 annet ledd, slik Sivilombudsmannen har foreslått. Det vil ligge utenfor rammen for denne proposisjonen å foreta en generell revisjon av de prosess- og saksbehandlingsregler i andre lover som må endres som følge av opphevelsen av tvistemålsloven, eller å vurdere de prosessuelle reglene for Sivilombudsmannens virksomhet, jf. 3.1 foran. *Departementet* følger derfor opp forslaget i høringsbrevet så langt det går ut på at henvisningen til reglene i tvistemålsloven §§ 204–209 blir

erstattet med de tilsvarende bestemmelsene i tvisteloven. Det gjelder også de av disse lovbestemmelsene som har fått et noe annet innhold i tvisteloven, og det gjelder tvistemålsloven § 209 a, jf. de generelle merknadene foran og i 3.1. Departementet følger derimot ikke opp høringsforslaget om å henvise også til tvisteloven §§ 22-2 og 22-6. § 22-2 om bevisforbud om drøftelser i regjeringskonferanser viderefører et bevisforbud for domstolene som følger av rettspraksis. Departementet tar ikke nå standpunkt til om det i forhold til Sivilombudsmannen bør gjelde en tilsvarende begrensning i hvordan en sak blir opplyst. Det vises til det som er sagt foran om rammen for denne proposisjonen. Departementet legger til grunn at dette ikke vil medføre noen endring i den nåværende ulovfestede regel om at Sivilombudsmannen ikke har krav på å få innsyn i regjeringsnotater mv. § 22-6 er i hovedsak en videreføring av reglene i tvistemålsloven § 193, som ombudsmannsloven ikke henviser til.

3.2.2 Opphevet regel er ikke blitt videreført i tvisteloven

Når andre lover viser til regler i tvistemålsloven som ikke er blitt videreført, er det som oftest kommet til uttrykk en annen løsning i tvisteloven. I noen tilfeller er regelen ikke videreført fordi det ikke lenger skal være noen uttrykkelig lovregulering av det som regelen omhandler, slik at løsningen i stedet må søkes i mer generelle prinsipper for saksbehandlingen.

Departementet tok i *høringsbrevet* som utgangspunkt at slike endringer bør få gjennomslag også i annen lovgivning, enten ved å vise til en ny regel i tvisteloven, eller ved å oppheve henvisningen til tvistemålsloven. Flere av disse situasjonene blir nærmere belyst i 3.3.

I noen tilfeller kan dette utgangspunktet passe dårlig med særlige hensyn som skal ivaretas ved den lov som inneholder henvisningsbestemmelsen. Det er også aktuelt å fravike utgangspunktet i de tilfellene hvor tvisteloven ikke viderefører en generell regulering av visse forhold fordi en vil være tilstrekkelig hjulpet med regler på spesielle områder. Som eksempel vises til Tvistemålsutvalgets vurderinger i NOU 2001: 32 II.21.13.3 (s. 588) om at det ikke er behov for en generell regel om foregrepet tvangskraft.

Høringsinstansene har ikke kommet med innvendinger mot disse synspunktene, og departementet har fulgt dem opp ved utformingen av sitt lovforslag. Når nåværende regel ikke blir videreført, kan det på denne bakgrunn være aktu-

elt med disse endringene i den bestemmelse som i dag viser til tvistemålsloven:

- å vise til ny regel i tvisteloven
- å oppheve henvisningsbestemmelsen
- å formulere bestemmelsen på ny, slik at den viderefører den regel som framkommer gjennom nåværende henvisning.

3.3 Nye regler i tvisteloven kan utløse behov for endring av andre lover

Det er flere endringer som kan være aktuelle, dels å oppheve eller endre den nåværende bestemmelsen, dels å tilføye nye bestemmelser.

3.3.1 Ny regel i tvisteloven er allerede kommet til uttrykk i annen lov

Om en regel i særlovgivningen bør oppheves fordi den samme regelen framgår av tvisteloven, vil avhenge mye av hvilken lovgivningsteknikk som bør velges. Det kan være ønskelig at særloven gir mest mulig informasjon om de prosessuelle regler som ofte har aktualitet, det kan være at lovteksten bør gjøres så kort som mulig, slik at leseren må falle tilbake på den alminnelige regel i tvisteloven, eller det kan være ønskelig at særregelen endres slik at den viser til den nye bestemmelsen i tvisteloven.

Høringsinstansene har ikke hatt innvendinger mot disse utgangspunktene, og departementet foreslår på denne bakgrunn å oppheve noen av de prosessuelle særreglene som her er omtalt.

3.3.1.1 Annen lov har regler om hurtig saksbehandling

Tvisteloven har ikke regler om prioritering av spesielle sakstyper. I departementets *høringsbrev* er det likevel vurdert om særregler om hurtig saksbehandling bør opprettholdes, idet tvisteloven gjennom flere bestemmelser framhever viktigheten av en raskest mulig framdrift av sakene.

For det første er rettens plikt til aktiv saksstyring uttrykkelig presisert i tvisteloven, jf. § 11-6. Det innebærer blant annet at retten skal følge opp sin plan for behandlingen av saken, slik at den effektivt kan bringes til avslutning. For det annet er rask behandling av sakene understreket i § 1-1 første ledd. For det tredje har flere av disse lovene også bestemmelser om at rettsferiene ikke gjelder.

På den annen side gis det uttrykk for mer enn hurtighet når regler i andre lover gir påbud om å påskynde saksbehandlingen så mye som mulig. De innebærer også påbud til domstolene om å prioritere behandlingen av disse sakene. Men det kan

virke noe tilfeldig hvilke sakstyper det er gitt slike påbud for, og innen alle sakstyper kan det forekomme grunner til å prioritere en særlig hurtig saksbehandling.

Det er på den bakgrunn vurdert om det generelt bør være opp til domstolene å prioritere hvilke sivile saker som skal behandles særlig hurtig. Elementer i tvistelovens formålsparagraf gir et hensiktsmessig redskap, idet det i første ledd er framhevet at loven skal ivareta den enkeltes behov for å få håndhevet sine rettigheter, og i annet ledd at saksbehandlingen skal stå i et rimelig forhold til sakens betydning. I forarbeidene er det riktignok ikke presisert at disse elementene i bestemmelsen er ment å ha virkning for saksbehandlings hurtighet. En slik forståelse er likevel naturlig.

Ut fra en samlet vurdering foreslo ikke departementet i høringsbrevet å oppheve regler i andre lover om hurtig saksbehandling. Det er ikke unaturlig at lovgivningen gir uttrykk for generelle synspunkter om hvilke sakstyper som bør prioriteres. Dette er også gjort i tvisteloven, jf. § 36-5 annet ledd om administrative tvangsvettak i helse- og sosialsektoren.

Høringsinstansene har ikke hatt innvendinger mot disse synspunktene, men *Domstoladministrasjonen* (DA) bemerker blant annet:

«...at særregler om hurtighet og prioritering av enkelte sakstyper generelt kan sinke avvikling av de øvrige sakene på en uforholdsmessig måte... På sivilprosessens område kan det være større grunn til å la domstolene prioritere, særlig sett i sammenheng med det forsterkede ansvaret for sakens fremdrift som tvisteloven medfører... det kan være grunn til å se nærmere på dette spørsmålet når tvisteloven har virket en stund. Ved en slik gjennomgang bør det legges vekt på at det skal foreligge særlige grunner for at særregler om hurtighet skal opprettholdes ved siden av tvistelovens generelle krav. Tvangssakene i helse- og sosialsektoren er spesielle, og bør fortsatt ha prioritet.»

Departementet fastholder synspunktene og konklusjonen i høringsbrevet. Når tvisteloven skal evalueres, bør et av temaene være virkningen av at flere av tvistelovens regler vektlegger hurtighet i saksbehandlingen. Den særlige fristen som gjelder i småkravprosessen, vil bli behandlet i 3.6.2.

3.3.2 Bestemmelser i annen lov som bygger på en regel i tvistemålsloven

3.3.2.1 Generelt

Når en annen lov gjengir eller omformulerer en regel i tvistemålsloven, og ikke bare nøyer seg

med en ren henvisning til den, tar *høringsbrevet* som utgangspunkt at denne lovgivningsteknikken videreføres. Det innebærer at særregelen bør bli stående uendret når regelen i tvistemålsloven fullt ut er videreført i tvisteloven. Men når tvistemålslovens regel er kommet til uttrykk med et endret innhold i tvisteloven, ble det i høringsbrevet tatt som utgangspunkt at særregelen bør endres tilsvarende. Samtidig ble det påpekt at særregelen kan ivareta særlige hensyn på sitt område, og at det kan tilsi at den ikke blir endret. Det kan også være grunn til å fravike utgangspunktet når tvistelovens regel innebærer så liten endring at særbestemmelsene er like mye i samsvar med tvisteloven som med reglene i tvistemålsloven. Det gjelder blant annet særreglene om hvem som kan reise søksmål. Departementet har ikke funnet grunn til å endre noen av disse. De vil fortsatt innebære praktiske klargjøringer i forhold til den generelle regelen i tvisteloven § 1-3. *Høringsinstansene* har ikke hatt innvendinger mot disse synspunktene, og departementet har utarbeidet lovforslaget i samsvar med dem.

3.3.2.2 Lovregler om å legge fram bevis

I *høringsbrevet* er det innledningsvis påpekt at flere lover bruker uttrykk som legge fram/fremlegge bevis, og at disse begrepene for det meste er utelatt i tvisteloven. I stedet er brukt mer presise begrep for de ulike faser av saksbehandlingen, slik som tilby bevis, gi bevilgang og føre bevis. I høringsbrevet er det videre uttalt:

«Noen lovbestemmelser omhandler unntak fra taushetsplikten, og begrepet framlegge er brukt der. Departementet ser ikke grunn til å endre disse bestemmelsene siden det kan være aktuelt å legge fram beviset før det føres. Når et dokument tilbys som bevis, kan det være nødvendig å gi taushetsbelagt informasjon for å oppfylle kravet om å redegjøre for viktig informasjon som vil bli gitt ved beviset, jf. § 21-6 annet ledd. I dette ligger en viss innskjerping av plikten til å redegjøre for bevisets innhold som nå følger av tvistemålsloven, jf. § 188. Som i dag vil det ofte være hensiktsmessig for den part som vil påberope seg et dokument, å be om samtykke fra departementet i starten av saksforberedelsen, slik at det kan foreligge før beviset blir tilbudt, eventuelt at en fullstendig redegjørelse etter § 21-6 annet ledd kan gis så tidlig som mulig.»

Høringsinstansene har ikke hatt innvendinger mot dette, og departementet antar at det fortsatt er hensiktsmessig å bruke et generelt begrep som framlegge i disse reglene, som kan

være aktuelle å anvende i flere faser av rettergangen – både når det blir gitt tilgang til et dokumentbevis, når dokumentet tilbys som bevis, og når det blir ført.

Høringsbrevet har videre drøftet de lovbestemmelser som bruker uttrykket legge fram bevis når det beskrives hva besitteren kan pålegges av retten.

«Det samsvarer ikke så godt med tvistelovens oppbygging. I de generelle bestemmelsene om plikt til å opplyse saken er det tale om en plikt til å gi tilgang til bevis, jf. § 21-4 og § 21-5. Når retten ikke tar initiativ til bevisføring etter § 21-3 annet ledd, er det i utgangspunktet ikke nødvendig at tilgangen til bevisgjenstanden blir fulgt opp med at den blir lagt fram for retten. Det er tilstrekkelig at motparten eller partene gis tilgang, og at de så tar stilling til om dokumentet eller annen gjenstand bør påberopes og tilbys som bevis, jf. § 21-4 første ledd og § 26-2. Ved tvist om bevis tilgangen kan det derimot være aktuelt å kreve gjenstanden lagt fram for retten, jf. § 26-7. I utgangspunktet gjelder tilsvarende i dag. Men når et dokumentbevis påberopes, gjelder tvistemålsloven § 249 om at det bør legges fram i retten eller vedlegges prosesskriv. Denne bestemmelsen er ikke videreført, og tvisteloven tar ikke stilling til når dokumentbevis bør legges fram for retten. Blant annet i § 14-2 annet ledd bokstav b og c og § 26-2 er det forutsatt at dokumentet i kopi eller original blir gitt retten dersom det blir ført som bevis, noe som ikke behøver å være klarlagt før avslutningen av saksforberedelsen – og i noen tilfeller ikke før hovedforhandlingen. Under ankebehandling forutsetter imidlertid utdragsloven at retten gis kopisamlinger av dokumentene før ankeforhandlingen tar til.

På denne bakgrunn bør bruken av begrepet «legge fram bevis» sløyfes når det er tale om regler som ikke bør gi uttrykk for mer enn en plikt til å gi tilgang til bevis. I stedet bør særbestemmelsen bruke begrepet tilgang til bevis. Det vil bedre bevisstgjøre aktørene om at neste skritt er å ta stilling til om beviset skal tilbys og eventuelt føres som bevis. Derved slipper retten å bli tilført unødig mange dokumenter.»

Høringsinstansene har ikke hatt innvendinger mot dette. D e p a r t e m e n t e t foreslår å endre noen av lovbestemmelsene om bevisframlegging i tråd med synspunktene foran.

3.3.2.3 Lovregler om begrensning av møteplikt på grunn av lange avstander

Tvisteloven har ingen regel om avstandsbegrensning av møteplikten for vitner og parter, jf. §§ 23-1 og 24-1. Reglene om avstandsbegrensning i tviste-

målsloven ble med virkning fra 1. juli 2000 opphevet ved lov 28. april 2000 nr. 34. Etter tvistemålsloven § 199 kan retten nå i stedet fritas for møteplikt for dem som bor lenger unna enn nærmere angitt i denne bestemmelsen. I *høringsbrevet* ga departementet uttrykk for at det kan være grunn til å oppheve slike regler om avstandsbegrensning i den øvrige lovgivningen. Departementet foreslo derfor å endre rettshjelpsloven § 24 annet ledd tredje punktum, og da lovforslaget ble sendt på høring lød annet ledd slik:

«Fylkesmannen – eller Trygderetten/Riks-trygdeverket i saker etter § 22 første ledd nr. 1 og 2 – kan samtykke i at partenes egne vesentlige og nødvendige utgifter i anledning saken dekkes helt eller delvis. Det samme gjelder partenes utgifter til bistand fra sakkyndige som ikke er oppnevnt av retten. Når en part er pålagt utvidet møteplikt etter lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål § 115 første ledd jfr. § 199 tredje ledd eller lov 21. mars 1975 nr. 9 om nordisk vitneplikt § 8, skal bevillingen til fri saksførsel omfatte partenes reise- og oppholdsutgifter.»

Endringsforslaget tok sikte på å erstatte henvisningen til tvistemålsloven med tvisteloven, og å gi en regel der bevillingen dekker særlig omfattende reise- og oppholdsutgifter. Det siste skulle fange opp de tilfeller hvor tvisteloven medfører møteplikt til tross for lengre reise enn det som kunne pålegges med de tidligere reglene om avstandsbegrensninger. Til dette lovforslaget har *Barne- og likestillingsdepartementet* pekt på at partenes adgang til å få dekket reise- og oppholdsutgifter i saker om omsorg for barn ikke må bli svekket i forhold til i dag. *Barneombudet* framhever at det i disse sakene er særlig viktig for en part å få økonomisk kompensasjon for reise- og oppholdsutgifter dersom det er nødvendig for å gjennomføre saken.

Etter at departementet sendte ut *høringsbrevet*, trådte lov 15. april 2005 nr. 17 i kraft. Den medførte at rettshjelpsloven § 24 ble § 22, men annet ledd tredje punktum ble opphevet. Paragraf 22 annet ledd lyder nå:

«Den domstol eller det forvaltningsorgan som har saken til behandling, kan samtykke i at partenes egne vesentlige og nødvendige utgifter i anledning saken dekkes helt eller delvis. Det samme gjelder partenes utgifter til bistand fra sakkyndige som ikke er oppnevnt av retten.»

Etter denne lovendringen er det etter d e p a r t e m e n t e t s syn ikke lenger behov for en slik regel som ble foreslått i vedlegget til *høringsbrevet*. Någjeldende § 22 annet ledd første punktum gir for-

valtningen og domstolene hjemmel til å dekke partenes egne vesentlige og nødvendige utgifter i anledning saken, og etter ordlyden dekker regelen også særlig omfattende reise- og oppholdsutgifter. I vurderingen av om de særlige utgiftene skal dekkes, vil det være av betydning hva saken gjelder, for eksempel spørsmål om omsorg for barn.

For øvrig følger departementet opp synspunktene i høringsbrevet.

3.3.2.4 Lovregler om fritak for vitneplikt

Flere lovbestemmelser har gjentatt noen av tvistemålslovens regler om fritak for vitneplikt. Disse er videreført i tvisteloven kapittel 22, som har generelle regler om bevisforbud og bevisfritak. Men noen av de nye reglene setter andre vilkår for fritak enn tvistemålslovens regler om fritak for vitneplikt. Når andre lovbestemmelser gjentar noen av tvistemålslovens bestemmelser om vitneplikt, har departementet i *høringsbrevet* gått inn for at slike særbestemmelser bør avspeile de endringene tvisteloven innebærer, jf. de realitetsendringer i gjeldende rett som følger av § 22-3 tredje ledd tredje punktum, § 22-5 annet ledd, § 22-9 annet og tredje ledd og § 22-11 tredje ledd. Dette synspunktet omfatter også straffeprosessloven.

Høringsinstansene har ikke kommet med innvendinger, og departementet følger opp synspunktet i sitt lovforslag.

3.3.2.5 Lovregler om henvisning og hjemvisning

Tvistemålslovens regler om henvisning og hjemvisning er ikke videreført i tvisteloven. I stedet bestemmer tvisteloven uttrykkelig hva som videre skal skje, nemlig at saken skal sendes til den domstol som skal behandle saken videre, jf. § 29-24 første ledd. I *høringsbrevet* er det derfor gitt uttrykk for at særregler om henvisning og hjemvisning bør unngås i prosesslover. Det uttales videre:

«I samsvar med dette bør det heller ikke skje videreføring av særregler som går ut på at ankeinstansen tar til realitetsavgjørelse en avgjørelse som den opphever, jf. § 29-22 annet ledd.»

Høringsinstansene har ikke hatt innvendinger mot disse synspunktene, og departementet følger dem opp i lovforslaget.

3.3.3 Lovregler som avviker fra enkelte hovedprinsipper

3.3.3.1 Lovregler om avvikende instansrekkefølge

Lovreglene om avvikende instansrekkefølge omfatter regler som går ut på direkte anke eller

kjæremål til Høyesterett, og regler om at søksmål skal tas ut for lagmannsretten.

I *høringsnotatet* er det tatt utgangspunkt i at tvisteloven legger best mulig til rette for at Høyesterett kan ivareta sin funksjon med å bidra til rettsenhet, rettsavklaring og rettsutvikling. Det heter videre i notatet:

«Regler som går ut på å bringe en anke direkte inn for Høyesterett, bør bare videreføres når det foreligger tungtveiende grunner for å fravike de retningslinjer som følger av § 30-2. Tilsvarende gjelder for regler som innebærer avvik fra instansrekkefølgen ved at de skal starte i lagmannsretten. Det kan være grunn til å endre flere av disse særreglene.»

Høringsinstansene har ikke kommet med innvendinger mot dette hovedsynspunktet, men *Gulating lagmannsrett* har avgitt en *felles høringsuttalelse fra de seks lagmannsrettene i landet* der de går imot departementets høringsforslag for så vidt som det går ut på at søksmål om lovligheten av Trygderettens kjennelser fortsatt skal bringes inn for lagmannsrettene som første instans:

«Den nye tvisteloven bygger på at instansenes respektive funksjoner skal rendyrkes i større grad enn tilfellet har vært under tvistemålsloven. Tingrettene utgjør bærebjelken i domstolssystemet, med alminnelig kompetanse og høy kvalitet. Tingrettene skal i praksis med endelig virkning avgjøre de aller fleste sivile tvister, og skal etter tvistelovens intensjon representere et rimeligere og mer tilgjengelig tvisteløsningstilbud. En vel fungerende småkravsprosess og godt utviklede meklingsordninger er her sentralt. Lagmannsrettens rolle er etter tvistelovens system særlig knyttet til overprøving og kvalitetssikring i forhold til tingrettene. Dette preger tvistelovens regler blant annet om ankeretten i sivile saker, både for dommer, kjennelser og beslutninger. Det preger også de saksbehandlingsregler som gjelder for ankebehandlingen i lagmannsretten. Høyesteretts funksjon er i første rekke å bidra til rettsenhet, rettsavklaring og rettsutvikling. Også dette er sterkere fremhevet i tvisteloven.

Det synes å være bred enighet om de premisser dette syn på instansene bygger på, og at tvisteloven inneholder gode og ønskete endringer i så måte.

I denne forbindelse ser lagmannsrettene det som vesentlig at man ved tvisteloven ikke har villet åpne for at nye sakstyper skal starte direkte i lagmannsrettene, herunder heller ikke barnevernsaker.»

Lagmannsrettene mener det er behov for fornyet vurdering av særregler om instansrekkefølgen:

«Dels henger dette sammen med at tvistemålsreformen i seg selv bringer inn nye premisser. Dels henger det sammen med at forutsetningene for etablerte særordninger på andre måter kan ha endret seg. Den modernisering og vitalisering av sivilprosessen som følger av tvisteloven, gir ikke rom for at ordninger opprettholdes kun i kraft av sin tradisjon.»

Lagmannsrettene har påpekt at søksmål om Trygderettens kjennelser har vært økende de siste år: Før 2001 var det årlige antallet 10 til 30. I 2005 behandlet lagmannsrettene 140 slike søksmål. De fleste gjelder uførepensjon eller yrkesskader, som er relativt krevende saker. Dessuten påpekes:

«Da man i sin tid innførte ordningen med at søksmål om trygderettens kjennelser skulle bringes direkte inn for lagmannsretten, la man særlig vekt på at behandling i Trygderetten – kvalitativt og prosessuelt – var innrettet slik, og hadde så høy kvalitet, at det lå godt til rette for direkte overprøving i lagmannsrettene. Det er grunn til å spørre om dette fortsatt er holdbare forutsetninger.

I den forbindelse peker lagmannsrettene på at Trygderetten nå behandler et betydelig antall saker hvert år. De siste ti år viser en sterk økning. Den siste femårsperioden har antallet behandlede saker ligget mellom 5 000 og 6 000 i året. I Trygderettens årsmelding for 2004 opplyses at økningen i sakstilgangen fra 1997 til 2004 har vært på 62 %. Trygderettens arbeid er både rettslig og faktisk i tiltagende grad preget av masseforvaltning, både når det gjelder saksbehandlingen og de enkelte kjennelser.»

Ellers mener lagmannsrettene det er grunn til å feste seg ved at Trygderetten avgjør de aller fleste sakene på grunnlag av utelukkende skriftlig behandling uten umiddelbar bevisførsel, at ca. halvdelen av kjennelsene gis en forenklet begrunnelse – i samsvar med ny ordning fra 2004, at det regelmessig bringes inn mye nytt materiale under lagmannsrettens behandling, og at det i trygdesakene er et stort innslag av selvprosederende parter. Dette oppsummeres slik:

«Summen av disse forholdene er at lagmannsrettens behandling av trygdesaker i liten grad har det preget av overprøving og kvalitetssikring som man ved tvisteloven tilstreber.»

Lagmannsrettene mener at disse søksmålene på vanlig måte bør starte i tingretten, og at begrensningene i retten til å anke tingrettens avgjørelser bør være de samme som generelt gjelder for øvrige saker.

Departementet fastholder de generelle synspunktene i høringsnotatet. Om disse bør lede til at søksmål om Trygderettens kjennelser bør bringes inn for tingretten eller lagmannsretten, er en vurdering som departementet har funnet tvilsom. Da søksmål direkte for lagmannsrett ble innført i 1987, ble det lagt vesentlig vekt på hensynet til hurtigere saksbehandling, en enhetlig praktisering av trygde- og pensjonslovene og de vesentlige samfunnsinteresser som kom til uttrykk ved de entydige anbefalinger om en slik ordning fra pensjonistorganisasjonene og arbeidslivets hovedorganisasjoner. De motargumentene som ble trukket fram, svarer i hovedtrekk til de generelle synspunktene lagmannsrettene har framholdt nå. Til tross for disse innvendingene ble det likevel ansett å foreligge «sterke grunner» for å etablere dagens ordning. Det ble vist til «det store antall anker over avgjørelser i trygde- og pensjonsorganene, det kompliserte regelverk og Trygderettens organisasjon med meget grundig saksbehandling», jf. Ot.prp. nr. 52 (1986–87) III.6, s. 6. Det ble også lagt vekt på at antallet søksmål ikke ga grunnlag for å tro at ordningen ville bli svært belastende for lagmannsretten.

Antall søksmål er fortsatt svært få i forhold til det store antall ankesaker for Trygderetten. Antallet søksmål har imidlertid økt, spesielt fra 2001. De utgjør nå ca. 7-8 prosent av de sivile sakene for lagmannsrettene og dermed en merkbar del av arbeidsoppgavene der. I mange av sakene er det uenighet og uklarhet om faktiske forhold. Det er derfor uvisst i hvilken grad lagmannsrettens avgjørelser vil være retningsgivende for Trygderettens praksis i andre saker, slik at det oppnås gjennomslag for lovens formål om at lagmannsrettens avgjørelser skal bidra til en enhetlig praktisering.

Departementet mener på denne bakgrunn at en del av argumentene for søksmål direkte for lagmannsrett er svekket. I høringsbrevet ble det imidlertid ikke fremmet noe konkret forslag om endring av trygderettsloven på dette punktet. Hvilken instans søksmål bør fremmes for, bør bli gjenstand for en grundigere vurdering enn departementets høringsbrev har gitt grunnlag for. En videre oppfølging av spørsmålet vil bli vurdert i samråd med Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

3.3.3.2 Lovregler om flere enn to skjønnsmedlemmer eller meddommere

De nåværende generelle regler om meddommere i sivile saker går ut på at det skal delta meddommere dersom en av partene krever det eller retten finner det ønskelig. Da skal tingretten settes med

to meddommere, mens det i lagmannsretten skal være med fire med mindre partene erklærer at de ikke ønsker mer enn to, jf. tvistemålsloven §§ 323 og 324. For hovedforhandlingen i tingretten er det gitt tilsvarende regler i tvisteloven, jf. § 9-12 første ledd. For behandlingen i lagmannsretten er det gitt en ny regel om at retten kan settes med to meddommere. Ordningen med fire meddommere er med andre ord ikke videreført i tvisteloven, verken som hovedregel eller som en sammensetning retten kan beslutte, og Tvistemålsutvalget begrunner dette med ressursbruken, jf. NOU 2001: 32 s. 783. I tvisteloven § 36-10 fjerde ledd første punktum er det gjort en tilsvarende reduksjon av antall meddommere i lagmannsretten i saker om administrative tvangsvedtak i helse- og sosialsektoren. Dette er en reduksjon som allerede gjelder for barnevernsaker, jf. sosialtjenesteloven § 9-10 a tredje ledd, som trådte i kraft 1. januar 2006.

I *høringsbrevet* ga departementet uttrykk for at reduksjonen av antall meddommere i lagmannsretten harmonerer godt med tvistelovens vekt på proporsjonalitetsprinsippet i sivilprosessen, og stilte spørsmål om dette bør føre til endring i andre lovregler om antall meddommere eller skjønnsmedlemmer. Det er vist til reglene om dette i skjønnsprosessloven, jf. § 11 for skjønn og § 34 for overskjønn, som flere andre lovregler viser til. Disse reglene åpner ikke bare for flere skjønnsmedlemmer enn antall meddommere etter tvisteloven, men også for flere enn antall meddommere etter tvistemålsloven. Om disse reglene uttales det:

«Departementet ser nå ikke tilstrekkelig grunn til å foreslå endring av skjønnsprosesslovens regler om antall skjønnsmenn ved skjønn som styres av en dommer, men vil overveie å komme tilbake til spørsmålet ved en fremtidig revisjon av skjønnsprosessen, jf. også NOU 1993: 35 Lov om skjønnsprosess.»

Til støtte for dette standpunktet viste departementet til at regelen i skjønnsprosessloven § 11 første ledd annet punktum er fleksibel. Den åpner for å gjøre unntak fra hovedregelen om fire skjønnsmenn i første punktum «når en av partene krever det og skjønnsstyreren finner det ubetenkelig». I *høringsbrevet* uttales videre:

«For skiftetakster antar departementet tilsvarende at hensynene bak proporsjonalitetsprinsippet i tilstrekkelig grad blir ivaretatt gjennom regelen i skifteloven § 125 annet ledd annet punktum om at retten «etter dommerens bestemmelse» settes med to eller fire skjønnsmenn.»

Ved overskjønn er i dag hovedregelen at det skal tiltre det samme antall skjønnsmenn som ved underskjønnet. Det åpnes ikke for at det tiltrer færre, men det åpnes for at det tiltrer to flere «når en part krever det og rettens formann finner det påkrevet», jf. skjønnsprosessloven § 34 tredje ledd. I lagmannsretten gjelder disse reglene både når overskjønnet styres av én dommer, og når det unntaksvis deltar tre dommere, jf. § 34 annet ledd. Om disse reglene uttales det i *høringsbrevet*:

«Når det etter skjønnsprosessloven § 34 annet ledd deltar tre juridiske dommere ved overskjønnet, bør det trolig åpnes for at det deltar bare to skjønnsmedlemmer, uten hensyn til hvor mange som var med i underskjønnet. Med tre juridiske dommere kan det på den annen side neppe være noe behov for å sette lagmannsretten med seks skjønnsmedlemmer. Rettens leder bør ved overskjønn stå fritt til å avgjøre om det skal være med to eller fire skjønnsmedlemmer.»

Når det gjelder lovregler om antall meddommer, ga departementet i *høringsbrevet* uttrykk for at det ville bli vurdert å endre dem i tråd med det syn tvisteloven hviler på. Denne vurderingen ledet til et *høringsforslag* om ikke å ha mer enn to meddommere i lagmannsretten i tvister om arbeidsforhold etter arbeidsmiljøloven.

Få *høringsinstanser* har kommet med innvendinger mot synspunktene foran.

Når skjønn styres av en dommer, foreslår *Regjeringsadvokaten* at antallet skjønnsmedlemmer bare skal være fire dersom en av partene krever det og rettens leder finner det påkrevet. Som bakgrunn for dette synspunktet er bemerket:

«En erfaring fra skjønnsaker, er at det nokså sjelden er dissens mellom skjønnsmennene. Dissenser – når de forekommer – synes i hovedsak å oppstå mellom fagdommeren på den ene siden og skjønnsmennene på den andre. Av denne grunn er det vanskelig som prosessfullmektig å ha noen sikker formening om hvilken betydning det har om det deltar to eller fire meddommere. Selv om det bare er to meddommere, vil disse utgjøre rettens flertall. Hensynet til ressursbruk i hver sak, taler da for at hovedregelen burde være at det er to skjønnsmenn, og at det bare mer unntaksvis burde være fire skjønnsmenn. Det vises for øvrig til NOU 2004: 28 (Naturmangfoldloven) kap. 18.10.1, særlig høyre sp. siste avsnitt, som påpeker at det ved skjønnsaker om erstatning ved rådgighetsreguleringer, regelmessig er en dublering av sakkyndighet ved kombinasjonen av partenes sakkyndige og skjønnsmedlemmene. Dette taler for at retten burde kunne fast-

sette at to skjønnsmedlemmer er tilstrekkelig, uten at det er avhengig av begjæring fra en part.»

Handelens- og Servicenæringens Hovedsammenslutning har gitt sin støtte til forslaget om reduksjon av antall meddommere i lagmannsretten i tvister om arbeidsforhold. *LO* mener nåværende ordning bør opprettholdes:

«Det gir en sammensetning som svarer til Arbeidsrettens. I begge tilfeller representerer meddommerne kyndighet på arbeidslivets område samtidig som det gir meddommerne samlet et flertall i retten. En reduksjon av antallet meddommere, vil endre tyngdepunktet mht den sosiale sammensetning av retten og svekke innslaget av «arbeidslivskyndighet». Bestemmelsen i arbeidsmiljøloven § 17-7 (1) bør derfor ikke endres. Det er særlig viktig nå som behandling av slike saker er overført fra særlige tingretter til tingretter som tidligere ikke har behandlet slike saker. Det er dessuten et poeng at man valgte å beholde bestemmelsen da det ble gitt ny arbeidsmiljølov nylig.»

Departementet opprettholder forslaget om hvordan de øvrige reglene om antall meddommere og skjønnsmedlemmer bør tilpasses det syn som tvisteloven hviler på.

Den nåværende utforming av skjønnsprosessloven § 11 første ledd om antallet skjønnsmedlemmer når skjønnen styres av en dommer – det vil si skjønn som ikke styres av en lensmann – gir retten mulighet til å legge vekt på de kostnader som en eller flere parter blir påført ved at flere enn to skjønnsmedlemmer deltar, så sant iallfall en av partene ber om bare to. For øvrig fastholder departementet at det er mer naturlig å vurdere en eventuell endring av reglene i skjønnsprosessloven § 11 første ledd i samband med en mer generell revisjon av skjønnsprosessloven.

Departementet ser ikke grunn til å ha flere enn to meddommere i tvister om arbeidsforhold. Det er lite naturlig å sammenligne rettens sammensetning i disse sakene for lagmannsrett med Arbeidsrettens sammensetning. Når saken kommer for lagmannsretten, har den alt vært behandlet i tingretten, og det er en viss mulighet for ankebehandling i Høyesterett etterpå. Arbeidsretten dømmer i siste instans og i de fleste saker i første instans. Dessuten har avgjørelsene der gjennomgående større betydning og er ofte av prinsipiell karakter. Departementet har også lagt vekt på at virkefeltet for saker med arbeidslivskyndige meddommere nylig er vesentlig utvidet, jf. den nye arbeidsmiljøloven 17. juni 2005 nr. 62 kapittel 17. Slike meddommere skal nå brukes i alle typer saker som går

etter arbeidsmiljøloven, og ikke bare i saker om stillingsvern, slik hovedregelen var etter loven av 1977. Etter departementets syn er det et ytterligere moment som taler for å redusere antall meddommere i lagmannsretten. I Ot. prp. nr. 49 (2004–2005) 22.4.3 er det påpekt at det kan bli behov for flere meddommerutvalg for å avhjelpe økt press på medlemmene som følge av at disse utvalgene skal brukes i flere saker. Men behovet for å fortsette med fire meddommere i lagmannsretten ble ikke særskilt vurdert. Det ble bare vist til at någjeldende regel er en videreføring av bestemmelser i § 61 C i loven av 1977.

3.3.4 Lovregler om behandling av tvister i søksmåls former

Når tingretten behandler saker som behandles etter de særlige prosessformer for skifte, konkurs eller tvangsfullbyrdelse, er det åpnet for at en tvist kan bringes inn gjennom søksmål, jf. skifteloven § 30, konkursloven § 154 første ledd og tvangsfullbyrdelsesloven § 6-6 første ledd. Om tingretten ikke treffer avgjørelse om denne behandlingsformen, vil tvisten bli avgjort på grunnlag av en saksbehandling som på flere punkter er mindre regelbundet enn den som følger av tvistemålsloven. Som vilkår for behandling i søksmåls former er satt at faktiske eller rettslige spørsmål som tvisten reiser, gjør en slik behandling mest hensiktsmessig. Om reglene om dette videreføres, vil det innebære at tingretten må velge mellom småkravprosess eller allmennprosess når det treffes avgjørelse om å bringe inn tvisten gjennom søksmål.

I *høringsnotatet* er det om dette uttalt:

«Departementet antar at det vil være lite aktuelt å behandle tvisten som vanlig søksmål dersom vilkårene for behandling etter småkravprosess er oppfylt. Da vil det normalt ligge til rette for at tvisten kan behandles etter de særskilte reglene for tvisteløsning etter disse tre lovene. Det er regler som gir enda større grad av fleksibilitet.»

I lovutkastet vedlagt høringsbrevet ble dette synspunktet fulgt opp med forslag om å endre de aktuelle bestemmelsene i konkursloven og tvangsfullbyrdelsesloven, mens det ikke ble foreslått tilsvarende endring i skifteloven.

Høringsinstansene har ikke hatt innvendinger mot departementets forslag. Om behovet for småkravprosess under skiftebehandling uttaler *Oslo skifterett* og *byskriverembete*:

«Det er fortsatt behov for å kunne overføre skiftetvister til søksmåls former. Retten er enig i

høringsbrevet punkt 2.6 hvor det legges til grunn at småkravprosess i så fall er lite aktuelt. Disse sakene løses således minst like fleksibelt etter skiftelovens bestemmelser. Etter skifteloven kan en tvist løses ved kun skriftlig behandling, ved at det i rettsmøte kun avholdes prosedyre, ved at [det] åpnes for begrenset bevisførsel osv. Saksbehandlingen kan med andre ord tilpasses den enkelte sak. I all hovedsak vil dessuten sakene overstige terskelverdien i § 10-1 annet ledd bokstav a.

Det er likevel et forhold som kan innebære at det er behov for overføring også i mindre saker. Når det settes frist for å reise skiftetvist uten at saken er overført i søksmåls former, er ikke fristen preklusiv, jf Rt. 2003 side 310 (HR-2003-00242-1). I saker hvor dommeren av den grunn ønsker å overføre saken i søksmåls former, kan småkravprosessen være aktuell. For øvrige saker anses allmennprosessen mest hensiktsmessig.»

Departementet opprettholder på denne bakgrunn sitt forslag om at skiftelovens regel om overføring av tvist til søksmåls former ikke endres. Departementet har her også lagt vekt på at skifteloven nå er under revisjon, jf. arbeidet i Skiftelovutvalget oppnevnt ved kgl. res. 9. september 2005.

3.3.5 Forkynning av forlikrårdsdokumenter

Domstolloven § 163 a første ledd har regler om hvordan dokumenter skal forkynnes fra de offentlige myndigheter. Bestemmelsen gjelder både de alminnelige domstoler, som her også omfatter forliksrådene, og jordskifterettene, Forbrukertvistutvalget, påtalemyndigheten, namsmenn, lensmenn og fylkesmenn. Ved forkynning fra disse skal dokumentet sendes til den det skal forkynnes for, «direkte gjennom postoperatør, enten i vanlig brev vedlagt mottakskvittering eller i rekommandert brev», jf. § 163 a første ledd første punktum. Det er gjort unntak fra dette påbudet i annet punktum, som lyder:

«Forliksrådets dokumenter kan også forkynnes i vanlig brev uten mottakskvittering.»

Om denne særregelen for forkynning fra forliksrådet uttalte departementet i *høringsbrevet*:

«Forliksrådernes funksjon tilsier at hensynet til en effektiv og rask saksbehandling bør telle mer der enn for de alminnelige domstoler. På den annen side er det grunn til å vente en vesentlig reduksjon i antallet saker for forliksrådene, fordi mange fordringshavere fra 1. januar 2006 vil benytte seg av muligheten til å begjære utlegg på grunnlag av et skriftstykke som er sendt skyldneren, jf. de nye reglene i

tvangsfullbyrdelsesloven § 7-2 bokstav f sammenholdt med §§ 7-6 annet og tredje ledd, 7-7 annet ledd, 7-10 tredje ledd og 7-11 fjerde ledd, som trer i kraft da. Derved vil merarbeidet med å følge de vanlige forkynningsreglene bli mindre. Samtidig kan det hevdes at den part som har vært uvitende om en forlikrårdsbehandling fordi forliksrådet har sendt dokumentene til feil adresse, kan bli påført økte ulemper ved å angripe en fraværdom når det etter tvistelovens ikraftsetting bare kan skje ved stevning til tingretten og ikke lenger ved begjæring om oppfriskning eller oppreisning. Dessuten skjer det noen ganger at et dokument må anses forkynt ved å være kommet fram til rett adresse uten at adressaten har hatt praktisk mulighet til å få kunnskap om dokumentet, for eksempel ved at husstandsmedlemmers opptreden har hindret tilgang. Risikoen for at slikt skjer vil trolig bli vesentlig redusert gjennom bruk av de vanlige forkynningsordningene som rekommandert brev eller vanlig brev med mottakskvittering.

Departementet ber på denne bakgrunn om høringsinstansenes syn på vedlagte lovforslag om opphevelse av ordningen med forkynning i vanlig brev uten mottakskvittering.»

De fleste *høringsinstansene* har ikke hatt innvendinger mot forslaget om opphevelse. *Domstoladministrasjonen* og *Forbrukerrådet* har støttet forslaget. *Forbrukerrådet* har gitt sin tilslutning til synspunktene foran og har innledningsvis vist til en undersøkelse Forbrukerrådet i Nordland har gjort for det fylket for 2004:

«Som en kort oppsummering kan nevnes at forliksrådene behandlet i alt 11.050 saker i 2004, hvorav 7.227 saker utgjorde uteblivelsesdommer. (Dette utgjør 65% av sakene, noe som iflg. Statistisk Sentralbyrå tilsvarer landsgjennomsnittet.) Forliksrådene opplyste å ha hatt totalt 36 oppfriskningssaker grunnet manglende tilsvarende svar.

De aller fleste forliksrådene mente at forkynningsordningen fungerer bra slik den er i dag. Ingen av dem kjente til noe konkret tilfelle der en innklaget hadde fått store problemer pga. manglende mottak av forkynning.

Seks av dem uttalte imidlertid at posten ikke fulgte opp i tilstrekkelig grad, bl.a. ved at de ikke returnerte brev umiddelbart dersom adressen var feil. Synet på postgangen syntes ellers å variere noe fra kommune til kommune. Noen fremhevet samarbeidet mellom folkeregisteret og posten lokalt. Noen av kommunene bar preg av å være så små og gjennomslipptige at brevene kom frem uansett.»

Forbrukerrådet uttaler videre blant annet:

«Det kan være mange grunner til at forkynningen ikke når frem til rette adressat. Innklagde kan selv være å bebreide pga. manglende flyttemelding eller melding om langvarig fravær uten å sørge for at noen tar seg av mottatt post. I så måte kan han/hun selv bebreides, men det kan likevel synes urimelig å få en uteblivelsesdom mot seg, - kanskje på helt uriktig grunnlag.

I tillegg er det grunn til å påpeke den betydelig mengde reklame som sendes i posten i dag, og som øker mulighetene for at selv viktige brev forsvinner innimellom og kastes ved en misforståelse. Slikt kan fort skje, selv om man selvfølgelig skal være nøye med å se gjennom posten. Selv om innklagde, eller hans/hennes husstand kan bebreides i slike tilfeller, vil en slik uforsiktighet kunne få urimelig store konsekvenser. Regler om rekommandert sending eller mottakskvittering vil hindre slike uhell.»

Politidirektoratet går imot forslaget om å oppheve særregelen og uttaler:

«Den foreslåtte endring vil medføre ekstra arbeid og kostnader i forbindelse med forkynninger. Dagens ordning med at forliksrådets dokumenter kan sendes som vanlig postsending uten mottakskvittering fungerer godt og fører sjelden til at dokumenter ikke mottas av adressaten.

Det er for tidlig å ha klare oppfatninger om den nye bestemmelsen i tvangsfullbyrdsloven § 7-2 f vil medføre en vesentlig reduksjon i antallet saker for forliksrådene. Utviklingen så langt tyder ikke på det. Derved vil heller ikke nyordningen ha den effekt at antallet forkynninger vil reduseres.

Opphevelse av bestemmelsen vil resultere i et ikke ubetydelig merarbeid og en betydelig merkostnad for politiets sivile gjøremål, og vi kan derfor ikke støtte forslaget om å oppheve bestemmelsen i domstolloven § 163 a, første ledd, annen setning.»

Departementet er kommet til at forslaget om å oppheve særregelen om forkynning gjennom vanlig brev uten mottakskvittering ikke bør følges opp. Det kan føre til betydelig merarbeid. Samtidig er det høyst usikkert i hvilket omfang regelen fører til rettstap hos den som ikke blir kjent med dokumentet som blir forkynt gjennom vanlig brev. Det vises til at det i dag bare er en helt beskjedent andel av forliksrådets uteblivelsesdommer som blir angrepet, og at det ikke foreligger noen pålitelige anslag på hvor mange som er uvitende om uteblivelsesdommer som bygger på et uriktig faktisk grunnlag.

3.3.6 Verneting i utlendingssaker

Søksmål om gyldigheten av Utlendingsnemndas vedtak må etter gjeldende rett reises for Oslo tingrett, der staten har hjemting. For det tilfellet at saksøkeren kan sies å ha bopel her i landet, har tvisteloven innført en ny regel om at søksmål mot staten også kan anlegges der saksøkeren bor, jf. § 4-5 åttende ledd. I *høringsnotatet* har departementet ikke foreslått noe unntak fra denne nye regelen for så vidt gjelder utlendingssaker.

Regjeringsadvokaten har imidlertid anmodet departementet om å vurdere en særregel om at søksmål om gyldigheten av vedtak i Utlendingsnemnda eller Utlendingsdirektoratet må reises for Oslo tingrett. Det er vist til at vedtak i saker om asyl/opphold i Norge på humanitært grunnlag og i saker om utvisning reiser relativt kompliserte rettsspørsmål,

«slik at det er en fordel at den domstol som skal behandle sakene har et visst volum av saker for derved å kunne få ønskelig erfaring og ekspertise på sakstypen. Et viktig bevismiddel vil regelmessig være vitneforklaring fra utlendingsmyndighetenes landrådgiver, som er organisert i den såkalte Landinfoenheten, som ligger i Oslo.»

Departementet viser til at *Regjeringsadvokaten* også tok opp dette spørsmålet under behandlingen av tvisteloven. Departementet uttalte da at en eventuell særlig regel om verneting i utlendingssaker bør skje ved en bestemmelse i utlendingsloven, jf. Ot. prp. nr. 51 (2004–2005) s. 159. Departementet fastholder dette standpunktet og anser det for å ligge utenfor rammen for denne proposisjonen å foreslå unntak i andre lover fra tvistelovens vernetingsregler. Hvordan disse slår ut for utlendingssakene, er et spørsmål som i første hånd bør vurderes av Arbeids- og inkluderingsdepartementet, som har ansvaret for denne lovgivningen.

3.3.7 Jordskifteloven

Departementet tok med *høringsbrevet* ikke sikte på noen revisjon av hvordan de generelle prosessreglene er innpasset i jordskifteloven. Det er vist til at dette spørsmålet bør ses i sammenheng med den innføring av skjønnsprosessloven i tvisteloven som kan være aktuell. Ellers tok departementet som utgangspunkt at jordskifteprosessen bør endres så langt den i dag følger av regler i tvistemålsloven som er blitt endret ved tvisteloven.

Høringsinstansene har ikke hatt vesentlige innvendinger mot dette. *Landbruks- og matdepartementet* har sagt seg enig i at tvistelovens regler for

hovedforhandling ikke bør gjelde i jordskifteprosessen, «bortsett fra når det skjer tvistebehandling som i dag». Landbruks- og matdepartementet har videre gitt uttrykk for at inntil jordskifteloven er revidert, bør det i loven tas inn en særbestemmelse som innebærer en videreføring av nåværende ordning om at alle rettslige avgjørelser inntas i rettsboka. Det er vist til at en typisk jordskiftesak pågår over lang tid og inneholder et større antall rettslige avgjørelser.

Departementet bemerker innledningsvis at Landbruks- og matdepartementet har nedsatt en arbeidsgruppe som innen 1. juli 2007 skal utarbeide et utkast til en jordskiftelov som fyller dagens behov. I mandatet heter det blant annet at loven skal gis en oversiktlig struktur, og at tvisteloven, skjønnsprosessloven og annen prosesslovgivning skal gjøres gjeldende for jordskifterettene så langt ikke særlige hensyn tilsier noe annet. Utkastet skal så sendes på høring. De lovendringer som foreslås i proposisjonen her, vil derfor sannsynligvis gjelde i forholdsvis kort tid. Departementet går derfor inn for at disse lovendringene skal gjøre minst mulig inngripen i jordskiftelovens struktur. Samtidig fastholder departementet at de forhold som i dag er regulert gjennom henvisninger til tvistemålsloven, i størst mulig grad bør bli regulert av de nye reglene i tvisteloven. Lovfestingen av disse endringene av gjeldende rett bør gjennomføres ved at henvisningene til tvisteloven gjøres oversiktlige og lite kompliserte som råd.

Disse utgangspunktene har ført til at departementet ikke har funnet grunn til å ta inn noen særskilt regel i jordskifteloven om at alle rettslige avgjørelser skal inntas i rettsboka. Tvisteloven § 13-6 første ledd bokstav f, som etter departementets lovforslag vil gjelde for jordskifteprosessen, er ikke til hinder for at jordskifterettene fortsetter sin praksis med å ta inn alle rettsavgjørelser i rettsboka, og departementet tar ikke sikte på at den praksisen opphører. Videre fastholder departementet sitt standpunkt om at jordskifteloven ikke lenger skal vise til de fleste reglene om hovedforhandling i sivile saker. Bakgrunnen for nåværende henvisning er et behov for å tilpasse jordskifteloven til tvistemålslovens regler om protokollasjon av forklaringer. Slik tvisteloven er utformet, er det ikke lenger behov for en slik kopling til reglene om føring av rettsbok. Det vises til departementets merknader til endringer i jordskifteloven § 97 i 6. Når henvisningen til reglene om hovedforhandling sløyfes, blir det enklere å vise til de generelle reglene i tvisteloven kapittel 11, slik at hovedregelen om jordskifterettens avgjørelsesgrunnlag blir den fleksible regelen i § 11-1 annet ledd. Departe-

mentet ser ikke betenkeligheter ved at dette også blir situasjonen når jordskifteretten etter jordskifteloven § 17 skal avgjøre en tvist ved dom. For øvrig er ikke opphøret av henvisningen til reglene for hovedforhandling til hinder for at jordskifteretten kan fortsette med å la rettsmøtet for den muntlige behandlingen av tvisten og forberedelsen til det rettsmøtet i stor utstrekning skje etter et opplegg som tilsvarende tvistelovens regler. Erfaringer med en slik praksis vil kunne bli et verdifullt bidrag til vurderingen av hvilke elementer i tvisteloven kapittel 9 som bør innlemmes i reglene om tvisteløsning i en fullt revidert eller ny jordskiftelov.

3.3.8 Forliksrådene som domstol

I nåværende domstolloven § 1 inngår forliksrådene i oppregningen av de alminnelige domstolene. Tvisteloven endrer denne bestemmelsen, slik at forliksrådene holdes utenfor oppregningen. Derimot er de i nytt annet ledd definert som «meklingsinstitusjoner med begrenset domsmyndighet som angitt i tvisteloven § 6-10.» I anledning denne lovendringen har *Høyesterett* bemerket:

«Det kan [...] være grunn til å vurdere om tvangsfullbyrdelsesloven § 4-1 bokstav a bør justeres som følge av at forliksrådene etter endringen av domstolloven § 1 omtales som «meklingsinstitusjoner med begrenset domsmyndighet». Merknadene i Ot.prp. nr. 51 side 98, 2. spalte forutsetter at forliksrådet fortsatt skal regnes som en domstol, og da også etter tvangsfullbyrdelsesloven § 4-1 bokstav a. Det kan likevel være grunn til å overveie om dette bør komme til uttrykk direkte i ordlyden i tvangsfullbyrdelsesloven § 4-1 bokstav a.»

Etter departementets syn er det ikke tilstrekkelig grunn til å endre tvangsfullbyrdelsesloven eller andre lover som følge av forliksrådenes nye betegnelse i domstolloven. I en rekke deler av lovgivingen er «domstol» og «alminnelige domstoler» benyttet, og det beror på en tolking av den enkelte bestemmelse om også forliksrådet er omfattet. Tvistelovens endring i domstolloven er her ikke ment å endre gjeldende rett. Etter departementets syn er det ikke nødvendig å endre tvangsfullbyrdelsesloven eller andre lover fordi forliksrådene er gitt en ny betegnelse.

3.3.9 Enkelte spørsmål om organiseringen av Høyesteretts virksomhet

Tvisteloven gjør flere endringer i reglene om Høyesterett. Det er gitt nye regler om saksbehandlingen i Høyesterett i kapittel 30. Tvisteloven gjør

også endringer i reglene i andre lover om Høyesteretts organisatoriske oppbygging. Høyesteretts kjæremålsutvalg skal ikke lenger regnes som en egen domstol og skifter navn til Høyesteretts ankeutvalg. Videre er det innført en ordning med mulighet for at noen av sakene behandles i storkammer og noen i plenum.

Derimot gjorde ikke tvisteloven endringer i reglene om antallet høyesterettsdommere eller adgangen til å dele Høyesterett inn i avdelinger. Disse reglene ble sist endret ved lov 16. juni 2001 nr. 62 etter forslag i Ot. prp. nr. 44 (2000–2001) om lov om endringer i domstolloven m.m (den sentrale domstoladministrasjon og dommerenes arbeidsrettslige stilling). Ved den loven ble adgangen til å fastsette antall dommere og antallet avdelinger overført fra Kongen til Domstoladministrasjonen. *Høringsbrevet* berørte ikke disse problemstillingene.

Under arbeidet med proposisjonen her har *Høyesterett* i brev til departementet foreslått endringer i disse reglene:

«Som kjent er Høyesterett delt i to avdelinger. Spørsmålet om organiseringen av Høyesterett er prinsipielt viktig. Karakteren av domstolen vil bli endret hva enten man fjerner avdelingsinndelingen eller oppretter en tredje avdeling. Ved utarbeidelsen av tvisteloven ble det for øvrig tatt stilling til om avdelingsinndelingen skulle opphøre, men man valgte å beholde de to avdelingene.

Etter domstolloven § 4 første punktum har Domstoladministrasjonen myndighet til å bestemme deling av Høyesterett i flere avdelinger, når saksmengden gjør det påkrevet. Denne myndigheten lå tidligere til Kongen. Betydningen av at man har valgt å dele Høyesterett i to avdelinger, taler etter vår mening for at toavdelingsordningen lovfestet. Alternativet må være å gå tilbake til den gamle regel om at inndelingen i avdelinger bestemmes av Kongen. En endring vil innebære et politisk valg om hva slags Høyesterett vi skal ha. Det er ikke et valg som bør tilligge et organ som Domstoladministrasjonen.

Også antall dommere i Høyesterett er av stor betydning for Høyesteretts virke og posisjon. Høyesteretts særlige stilling tilsier at myndigheten til å fastsette dommerantall i Høyesterett bør tilligge Kongen. Prinsipielt kunne man også her argumentere for en lovfesting av antallet, men helt særlige forhold kan for perioder tilsi at det normale antallet fravikes. Høyesterett vil derfor foreslå at domstolloven § 33 c endres slik at antallet dommerstillinger i Høyesterett fastsettes av Kongen.»

Forslaget fra *Høyesterett* har vært forelagt *Domstoladministrasjonen*, som uttaler:

«Ved vurderingen av disse forslagene mener vi det særlig må ses hen til bakgrunnen for opprettelsen av Domstoladministrasjonen. Det ble da lagt vekt på at administrativ uavhengighet skulle markere og støtte opp om domstolenes uavhengighet.

Atskillelse fra regjeringskontorene ble ansett å være et viktig element i det løpende holdningsarbeid for så vidt gjelder uavhengighet i den dømmende virksomhet. Forarbeidene til lovendringen da Domstoladministrasjonen ble opprettet gjør ikke noen særskilt drøftelse i forholdt til Høyesterett, drøftelsene av hvilke oppgaver det nye organet skulle ha ble gjort i relasjon til alle domstolene under ett.

[...]

Forslagene fremmes i forbindelse med høringen om tilpassing av andre lover som følge av tvisteloven. Forarbeidene til tvisteloven tar opp Høyesteretts rolle, men da i hovedsak når det gjelder hvordan reglene om sakstilfang til Høyesterett får betydning for oppfyllelsen av Høyesteretts hovedoppgave.

Vi mener de endring[er] som foreslås krever en bredere og mer prinsipiell utredning av Høyesteretts rolle, særlig sett i forhold til begrunnelsen for opprettelsen av Domstoladministrasjonen [...].»

Departementet er enig i Høyesteretts vurderinger, og forslaget bør etter departementets syn følges opp som en del av tvistelovreformen. Spørsmålet om antall høyesterettsdommere og inndeling av Høyesterett i avdelinger ble behandlet i Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) i 24.3.2 (s. 304-306), men departementet tok ikke der opp hvem som skulle ha kompetanse til å treffe avgjørelse om dette.

Ifølge Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) 24.2, s. 302 er Høyesteretts hovedoppgave å bidra til rettsenhet, rettsavklaring og i noen grad rettsutvikling. For at disse oppgavene skal bli løst best mulig, er antall dommere og avdelingsinndelingen av betydning. Etter departementets syn bør Kongen være ansvarlig for disse to spørsmålene. Høyesterett står i en særstilling som landets øverste domstol.

En nærmere lovfesting av toavdelingsordningen mener departementet det i denne omgang ikke er grunn til, og viser samtidig til Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) 24.3.2.5 (s. 306), der departementet går inn for å opprettholde dagens ordning med to avdelinger.

Departementet presiserer at lovforslaget ikke endrer Domstoladministrasjonens kompetanse og rolle i forhold til Høyesterett på annen måte.

Domstoladministrasjonen skal fortsatt ha ansvar for effektivisering og organisasjonsutvikling i domstolene, herunder Høyesterett, jf. Ot.prp. nr. 44 (2000–2001) 7.12.6 (s. 84).

Høyesterett har i forannevnte brev også foreslått endringer i reglene om myndigheten til å treffe avgjørelse om sidegjøremål for dommere og justitiarius i Høyesterett. Det er ikke grunn til se disse spørsmålene i sammenheng med tvisteloven, og departementet tar ikke forslaget til behandling her.

3.4 Tvistelovens begrepsbruk og struktur utløser behov for endring i andre lover

3.4.1 Lovlig stedfortreder

For den som ikke har evnen til å opptre i rettssak, for eksempel mindreårige, og for upersonlige rettssubjekter er det behov for at en person ivaretar deres rettigheter og plikter i rettssaken. I dag betegnes denne personen som lovlig stedfortreder. I tvisteloven §§ 2-3 til 2-5 omtales personen som stedfortreder. I *høringsbrevet* er det foreslått at denne begrepsendringen gjennomføres i hele lovgivningen. *Høringsinstansene* har ikke hatt innvendinger mot dette, og departementet følger opp endringen i sitt lovforslag.

3.4.2 Hjemting

Hjemting er i tvistemålsloven definert som den rettskrets hvor noen har bopel. For juridiske personer er hjemtinget som hovedregel der hvor styret har sitt sete. Hjemting er av stor betydning for hvor en sak skal reises. Reglene er innholdsmessig i hovedtrekk videreført i tvisteloven, men det er ikke begrepet hjemting. I stedet er brukt begrepet alminnelig verneting, som er nærmere definert i tvisteloven § 4-4. I *høringsbrevet* har departementet gått inn for at hjemting erstattes med alminnelig verneting i lovgivningen ellers. *Høringsinstansene* har ikke hatt innvendinger, og departementet fremmer lovforslag i samsvar med utkastet i *høringsbrevet*.

3.4.3 Tvistemål

Tvisteloven viderefører ikke begrepet tvistemål. I samsvar med Tvistemålsutvalgets utredning har departementet lagt vekt på at tvistemål i dag ikke er et lett forståelig uttrykk, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) 27.4.1, s. 353. I *høringsbrevet* går departementet inn for at begrepet heller ikke bør videreføres i den øvrige lovgivning, og fortsetter:

«Det varierer hvilket ord som er mest naturlig å bruke i stedet for tvistemål. Det kan etter omstendighetene være rettstvist, (sivilt) søksmål, sivil tvist, sivil sak, saksanlegg eller sak (som er reist). Også utformingen av tvisteloven avspeiler dette, jf. blant annet § 1-1, § 8-1 og kapittel 18.»

Høringsinstansene har ikke hatt innvendinger mot at begrepet tvistemål erstattes, og departementet har fulgt dette opp i sitt lovforslag.

3.4.4 Kjønnsnøytrale betegnelser

Rettsens formann er brukt i tvistemålsloven. Tvisteloven bruker i stedet rettsens leder. I *høringsbrevet* gikk departementet inn for at dette bør gjennomføres i andre lover som bruker rettsens formann, og at tilsvarende endringer også bør gjøres for en del andre betegnelser som ikke er kjønnsnøytrale:

«Departementet tar også sikte på å endre skjønnsformannen til skjønnsleder, skjønnsmenn til skjønnsmedlemmer, skjønnsrettens formann til skjønnsrettens leder, forliksrådets formann til forliksrådets leder og Høyesteretts formann til Høyesteretts domstolleder. Det siste er i samsvar med de endringer tvisteloven § 37-3 har gjort i domstolloven kapittel 1. Dessuten bør mann og varamann endres til medlem og varamedlem når bestemmelsen omhandler mulige medlemmer av en rett. Slike endringer vil ikke bli foreslått i arbeidstvisteloven, jf. endring i lov om arbeidstvister ved lov 17. juni 2005 nr. 60, der betegnelsene Arbeidsrettens formann og nestformann ble endret til Arbeidsrettens leder og nestleder, og forarbeidene til endringen, jf. Ot. prp. nr. 100 (2004–2005) 4 (s. 4), der det ble ansett som mest hensiktsmessig å utsette arbeidet med å gjøre øvrige betegnelser kjønnsnøytrale til den forestående omfattende tekniske revisjon og omfattende språklige endring av loven.»

Høringsinstansene har ikke hatt innvendinger mot forslaget om slike endringer. *Domstoladministrasjonen* (DA) mener imidlertid det bør vurderes å bruke «jordskiftedommaren» i stedet for «leiareren av retten».

Departementet har utformet lovforslaget i samsvar med synspunktene foran, men er enig med DA i at det i jordskifteloven er bedre å bruke jordskiftedommeren i stedet for lederen av retten. Derved blir det bedre klargjort at det ikke er tale om den administrative leder i hvert jordskiftedømme eller jordskiftesogn, som i loven er omtalt som jordskifterettslederen.

I noen bestemmelser kan rettsens formann være brukt i betydningen domstollederen. Når rettsens

formann der er erstattet med rettens leder, tar ikke det sikte på endring av gjeldende rett.

3.4.5 Prosesskrift

Betegnelsen prosesskrift brukes i tvistemålsloven. Tvisteloven bruker i stedet prosesskriv. I *høringsbrevet* er denne endringen omtalt slik:

«Dette kan oppfattes som skifte av skrivemåte, noe som ikke bør medføre endring i andre lover som bruker samme begrep. I høringsnotatet foreslås det likevel å endre prosesskrift til prosesskriv i alle lover, og [det] vil understreke at begrepet nå skal forstås teknologinøytralt.»

Høringsinstansene har ikke hatt innvendinger til slike endringer, og departementet har utformet lovforslaget i samsvar med utkastet i høringsbrevet.

3.4.6 Motsøksmål, hovedkrav/motkrav og motanke

Dette er begreper som er brukt i tvistemålsloven, men som ikke er videreført i tvisteloven, jf. § 15-1 annet ledd og § 15-4. Det samme gjelder motanke (aksessorisk motanke), som er erstattet med avledet anke. *Høringsbrevet* gikk ut på en konkret vurdering av lovene som bruker disse begrepene. *Høringsinstansene* har ikke hatt innvendinger. Departementets lovforslag er motsøksmål omskrevet i en del lover.

3.4.7 Intervensjon

Tvisteloven viderefører ikke begrepene intervensjonssøksmål, hjelpeintervensjon og hjelpeintervenient, jf. § 15-3 og § 15-7. Regelen om det som før var betegnet som intervensjonssøksmål, er omfattet av bestemmelsen i § 15-3 om vilkårene for at tredjeperson kan tre inn som part. I stedet for hjelpeintervensjon og hjelpeintervenient er brukt partshjelp og partshjelper, mens reglene om sterk hjelpeintervensjon ikke er videreført. I *høringsbrevet* er det gått inn for at disse nye betegnelsene bør brukes i den øvrige lovgivningen. *Høringsinstansene* har ikke hatt innvendinger, og departementet har fulgt opp disse endringene i lovforslaget.

3.4.8 Gyldig forfall, uteblivelsesdom og oppreisning

Tvistemålsloven bruker begrepene gyldig forfall, uteblivelsesdom og oppreisning for å beskrive virkningene av at prosesshandlinger ikke foretas ret-

tidig. Begrepene er ikke videreført i tvisteloven. I *høringsbrevet* er dette omtalt slik:

«At disse ikke er videreført, må ses i sammenheng med opphevelsen av domstollovens regler om oppreisning. I stedet bruker tvisteloven begrepene gyldig fravær, gyldig fristoversitting eller gyldig møtefravær og fraværdom og oppfriskning, jf. § 13-4, § 16-2 og §§ 16-5 til 16-14. Det vil være en fordel om denne begrepsbruken blir gjennomført konsekvent i den øvrige lovgivning, jf. forslagene i vedlegg I.

Slike endringer innebærer ikke bare et skifte i terminologi, men også at henvisningsbestemmelsene får et annet innhold, idet vilkårene for oppfriskning etter tvisteloven er snevrere enn for oppreisning etter domstolloven. Først og fremst er fristreglene forskjellige. Endringene i gjeldende rett om fristforsømmelser bør normalt også få tilsvarende virkning for innholdet av de regler som følger av lovbestemmelser som viser til oppreisningsreglene, herunder de henvisninger som er gitt i regler om oversitting av søksmålsfrist. Regler om at det ikke kan gis oppreisning for oversittelse av søksmålsfrist, bør oppheves. De nye reglene om oppfriskning gjelder ikke for oversitting av søksmålsfrister, noe heller ikke domstollovens nåværende regler om oppreisning gjør.

Departementet antar at det også er hensiktsmessig å endre gyldig forfall i bestemmelser om meddommere mv. selv om begrepet forfall beholdes om det forhold at en meddommer, et vitne mv. ikke møter når det aktuelle rettsmøtet tar til. Det er likevel grunner som taler for at begrepet gyldig fravær i størst mulig grad forbeholdes beskrivelsen av en situasjon som er avgjørende for om det blir utløst rettsvirkninger som omhandlet i tvisteloven kapittel 16 II og III.

I tråd med den samlede begrunnelse for å oppheve oppreisningsreglene i domstolloven, går departementet inn for at regler i den øvrige lovgivning som henviser til domstollovens regler om oppreisning, erstattes med tvistelovens regler om oppfriskning. Disse henvisningene bør ikke i tillegg omfatte tvistelovens regler om gjenåpning, selv om oppreisningsreglene har en stor grenseflate til nåværende regler om gjenopptakelse. Det vises til Ot. prp. nr. 51 (2004–2005) 20.6.3.2 og 4, s. 249–250 og 252 med henvisninger.

Tvisteloven bruker noen steder ikke å møte i stedet for å utebli. For enkelte lovbestemmelser er tilsvarende endring foreslått.»

Høringsinstansene har ikke hatt innvendinger mot disse utgangspunktene for endringer i andre lover, og departementet legger disse synspunktene til grunn for lovforslaget. Det vil si at «gyldig forfall» er erstattet med «gyldig fravær»

også i de situasjoner hvor forfallet eller fraværet ikke kan komme til å utløse slike virkninger av fravær som er omhandlet i tvisteloven kapittel 16 III. Det gjelder for eksempel regler om meddommers plikt til å møte. Der «forfall» er brukt alene, er det ikke gjort tilsvarende endring når forfallet ikke kan føre til fraværsvirkninger etter tvisteloven.

I tråd med synspunktene i høringsbrevet foreslår departementet at oppreisning blir erstattet med oppfriskning i flere bestemmelser om oversiktelse av søksmålsfrist. I noen lover framkommer vilkårene for oppreisning ved en henvisning til forvaltningsloven § 31, se forbrukertvistloven § 11 og petroleumsloven § 8-6. Der foreslås begrepet oppreisning erstattet på annen måte, slik at det klart framgår at det fortsatt skal gjelde de samme vilkår for å ta saken til behandling dersom søksmålsfristen er oversittet. I disse lovene er det i dag også bestemt at det er utvalg eller klageinstans som kan gi oppreisning, og at vedtaket i oppreisningsspørsmålet kan påkjæres til tingretten. Selv om tvisteloven opphever forlikrådenes adgang til å gi oppfriskning, ser ikke departementet tilstrekkelig grunn til å foreslå innholdsmessige endringer i disse reglene, som langt på vei er utformet etter mønster av regler i forvaltningsloven.

3.4.9 Borgerlige krav

Tvistemålsloven bruker i noen bestemmelser begrepet borgerlige krav. Begrepet er ikke helt entydig, men brukes i tvistemålsloven som motsetning til offentligrettslige krav. I de tilsvarende bestemmelser i tvisteloven er begrepet erstattet med sivile krav. I *høringsnotatet* går departementet inn for tilsvarende endring i andre lover som bruker borgerlige krav. *Høringsinstansene* har ikke hatt innvendinger mot dette. Departementet har fulgt opp disse endringene i lovforslaget. Begrepet borgerlige krav har ikke samme betydning i straffelovgivningen som i tvistemålsloven. Lovforslaget tar ikke sikte på endring av gjeldende rett ved å erstatte betegnelsen med sivile krav.

3.4.10 Dom, kjennelse og beslutning

Både tvistemålsloven og tvisteloven skiller mellom de tre avgjørelsesformene dom, kjennelse og beslutning. I begge lovene knytter det seg ulike rettsvirkninger til avgjørelsesformene, først og fremst når det gjelder reglene om grunngiing og overprøving. I tvisteloven er sontringene mellom formene gjort mer konsekvente, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) 23.2.1 (s. 289–290), jf. NOU 21.2.3.2 (s. 555–556). I *høringsbrevet* gikk departementet inn for at

dette som et utgangspunkt også bør gjennomføres i den øvrige lovgivningen:

«Endringer som tar sikte på en slik konsekvent begrepsbruk bør her begrenses til domstolenes avgjørelser. Begrepet dom bør uansett ikke brukes om forvaltningsorganers avgjørelser. For avgjørelser truffet av domstollignende forvaltningsorganer er flere betegnelser i bruk. For eksempel treffer Trygderetten avgjørelse i kjennelse, mens fylkesnemnda for sosiale saker treffer vedtak. Departementet ser ikke tilstrekkelig grunn til nå å foreslå å endre betegnelsene på avgjørelser av domstollignende forvaltningsorganer.

Departementet har vurdert om det bør avsies dom i alle tilfeller hvor det innenfor straffelovgivningen kan hevdes å dreie seg om en realitetsavgjørelse. [...] [blant annet omtalt bestemmelser om endring av rettens vilkår for prøveløslatelse og betinget dom] Disse avgjørelsene kan ofte være av stor betydning for siktede. Men de behøver ikke treffes som dom for å sikre en forsvarlig grunngiing, idet straffeprosesslovens krav til begrunnelse for kjennelser må tilpasses sakens betydning. Videre antar departementet at straffeprosesslovens regler om anke over kjennelse og beslutning i de fleste tilfeller vil være bedre tilpasset ankebehandling av disse avgjørelsene enn det reglene om anke over dom er. På denne bakgrunn har departementet ikke tatt med forslag om endring av de nevnte bestemmelsene.»

Høringsinstansene har ikke hatt innvendinger mot disse synspunktene. *Regjeringsadvokaten* har likevel bemerket at det vil virke forenkende om disse tre avgjørelsesformene blir forbeholdt domstolene, slik at Trygderetten går over til å treffe vedtak i stedet for kjennelser. I tråd med dette bør det også gjøres den endring at saker bringes inn for Trygderetten ved klage i stedet for ved anke. Departementet ser gode grunner for det syn som Regjeringsadvokaten gjør gjeldende, men fastholder sitt standpunkt om hvilke endringer som nå bør gjøres i lov om anke til Trygderetten. Også for øvrig har departementet fulgt opp synspunktene foran ved utarbeidelsen av lovforslaget.

3.4.11 Hjemmelsmann

Uttrykket hjemmelsmann er ikke kjønnsnøytralt. Betegnelsen er brukt i tvistemålsloven, men er erstattet med kilde i tvisteloven, i lovens bestemmelse om kildevern som bevisfritaksgrunn. I *høringsbrevet* gikk departementet inn for samme endring i tilsvarende bestemmelse i straffeprosessloven. I *høringsbrevet* heter det ellers:

«I proposisjonen om ikraftsetting av tvisteloven vil departementet begrense disse endringsforslagene til prosesslovgivningen, og foreslår ikke endringer i begrepsbruken i bestemmelser om overgang av rett til fast eiendom.»

Ingen av *høringsinstansene* har gått imot, og departementets lovforslag er utarbeidet i samsvar med synspunktene foran.

3.4.12 Adgang til bevis og regler om vitner, dokumenter og gransking

Tvistemålsloven bruker uttrykksformen adgang til bevis, mens tvisteloven bruker bevistilgang. I *høringsbrevet* gikk departementet inn for at denne språkbruken avspeiles i de andre lovene. Det er videre påpekt at tvisteloven også har innført realbevis og forbud og fritak for bevistilgang som nye begreper, og at undersøkelse av realbevis er brukt i stedet for gransking. Disse endringene er omtalt slik:

«I hovedtrekk innebærer disse reglene en videreføring av gjeldende rett. Men systematikken i reglene om bevis er endret, slik at det for opplysninger som er taushetsbelagte og lignende, ikke lenger fins noen særlige regler om fritak fra vitneplikten, slik som tvistemålsloven har. Når ikke særlige hensyn taler mot det, bør denne endringen i systematikken avspeiles i regler i andre lover som henviser til regler om vitnesbyrd, forklaringsplikt mv.

Tvisteloven bruker realbevis som fellesbegrep for personer og gjenstander som inneholder informasjon av betydning for saken, jf. § 26-1. I lovgivningen er det flere bestemmelser som omtaler skriftlige bevis og/eller andre ting. Disse kan forenkles ved å bruke begrepet realbevis. Men dette bør bare skje i sivilprosessuelle bestemmelser, jf. [...] nedenfor om gransking. Realbevis omfatter som nevnt også personer, en type realbevis som det er gitt ny bestemmelse om i § 26-4, men som i det vesentlige viderefører gjeldende rett. I den øvrige sivilprosesslovgivningen er det neppe eksempler på at personer nevnes i tilknytning til andre realbevis. Der departementet har foreslått realbevis som avløsning for dokumenter og andre ting, kan det ikke ses betenkeligheter ved at bestemmelsene også omfatter personer, uten hensyn til om bestemmelsene i dag må anses å fanne så vidt.

Departementet vurderer å gjennomføre [...] [undersøkelse av realbevis] i alle sivilprosessuelle lovbestemmelser.

Departementet ser ikke tilstrekkelig grunn til å fjerne begrepet gransking og innføre begrepet realbevis i straffeprosessloven.

Undersøkelse av person forekommer hyppigere i straffeprosessen enn i sivilprosessen. Det kan virke kunstig for mange å omtale personer som realbevis. På denne bakgrunn framstår det som hensiktsmessig å beholde begrepet gransking i tillegg til de mer spesifikke begrepene kroppslig undersøkelse, personundersøkelse og rettspsykiatrisk undersøkelse.

Ingen av *høringsinstansene* har kommet med innvendinger mot synspunktene foran. *Riksadvokaten* er enig i at begrepet gransking beholdes i straffeprosessen. Departementet har utarbeidet lovforslaget i samsvar med synspunktene i *høringsbrevet*.

3.4.13 Bevisopptak

3.4.13.1 Generelt

Det er flere bestemmelser i andre lover som viser til tvistemålslovens regler om bevisopptak. I tvisteloven har begrepet bevisopptak fått et noe annet innhold. I tvistemålsloven er bevisopptak regulert i kapittel 16 om vitneførsel utenfor hovedforhandling og i kapittel 17 om gransking, mens bevisopptak utenfor rettssak er regulert i kapittel 20. Kapittel 27 i tvisteloven bruker begrepet bevisopptak bare om bevis i rettssak som allerede er i gang, og kapitlets virkeområde tilsvarende tvistemålsloven kapittel 16 og 17. Ellers bruker tvisteloven begrepet bevissikring utenfor rettssak, som er virkeområdet for lovens kapittel 28. Hvilke regler i tvisteloven bestemmelsene i særlovgivningen bør henviser til, er ikke uten videre klart. Om dette heter det i *høringsbrevet*:

«At en lovbestemmelse med henvisning til regler om bevisopptak gjelder i en situasjon der det ikke er noen rettssak, betyr ikke nødvendigvis at det er tvistelovens regler om bevissikring utenfor rettssak som bør gjelde. Flere av disse lovbestemmelsene er gitt for situasjoner der det primære formålet med bevistilgangen ikke er helt det samme som reglene om bevissikring tar sikte på, nemlig at den som fremmer begjæring om dette, enten vil sikre bevis for en rettssak som er ventet, eller avklare sin rettslige situasjon. Eksempler på regler som delvis ivaretar andre formål, er domstolloven § 43 om bevisopptak til bruk for granskingskommisjoner, kontrollutvalg mv., kredittilsynsloven § 5 om Kredittilsynets rett til å kreve bevisopptak som ledd i sitt tilsynsarbeid og Rikstrykdeverketts rett etter yrkesskadetrygdloven § 45 til å innhente forklaring gjennom bevisopptak når det er nødvendig for avgjørelsen av en sak. Formålet med bevistilgangen er også her å avklare rettsforhold. Men det framtrædende ved disse

bestemmelsene er at undersøkelserne i større eller mindre grad er regulert i lov, og at hjemmelen for bevisopptak er gitt for å effektivisere granskingsarbeidet eller saksbehandlingen. »

Samferdselsdepartementet har i høringsuttalelse vurdert Justisdepartementets forslag til endringer i vegtrafikkloven § 65, luftfartsloven § 12-17, lov 7. januar 2005 nr. 2 om endring av sjøloven § 481 og jernbaneundersøkelsesloven § 15, som alle gir hjemmel for Statens havarikommisjon (SHT) til å kreve bevisopptak. Samferdselsdepartementet mener disse lovbestemmelsene må vise til tvisteloven kapittel 28 og uttaler:

«SHT har som hovedoppgave å bidra til å forbedre sikkerheten og forebygge ulykker i transportsektoren. Herunder skal SHT klarlegge hendelsesforløp og årsaksfaktorer, utrede forhold av betydning for å forebygge ulykker og avgi undersøkelsesrapport (se eksempelvis luftfartsloven § 12-1 første og annet ledd). For å sikre SHT best mulig tilgang til beviser for hva som faktisk har hendt, er det uttrykkelig presisert at havarikommisjonen ikke skal ta stilling til sivilrettslig eller strafferettslig skyld og ansvar (se eksempelvis luftfartsloven § 12-1 tredje ledd). Normalsituasjonen er at SHT samler inn beviser helt uavhengig av domstolene. I den grad det likevel kan være behov for å søke domstolenes bistand, må en gå ut i fra at det ikke verserer noen parallell domstolsprosess. Med dette utgangspunktet henviser de fire lovbestemmelsene som nevnt tre avsnitt ovenfor helt bevisst til reglene om bevisopptak utenfor rettssak (tvm. kapittel 20). Det er altså klart til siktet at reglene om bevisopptak i rettssak ikke skal komme til anvendelse (sml. formuleringen i innledningen til annet avsnitt på s. 13 i høringsnotatet). Formålet med bestemmelsene i transportlovene er først og fremst å sikre SHT en ubetinget rett til å kreve bevisopptak utenfor rettssak (etter gjeldende terminologi), uten hensyn til de vilkårene som ellers gjelder for å kunne kreve slikt bevisopptak etter tvml. § 267 (og dermed tvisteloven § 28-2).

Mot denne bakgrunn foreslår Samferdselsdepartementet følgende ordlyd for de fire lovhjemlene som nevnt: «Undersøkelsesmyndigheten kan kreve bevissikring etter reglene i tvisteloven kapittel 28, uten hensyn til de vilkår som etter tvisteloven § 28-2 ellers gjelder for adgangen til å kreve bevissikring utenfor rettssak.»

Rikstrykdeverket uttaler om anvendelsen av hjemmelen til å kreve bevisopptak i folketrygdloven § 21-4 femte ledd:

«Vi har ingen eksempler fra praksis på at hjemmelen om innhenting av nødvendige opplysninger ved bevisopptak etter tvistemålsloven er blitt benyttet. Vi vil imidlertid bemerke at det er viktig at folketrygdloven § 21-4 femte ledd fortsatt ivaretar det behov trygdeetaten har for effektive rettslige instrumenter sett i forhold til en omforent målsetting om økt fokus på for eksempel trygdemisbruk.»

Etter departementets syn er verken tvisteloven kapittel 27 eller 28 helt tilpasset de situasjoner hvor Statens havarikommisjon, Rikstrykdeverket, Kredittilsynet, mv. kan kreve bevisopptak. Tvisteloven tar sikte på å sikre bevis for en rettssak som er ventet, eller for den som vil avklare sin rettslige situasjon, og reglene er dermed bygd etter mønster av en partsprosess. Disse prinsippene passer dårlig med de situasjoner hvor offentlige organer har behov for rettslig bistand til bevissikring.

Slik tvisteloven er bygd opp, kan departementet likevel slutte seg til Samferdselsdepartementets begrunnelse for at de fire nevnte lovene bør markere at det dreier seg om bevissikring som ikke har tilknytning til noen rettssak. Det kan derfor være naturlig å ta Samferdselsdepartementets utgangspunkt om at disse hjemmelslovene bør vise til tvisteloven kapittel 28 med unntak for § 28-2. De bør særlig vise til § 28-4, som går ut på at reglene om tilgang til realbevis og bevisopptak i rettssak skal gjelde tilsvarende så langt de passer for gjennomføringen av bevissikring. Etter departementets syn bør dette også gjelde for andre lover som i dag viser generelt til tvistemålslovens bevisopptaksregler, som for eksempel kredittilsynsloven § 5 og folketrygdloven § 21-4 femte ledd. Også i disse tilfellene er det tale om en form for bevissikring utenfor rettssak.

Departementet ser imidlertid betenkeligheter med at det i disse lovene blir vist generelt til kapittel 28 (med unntak for § 28-2). En slik generell henvisning reiser tre spørsmål som bør vurderes: For hvilken domstol skal krav om bevissikring fremmes, jf. § 28-3 første ledd, hvilke varslingsregler bør gjelde, jf. § 28-3 tredje til sjette ledd, og om de nye erstatningsreglene i § 28-5 bør gjelde.

Som i dag vil det ikke bli henvist til alle regler som vil gjelde når andre lover gir hjemmel for bevissikring utenfor rettssak. De generelle reglene om bevisfritak og bevisforbud vil for eksempel gjelde ved all rettslig bevissikring.

3.4.13.2 For hvilken tingrett skal krav om bevissikring fremmes?

I tvistemålsloven er spørsmålet regulert i kapitlet om bevisopptak utenfor rettssak, i § 268. Etter den bestemmelsen skal krav om bevisopptak fremmes for den tingrett hvor de som skal avhøres, bor eller oppholder seg eller hvor ting skal granskes. Verken tvisteloven kapittel 27 eller 28 har gjentatt denne regelen. Paragraf § 28-3 første ledd bestemmer at krav om bevissikring fremmes for den domstol der sak i tilfelle kunne vært reist. Etter departementets syn er en slik regel ikke treffende når det offentlige har behov for rettslig hjelp til bevissikring i de situasjoner som er omtalt foran i 3.4.13.1. Da vil regelen i tvistemålsloven § 268 passe bedre. I lovforslaget er derfor inntatt en tilsvarende regel i de aktuelle lovbestemmelsene.

3.4.13.3 Varslingsregler og TRIPS-avtalen

Tvistemålsloven § 223 (i kapitlet om vitneførsel utenfor hovedforhandling) og § 271 (i kapitlet om bevisopptak utenfor rettssak) har regler om varsling i anledning bevisopptak. Etter § 223 kan det holdes nytt avhør når en part som ikke er blitt varslet, krever det. Etter § 271 skal retten oppnevne en advokat for motparten dersom det ikke har vært mulig å tilkalle denne til bevisopptaket. Disse to reglene er i hovedtrekk videreført i henholdsvis tvisteloven § 27-3 annet ledd og i § 28-3 tredje ledd. Någjeldende regel om at varsel i visse tilfeller kan unnlates, er ikke videreført i § 27-3 annet ledd. Men annet ledd tredje punktum forutsetter at det kan være nødvendig, idet unnlatt varsel gir rett til å kreve nytt bevisopptak. Om hvilken bestemmelse det bør vises til i andre lover, heter det i *høringsbrevet*:

«Departementet er i tvil om det er tvisteloven § 28-3 tredje ledd eller § 27-3 annet ledd som bør komme tilsvarende til anvendelse ved denne type granskinger. Det er et spørsmål om det skal være mulig å iverksette bevistilgangen straks uten på forhånd å varsle den det gjelder.»

Særskilte varslingsregler er gitt i tvistemålsloven § 271 a som gjennomfører den såkalte TRIPS-avtalen – Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights. Bestemmelsen trådte i kraft 1. juli 2004 og er videreført i tvisteloven § 28-3 fjerde til sjette ledd. Ifølge Ot.prp. nr. 33 (2003–2004) var hensikten med lovhjemmelen å legge til rette for bevisopptak uten at motparten varsles på forhånd der det er fare for at formålet med bevisopptaket ellers vil forfeiles, for eksempel fordi det er grunn til å mistenke motparten for å ville ødelegge de

aktuelle bevisene før bevisopptaket iverksettes. Om disse reglene også bør gjelde når Kredittilsynet, undersøkelseskommissjoner mv. krever bevissikring, heter det i *høringsbrevet*:

«Departementet er [...] i tvil når det gjelder de nye reglene i tvisteloven § 28-3 fjerde til sjette ledd, jf. tvistemålsloven § 271 a. Departementet antar at det for offentlige granskinger vil være den beste løsning at vilkårene for bevistilgang fullt ut blir regulert i de regler som hjemler den offentlige granskingsvirksomheten.»

Om dette har *Kredittilsynet* uttalt:

«Det fremgår av høringsnotat side 13 at departementet er i tvil om tvisteloven § 28-3 tredje ledd eller § 27-3 annet ledd, samt om reglene i § 28-3 fjerde til sjette ledd, bør få anvendelse. I tilfeller hvor Kredittilsynet finner grunn til å benytte adgangen til å kreve bevisopptak ved domstolene kan det, som følge av fare for bevisforspillelse, være behov for å gjennomføre bevisopptaket raskt uten at den det gjelder varsles. Kredittilsynet skal blant annet søke å avdekke eventuelle straffbare forhold som blir begått innenfor tilsynsområdet og i denne forbindelse kan det være aktuelt med bevisopptak, for eksempel i saker hvor det er mistanke om ulovlig innsidehandel eller kursmanipulering. Opplysninger som fremkommer under Kredittilsynets undersøkelser i slike saker kan bli sentrale i eventuelle senere straffesaker. Det vises i denne forbindelse til Ot.prp. nr. 26 (1987-1988) punkt 5 om bakgrunnen for bestemmelsen i kredittilsynsloven § 5 annet ledd. Formålet med Kredittilsynets adgang til å kreve bevisopptak etter kredittilsynsloven § 5 kan derfor delvis være det samme som det formålet reglene om bevissikring i tvisteloven kapittel 28 tar sikte på å ivareta. Kredittilsynet anser det derfor hensiktsmessig at regler tilsvarende tvisteloven § 28-3 tredje til sjette ledd også bør gjelde for Kredittilsynets begjæring om bevisopptak etter kredittilsynsloven § 5 annet ledd. Det kan også vises til at disse bestemmelsene er en videreføring av regler som i dag finnes i lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten i tvistemål (tvistemålsloven) kapittel 20. Disse reglene far etter gjeldende rett anvendelse på Kredittilsynets krav om bevisopptak, jfr. kredittilsynsloven § 5 annet ledd annet punktum, hvor det fremgår at reglene om bevisopptak i tvistemål gjelder tilsvarende for bevisopptak etter kredittilsynsloven.»

Etter departementets mening bør det vises til reglene om varsling i tvisteloven § 28-3 tredje ledd når andre lover gir hjemmel for å be om bevissikring utenfor rettssak og det i dag er vist til

reglene i tvistemålsloven eller reglene om bevisopptak. Departementet går ikke nærmere inn på når det er grunnlag for å utpeke noen som motpart der det gjennomføres bevissikring som ledd i offentlig granskning, undersøkelse eller saksutredning. Ved å vise til § 28-3 tredje ledd er det tatt sikte på å videreføre gjeldende rett.

Derimot er departementet kommet til at det i denne proposisjonen ikke bør fremmes forslag om å vise til reglene i § 28-3 fjerde til sjette ledd i slike bestemmelser som er omhandlet i forrige avsnittet. Forarbeidene til tvistemålsloven § 271 a og tvisteloven § 28-3 berører ikke spørsmålet om disse særbestemmelsene generelt også bør gjelde for undersøkelseskommissjoner e.l. eller forvaltningsorganer når disse som ledd i sine undersøkelser har behov for rettslig hjelp til å foreta bevissikring. De nye reglene tar sikte på andre situasjoner enn dem som vil bli fanget opp av de aktuelle henvisningsbestemmelsene. I de sistnevnte situasjonene vil det i mange tilfeller være unaturlig å snakke om noen motpart, og den som ber om bevissikring, vil sjelden eller aldri ha noe krav eller noen rettighet som ønskes sikret. Det antas derfor å være uklart i hvilken utstrekning de nye reglene gjelder når det i dag er henvist til reglene om bevisopptak. Om offentlige organer som Statens havarikommisjon, Kredittilsynet og Rikstrykdeverket bør gis særlige prosessuelle rettigheter overfor den som mistenkes å ødelegge bevis, reiser mange vanskelige avveiningsspørsmål som ikke er blitt særskilt vurdert ved utarbeidelsen av de nye reglene. Om det eventuelt er ønskelig at de gis slike særlige prosessuelle rettigheter, bør rettighetene trolig utformes på annen måte enn i de nye reglene i tvistemålsloven og tvisteloven. Utforming av slike nye regler ligger etter departementets syn utenfor rammene for denne proposisjonen. Eventuelle nye bestemmelser bør vurderes i tilknytning til hver av de aktuelle lovene.

3.4.13.4 Erstatning for kostnader ved bevissikring

I tvisteloven § 28-5 er det gitt en særskilt regulering om dekning av kostnadene ved bevissikring. Om dette heter det i *høringsbrevet*:

«Departementet vurderer de særlige regler om erstatning i tvisteloven i § 28-5 på tilsvarende måte. Det vil si at det ved slik granskning ikke bør gjelde generelle regler om at den granskingen retter seg mot, kan få erstattet sine kostnader, jf. § 28-5 første ledd. Det som ellers er regulert i første ledd, vil på en god nok måte bli regulert av rettsgebyrloven § 2 første og annet ledd. Departementets vurdering innebærer

også at den nye regelen i § 28-5 annet ledd ikke kommer til anvendelse, noe som framstår som mer tvilsomt. Mye kan tale for at det også ved offentlige granskninger gjelder en slik generell regel om sakskostnadsansvar for den som uten rimelig grunn har bestridt begjæringen om bevis tilgang. På den annen side kan mye tale for at regler om sakskostnader ved granskning fullt ut reguleres i hjemmelsgrunnlaget.»

Til dette har *Kredittilsynet* uttalt:

«Kredittilsynet anser det videre hensiktsmessig at det gjelder en regel om kostnadsansvar tilsvarende tvisteloven § 28-5 for offentlige granskninger, herunder kostnadsansvar for den som uten rimelig grunn har motsatt seg å medvirke til bevis tilgang eller bestridt begjæringen om bevis tilgang, jf. bestemmelsens annet ledd. Kredittilsynet har imidlertid ikke innvendinger mot at slike regler tas inn i hjemmelsgrunnlaget i stedet for å gis anvendelse gjennom en eventuell henvisning til reglene i tvisteloven.»

Departementet fastholder synspunktene om dette i *høringsbrevet*. Det innebærer også at det i andre lover ikke er henvist til tvisteloven § 28-5. Bestemmelsen passer dårlig når det skjer rettslig bevissikring som ledd i offentlig granskning eller saksutredning. Dersom det for noen av disse situasjonene er ønskelig å lovregulere erstatningsansvar for kostnadene med bevissikringen, bør det tas inn regel om det i den loven som gir hjemmelsgrunnlaget for bevissikringen. Disse spørsmålene ligger utenfor rammen for denne proposisjonen.

3.4.14 Anke og kjæremål

Tvistemålsloven opererer på samme måte som straffeprosessloven med to ordinære rettsmidler: Angrep på de fleste realitetsavgjørelser skal skje ved anke, mens angrep på øvrige avgjørelser – for det meste avgjørelser om saksbehandlingen – skal skje ved kjæremål. Tvisteloven sløyfer kjæremål som betegnelse på bruk av rettsmiddel, slik at anke blir det eneste ordinære rettsmidlet. Denne overgangen fra to til ett rettsmiddel er omtalt slik i *høringsbrevet*:

«Departementet vurderer å foreslå at denne betegnelsen erstattes med anke i alle sivilrettslige lover. I noen av disse lovene er det særregler for kjæremålsbehandling.

De samme grunner som taler for å sløyfe betegnelsen kjæremål i sivilprosessen, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 298-99 jf. NOU 2001: 32 s. 259-60, taler for å gjøre tilsvarende endringer i straffeprosessloven. I norsk rett er

det også tradisjon for at forskjellene mellom sivil- og straffeprosessen ikke gjøres større enn nødvendig. På den annen side vil overgang til bruk av bare ett ordinært rettsmiddel kreve omfattende endringer i straffeprosessen. Samtidig er det i dag ikke planer om en generell revisjon av straffeprosessen, og straffeprosesslovens tosporede rettsmiddelsystem er vel innarbeidet. Departementet mener hensynet til størst mulig likhet mellom straffe- og sivilprosessen bør veie tungt. På denne bakgrunn har departementet utarbeidet forslag til endringer i straffeprosessloven. Det er bygd opp på samme måte som tvistelovens rettsmiddelsystem: Alle avgjørelser om sakens realitet betegnes dom, mot alle typer avgjørelser er anke eneste ordinære rettsmiddel, og det etableres ett behandlingsspor for anke over dom og ett for anke over kjennelse eller beslutning. Det er også foreslått tilsvarende endringer i straffeprosessuelle bestemmelser i andre lover.

Under enhver omstendighet bør alle henvisninger i lov til Høyesteretts kjæremålsutvalg bli erstattet med Høyesteretts ankeutvalg, i samsvar med den nye regelen i domstolloven § 5.

[...]

Flere lover bestemmer at en avgjørelse kan påkjæres, uten at det er fastsatt hvilken form avgjørelsen skal treffes i. Slike avgjørelser vil etter tvisteloven være å anse som en beslutning, og etter § 29-3 vil det være sterkt begrenset hvilke ankegrunner som kan anvendes. Når det er tale om angrep på en avgjørelse om saksbehandlingen forut for en realitetsavgjørelse, slår lovgrunnen for denne begrensningen til. Men mange av de nåværende bestemmelsene om kjæremålsadgang gjelder realitetsavgjørelser, se for eksempel tinglysingsloven § 3 og rettshjelploven § 28 a. I dag gjelder ikke noen generelle begrensninger for kjæremålsinstansens prøvingskompetanse, selv om kjæremålsinstansen kan være tilbakeholdende med å overprøve det konkrete skjønn, der underinstansen har de beste forutsetninger for å ha innsikt i de faktiske omstendigheter av betydning for avgjørelsen – for eksempel i saker om fastsetting av salær. For slike realitetsavgjørelser foreslår departementet ikke noen endring i gjeldende rett med hensyn til overprøvingskompetansen. Departementet er noe i tvil når det gjelder avgjørelser som i stor grad er basert på skjønn, men er kommet til at tvistelovens iverksetting ikke bør foranledige noen ny begrensning i overprøvingsadgangen. Regelen i tvisteloven § 29-3 annet ledd begrenser adgangen til overprøving av skjønnsmessige avveininger, men gjelder bare for avgjørelser om saksbehandlingen og vil passe dårlig for mange

av avgjørelsene som treffes på grunnlag av andre lover. Om det skulle innføres noen begrensning, måtte det følge av særskilte regler i den enkelte lov, for eksempel etter mønster av regelen i sosialtjenesteloven § 8-7 første ledd om at prøvingen av det frie skjønn bare kan føre til endring av vedtaket når skjønnet er åpenbart urimelig.»

Riksadvokaten går imot forslaget om innføring av ett rettsmiddel i straffeprosessen:

«I utgangspunktet er en enig i at forskjellene mellom sivil- og straffeprosessen ikke gjøres større enn nødvendig. En stiller seg likevel tvilende til om det er naturlig å endre det innarbeidede system i straffeprosessloven.

Innføringen av det felles rettsmiddel «anke» i sivilprosessen er begrunnet i at behandlingsformene skal vurderes mer fleksibelt. Endringen i terminologi skyldes altså en realitetsendring.

Slik en forstår departementets forslag om endringer i straffeprosessloven, innebærer det ikke at behandlingsmåten for de «to spor» skal endres. I straffeprosessen gir det en umiddelbar gjenkjenningseffekt å betegne et rettsmiddel som henholdsvis «anke» eller «kjæremål». Siktete vil som hovedregel ha forsvarer, slik at aktørene som regel vil forstå hva som ligger i disse begrepene. Det er ikke lett å se at «anke etter kapittel 23» og «anke etter kapittel 26» gir tydeligere uttrykk for den store praktiske forskjell det er på de to spor. Slik riksadvokaten ser det, er det ikke en språklig vinning å slå sammen de to begrepene slik at en ved ordet «anke» ikke uten videre vet hva som menes. Nettopp fordi endringen i sivilprosessen skyldes en (viss) realitetsendring, kan en tilsvarende endring i straffeprosessloven bli misvisende.

Riksadvokaten vil derfor frarå denne endringen.»

De øvrige høringsinstanser har ikke hatt innvendinger til synspunktene i høringsbrevet.

Departementet ser ikke avgjørende betenkeligheter ved å endre begrepsbruken i straffeprosessen, slik at en også der går over til én felles betegnelse for de ordinære rettsmidler. Riksadvokaten har påpekt at departementets lovutkast ikke tar sikte på noen realitetsendring. Departementet er enig i at dette er en forskjell fra tvisteloven. Det kan sies å være flere argumenter for å endre begrepsbruken i sivilprosessen, idet tvisteloven reduserer forskjellene mellom de to saksbehandlingssporene som anke og kjæremål i dag gir uttrykk for, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) 23.5.4 (s. 298–299). Men samme sted er det også påpekt at

en felles betegnelse for de ordinære rettsmidler øker oppmerksomheten om hvilken type avgjørelse som skal overprøves. Det momentet har også gyldighet i straffeprosessen, nemlig at det er typen avgjørelse som er bestemmende for hvilke frister som gjelder for å bruke rettsmidler, og for hvilket saksbehandlingsspor som skal velges. Hensynet til å lette allmennhetens forståelse av saksgangen i domstolene har også vært et viktig hensyn for å bruke ett felles begrep. For andre enn de profesjonelle aktørene sier begrepet kjæremål lite om det særmerkte ved dette rettsmidlet, både om hvilken type avgjørelse som er angrepet, og om hvilke saksbehandlingsregler som skal følges. Det er enkelt å forstå hva anke betyr. På denne bakgrunn har det vært avgjørende for departementet at det vil virke forvirrende å bruke andre begrep i straffeprosessen enn i sivilprosessen, og det vil kunne bli tyngre å innarbeide tvistelovens nye begrepsbruk hos allmennheten. Tvisteloven fjernet også kjæremål fra de generelle reglene i domstolloven, slik at Høyesteretts kjæremålsutvalg har skiftet navn til Høyesteretts ankeutvalg. Det er etter dette ønskelig med et felles rettsmiddelbegrep for alle sakene i domstolene.

Det er ingen *høringsinstanser* som har kommet med innspill om begrensninger i overprøvingsadgangen når det i dag skal anvendes kjæremål, og departementet har ikke fremmet forslag i den øvrige lovgivningen om det.

3.4.15 Påkjent krav

Uttrykket «påkjente krav» brukes i tvistemålsloven mens tvisteloven i stedet bruker «avgjort krav». I *høringsbrevet* er det gitt uttrykk for at påkjent krav i dag virker gammelmodig, og at det derfor bør endres i de andre lovene. *Høringsinstansene* har ikke hatt innvendinger, og begrepsendringen er gjennomført i departementets lovforslag.

3.4.16 Gjenopptakelse

Både tvistemålsloven og straffeprosessloven bruker betegnelsen gjenopptakelse, mens tvisteloven i stedet bruker gjenåpning. Dette er kommentert slik i *høringsbrevet*:

«Gjenopptakelse bør unngås i alle lover med særregler om domstolsbehandling av sivile saker. Videre kan det være naturlig å endre betegnelsen i flere andre lover som bruker begrepet. Departementet vurderer også å endre betegnelsen i straffeprosessloven, se vedlegget med forslag til lovendringer.

Betegnelsen bør både endres når det er en sak som er objektet for det å gjenoppta, og når det bestemmes at en avgjørelse kan begjæres gjenopptatt. Begrepet gjenoppta bør beholdes når en sak ikke er avsluttet med en avgjørelse. Det kan for eksempel være spørsmål om å gjenoppta en mekling eller en henlagt søknad, jf. for eksempel designloven § 19 fjerde ledd.»

Riksadvokaten og Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker har gått imot forslaget om å endre gjenopptakelse til gjenåpning. *Riksadvokaten* foreslår å beholde gjenopptakelse i straffeprosessen:

«Slik riksadvokaten ser det, er det vanskelig uten videre å betegne en endring fra «gjenopptakelse» til «gjenåpning» som noe åpenbart fremskritt. I straffeprosessen er «gjenopptakelse» svært innarbeidet, og begrepet må anses kjent også blant allmennheten. Riktig nok er det i utgangspunktet ønskelig å ha tilsvarende begreper i sivil- og straffeprosessen, men det er i en straffeprosessuell sammenheng begrepet er mest omtalt.

I tillegg kommer at den endringen departementet foreslår, vil innebære at Gjenopptakelseskommisjonen må skifte navn, jf. utkastet § 394. Det må antas at kommisjonen er forholdsvis godt kjent blant allmennheten etter drøyt to års virksomhet. Et navneskifte såpass fort kan redusere verdien av denne innarbeidingen i publikums bevissthet. Navneskifte på et såpass nyopprettet offentlig organ, som gir et rettssikkerhetstilbud til allmennheten, bør etter riksadvokatens syn unngås.»

Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker har også lagt vekt på problemene med å få innarbeidet kommisjonens navn i offentlighetens bevissthet:

«Det har ikke vært bare enkelt, og Justismordkommisjonen er et navn som ofte går igjen.

Likevel er navnet Gjenopptakelseskommisjonen nå på vei inn, og hvis kommisjonen allerede fra 2007 må skifte navn, vil dette arbeidet måtte starte forfra, og forvirringen vil sannsynligvis øke. En navneendring vil også kunne medføre at domfelte som ønsker å begjære gjenopptakelse, i en lengre periode vil få økte problemer med å finne frem til kommisjonen.

Dette er ikke heldig.

Et navneskifte vil dessuten få forholdsvis store økonomiske konsekvenser for kommisjonen.»

Kommisjonen utdyper at de økonomiske konsekvenser knytter seg til nytt domenenavn, nye e-postadresser, papirrekvisita, fasadeskilt og informasjonarbeid. De praktiske og økonomiske kost-

nader ved endring vil være større enn det eventuelle godet som oppnås. Gjenopptakelsesinstituttet er mest brukt i straffesaker. En lik begrepsbruk i straffe- og sivilprosessen bør derfor lede til at tvisteloven endres, slik at begrepet gjenopptakelse videreføres der.

De øvrige høringsinstansene har ikke hatt innvendinger mot forslaget.

Departementet finner ikke grunn til å endre tvisteloven på dette punkt. Loven tar sikte på en omfattende modernisering av sivilprosessen. Et kritisk blikk på de betegnelser og begreper som har vært nyttet, utgjør en naturlig del av dette moderniseringsarbeidet. Det har gitt seg utslag i endring av mange uttrykk som er vel innarbeidet, slik det går fram her i 3.4. Den viktigste grunnen til å endre gjenopptakelse til gjenåpning er at det gir bedre assosiasjoner til et rettsmiddel som knytter seg til en sak som er avsluttet, jf. NOU 2001: 32 15.6.1 s. 436. Dette argumentet har like god gyldighet innenfor straffeprosessen. Departementet mener derfor det er ønskelig at betegnelsen endres samtidig i begge prosessordninger, dels ut fra det generelle ønske om å gjøre forskjellene mellom prosessformene minst mulig, dels for å legge forholdene best mulig til rette for at endringen får gjennomslag hos allmennheten. Tilsvarende problemstilling er drøftet i 3.4.14 om utvidet bruk av ankebegrepet.

Departementet er enig med Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker at den har måttet bruke ressurser for å innarbeide sitt rette navn. Det er vanskelig å ha noen sikker mening om hvor raskt begrepet gjenåpning vil erstatte gjenopptakelse i offentligheten. For ikke å lage unødige vansker med å finne fram til og kunne henvende seg til kommisjonen, er departementet – til forskjell fra Tvistemålsutvalget, jf. NOU 2001: 32 26.3.3 s. 643 – kommet til at kommisjonens offisielle navn ikke bør endres når tvisteloven settes i kraft. Departementet foreslår derfor ingen endring i straffeprosessloven § 394 første ledd første punktum eller i vitnegodtgjøringsloven, som inneholder de eneste bestemmelser som angir kommisjonens navn og/eller kortformen (gjenopptakelseskommisjonen). Om innføring av begrepet gjenåpning i straffeprosessen skulle føre til at gjenåpningskommisjonen blir den mest brukte kortformen i omtale av kommisjonen, vil bestemmelsen senere kunne endres i samsvar med dette.

Departementet har i sitt lovforslag for øvrig fulgt opp synspunktene i høringsbrevet.

3.5 Bestemmelser i tvisteloven som åpner for avvikende regler i andre lover

I noen av reglene i tvisteloven er det tatt inn forbehold om at de ikke skal gjelde når annet er bestemt i lov. Om dette heter det i *høringsbrevet*:

«Departementet tar som utgangspunkt at de departementer som har ansvar for den aktuelle særlovgivning, må vurdere om det skal tas initiativ til opphevelse eller innføring av slike særregler. I motivene til noen av tvistelovens bestemmelser er dette klart forutsatt, se blant annet Ot. prp. nr. 51 (2004–2005) 26.3.4, s. 344–345 om endringen av forvaltningsloven § 27 tredje ledd.

Etter departementets vurdering bør det ikke allerede nå foretas en fullstendig vurdering av om saker etter spesialprosess bør kunne behandles etter reglene om småkravprosess, jf. tvisteloven § 10-1 tredje ledd bokstav b. Spesialprosess er ikke til hinder for at en sak kan være av begrenset viktighet, slik at det vil være naturlig å behandle den etter småkravprosess. Det bør imidlertid utvises forsiktighet med å innta standpunkt om forholdet til alle typer spesialprosess før en har vunnet erfaring med hvordan småkravprosess fungerer.

I NOU 2003:15 Fra bot til bedring 12.8.3 (s. 195–196) er det foreslått at småkravprosess bør anvendes når domstolene skal overprøve gyldigheten av administrative sanksjoner. Departementet vil vurdere forslaget sammen med Sanksjonsutvalgets øvrige forslag.»

Ingen av *høringsinstansene* har hatt innvendinger mot disse synspunktene. Departementet har ikke funnet grunn til å foreslå noen slike avvikende regler som her er omtalt.

3.6 Behov for å endre tvisteloven

3.6.1 Generelt

Departementet har i *høringsbrevet* påpekt at nye vurderinger eller innspill kan vise behov for endring av loven, og at det også kan tenkes at enkelte endringer i loven vil kunne gjøre harmoniseringen med prosessregler i andre lover enklere. Om mulige endringer er det vist til at loven uansett skal evalueres etter tre år. For øvrig er det åpnet for endring av åpenbare feil og en ny vurdering av muligheten til å få overprøvd avgjørelse om å nekte en anke fremmet. Det vises til det som er sitert fra *høringsbrevet* i 2.3.2.

Høringsinstansene har ikke hatt innvendinger mot synspunktene foran, og flere har uttrykt

direkte støtte. Til tross for generell tilslutning til synspunktene, er det likevel to forhold som er trukket fram av høringsinstansene. Det ene er tidsfristene for gjennomføringen av saksbehandlingen. Flere har også trukket dette fram i svar på høringsbrevet om de faktiske forutsetninger for iverksetting av tvisteloven. Spørsmålet om slike tidsfrister blir nærmere behandlet i 3.6.2 nedenfor.

Det andre forholdet gjelder Tvistemålsutvalgets forslag om at det i noen situasjoner (ofte betegnet som offentligrettslige trepartsforhold) ikke er nok at søksmål om gyldigheten av forvaltningsvedtak blir rettet mot forvaltningsorganet, men at det også må rettes mot den person som er gitt rettigheter ved vedtaket. Dette forslaget, jf. NOU 2001:32 del III kap. 1.2, s. 653, jf. del II kap. 5.4.5.3 (s. 195–198) og NOU § 1-5 annet ledd, ble ikke fulgt opp ved vedtakelsen av tvisteloven, jf. lovens § 1-5 og Ot. prp. nr. 51 (2004–2005) 11.7.4 og 11.7.5 (s. 146–151) og Innst. O. nr. 110 (2004–2005) s. 31. Ved denne vurderingen ble det også lagt vekt på andre nyvinninger i tvisteloven som kan lette behandlingen av disse sakene.

Høyesterett og Dommerforeningens utvalg for sivilprosess har gått inn for å vurdere spørsmålet på nytt i lys av Høyesteretts kjæremålsutvalgs avgjørelser i Rt. 2005 s. 764 og s. 821, som gjaldt søksmål om vedtak om henholdsvis adopsjon og barnebidrag. *Regjeringsadvokaten* har gått inn for å vurdere enten den løsningen eller å gi flere særregler om slike forhold.

Departementet mener at disse avgjørelsene ikke gir grunn til noen revurdering nå. Generelt er det grunn til å vente med å vurdere behovet for endring av tvisteloven til en har vunnet erfaringer med hvordan den virker. De deler av problemstillingen om offentlige trepartsforhold de to avgjørelsene av Kjæremålsutvalget belyser, kan dessuten tenkes løst ved særregler i adopsjonsloven og barneloven. Dette blir imidlertid ikke tatt opp i denne proposisjonen.

Departementet har fulgt opp synspunktene i høringsbrevet om endring av åpenbare feil og uheldige formuleringer. Det vises om dette til merkningene til de enkelte endringsforslagene i 6.

3.6.2 Tidsfristen i småkravprosessen

Tvisteloven kapittel 10 omhandler de særlige reglene for småkravprosess. § 10-4 første ledd lyder slik:

«Hvis ikke saken avsluttes på annen måte, skal den være avsluttet med dom innen tre måneder etter at stevning ble inngitt.»

Det er ikke gitt noen helt tilsvarende frist for avslutning av sak etter allmennprosessen, men i § 9-4 annet ledd heter det at hovedforhandling «bare hvis særlige grunner gjør det nødvendig kan settes til et tidspunkt senere enn seks måneder etter at stevning ble inngitt i saken». Frist for å avsi dom i sak med bare én dommer er to uker. For gjennomføring av hele saksbehandlingen i tingretten blir dermed den reelle fristen for de fleste sakene etter allmennprosessen ca. 6 ½ måned.

Høringsbrevet tok ikke disse spørsmålene opp til vurdering, jf. det som er sitert derfra i 3.6.1 om hva som bør være rammen for denne proposisjonen. Flere av *høringsinstansene* har berørt fristen i småkravprosessen, dels i svar på høringsbrevet om lovtilpassing, dels i det om faktiske forutsetning for ikraftsetting av loven. *Asker og Bærum tingrett* er ikke enig i uttalelse i Ot. prp. nr. 51 (2004–2005) 15.5.9 (s. 202) om at fristen i § 10-4 ikke vil bety noen prioritering av saker etter småkravprosessen og uttaler:

«Arbeidsbelastningen i domstolene er så stor at all prioritering vil måtte skje på bekostning av noe annet. Fristregelen på tre måneder vil føre til at vi må holde av tid til behandling av småkravssaker og forskyve beramningstidspunktet for andre saker.

I tillegg er det uheldig med en skal-regel. Fristen vil ikke sjelden ikke kunne holdes på grunn av forhold vi ikke har herredømme over f.eks forkynning av stevning. Urealistiske skalregler er uheldig og vil kunne skape klagesaker. Vi ønsker derfor en ny vurdering i forbindelse med ikrafttreddesproposisjonen.»

Ni av *lederne for de største tingrettene* i landet har samlet i møte gitt uttalelse om ikrafttreddelse av tvisteloven og reist spørsmål om den prioritering som nå skal skje av småkravssaker og hensiktsmessigheten ved en absolutt fristregel. *Dommerforeningen* er også kritisk til den vedtatte regelen:

«Det kan ikke sies for sterkt hvor uheldig det er å ha knappe og ufravikelige tidsfrister som ofte ikke kan overholdes grunnet forhold som kan ligge utenfor domstolenes kontroll. I en god del saker vil fristen til og med være løpt ut allerede før stevningen er forkynt.»

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) uttaler:

«NHO finner grunn til å uttrykke bekymring over den sentrale plass og de absolutte frister som er knyttet til såkalte «småkrav». NHO anmoder om at departementet og Domstolsadministrasjonen fortløpende vurderer om prioriteringen av «småkrav» rent faktisk vil gå på

bekostning av andre og viktigere saker, og eventuelt iverksetter de nødvendige tiltak for å forhindre en slik utvikling.»

Domstoladministrasjonen (DA) tar opp et annet spørsmål knyttet til saksbehandlingsfristene, både for småkravprosessen og allmennprosessen. DA mener det er grunn til å vurdere om fristene bør begynne å løpe fra det tidspunkt tilsvaret er inngitt. Tidsforløpet fram til da kan skyldes forhold som domstolen normalt ikke har mulighet til å påvirke. Det er vist til reglene om rettsferie og at det kan ta betydelig tid å få stevning forkynt for saksøkte som ikke har prosessfullmektig, særlig når de befinner seg i utlandet. Subsidiært har også *Dommerforeningen* gått inn for at tilsvarsfristens utløp bør danne utgangspunkt for fristen for å slutføre behandlingen av småkravsaker.

Departementet ser ikke grunn til å vurdere en endring av utgangspunktet for saksbehandlingsfristene i denne proposisjonen. Det vises til det som er bemerket i 3.6.1 om proposisjonens ramme.

Derimot vil departementet foreslå å endre ordlyden i § 10-4 om saksbehandlingsfristen i småkravsaker. Som framhevet i Ot. prp. nr. 51 (2004–2005) 15.5.9 (s. 202) er det ikke knyttet umiddelbare rettsvirkninger til denne fristen. Men både denne fristen og fristen for starten på hovedforhandling i allmennprosessen vil utgjøre et viktig og godt begrunnet mål. Når lovens frist for gjennomføring av småkravprosessen er gjort mindre enn halvparten så lang som den tilsvarende fristen i allmennprosessen, har ikke departementet med det ment å gi uttrykk for noen prioritering av småkravsaker framfor sakene etter allmennprosessen. Derimot avspeiler de ulike fristlengdene at lovens opplegg for saksbehandling etter småkravprosessen vil kreve et langt kortere tidsrom for gjennomføring enn det saksbehandlingsopplegg som normalt vil følge av reglene for allmennprosessen. For begge prosessformene gjelder at lengden på fristene utgjør realistiske mål i de fleste sakene. Trolig gjelder det oftere i småkravprosessen, der det ikke vil være aktuelt med forlenging av normal saksbehandlingstid fordi saken i særlig grad er komplisert eller omfattende eller det er behov for å framskaffe særlig tidkrevende sakkynndige utredninger. Skal fristene være realistiske, må imidlertid vedkommende domstol ikke ha en stor mengde ubehandlede saker. Departementet antar på denne bakgrunn at det bør tas inn en modifisering av påbudet om å overholde fristen for småkravprosess i § 10-4 første ledd, slik det også er gjort i fristregelen for allmennprosessen, jf. § 9-4 annet ledd bokstav h.

3.6.3 Bevisforbud for betroelser til særlige yrkesutøvere

I *NOU 2001: 32* foreslo Tvistemålsutvalget å videreføre dagens tvistemålslov § 205 om bevisforbud for opplysninger som er omfattet av kallsmessig taushetsplikt, men med en noe annen ordlyd. Tvistemålsloven § 205 første og annet ledd lyder:

«Uten samtykke av den som har krav på hemmelighold, må retten ikke ta imot forklaring av prester i statskirken, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn, advokater, forsvarere i straffesaker, meklingsmenn i ekteskapsaker, leger, psykologer, apotekere, jordmødre eller sykepleiere om noe som er betrodd dem i deres stilling.

Det samme gjelder underordnede og medhjelpere som i stillings medfør er kommet til kunnskap om det som er betrodd de nevnte personer.»

Bestemmelsen oppstiller et forbud mot å ta imot forklaring fra de oppregnede personene om noe som er betrodd dem i deres stilling, og utstrekker forbudet til også å gjelde underordnede og medhjelpere som i stillings medfør får slike opplysninger. Etter tvisteloven § 22-5 første ledd gjelder forbudet bevis som er betrodd de oppregnede personene. Bestemmelsen lyder:

«Det kan ikke føres bevis om noe som er betrodd prester i statskirken, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn, advokater, forsvarere i straffesaker, meklere i ekteskapsaker, leger, psykologer, apotekere, jordmødre eller sykepleiere i deres stilling.»

I Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) sluttet departementet seg til utvalgets lovutkast.

Barneombudet peker på en mulig tolkingstvil som følge av ordlyden i tvisteloven § 22-5, og uttaler:

«Ordlyden i § 22-5 i tvisteloven, som er den bestemmelsen som erstatter tvistemålsloven § 205, sett i sammenheng med merknaden i Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) kan indikere at det ikke bare er forbud mot å ta i mot vitneforklaringer eller taushetsbelagte dokumenter direkte fra de nevnte yrkesutøverne, men også fra personer som senere har fått tilgang til opplysninger som er gitt disse særlige yrkesutøverne. Barnevernet kan for eksempel ha fått oversendt taushetsbelagte opplysninger fra en lege som følge av legens meldeplikt til barnevernet, jf. helsepersonelloven § 33 og barnevernloven § 6-4.

Barneombudet antar at det ikke har vært lovgivers intensjon at den nye tvisteloven § 22-5 skal innebære at for eksempel barnevernet ved

en senere rettssak om omsorgsovertakelse skal være forhindrede fra å gjøre rede for de opplysninger som barnevernet har fått fra for eksempel helsepersonell. Det vil i så fall være svært uheldig. Barneombudet er imidlertid usikker på hva det siktes til når departementet skriver at de nye reglene vil innebære en viss utvidelse av bevisforbudet i forhold til dagens tvistemålslov § 205. Ombudet savner en nærmere drøftelse av hva utvidelsen innebærer og konsekvenser av en eventuell utvidelse.

En utvidelse av bevisforbudet i forhold til gjeldende rett vil også ha betydning for Barneombudets arbeid. Barneombudet har forstått dagens regelverk slik at Ombudet har mulighet til å be om alle opplysninger i en konkret sak fra instanser som er underlagt forvaltningsmessig taushetsplikt, for eksempel barnevernet, jf lov om barneombud § 4 andre ledd. Dette er et viktig virkemiddel Barneombudet har for å sikre barn og unges rettigheter i Norge. Det vil være uheldig dersom den foreslåtte endringen i lov om barneombud i realiteten vil bety at for eksempel barnevernet ikke kan gi fra seg all informasjon de har i en sak. Lovendringen vil i så fall innebære en begrensning i Barneombudets rett til å kreve informasjon uten at dette er nærmere drøftet.»

Departementet tilsiktet ikke noen slik realitetsendring som Barneombudet har reist spørsmål om. Det skal fortsatt være slik at for eksempel barnevernet ved en senere rettssak om omsorgsovertakelse skal kunne gjøre rede for de opplysninger som barnevernet har fått fra helsepersonell. Men departementet er enig med Barneombudet i at tvisteloven § 22-5 første ledd kan gi grunn for en viss tolkingstvil. Departementet foreslår derfor å endre § 22-5 første ledd, slik at denne uklarheten blir ryddet av veien. Lovforslaget tar utgangspunktet i dagens tvistemålslov 205 første ledd, men vil også omfatte realbevis slik som de øvrige bestemmelsene i tvisteloven kapittel 22.

3.6.4 Overprøving av nektelse av å fremme en anke

I tvisteloven § 29-13 annet ledd første punktum er det innført en ny regel som lyder slik:

«Anke over dom kan nektes fremmet når lagmannsretten finner det klart at anken ikke vil føre fram.»

I annet punktum er bestemt at nektelsen kan begrenses til enkelte krav eller ankegrunner.

Beslutning om nektelse etter denne bestemmelsen krever enstemmighet. Tvistelovens vanlige regel om angrep på avgjørelser som er truffet i for-

men beslutning, går ut på at avgjørelsene bare kan ankes på det grunnlag «at retten har bygd på en uriktig generell lovforståelse av hvilke avgjørelser retten kan treffe etter den anvendte bestemmelse, eller på at avgjørelsen er åpenbart uforsvarlig eller urimelig.», jf. tvisteloven § 29-3 tredje ledd. For beslutninger om nektelse gjelder imidlertid regelen i tvisteloven § 29-13 femte ledd tredje punktum, som lyder slik:

«Beslutningen kan bare ankes på grunnlag av feil i saksbehandlingen.»

Bestemmelsen gir en videre adgang til å angripe saksbehandlingen som ligger til grunn for avgjørelsen om nektelse, enn det den generelle overprøvingsregelen i § 29-3 tredje ledd gir. Men etter sin ordlyd åpner ikke bestemmelsen for noen prøving av sakens realitet – om det var riktig å nekte anken fremmet.

Disse nye reglene vil bare få praktisk betydning for saker som ikke gjelder formuesverdier, eller der ankegjensstandens verdi utgjør minst kr 125 000. Der uenigheten knytter seg til lavere formuesverdier, vil det fortsatt gjelde en regel om at det er nødvendig med lagmannsrettens samtykke for å få anken fremmet. Tvisteloven hevet det øvre taket for denne samtykkeregelen fra kr 50 000 til kr 125 000.

Den nye bestemmelsen om ankenektelse og muligheten for å anke over slik beslutning svarer helt til de reglene som gjelder i straffesaker når siktede anker over en dom som angår forbrytelse som ikke kan medføre fengsel i mer enn seks år, jf. straffeprosessloven § 321.

Under forberedelsen av tvisteloven var det uenighet om innføringen av denne silingsregelen i sivilprosessen. Flertallet av høringsinstansene gikk inn for ordningen. I Innst. O. nr. 110 (2004–2005) 21.2 (s. 65–66) gikk et mindretall i justiskomiteen (Fremskrittspartiets representanter) imot forslaget. Justiskomiteens flertall la vekt på at bestemmelsen effektivt vil redusere kostnadene ved håpløse anker, og at rettssikkerheten ble ivare tatt ved kravet om enstemmighet. Et annet flertall (representantene for Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti) mente likevel at det bør være en viss mulighet til å overprøve rimeligheten ved avgjørelsen om å nekte en anke fremmet, men uttalte det «er uklart hvilken arbeidsbelastning dette vil innebære for domstolen». Etter forslag fra dette flertallet gjorde Stortinget derfor slikt vedtak:

«Stortinget ber Regjeringen om å vurdere og utrede og komme tilbake til Stortinget med for-

slag om mulighet for å anke avslått henvisning på grunnlag utover saksbehandling i saker som dreier seg om verdier over 125 000 kroner.»

Under henvisning til dette vedtaket ble det i *høringsbrevet* fremmet forslag om at muligheten til å overprøve ankenektelse ikke skal være begrenset til feil ved saksbehandlingen, men at tvistelovens generelle regel om overprøving av beslutninger skal gjelde i stedet, jf. gjengivelsen av § 29-3 tredje ledd foran. Det vil si en noe snevrere adgang til å overprøve saksbehandlingen, men en mulighet til å prøve om avgjørelsen om ankenektelse er «åpenbart uforsvarlig eller urimelig». Departementet antok at endringen ikke vil få store konsekvenser. Det ble vist til at loven fortsatt ikke skal stille krav om begrunnelse for nektelsen, og at Høyesteretts overprøvingskompetanse er begrenset etter § 29-3 tredje ledd.

Høyesterett og *Regjeringsadvokaten* gikk imot forslaget i *høringsbrevet*. *Høyesterett* uttaler:

«Med mindre adgangen etter § 29-13 annet ledd bare skulle bli benyttet i svært få tilfeller - og det kan man vanskelig basere seg på - vil den foreslåtte regelen være meget uheldig for Høyesterett. Det vil medføre en merbelastning på Høyesterett - Ankeutvalget - som vil måtte gå ut over Høyesteretts muligheter til å bruke sin arbeidskapasitet på saker som ut fra hensynet til rettsavklaring bør avgjøres av Høyesterett.

Det er vanskelig å forstå departementets bemerkning om at endringen ikke antas å ville få store konsekvenser, og den henvisning som i den forbindelse gjøres til uforsvarlighets- og rimelighetskontrollen etter § 29-3. Det er en prøving som er utformet med sikte på de beslutninger retten treffer om sider ved behandlingen av saken. En overprøving av nektelser etter § 29-13 vil, om den skal gå lenger enn til saksbehandlingen, måtte rette seg inn mot realiteten i saken. Ankeutvalget vil da måtte gå inn i tingrettens dom, ankeerklæring, anketilsvaret og eventuelle ytterligere prosesskriv til lagmannsretten og ankeerklæring og anketilsvaret til Høyesterett. Det som anføres i dokumentene, kan gjøre det nødvendig for Ankeutvalget å gå inn i fremlagte dokumentbevis. Meget langt på vei vil Ankeutvalget måtte ta stilling til holdbarheten av den avgjørelse som er truffet om at anken åpenbart ikke kan føre frem. Å si at dette ikke vil få konsekvenser, er en undervurdering av hva forsvarlig dommerarbeid krever.

Det er ikke ønskelig å øke antallet dommere i Høyesterett. Hensynet til å kunne holde en enhetlig linje i de rettspørsmål sakene reiser, tilsier dette. Men at dommertallet ikke kan økes, medfører at den totale arbeidskapasitet i

Høyesterett er en nokså gitt størrelse. I forhold til vår problemstilling har det den konsekvens at en realitetsprøving av samtykkenektelser vil måtte medføre at Høyesterett må bruke tid på helt konkrete saker uten noen overføringsverdi, på bekostning av viktige rettspørsmål i saker Høyesterett da ikke får tilstrekkelig tid til å behandle.

Det anmodes sterkt om at tvisteloven § 29-13 ikke endres slik som foreslått i *høringsnotatet*, men at en overprøving av nektelser både etter bestemmelsens første og annet ledd begrenses til å gjelde lagmannsrettens saksbehandling. Denne behandlingsmåten er funnet fullt forsvarlig ved lagmannsrettens ankenektelser i straffesaker.»

Høyesterett mener alternativet til lovens ordning bør være at den nye silingsordningen ikke innføres:

«Den regelen departementet nå foreslår, medfører en prioritering av lettelser for lagmannsretten direkte på bekostning av Høyesteretts muligheter for å kunne utføre sin kjerneoppgave. Det er en prioritering det ikke er lett å forstå.»

Dommerforeningens utvalg for sivilprosess påpeker innledningsvis at det ved utarbeidelsen av tvisteloven gikk imot den vedtatte silingsordning og fortsetter:

«Subsidiært gikk utvalget inn for at nektelsesbeslutninger burde kunne overprøves utover saksbehandlingen. Etter utvalgets oppfatning er en slik overprøvingsadgang som foreslått i departementets *høringsbrev* nødvendig for at silingsordningen skal bli praktisert så strengt som forutsatt (lovforslaget § 29-13 femte ledd). Under denne forutsetning kan utvalget heller ikke se at en overprøvingsadgang som foreslått kan påføre Høyesterett noen nevneverdig økt arbeidsbelastning. Blir silingsordningen derimot praktisert i større utstrekning enn foreslått, er det klart at en overprøvingsadgang vil påføre Høyesterett en merbelastning. Samtidig bidrar imidlertid dette til å synliggjøre behovet for å ha en overprøvingsadgang dersom det skal innføres en silingsordning.»

Borgarting lagmannsrett har sagt seg enig med departementet i at forslaget i *høringsbrevet* «neppe vil få stor konsekvenser».

Departementet har etter nærmere overveielse kommet til at det ikke er ønskelig å fremme lovforslag i samsvar med *høringsbrevet*.

Departementet finner det vanskelig å se bort fra de konsekvenser som Høyesterett mener forslaget i *høringsbrevet* vil gi for arbeidssituasjonen i Høyesterett. Selv om lagmannsrettene praktise-

rer sikringsordningen slik som forutsatt ved vedtakelsen av tvisteloven, må man regne med at en god del avsilte parter ikke vil akseptere dette uten videre, men søke å få avsilingen omgjort etter anke til Høyesterett. Det vil påføre ankeutvalget nye oppgaver med å vurdere tingrettens dom, slik Høyesterett gjør rede for i sin høringsuttalelse.

Det er et viktig mål med tvistelovreformen at den skal legge til rette for at Høyesterett kan utøve sin hovedoppgave, som skal være rettsavklaring og rettsutvikling. Det er lagmannsrettene som skal være den generelle ankeinstansen. Av hensyn til rettsenheten bør det ikke være for mange dommere i Høyesterett. Enhver ordning som innebærer avvik fra forannevnte arbeidsdeling mellom Høyesterett og lagmannsrettene bør være godt begrunnet.

Det må også legges vesentlig vekt på at det er et mål med tvistelovreformen å effektivisere rettspleien. Regelen om å nekte en anke fremmet må ses på som et av virkemidlene for å oppnå dette.

Departementet mener fortsatt at tvistelovens silingsordning gir tilstrekkelig rettssikkerhet. Forutsetningen for nektelse etter § 29-13 annet ledd er at alle de tre dommerne i lagmannsretten er enige

om at det strenge vilkåret for nektelse er oppfylt. I merknadene til bestemmelsen er det presisert at «det kreves en høy grad av sikkerhet» for at resultatet ville blitt stående etter en full ankebehandling. Det er vanskelig å finne en begrunnelse for at disse rettssikkerhetsgarantiene ikke bør anses gode nok i sivile saker når de er gode nok i de fleste straffesakene.

Departementet har vurdert det alternativ å innføre forenklet domsbehandling i lagmannsretten, som Dommerforeningens utvalg for sivilprosess har trukket fram. Forenklet domsbehandling vil da kunne besluttes kort tid etter at saken er mottatt av lagmannsretten. Sammenlignet med den vedtatte ordning med nektelse vil partene lett pådra seg ekstra kostnader før en forenklet domsbehandling er gjennomført. Som oftest vil nok likevel disse ekstrakostnadene være beskjedne. Den viktigste forskjellen mellom alternativene vil trolig være at lagmannsretten med forenklet domsbehandling må utforme en dom. Det vil innebære et merarbeid av betydning å utforme en ny dom, selv om den i disse tilfellene i stor utstrekning vil kunne vise til tingrettens dom.

4 Konsekvensanalyser

4.1 Innledning

I Ot. prp. nr. 51 (2004–2005) 28.1 (s. 356) er det varslet at departementet vil komme tilbake til spørsmålet om administrative og økonomiske konsekvenser i denne proposisjonen, særlig med hensyn til IKT, og i 28.9 (s. 362) at det her vil bli redegjort for den planlagte innfasing av bevilgninger til iverksetting av tvistelovreformen. Departementet vil komme nærmere tilbake til dette i samband med departementets budsjettforslag.

I Innst. O. nr. 110 (2004–2005) 1.2, s. 8, har justiskomiteen påpekt at de tilsiktede endringer ved loven ikke vil kunne inntre kun ved lovforslaget. Effekten vil også være avhengig av andre faktorer, blant annet ressurser, kunnskaper og arbeidskultur i domstolene. På denne bakgrunn fattet Stortinget dette vedtaket:

«Stortinget ber Regjeringen om å evaluere tvisteloven i løpet av tre år etter at loven er trådt i kraft.»

På denne bakgrunn har departementet konsentrert oppmerksomheten i denne proposisjonen om hvilke opplegg for evaluering av loven som det tas sikte på, jf. 4, og hvilke forutsetninger som bør foreligge for at loven kan tre i kraft, jf. 5.

I *høringsbrev* 24. januar 2006 har departementet skrevet dette om konsekvensanalyser:

«I ikraftsettingsproposisjonen vil departementet forsøke å beskrive forventet gevinstrealisering mer konkret. Uansett tas det sikte på en redegjørelse for hvordan departementet tar sikte på at resultatene av reformen skal bli målt, jf. Stortingets vedtak 13. juni 2005 om at Regjeringen bes om å evaluere tvisteloven i løpet av tre år etter at loven er trådt i kraft.

Det er vanskelig å tallfeste de forventede endringer i domstolenes årlige ressursbehov som følge av tvisteloven. Det skyldes særlig to forhold:

- Det er uklart om loven vil føre til endring av sakstilfanget. På den ene side legger loven økt vekt på meklings og avklaring før saker bringes inn for tingretten. På den annen side legger loven opp til at det skal bli mindre kostnadskrevenne å føre saker for domstolene, dels ved de nye generelle saksbehandlingsprinsippene, dels ved innføringen av småkravprosess.

- Det er vanskelig å forutse i hvilken grad sakene vil bli mer arbeidskrevende som følge av at den materielle lovgivningen gradvis er blitt mer kompleks.

Selv om det ses bort fra disse to forhold, vil det være vanskelig å beregne årlige innsparinger som følge av tvisteloven.

På denne bakgrunn antar departementet at en plan for gevinstrealisering i hovedtrekk bare bør utgjøre tallfesting av de mål tvistelovens nye regler tar sikte på. Her skisseres bare de viktigste målene som ønskes oppnådd ved loven. Ved utformingen er det tatt utgangspunkt i domstoler hvor effektiviteten i saksbehandlingen bare i liten utstrekning er blitt bedret som følge av Tvistemålsutvalgets utredning og den etterfølgende lovbehandling. Videre er målene formulert ut fra den tenkte forutsetning at sakenes art og kompleksitet i hovedtrekk forblir tilsvarende som i dag:

- Når det ses bort fra saker som vil gå etter småkravprosess, bør partenes faktiske sakskostnader i gjennomsnitt bli redusert med 20, 30 eller 40 prosent.
- Et gjennomsnittlig dommerårsverk bør gjennomføre to eller tre ganger så mange saker etter småkravprosess som det i dag gjennomfører saker som behandles etter tvistemålsloven.
- Når det ses bort fra saker som vil gå etter småkravprosess, skal hovedforhandling og ankeforhandling i gjennomsnitt ta 30 eller 40 prosent kortere tid enn i dag.
- Når det ses bort fra saker som vil gå etter småkravprosess, bør et gjennomsnittlig dommerårsverk gjennomføre 20 prosent flere saker enn i dag.

Høringsinstansene bes særlig vurdere i hvilken grad disse måltallene er realistiske, og om eventuell oppfylling av målene er avhengig av spesielle forutsetninger.»

4.2 Høringsinstansenes syn

Det er delte oppfatninger om departementets synspunkter i høringsbrevet, særlig om de måltall som er gitt i slutten av sitatet foran. *Regjeringsadvokaten* gir i hovedtrekk sin støtte til synspunktene:

«Regjeringsadvokaten kan i hovedsak slutte seg til det som her er fremholdt. Det er et viktig poeng at det [er] vanskelig å forutsi [i] hvilken

grad saker vil bli mer arbeidskrevende som følge av at materiell lovgivning gradvis er blitt mer komplisert. På en annen side er det også et siktemål med den nye tvisteloven å hindre at saker «svulmer opp». Utover å påpeke denne usikkerhetsfaktoren, vil det være vanskelig å anslå hvordan dette skal hensyntas ved evalueringen.

Regjeringsadvokaten vil tilføye at de målene som er formulert i høringsbrevet side 6, synes relativt ambisiøse, men det synes likevel riktig å legge listen slik.»

Advokatforeningen mener måltallene i høringsbrevet er ambisiøse og fortsetter:

«Det er vanskelig for Advokatforeningen å uttale noe om realismen i disse måltallene. Måltallene anskueliggjør imidlertid den «kulturrevolusjon» som ligger i den nye loven. Måltallene understreker også behovet for opplæring og bruk av ressurser under en implementeringsfase. Det blir også sentralt å evaluere lovens virkninger løpende, og sette inn tiltak dersom den faktiske utvikling viser andre tendenser.

Den konsentrerte hovedforhandlingen har selvsagt sammenheng med det økte fokuset på saksforberedelsen. For at den samlede prosess skal bli vellykket, er det overmåte viktig at den aktive saksforberedelsen faktisk gjennomføres etter lovens intensjoner. Dersom dette skulle svikte, enten på grunn av manglende opplæring eller manglende ressurser, vil resultatet kunne bli en beskåret hovedforhandling uten en tilstrekkelig styrket saksforberedelse. For Advokatforeningen er det viktig å peke på at et slikt scenario i verste fall kan representere et tilbakeskritt for det rettssøkende publikum.»

Ofoten og Sør-Troms jordskifterett påpeker usikkerheten ved konsekvensene:

«Jordskifteretten har ulike typer saker med ulik saksbehandlingstid. Saksbehandlingstiden kan gå over år før saken avsluttes. Det vil derfor være vanskelig å si hvilke konsekvenser tvisteloven vil få i forhold til gevinst i form av arbeidsbesparelser og behandlingstid på saker i jordskifteretten.»

De fleste høringsinstansene som har uttalt seg om synspunktene i høringsbrevet, har i varierende grad gitt uttrykk for oppfatninger som avviker fra synspunktene i høringsbrevet. Et kortfattet konsentrat av denne skepsis framkommer i en felles uttalelse fra *Asker og Bærum tingrett*, *Bergen tingrett*, *Drammen tingrett*, *Kristiansand tingrett*, *Nord-Troms tingrett*, *Oslo tingrett*, *Stavanger tingrett*, *Trondheim tingrett* og *Oslo byfogdembete*:

«Hovedtanken bak lovreformen er at prosessen for domstolen skal bli mindre kostbar for par-

tene. Arbeidet med saken må ses i forhold til tvistegenstandens verdi, det såkalte proporsjonalitetsprinsippet. Dette betyr ikke at rettergangen totalt sett også vil bli mindre arbeidskrevende for domstolene. Gjennom kravene til aktiv saksstyring og den nye småkravsprosessen pålegges dommerne betydelig merarbeid under saksforberedelsen og til dels overføres ansvar og arbeid fra advokatene over på dommerne.

Vi er på denne bakgrunn bekymret når det gjelder de mål som er formulert i høringsnotatet når det gjelder mulige innsparinger i domstolene. Målformuleringene bygger så vidt en kan forstå ikke på utredninger og er meget kort begrunnet. Det er svært mange usikkerhetsfaktorer med hensyn til hvordan den nye loven vil virke og ikke minst hvor mange småkravssaker som vil bli reist uten prosessfullmektiger. Det er tatt lite hensyn til de forhold som fører til merarbeid. Vi mener at det er uheldig at det skapes urealistiske forventninger til domstolene.»

Fire av disse tingrettene har også avgitt separate uttalelser om disse spørsmålene. Lengst i sin skepsis går *Stavanger tingrett*, som mener at dommernes arbeidsbyrde trolig vil øke i både omfang og intensitet i forhold til dagens ordning:

«Dette vil særlig gjøre seg gjeldende i den overgangsfasen som vil foreligge i forbindelse med lovens innføring. En viser her særlig til de opplæringstiltak som må iverksettes og den tid dommerne vil måtte bruke på å bli fortrolig med det forestående paradigmeskiftet. Dette argument styrkes ytterligere ved at det tilsynelatende legges opp til en ordning hvoretter domstolene ikke tilføres de nødvendige tekniske hjelpemidler/infrastruktur.

Selv om det er vanskelig å se for seg hvordan den nye loven vil fungere i praksis og hvilke utslag den vil gi i dommernes arbeidshverdag, kan imidlertid Stavanger tingrett vanskelig se for seg at den gevinstrealisering som forespeiles er realistisk særlig hensett til den aktive rolle dommerne skal ha i saksforberedelsen. En kan her trekke en parallell til erfaringer etter innføringen av de nye reglene i barnefordelingsaker hvor muntlig saksforberedelse benyttes i stor grad. Denne ordning, selv om den fungerer meget godt for partene og de involverte barn, har etter Stavanger tingsretts oppfatning medført en betydelig økning i dommernes arbeidsbyrde og tidsbruk.»

Asker og Bærum tingrett uttaler at målformuleringer raskt blir allmenngyldige, og at de vil skape forventninger også i forhold til de domstoler som i lang tid har vært opptatt av den effektivitetstenking som er påvirket av Tvistemålsutvalgets arbeid, og fortsetter:

«Vi vil anta at dette gjelder en god del både store og små domstoler. Dette tilsier forsiktighet ved utformingen av de svært usikre konsekvensanalysene.»

Asker og Bærum tingrett mener det ikke er grunnlag for en forventning om at dommerne vil gjennomføre tre ganger så mange saker etter småkravprosessen som de i dag gjennomfører saker som behandles etter tvistemålsloven. En fordobling vil være mer realistisk. Dette er i hovedtrekk grunnlagt slik:

«Når det gjelder småkravprosessen bemerkes at vi også i dag har saker hvor det kun utveksles stevning og tilsvarende og evt et kort prosesskrift samt avvikling av hovedforhandlingen på en kort dag. Disse sakene krever lite dommerarbeid under saksforberedelsen. Det er rimelig å anta at det vil bli flere saker hvor partene ikke har prosessfullmektig. Arbeidet med hjelp og veiledning til to parter hver for seg vil da komme i tillegg og ofte atskillig arbeid. Ut fra vår erfaring med slikt arbeid anser vi at det i dagens situasjon ikke for forsvarlig å overlate dette arbeidet til saksbehandlere slik som antydning i Ot.prp.nr 51, eller at det gis en rent summarisk veiledning.

[...]

Småkravssakene må antas å variere betydelig i omfang og kompleksitet. Det dreier seg også om kompliserte saker på forskjellige rettsområder som vil kreve vanskelige juridiske vurderinger. I den forbindelse nevnes også at i den grad det vil bli saker uten prosessfullmektiger vil ikke sakens juridiske sider være forberedt på samme måte. Med den beløpsgrense som vil gjelde, vil sakene kunne ha stor betydning for den enkelte part. Det må også i disse sakene stilles kvalitetskrav til våre avgjørelser ikke minst fordi disse sakene vanligvis vil få sin endelige avgjørelse i tingrettene.

Vi nevner også at det i småkravssaker uten prosessfullmektig kan være grunn til å anta at forliksprosenten før rettsmøte vil kunne bli lavere i småkravprosessen enn i allmennprosessen. I slike saker vil retten også bli påført merarbeid i form av innstevning av vitner og innkreving av forskudd på gebyr m.v.»

Om hovedforhandlingene vil bli avviklet på 30 eller 40 % kortere tid enn i dag, uttales:

«Vi tar som utgangspunkt at temaene i hovedforhandlingen kan bli noe redusert gjennom en aktiv dommerstyring under saksforberedelsen og at planleggingen av hovedforhandlingen kan bli strammere. Det siste har imidlertid mange dommere vært opptatt av i lang tid. Det er ellers først og fremst innledningsforedragene som skal reduseres. Parts- og vitneforkla-

ringer bør fortsatt få rimelig plass. Det må anses usikkert om en reduksjon på 30% er realistisk og bør uansett anses som et maksimum snitt.»

Når det ses bort fra saker som vil gå etter småkravprosessen, bør det ikke forventes at dommerne gjennomfører flere saker enn i dag. Asker og Bærum tingrett har i hovedtrekk grunnlagt dette slik:

«Aktiv saksstyring fra dommerens side er et av de viktigste tiltak for å få til en billigere prosess for partene. Den saksstyring som pålegges dommerne i kap.11 i tvisteloven innebærer til dels overføring av arbeid fra advokatene til dommerne, og vil kreve atskillig merarbeid under saksforberedelsen. Dommeren må sette seg inn i saken på en grundigere måte enn i dag og må være oppdatert i forskjellige faser av saksforberedelsen for å kunne treffe adekvate avgjørelser. Flere av oss har i noen saker arbeidet ut fra en slik forutsetning og erfaringen er at dette krever betydelig merarbeid ofte en halv til en dag og i større saker enda mer.

[...]

Den innsparing som kan forventes når det gjelder hovedforhandlingen vil bli mer enn spist opp av merarbeidet under saksforberedelsen. Det må i totalvurderingen også tas hensyn til at et betydelig antall saker i dag løses før hovedforhandling slik at innsparingen bare gjør seg gjeldende i en del av sakene. I Asker og Bærum tingrett ble det i 2005 avsagt realitetsavgjørelse i 35% av de sivile sakene (39% dersom mortifikasjonssakene holdes utenfor).»

Bergen tingrett mener det samlet er vanskelig å angi den samlede tidsbesparelse som følger av de trekk ved loven som vil effektivisere saksgangen, og oppsummerer sine synspunkter slik:

«En forutsetning for en mer effektiv sakshåndtering vil i tilfelle være at flere saker blir avgjort med rettsmekling. Dette er imidlertid et tilbud domstolen allerede har i dag, og det vil neppe medføre noen drastiske forskjeller i antall forlikte saker etter innføring av den nye loven. Småkravprosessen vil medføre en rasjonaliseringsgevinst, men det er usikkert hvor mye denne vil utgjøre.

Selv om det er vanskelig å på forhånd tallfeste rasjonaliseringsgevinsten, finner vi måltallene lite realistiske.»

Oslo tingrett slutter seg i det vesentlige til uttalen fra Asker og Bærum tingrett og uttaler at anslagene fra departementet om forventede gevinster ved småkravprosessen «som overdrevent optimistiske».

Domstoladministrasjonen (DA) har innledningsvis sagt seg enig i at det er vanskelig å tallfeste de forventede endringer i domstolenes årlige ressursbehov. DA uttaler videre:

«Tvisteloven medfører en til dels betydelig endring av dommerrollen. For mange dommere vil dette medføre forandringer i tilvante arbeidsvaner og tradisjoner. Dette må forventes å ta tid, og endringene vil derfor ikke nødvendigvis komme før det er gått noe tid etter ikraftsettingen. [...] På den annen side er det flere domstoler som alt i dag arbeider etter de prinsipper som ligger til grunn for den nye loven.»

DA har påpekt merarbeidet for domstolene knyttet til flere selvprosederende parter og uttaler videre:

«En økt andel selvprosederende parter kan også gjøre det vanskeligere å begrense omfanget av saksbehandlingen enn der det på begge sider opptrer advokater som kjenner systemet og bidrar til at lovens intensjon om en enklere saksbehandling i småkravprosessen oppfylles.»

Om virkningene av loven ellers uttaler DA blant annet:

«Domstoladministrasjonen ser heller ikke bort fra at advokatutgiftene vil øke som følge av mer aktivitet i saksforberedelsen, også fra advokatenes side.

Vi vil understreke at det er nødvendig å vinne erfaringer med den nye loven før det kan gis realistiske måltall over mulige ressursendringer. Tvisteloven medfører i første rekke en kvalitetsreform. Det er ikke derved gitt at loven vil medføre ressursbesparelser i domstolene.

[...]

Saker hos jordskifterettene behandles i hovedsak etter prosessreglene i jordskifteloven og tvistemålsloven. [...] Jordskiftedommerne har lang tradisjon for aktiv saksstyring, selvprosederende parter og megling i jordskiftesaker, noe som blant annet gjenspeiles i stor andel forlikte saker.

[...] Ettersom endringene ved innføring av tvisteloven oppfattes som marginale for jordskifterettene, legger Domstoladministrasjonen til grunn at ny tvistelov ikke vil medføre konsekvenser av særlig betydning for behandlingen av saker i jordskifterettene.»

Om mulighetene for evaluering av loven har DA blant annet uttalt:

«I forbindelse med Domstoladministrasjonens arbeid med ny belastningsmodell for domstolene utføres nå en tidsstudie i 25 domstoler. Disse domstolene er valgt ut slik at de har ulik størrelse og geografisk spredning. Etter at tvis-

teloven har virket en tid kan det gjennomføres en tilsvarende studie med et relevant utvalg av domstoler. Det vil ikke være mulig å plukke ut domstoler som ikke allerede nå har effekt av tankegodset bak tvisteloven. Det er ikke gitt at et godt resultat på produksjonsstatistikken i dag skyldes denne type tiltak, eller at et dårlig resultat skyldes mangel på slike tiltak. Det vil også kunne være ulikheter mellom dommerne i de enkelte domstoler.»

I høringsvaret har DA også vist til uttalelse til departementet 6. mai 2005 om anslag over innsparinger som følge av tvisteloven, men har vist til at de er gjort under forutsetning av en helhetlig innføring av loven, nemlig at alle de tiltak som loven legger opp til er tilgjengelig ved ikraftsettingen. Ellers vil effekten komme etter hvert, i takt med innføringen av tiltakene:

«Effekten av de enkelte tiltak som elektronisk kommunikasjon, overføring av og opptak av lyd og bilde, lar seg ikke beregne konkret. Allikevel er disse elementer lagt inn i bakgrunnen for de anslag som er gjort. Av disse tiltakene er det antakelig elektronisk kommunikasjon som vil få størst betydning for domstolenes effektivitet.»

De viktigste utgiftsøkninger og innsparinger som DA under disse forutsetninger anslo i sitt brev 6. mai 2005, var disse:

- Småkravprosessen vil øke det totale sakstallet med 2 000, slik at drøye 10 000 saker føres etter allmennprosessen og ca. 5 000 etter småkravprosessen, noe som vil øke det totale ressursbehovet med 9–10 dommerårsverk.
- Begrensninger i adgangen til å overprøve skjønsmessige saksbehandlingsavgjørelser vil føre til at 15 % (drøye 200) av nåværende kjæremål vil bortfalle, noe som vil redusere ressursbehovet med snaue to dommerårsverk.
- Heving av kravet til ankesum og den nye sliingsregelen vil samlet føre til reduksjon av ressursbehovet med ca. ti dommerårsverk, hvorav den vesentligste delen knytter seg til heving av ankesummen.
- Innsparingen ved fjernavhør av vitner vil årlig kunne beløpe seg til opp til kr 2 000 000 og gjelde opp til ca. 1 000 vitner. Anslaget er basert på antallet vitner i dag. Økt aktivitet fra dommerne under saksforberedelsen vil trolig føre til at det blir ført færre vitner, slik at besparelsen trolig blir tilsvarende mindre. På den annen side kan utgiftene bli redusert ved at flere fjernavhør vil føre til færre bevisopptak. – Fjernavhør av sakkyndige vil føre til kostnadsreduksjoner på ca. kr 1 000 000. – Disse besparelsene er mer en virkning av nytt utstyr til bedre overføring av lyd og overføring av bilde

enn til lovens nye vilkår for fjernavhør. Dersom slikt utstyr blir anskaffet, vil også straffesakskostnadene bli redusert.

- Opptak av forklaringer ved bevisopptak vil redusere ressursbruken ved slike, og opptak under hovedforhandlingen vil redusere behovet for bevisopptak under ankebehandlingen. Under gitte forutsetninger vil dette redusere ressursbehovet i domstolene med ca. ett til to dommerårsverk.

I samme brev antok DA at lovens nye regler om mekling og avklaring ikke ville føre til reduksjon av inntaket saker til tingretten «i særlig grad», og at det er usikkert om de nye sentrale bestemmelsene om saksbehandling vil føre til at domstolene får mindre arbeid med sakene. Det ble vist til at det allerede i dag er utstrakt kontakt mellom partene, og at dommerne vil bruke mer tid på saksforberedelsen.

4.3 Departementets vurdering

4.3.1 Konsekvensanalyser

Bakgrunnen for at departementet har skilt ut temaet konsekvensanalyser som eget kapittel i denne proposisjonen, er at det nå framstår som svært vanskelig å anslå de økonomiske og administrative virkninger for domstolene av loven. Viktige faktorer som peker i ulik retning, framgår av det som er sitert fra høringsbrevet i 4.1. Det er særlig usikkert om etterspørselen etter domstolenes tjenester vil øke, men også i hvilken grad domstolene vil øke sin effektivitet. Departementet vil i 4.3.2 trekke noen konklusjoner om lovens virkninger som bare er generell og vage.

På denne bakgrunn bør det utgjøre en viktig forutsetning for ikraftsetting at det i tilstrekkelig grad er lagt til rette for en analyse av om sentrale mål ved loven blir oppnådd. Gjennomføringen må skje i nært samarbeid med DA, som allerede er i gang med tidsstudier som kan brukes som sammenligningsgrunnlag når tilsvarende studier kan bli gjort etter lovens ikraftsetting, jf. nest siste sitat fra høringsuttalelsen derfra i 4.2. Analysene som her omtales, vil ha en betydelig grenseflate til den informasjon det vil være naturlig for domstolledere og DA å innhente for å vinne erfaringer med hvordan lovens mange skjønnsmessige regler om dommerstyring slår ut, særlig dersom det viser seg å bli betydelige variasjoner mellom dommernes eller domstolenes praksis. En sentralisert opplæring vil neppe hindre slike ulikheter. I den første tiden etter ikraftsetting vil det neppe heller være noe mål. Erfaringsutveksling vil i denne perioden kunne bidra til å utvikle den beste praksisen.

I domstolenes saksbehandlingssystem blir det i dag nedtegnet mange opplysninger knyttet til hver enkelt sak. Teknisk sett er det ikke vanskelig å nedtegne andre opplysninger av betydelig interesse for hvordan tvisteloven vil virke. Men det er ikke alle disse opplysningene som vil ha særlig interesse for domstollederen eller den som skal behandle saken. Saksbehandlingssystemet skal primært være et redskap for disse, og det bør derfor være grenser for hvor mye tid de ansatte i domstolene bruker på å nedtegne slike.

Departementet tar sikte på at det om alle saker – både før og etter ikraftsetting – blir nedtegnet opplysninger om tvistesum og sakstype, og om saken er forsøkt løst i minnelighet på noen av de tre måtene som er oppregnet i tvisteloven § 5-4, det vil si i forliksråd, ved utenrettslig mekling eller i utenrettslig tvisteløsningsnemnd. Registrering av sakstype bør ikke gjøres komplisert, dels for å oppnå lik forståelse av begrepene, dels for at det ikke skal brukes mye tid på det. Det er neppe særlig stort behov for annen oppdeling enn at visse sakstyper blir skilt ut, for eksempel saker etter barneloven, der særlige hensyn og regler ved saksbehandlingen gjør seg gjeldende. Varigheten på de ulike typer rettsmøter og størrelsen på de sakskostnader som blir krevd erstattet av motparten, bør også nedtegnes. Allerede i dag registreres tidspunktet for inntreden av flere milepeler under saksbehandlingen, blant annet mottak av stevning, start på hovedforhandling og avslutning av saken. Det gjelder også om parten har prosessfullmektig.

Videre bør idømte sakskostnader registreres i et representativt utvalg av forliksrådsdommer som ikke er uteblivelses-/fraværdommer.

Som nå bør det registreres antall saker som avvises og hvor mange som henholdsvis heves, avsluttes ved rettsforlik og ved dom. De ulike prosessformer og typer rettsmøter bør registreres. Det vil gi informasjon om antall saker etter småkravprosess, antall rettsmeklinger og antall saker behandlet etter forenklet domsbehandling, skriftlig behandling, delvis skriftlig behandling og med hovedforhandling.

Samlet sett vil slike registreringer gi verdifulle indikasjoner på om de viktigste mål med loven blir nådd, om flere tvister blir løst uten at det tas ut søksmål, om småkravprosessen har senket domstolsterkelen, om partenes sakskostnader blir redusert, og om prosessen blir raskere gjennomført.

Partenes kostnader til retts hjelp bør også undersøkes ved bruk av spørreskjema til et utvalg parter og/eller advokater for å få avklart i hvilken grad det er ulikhet mellom det parten faktisk blir avkrevd av advokaten, og det som blir krevd erstat-

tet av motparten. Her er det trolig avvik begge veier. Noen parter regner med at de betaler prosessfullmektigen mer enn det er rimelig å kreve erstattet av motparten, og noen parter blir avkrevd et lavere salær når de taper en sak enn de ville ha blitt om de hadde vunnet.

Uten bruk av nevneverdige ressurser bør det også være mulig å hente ut verdifull kunnskap fra domstolens saksbehandlingssystem om hvordan andre av de nye reglene slår ut, for eksempel om økt grad av skriftlighet og mindre umiddelbar bevisførsel. For alle saker bør det derfor nedtegnes opplysninger om antall skriftlige redegjørelser, framstillinger eller innlegg som er gitt etter reglene i §§ 9-9, 29-16 eller 30-10, om antall skriftlige forklaringer som bevis, og om antall parter, vitner, sakkyndige som forklarer seg, herunder hvor mange av dem ved fjernavhør.

Ressursbruken per behandlet sak er avhengig av flere andre faktorer enn de som er nevnt foran, særlig av sakenes kompleksitet, men også av domstolsstrukturen, som vil endre seg noe i de første årene etter ikraftsetting. Når forannevnte data sammenholdes med den type tidsstudier av dommerne som DA har gjennomført i 2005–2006, og som vil kunne gjentas noen år etter ikraftsetting, vil en likevel ha et rimelig godt grunnlag for å anslå i hvilken grad loven har ført til produktivitetsvekst.

En billigere og mer effektiv tvistebehandling er ikke bare et mål i seg selv, men skal også fremme det mer overordnede mål om lettere tilgang til domstolene når det er behov for slik tvisteløsning. Dette er i sin tur en forutsetning for at den materielle rett i størst mulig grad skal slå gjennom. For at evalueringen av loven også skal kunne si noe om disse målene blir nådd, vil det blant annet være aktuelt å bygge på erfaringer som forbrukerorganisasjoner og lavterskeltilbud for rettshjelp gjør etter at loven trer i kraft. Men det dreier seg her om effekter som er vanskelige å måle, blant annet hvordan ressursulikhet mellom parter slår ut i ulike forhandlingssituasjoner, og hvordan risikoen for å svare for sakskostnader slår ut for viljen til å inngå forlik. Økt innsikt i slike komplekse spørsmål kan vanskelig nås uten at det blir gjort mer omfattende og vitenskapelige undersøkelser.

En evaluering av loven kan ikke bare konsentreres om tvistebehandling er blitt billigere og mer kostnadseffektiv. Loven skal også legge til rette for en rettferdig, forsvarlig og tillitskapende behandling av rettstvister, jf. § 1-1 første ledd. Kvaliteten på domstolens arbeid kan tenkes målt på ulike måter. Én mulighet er å sammenholde ankehyppheten med hvor ofte den påankede avgjørelsen blir

opphevet eller ankeinstansen kommer til et annet resultat. En slik undersøkelse må baseres på et relativt stort tallmateriale, og den vil være beheftet med betydelige feilkilder. En annen mulighet er at det før og etter ikraftsetting blir delt ut spørreskjemaer til aktørene i et utvalg saker. Dette for å få belyst hvordan dommere, advokater og parter opplever kvaliteten på prosessen og sin rolle under denne. Utfyllingen fra de to sistnevnte gruppene vil gi best informasjon dersom den skjer før de er kjent med resultatet av en eventuell dom. Slike undersøkelser kan også avdekke at aktørene på ulike steder har ulike måter å oppfatte sin rolle på. Det er data som kan holdes opp mot indikatorene på effektivitet og på kvalitet.

Loven inneholder ellers en lang rekke nye ordninger som bør analyseres særskilt med bakgrunn i et utvalg av saker. Her nevnes for eksempel opptak av forklaringer. Der nødvendig utstyr ikke er tilgjengelig, kan det etter ikraftsetting undersøkes hvor mye tid som går med til å føre forklaringer inn i rettsboka, og hvor mye tid som går med til å gå gjennom disse innføringene når de skal brukes. Når opptaksutstyr er tilgjengelig, kan det undersøkes hvor mye tid som går med til opptak og innføringer og til å gå gjennom disse når de skal brukes, hvor ofte de blir lånt ut, og hvor ofte de blir påbeholdt i ankeinstansen.

Departementet vil forberede en evaluering med bakgrunn i de momenter som er nevnt foran.

Helt forenklet kan disse momentene framstilles slik:

Mål	Evalueringsmiddel
Redusert behov for søksmål	Erfaringsutveksling og eventuelle omfattende undersøkelser
Senket domsterskel når det er behov	Erfaringsutveksling og eventuelle omfattende undersøkelser
Lavere kostnader for partene	Domstolens saksregistreringer og spørreskjemaer
Raskere prosess	Domstolens saksregistreringer
Den materielle rett slår mer gjennom	Erfaringsutveksling og eventuelle omfattende undersøkelser
En rettferdig og tillitskapende domstolsbehandling	Domstolens saksregistreringer og spørreskjemaer
Mer effektiv domstolsbehandling	Domstolens saksregistreringer og tidsbrukstudier

4.3.2 Administrative og økonomiske virkninger

Departementet har fortsatt ikke grunnlag for å angi forventet endring i sakstilgangen på en måte som gir et brukbart grunnlag for at det i budsjett-sammenheng blir forutsatt endringer i domstolenes ressursbehov. Det samme gjelder for gebyr-inngangen, som også er avhengig av sakstilgangen. Med domstolenes ressursbehov tenkes her bare på de løpende driftsutgifter etter at loven har trådt i kraft, slik at det ses bort fra de investeringsbehov som vil være knyttet til iverksettingen. Om disse vises til 5 nedenfor.

Det er så betydelig usikkerhet knyttet til det framtidige ressursbehovet at departementet ikke finner det faglig forsvarlig å anslå noen økonomiske gevinster. DA har anslått at lovens viktigste økonomiske virkninger for domstolene vil gå ut på at behovet for dommerårsverk i lagmannsrettene vil bli redusert med om lag det samme som behovet for dommerårsverk i tingretten vil øke. Anslaget går ut på at reduksjonen er noe større enn økingen. DA's overslag er ikke svært ulike dem som ble gjort av Tvistemålsutvalget.

Departementet må på denne bakgrunn fastslå at det iallfall ikke er grunnlag for å frykte noen vesentlig øking av domstolenes løpende driftsutgifter på grunn lovens iverksetting.

Før det er vunnet erfaringer med loven, ser departementet heller ikke grunn til å vente noen reduksjon av driftsutgiftene. Det er riktignok flere elementer ved loven som i liten eller ingen grad synes hensyntatt av DA og høringsinstansene i de uttalelser som er gjengitt i 4.2.

- Det gjelder særlig effekten av proporsjonalitetsprinsippet, som etter departementets mening ikke bare vil få effekt for saker som vil bli behandlet etter småkravprosessen.
- Det gjelder også effekten av en lov som er lettere å tilegne seg og finne fram i. Gjeldende rett er gjennom lovregler blitt mer dekkende gjengitt enn i nåværende lov, og de vurderingspregede normene er bedre tilpasset de utfordringer rettspleien står overfor i vårt samfunn. Den nye loven bør derved være et bedre bidrag til en effektiv rettspleie.
- Departementet vil også framheve at loven legger opp til mer aktive dommere, særlig gjennom saksstyring, men også gjennom veiledning, slik at partene bedre får konsentrert tvisten om avgjørende forhold det er uenighet om. Dette merarbeidet bør ikke bare gi seg utslag i mindre tid til hovedforhandlingene, slik høringsinstansene har påpekt. Det bør også kunne lede til at saksforberedelsen blir mer målret-

tet og leder inn i færre «sidespor» som ikke bør forfølges videre. En bedre konsentrasjon av tvisten bør ellers lede til bruk av mindre tid til domsskriving.

- Det må også tas i betraktning at loven har flere enkeltbestemmelser som hver for seg antas å føre til mer beskjedne reduksjoner i domstolenes budsjettbehov, men som samlet vil ha en vesentlig effekt. Her nevnes noen: Forenklet domsbehandling, større adgang til å behandle flere krav i samme sak og en viss lemping av kravene til avgjørelsesgrunner.

Til tross for disse trekk ved loven som peker i retning av en reduksjon av domstolenes driftsutgifter, bør de ikke på det nåværende tidspunkt regnes med ved utarbeidelsen av domstolenes framtidige budsjetter. Det skyldes forhold som også flere høringsinstanser har påpekt:

- Til en viss grad er det mange av domstolene som i sin saksbehandling har forsøkt å tilpasse seg de tanker tvisteloven hviler på.
- I en kortere overgangsfase vil aktørene bruke lenger tid på saksbehandlingen fordi de vil trenge tid til å lære seg den beste måte å tilpasse seg loven.
- Endelig må det tas i betraktning at det er et økende antall saker som må løses på grunnlag av rettskilder som er komplekse og har internasjonalt opphav. Det vil – uansett tvistelovreformen – bidra til at sakene blir mer arbeidskrevende for domstolene.

Selv om det ikke er grunnlag for å fastslå reduksjon i domstolenes driftsutgifter som følge av loven, gir høringsinstansenes svar grunnlag for en antakelse om at loven vil føre til en bedret produktivitet i domstolene, i den forstand at gjennomsnittskostnaden per sak vil bli redusert. Det vises til det forhold at saker etter småkravprosessen kanskje vil utgjøre om lag en tredel av sakene for tingretten. Departementet antar også at loven vil føre til bedret produktivitet ved at den i mange saker vil lede til sikrere og bedre avgjørelsesgrunnlag, særlig ved at det muntlige under hovedforhandlingen kan bli supplert med skriftlige framstillinger, utredninger og forklaringer.

Departementet er enig med Advokatforeningen i at det er lite ønskelig at loven skal føre til kortere hovedforhandlinger uten at dommerne legger ned nødvendig arbeid i forberedelsen. Det er imidlertid ikke noe i lovens regler og oppbygging som tilsier en slik virkning. Flere av de sentrale bestemmelsene om hvor grundig spørsmålene i saken skal behandles, gir riktignok rom for skjønn. Sam-

tidig er det et uttalt mål ved loven at sakene skal behandles hurtig. Utfallet av de avveininger som grunner seg i disse reglene, vil nok i praksis kunne bli noe påvirket av domstolens samlede arbeidsmengde, selv om punktet om proporsjonalitet mellom saksbehandlingen og domstolens samlede ressurser ble tatt ut av lovens formålsparagraf. Det er likevel ikke tvilsomt at loven angir en nedre grense for forsvarlig saksbehandling. Når denne minstestandarden for forsvarlighet ikke kan oppnås ved slike strukturelle tiltak i domstolene som tar sikte på en bedre utnytting av ressursene, vil det være nødvendig å la restansene øke, slik at saksforberedelsen og hovedforhandlingen samlet sett kan oppfylle minstestandarden. Normalt antas det også i en slik situasjon å vise seg rasjonelt å vektlegge saksforberedelsen i større grad enn i dag for å oppnå en mest mulig effektiv behandling av saken.

Høringsinstansene har ikke tatt uttrykkelig stilling til i hvilken grad partenes kostnader med tvisteløsning vil bli betydelig redusert, slik det er antydning i sitatet i 4.1 fra høringsbrevets avsnitt om måltall. Flere domstoler synes likevel forutsetningsvis å slutte seg til en slik konklusjon. Departementet mener en ganske betydelig reduksjon er en sannsynlig virkning av loven, men antakelsen er usikker. I tråd med dette antar departementet at loven vil bidra til at den materielle rett oftere slår gjennom.

4.3.3 Måltall

I høringsbrevet er det satt opp noen måltall. Det er den videre utvikling som vil vise realismen i disse. Som det framgår av 4.3.2 har ikke departementet ment at slike tall nå skal danne grunnlag for domstolenes budsjett. Det er særlig høringsbrevets mål for økt effektivitet i saker som ikke blir behandlet etter småkravprosessen, som har fått kraftig motbør fra domstolene.

Departementet fastholder at det er behov for å utvikle måltall for hvordan loven skal virke. De synliggjør for aktørene i hvilken grad det tas sikte på

endring. Departementet er ikke enig i at tvistelovreformen bare tar sikte på en kostnadsreduksjon for partene, og at den ikke tar sikte på at gjennomføringen av allmennprosessen skal innebære en effektivisering av domstolenes drift, slik flere av høringsuttalelsene tenderer mot å mene.

På denne bakgrunn er departementet kommet til at det foreløpig bør settes disse måltallene:

- Når det ses bort fra saker som vil gå etter småkravprosessen, bør partenes faktiske sakskostnader i gjennomsnitt bli redusert med 30 prosent.
- Et gjennomsnittlig dommerårsverk bør gjennomføre to og en halv ganger så mange saker etter småkravprosessen som det i dag gjennomfører saker som behandles etter tvistemålsloven.
- Når det ses bort fra saker som vil gå etter småkravprosessen, skal hovedforhandling og ankeforhandling i gjennomsnitt ta 30 prosent kortere tid enn i dag.
- Når det ses bort fra saker som vil gå etter småkravprosessen, bør et gjennomsnittlig dommerårsverk gjennomføre 15 prosent flere saker enn i dag.

Ved fastsettingen av disse tallene er det lagt vekt på de innspill som er kommet fra høringsinstansene, samtidig som departementet ikke ser betenkeligheter ved at det settes ambisiøse måltall. Uansett vil en etterfølgende analyse gi verdifull kunnskap om hvilke faktorer som har bidradd til at målene eventuelt ikke er blitt nådd. Departementet finner grunn til å understreke at måloppnåelsen i en viss utstrekning vil avhenge av domstolenes budsjettmessige situasjon. En gevinstrealisering vil for eksempel svekkes om det ikke er rom for ønskede investeringer i opplæring, utvikling av maler, utstyr til fjernavhør og fjernmøter mv.

Det kan også være aktuelt at det i samråd med DA blir formulert flere mål som kan være egnet til å bli tallfestet og etterprøvd.

5 Forutsetninger for ikraftsetting

I høringsbrev 24. januar 2006 har departementet drøftet hvilke forutsetninger som bør foreligge for at tvisteloven kan settes i verk. Dette munnet ut i en drøftelse av når loven bør tre i kraft. De mulige forutsetningene er gruppert, slik at forskrifter, opplæring, utviklingsarbeid, teknisk utstyr, konsekvensanalyser og restansenedarbeiding er viet særskilt oppmerksomhet. Om hvilke forberedelser til konsekvensanalyser som bør være foretatt før ikraftsetting, vises til 4 foran.

Før tvisteloven trer i kraft, må Kongen i god tid ha gitt overgangsregler i henhold til tvisteloven § 37-2. I *høringsbrevet* er det redegjort for et utkast til slike regler. I korthet går utkastet ut på at loven skal tre i kraft samtidig i alle instanser, slik at den i sin helhet skal gjelde for alle saker som kommer inn til vedkommende instans etter ikraftsettingsdatoen. Når det gjelder behovet for å gi forskrifter før loven trer i kraft, er det gitt uttrykk for at flere av de forskriftene som nå gjelder, kan videreføres, og at det for øvrig i stor grad er ønskelig at det gis forskrifter i henhold til de nye hjemlene, men at det ikke er strengt nødvendig. *Høringsinstansene* har ikke hatt innvendinger på vesentlige punkter. D e p a r t e m e n t e t ser ikke grunn til å gå nærmere inn på disse spørsmålene i denne proposisjonen.

Behovet for opplæring, utviklingsarbeid, teknisk utstyr og restansenedarbeiding blir nærmere behandlet i 5.1 til 5.4. I 5.5 går departementet inn på forutsetningene for ikraftsetting og når det bør skje.

5.1 Opplæring

Høringsbrevet har innledningsvis omtalt opplæring slik:

«Tvistemålsutvalget avga sin innstilling for drøyt fire år siden. Utvalgets arbeid var preget av utstrakt dialog med mange av de ansatte i domstolene og øvrige aktører i rettspleien. Høringen etter utvalgets utredning skapte ytterligere oppmerksomhet. Det viste seg da å være bred oppslutning om de fleste hovedpunktene, men uenighet om noen, og om noen detaljer. Etter at loven ble vedtatt, er det blant

aktørene skapt fornyet interesse for hvordan den vil virke og det kulturskifte lovvedtaket tar sikte på. I det siste halvåret er det holdt flere samlinger både sentralt og lokalt. Disse har bidradd til å motivere for studier av lovens innhold og samtaler om den omstilling som vil finne sted.

Departementet mener likevel at det i tilknytning til lovens ikraftsetting er nødvendig med opplæringstiltak for å nå de mål loven tar sikte på. Både for dommere og mange advokater vil loven utgjøre et helt sentralt arbeidsredskap. Som ved annen ny og sentral lovgivning er det nødvendig at disse aktørene setter av tid til studier av lovens oppbygging og av de mange detaljregler som er nye og kommer hyppig til anvendelse. Samtidig er det viktig at aktørene oppnår en felles forståelse for hovedlinjene i loven og for hvordan nye og viktige prinsipper skal anvendes. Mange av disse er skjønnsmessig utformet. Slik felles forståelse forutsetter informasjon fra felles kilder og samlinger der aktørene kan utveksle synspunkter. For å nå målet om felles forståelse vil det ikke bare være avgjørende med utveksling av synspunkter forut for lovens ikraftsetting, men også med erfaringsutveksling i den første tiden etterpå. For advokater og dommere vil det dels være behov for samlinger med deltakere fra begge grupper, dels for samlinger som bare har deltakere fra den ene av gruppene.

Advokater som hyppig har befatning med sivile tvister, vil langt på vei kunne få sine opplæringsbehov dekket gjennom kurs som blir arrangert av Juristenes utdanningscenter (JUS) og i møter/kurs som avholdes av lokale foreninger av Advokatforeningen. Det er likevel enda viktigere at dommerne får grundig opplæring i de nye hovedlinjene som følger av tvisteloven. Det er først og fremst disse som gjennom sine avgjørelser vil utforme de konkrete rammer for hvordan loven i praksis skal etterleves.»

Om opplæring av de ansatte i domstolene er det uttalt:

«Et forprosjekt etablert av Domstoladministrasjonen har anbefalt at alle dommere regionvis deltar i obligatoriske kurs over fire dager, to i kort tid før ikraftsetting, to i det første året

etterpå. Den siste dagen er anbefalt å være felles for dommere og lokale advokater. For øvrige ansatte i domstolene er det foreslått et opplegg som innebærer at alle er på kurs i 1-2 dager før ikraftsetting. Utvalget har videre foreslått at det for alle ansatte utarbeides en IKT-støttet opplæring i tillegg, og at det avholdes et eget kursopplegg over en uke for kursforeleserne.»

Om nødvendigheten av den skisserte opplæring uttales i høringsbrevet:

«Departementet mener det skisserte opplæringsopplegget for domstolsansatte vil være gunstig og ønskelig for å skape en høy sjanse for at lovens mål i størst mulig grad blir nådd. Departementet ser likevel ikke grunn til at det som forutsetning for iverksetting skal skisseres absolutte vilkår for omfanget av et opplæringsopplegg. Flere hensyn må avveies når opplæringens innhold og omfang skal utformes. Blant annet må det legges sentral vekt på de samlede ressurser som blir tilført domstolene, hvordan disse best kan prioriteres, og hvor raskt det er ønskelig at loven settes i verk, se punkt 8.»

Alle *høringsinstanser* som har uttalt seg om opplæring, gir i hovedtrekk støtte til det opplegg for opplæring som er skissert i høringsbrevet. Men det er klare nyanseforskjeller når det gjelder hvor nødvendige slike tiltak er, jf. det siste sitatet fra høringsbrevet. Noen utdyper opplegget eller behovet nærmere. *Domstoladministrasjonen (DA)* uttaler blant annet:

«Tvisteloven representerer på mange måter en helt ny tenkemåte innen sivilprosessen. Samtidig inneholder loven nye prosessformer og grep for å effektivisere saksbehandlingen ved domstolene. Omfanget og arten av endringer knyttet til denne ene loven overstiger det domstolen normalt må forholde seg til ved endringer i eksisterende lover eller ved helt nye lover. [...]

Tvisteloven utgjør en helhet. Det er vanskelig å få full oversikt bare ved lesing av selve lovteksten. En full forståelse av loven og hva den innebærer krever et grundigere studium.

Tvisteloven tar sikte på et kulturskifte i måten sivile saker behandles på i domstolene. Et slikt kulturskifte forutsetter en enhetlig forståelse av de tanker og prinsipper som ligger bak loven. I tillegg er det også nødvendig med faktakunnskap om de ulike elementer i loven. Uten en slik enhetlig forståelse vil man kunne oppleve at det danner seg ulike kulturer i ulike deler av landet, noe som er lite ønskelig. I tillegg vil mangel på kunnskap om og oversikt

over bestemmelsene i loven, gjøre at arbeidet i domstolen i den første perioden etter ikraftsetting ikke blir like effektivt som er ønskelig fordi man hele tiden må studere de aktuelle bestemmelsene grundigere enn det ellers vil være behov for.

[...]

Rent praktisk vil opplæringen av de ansatte i domstolene måtte skje i løpet av det siste halvåret før loven trer i kraft. [...]

LOK[Ledelse, Organisering, Kompetanse]-rapporten om aktiv saksstyring viser at enkelt[e] domstoler allerede har tatt inn over seg de tanker som ligger i tvisteloven slik at det allerede er lagt et godt grunnlag for opplæring i tvisteloven. Samtidig gir denne rapporten en oppfordring til de øvrige domstolene om å forberede seg til ikraftsettingen [av] tvisteloven.»

DA har dessuten påpekt at det er viktig med god opplæring i tvisteloven for ansatte i jordskifterettene, der tvisteloven vil få stor betydning. *Nord- og Midhordland jordskifterett og Ofoten og Sør-Troms jordskifterett* har også pekt på at jordskifterettene har behov for opplæring om loven.

Asker og Bærum tingrett uttaler:

«Vi legger til grunn at en god del opplæring kan skje internt i alle fall i de større domstoler. Dette arbeidet er til dels også påbegynt. Det er likevel viktig med opplæring og diskusjoner om de betydelige endringer som gjelder dommerens saksstyring og samarbeid med advokatene. En felles forståelse er av stor betydning. Vi støtter det opplæringsopplegg som er skissert. I tillegg bør det også kunne gis støtte til lokalt opplærings- og utviklingsarbeid.»

Stavanger tingrett mener det er behov for mer opplæring enn det som er skissert i høringsbrevet:

«Stavanger tingrett mener videre at et to dagers kurs i forkant av ikrafttreddelsen neppe vil være tilstrekkelig og anbefaler derfor at det opprettes regionale kurs over for eksempel en fem dagers periode (en uke) hvor det avholdes både praktisk rettede seminarer samt forelesninger. Det kunne her være naturlig å avholde disse regionsvis med deltakelse fra både dommere og advokater. For å kunne sikre nasjonal likhet anbefaler Stavanger tingrett at det for de regionale kursene utarbeides likelydende oppgaver samt at det legges til rette for, i den grad det er mulig, ensartede forelesninger. [...] Videre bør det selvsagt i etterkant av lovens ikrafttredelse gis ytterligere opplæring.»

Samarbeidsrådet for forliksråd og namsmenn (SFN) har blant annet uttalt:

«Styret i SFN mener at det må avsettes midler til å dekke minimum 3 dagers kurs, dette for å vise at en tar denne opplæringen alvorlig. Så langt styret i SFN kan bedømme innebærer ny tvistelov at det må vurderes obligatoriske kurs over flere dager for forliksrådsdommere.

[...] SFN mener at det er meget viktig at det avsettes økonomiske midler til kurs og kompetanseheving blant dommerne.»

Regjeringsadvokaten og Advokatforeningen har i hovedsak gitt sin støtte til departementets hovedsynspunkter om nødvendigheten av opplæring. *Regjeringsadvokaten* uttaler:

«Når det gjelder opplæring, er det etter Regjeringsadvokatens syn viktig å sondre mellom det som er ønskelig opplæring og det som er nødvendig opplæring. På dette punktet er det viktig at ikke «det beste blir det [godes fiende]», slik at ønske om ytterligere opplæring bidrar til en forsinket ikrafttredelse av loven. Den beskrivelse som er gitt i høringsbrevet av planlagt opplæring, foranlediger ikke mer konkrete kommentarer på dette punktet. Imidlertid kan det tilføyes at man også må kunne forvente at noe opplæring ivaretas gjennom egenstudier fra dommere og advokater, for eksempel gjennom kompendier med hovedtrekk i de endringer den nye loven innebærer.»

Advokatforeningen har innledningsvis påpekt at det er avgjørende at det blir stilt tilstrekkelige midler til disposisjon for DA, og har i forbindelse med opplæring også uttalt:

«Opplæring av advokater og dommere vil være en kontinuerlig prosess, [...] [...]»

Advokatforeningen er enig i at det ikke er hensiktsmessig å stille opp noe absolutt vilkår for omfanget av et slikt opplæringsopplegg.»

Borgarting lagmannsrett og Bergen tingrett har understreket viktigheten av opplæring for at loven skal kunne fungere etter sine intensjoner. *Kompetanseutvalget for saksbehandlere i domstolene (KFS)* har uttalt:

«Ressursene i domstolene er svært knappe og i stor grad er det ikke spørsmål om prioritering, men hvilke oppgaver som må og skal løses til enhver tid.

For KFS har det alltid vært en forutsetning at opplæring blir gitt alle, når en omfattende reform skal innføres og at den opplæringen er grundig nok. I domstolene er det svært mange oppgaver som er delegert til saksbehandlere og det er også av den grunn viktig at grundig opplæring blir gitt.»

Dommerforeningens utvalg for sivilprosess uttrykker skepsis til departementets synspunkter om hva som er nødvendig:

«De endringer som loven innebærer for gjennomføringen av saksforberedelsen og hovedforhandlingen, krever en kulturendring både hos domstoler og advokater, og dette er noe som det ikke bør tas lett på. I høringsbrevet gis det flere steder uttrykk for en forventning om at den nye loven skal medføre et «paradigmeskifte». Dette krever ikke bare opplæring, men også mental tilvenning – både for dommere, advokater og funksjonærer. På denne bakgrunn finner vi det noe foruroligende når departementet i høringsbrevets punkt 3 uttaler at det ikke ser grunn til å skissere omfanget av et opplæringsopplegg før ikrafttredelsen.»

DA, Oslo tingrett og Nedre Romerike tingrett har alle understreket at det er (helt) nødvendig med et slikt nivå på opplæringen som er skissert i høringsbrevet.

Departementet fastholder sine synspunkter i høringsbrevet og finner grunn til å gi uttrykk for at det er en prioritert oppgave å skaffe domstolene tilstrekkelige midler til at DA får rom for å prioritere gjennomføring av et opplæringsopplegg av et slikt omfang som er skissert foran. En omfattende reduksjon i opplegget vil lett føre til at lovens intensjoner får vesentlig mindre gjennomslag i praksis. Det antas likevel at en ikraftsetting uansett vil føre til at intensjonene i stor grad får gjennomslag, fordi gjennomslag ikke bare beror på holdningsskapende arbeid overfor dommerne. Loven selv inneholder en lang rekke handlingsnormer som vil påvirke dommerne.

Departementet er enig med mange av høringsinstansene i at det er en fordel at det utarbeides et felles opplæringsopplegg for alle deler av landet, som tar sikte på å skape en lik forståelse om tankegangen bak loven. Men det er nødvendigvis ikke et gode at opplæringen fra starten av tar sikte på at dommerne i alle praktiske detaljer og i all sin skjønnsutøving skal innrette seg etter loven på samme måte. Som nevnt i høringsbrevet bør det også være en viktig del av opplæringen at det etter lovens ikraftsetting avholdes samlinger for erfaringsutveksling. Departementet er videre enig med Advokatforeningen i at opplæringen må anses som en kontinuerlig prosess. Departementet vil til slutt påpeke at selvstudier, i større eller mindre grad tilrettelagt av det sentrale opplæringsopplegget som DA vil være ansvarlig for, bør utgjøre en viktig del av opplæringen. Slike selvstudier kan kombineres med samtaler og erfaringsutveksling med andre dommere innen samme domstol.

Departementet er enig med DA i at det må utarbeides et opplæringsopplegg for dommerne i jordskifterettene. Tvisteloven får likevel mindre betydning for disse, slik at opplegget ikke behøver å være så omfattende som for dommerne i de ordinære domstoler. Departementet er enig med SFN i at det må arrangeres kurs for forliksrådene om de nye reglene i tvisteloven. Tvistelovens regler tar imidlertid sikte på langt mindre endringer i virksomheten i forliksrådene enn i de alminnelige domstoler. I utgangspunktet antas opplæringsbehovet derfor å være atskillig mindre. På den annen side skal det her skje opplæring av personer som gjennomgående er mindre trent i å studere rettskilder på egen hånd.

5.2 Utviklingsarbeid

I departementets *høringsbrev* heter det:

«Tvisteloven må føre til endring av flere av rutineene for saksbehandling og samhandling i domstolene. Det skaper i sin tur behov for å gjøre betydelige endringer i saksbehandlingssystemet for tingrett og lagmannsrett (LOVISA). Departementet anser det som nødvendig at saksflyt og maler i dette systemet blir tilpasset den nye loven før den trer i kraft.

Det kan neppe anses som like nødvendig at all ledelsesinformasjon før ikraftsettingen blir tilpasset loven, men det er sterkt ønskelig. Slik tilpassing er ikke bare viktig for at ledelsesoppgavene kan bli dekkende utført i den enkelte domstol, men også for at sentrale myndigheter og forskere skal gis best mulig grunnlag for å vurdere virkningene av den nye loven.

Departementet er usikker på om det bør anses som nødvendig å endre saksbehandlingssystemet for Høyesterett (Høyrett) før ikraftsettingen. Trolig bør spørsmålet ses i sammenheng med spørsmålet om Høyrett bør integreres med LOVISA.

Tvisteloven åpner for elektronisk utveksling av prosesskriv. Videre er det i § 13-7 gitt en hovedregel om at det under hovedforhandling skal foretas opptak av parts- og vitneforklaringer. Departementet mener det er ønskelig med innføring av disse reformene så snart som mulig, men anser ingen av dem som nødvendige for iverksetting.»

Bergen tingrett og *Regjeringsadvokaten* har i det vesentlige gitt sin tilslutning til disse synspunktene. *Bergen tingrett* har imidlertid tilføyd:

«Det må imidlertid presiseres at det her må foretas et grundig utviklingsarbeid som ikke påfører domstolene ytterligere driftsproblemer

i Lovisa. Oppdateringene av Lovisa har erfaringsmessig skapt nye problemer. Dette medfører både merarbeid og frustrasjon blant så vel dommere som saksbehandlere.»

Asker og Bærum tingrett, *Nedre Romerike tingrett* og *Oslo tingrett* har alle påpekt at det i tillegg er grunn til å prioritere meget høyt at det før ikraftsetting skjer utvikling av systemet for ledelsesinformasjon. *Domstoladministrasjonen (DA)* mener dette er nødvendig. DA har påpekt at det er grunn til å anta at domstollederens styring av saksavviklingen vil stå sentralt ved den kulturendring som tvisteloven skal innføre. Samtidig vil etableringen av ledelsesinformasjon i LOVISA utgjøre «et forholdsvis begrenset arbeid i forhold til tilpassing av saksflyt og maler.» For øvrig har DA uttalt at det bør nedsettes en delprosjektgruppe for LOVISA, og at det under arbeidet med saksflyt og maler også bør tas for øye at det har en side til spørsmålet om delegasjon av oppgaver til saksbehandlere fra dommere. DA har understreket at utformingen av felles maler innebærer en effektivitetsgevinst ved saksbehandlingen:

«Domstoladministrasjonen er av den oppfatning at det spesielt ved innføringen av tvisteloven er nødvendig at maler er etablert ved ikraftsettingen, og at malene holder høy kvalitet. Utarbeidelse av gode maler vil sikre effektiv innføring av tvisteloven, og vil også gi en betydelig gevinst i forhold til opplæring i domstolene og blant andre brukere.»

DA har ellers uttalt at de i samarbeid med Høyesterett vil se på hvilket omfang tilpassingen av saksbehandlingssystemet i den domstolen bør ha, men at tilpassingen der vil bli vesentlig mindre omfattende enn tilpassingen av LOVISA. For jordskifterettene vil det bare bli snakk om mindre endringer i systemene og malene. *Ofoten og Sør-Troms jordskifterett* har uttrykt at det er behov for å få dette gjort før ikraftsetting.

Stavanger tingrett mener flere forutsetninger bør være oppfylt før ikraftsetting. Det er også viktig

«at nødvendig infrastruktur til gjennomføring av elektronisk utveksling av prosesskriv samt utstyr til opptak av parts og vitneforklaringer er på plass før tvisteloven trer i kraft. Dette begrunnes med at tvistelovens regler i stor grad er basert på slike løsninger, og det fremstår som problematisk å skulle gjennomføre for eksempel lovens fristregler uten at domstolenes infrastruktur er tilrettelagt slik loven forutsetter.»

Norsk redaktørforening og Norsk Presseforbund har også påpekt behovet for at det legges til rette for elektronisk utveksling av prosesskriv:

«Utviklingen av databehandlingssystemene i domstolene er av stor betydning også for gjennomføring av offentlighetsprinsippet i praksis [...]»

Departementet kan slutte seg til det DA har uttalt om utformingen av maler som middel til å effektivisere innføringen av tvisteloven. Likevel vil det neppe være avgjørende for en vellykket innføring av loven om utarbeidelsen av samtlige maler er gjennomført før iverksettingen. Uavhengig av når malene blir ferdig utarbeidet, vil det trolig være naturlig å revurdere innholdet av flere av disse etter at de første erfaringsutvekslingene mellom aktørene er gjennomført etter iverksettingen.

Departementet er enig i DA's beskrivelse av hva som for ikraftsetting er nødvendig å gjøre for at saksbehandlingssystemene for Høyesterett og jordskifterettene skal bli tilpasset tvisteloven. Endelig er departementet enig med DA i at det er grunn til å prioritere etableringen av ledelsesinformasjon i LOVISA like høyt som tilpassing av saksflyt og maler.

For øvrig fastholder departementet synspunktene i høringsbrevet. Det bør ikke være noen nødvendig forutsetning for iverksetting av tvisteloven at det er lagt til rette for elektronisk utveksling av prosesskriv eller for opptak av forklaringer. Det vises ellers om dette til 5.5.

5.3 Teknisk utstyr

I høringsbrevet er dette omtalt slik:

«Flere av reglene i tvisteloven vil bare bli virksomme dersom nødvendig teknisk utstyr er anskaffet. Det gjelder først og fremst fjernmøter, elektronisk samhandling og opptak av forklaringer, men også i betydelig utstrekning fjernavhør. Loven bør kunne settes i verk uten at alle disse reglene blir virksomme. Men departementet mener det er helt nødvendig at det under saksforberedelsen kan holdes rettsmøter som fjernmøter. Ellers vil et sentralt virkemiddel i rettens saksstyring gå tapt, eventuelt at partene risikerer å bli påført urimelig høye kostnader ved å bli kalt inn til et vanlig rettsmøte. Fjernmøter under saksforberedelsen kan gjennomføres mens deltakerne oppholder seg på sine kontorer. Departementet antar at både domstolene og advokatene allerede har tilfredsstillende utstyr til slike møter.

Departementet ser også øvrige fjernmøter, særlig i småkravprosessen, som et av tvistelovens viktige virkemidler for at partenes saks-kostnader ikke skal bli uforholdsmessig store. Tilsvarende gjelder fjernavhør av parter og vitner i både småkravprosess og allmennprosess. Departementet ser det derfor som sterkt ønskelig, men ikke helt nødvendig, at domstolene har tilgang til utstyr for å gjennomføre fjernmøter og fjernavhør så ofte som tvistelovens regler kan gi rom for det. Dette tilsier at en meget høy andel av rettssalene snarest mulig blir tilført utstyr som gir god lydoverføring, og at en viss andel også blir tilført utstyr for tilfredsstillende bildeoverføring. Departementet er usikker på hvor høye andelene bør være, og på hvor raskt disse anskaffelsene bør gjøres.

Utstyr i alle rettssaler til opptak av forklaringer i hovedforhandling bør ikke være en forutsetning for iverksetting av tvisteloven, men departementet er usikker på hvor sterkt slike anskaffelser bør prioriteres. Departementet er også i tvil om hvor sterkt behov det er for å ha slikt utstyr i et mindre antall rettssaler for å ha mulighet til opptak av forklaring som gis for å sikre bevis, jf. § 13-9. Det vil blant annet avhenge av hvor ofte det kan ventes å være ønskelig å foreta opptak i stedet for innføring i rettsboken. Høringsinstansene oppfordres til å gi uttrykk for sitt syn på disse spørsmålene.»

Høringsinstansene som har uttalt seg om teknisk utstyr, har i hovedtrekk gitt sin tilslutning til synspunktene i høringsbrevet. Det gjelder *Asker og Bærum tingrett, Bergen tingrett, Nedre Romerike tingrett, Oslo tingrett, Stavanger tingrett, Nord- og Midhordland jordskifterett, Ofoten og Sør-Troms jordskifterett, Domstoladministrasjonen (DA), Regjeringsadvokaten og Norsk Redaktørforening og Norsk Presseforbund*. Men flere av dem har kommet med supplerende synspunkter.

Om behovet for fjernmøteteknologi i domstolene uttaler *Advokatforeningen* at det er et åpenbart behov for systematisk oppgradering av denne teknologien, som i dag er «temmelig ujevn» og også «lite standardisert».

Om behovet for opptaksutstyr uttaler *Bergen tingrett*:

«Det vil trolig være tilstrekkelig å utstyre et par av salene med slikt utstyr.»

Om det samme uttaler *Stavanger tingrett* at den anser det som:

«lite hensiktsmessig at en i påvente av slikt utstyr i betydelig grad skal protokollere vitneforklaringer. En slik ordning er tids- og arbeidskrevende og medfører unødvendige utgifter for sakens parter.»

Om behovet for utstyr til bildeoverføring uttaler *Oslo tingrett*:

«I Oslo tingrett gjennomfører vi for tiden et prøveprosjekt med videokonferanser. Utstyret er imidlertid bare tilgjengelig i en rettssal og som ett sett flyttbart utstyr. For at det skal representere en driftsmessig gevinst av betydning, må dekningsgraden både i Oslo tinghus og hos de aktørene domstolen forholder seg til utenfor tinghuset, bli vesentlig bedre.

Vi ser en videreutvikling av dette, herunder økt tilgjengelighet av det nødvendige tekniske utstyret, som en viktig premis for å kunne hente ut de driftsmessige gevinstene som ligger i de nye reglene. Dersom man unnlater å foreta disse investeringene, vil det også påvirke effektiviteten i domstolene, og dermed realismen i departementets anslag av gevinster.»

Generelt om rettssalsutstyr til fjernmøteteknologi og opptak av forklaringer uttaler *DA*:

«Innkjøp og tilpassing av slikt utstyr vil ikke kunne gjøres innenfor de budsjetttrammer som eksisterer i dag, og vil forutsette økte bevilgninger. Det bør utarbeides en investeringsplan for dette arbeidet for å forhindre at det går lang tid fra ikraftsettelse og til domstolene er gitt det utstyr tvisteloven forutsetter. Så lenge det er et avvik mellom tvistelovens intensjoner og de faktiske realiteter i domstolene, vil også verdien av en etterkontroll av tvisteloven reduseres.

Domstoladministrasjonen vil videre påpeke at lyd- og bildeopptak er en aktuell problemstilling også på andre områder enn i forhold til tvisteloven. Alle landets politidistrikt skal i løpet av 2006 få utstyr for lyd- og bildeopptak. Domstolene vil etter dette utgjøre en flaskehals i forhold til den tekniske utviklingen i tilstøtende sektorer, hvilket tilsier at innføring av slikt utstyr i domstolene dermed fremstår som desto viktigere.

Domstoladministrasjonen viser videre til at det i rapporten «Rett til tolk», utarbeidet av en arbeidsgruppe nedsatt av Justisdepartementet, foreslås endring av straffeprosessloven § 23 ved at det som hovedregel skal tas lyd- eller videoopptak av forhandlinger hvor det brukes tolk. Innføring av teknisk utstyr som forutsatt i tvisteloven vil derfor kunne finansiere fremtidige lovendringer på andre områder.»

Om behovet i jordskifterettene uttaler *Nord- og Midthordland jordskifterett*:

«Flertallet av våre parter er selvprosederende. En kan ikke regne med at disse har nødvendig teknisk utstyr som det her er tale om. Normalt blir jordskifterettens møter også ofte holdt lokalt. De fleste vil da ha kort vei.

Men mulighetene for å benytte fjernmøte bør likevel gjøres mulig også for jordskifte (og over)rettene.»

Ofoten og Sør-Troms jordskifterett påpeker behovet i større grad:

«En sak for jordskifteretten kan ha flere titalls aktive parter (100-talls passive) og opptak av parts- og vitneforklaringer vil kunne gi besparelser i arbeidet. Partene anfører i all hovedsak dokumentbevis for jordskifteretten.»

Departementet fastholder synspunktene i høringsbrevet. Anskaffelse av teknisk utstyr bør med andre ord ikke gjøres til absolutt forutsetning for iverksetting av loven. Men det bør forutsettes at det før iverksettingen er lagt en plan for investeringer i teknisk utstyr som nevnt for de alminnelige domstolene. En slik plan bør i særlig grad prioritere at det i løpet av kort tid blir anskaffet utstyr som gir langt de fleste rettssalene god lyd kvalitet ved fjernavhør; dernest utstyr som i en god del rettssaler gir god bildeoverføring. Dette er investeringer som vil føre til betydelig færre reiser til der retten befinner seg. Det vil gi besparelser for det offentlige i de sakene hvor det er det offentlige som dekker den ene partens kostnader med sakførsel, og i de sakene der det offentlige er part. Vel så viktig er det å framheve at slik teknologi i mange saker i vesentlig grad vil redusere partenes kostnader med å føre sak, slik at lovens mål om lettere tilgang til rettsapparatet der det er behov for det, vil bli bedre oppfylt. Det er i denne sammenheng vesentlig at denne teknologien ikke bare vil bidra til flere fjernavhør; den vil også legge forholdene til rette for hyppige fjernmøter. Uavhengig av de mål tvisteloven skal fremme, kan det også være andre grunner til prioritere anskaffelse av slikt utstyr høyt. Det er grunn til å tro at det også vil kunne føre til betydelige reduksjoner i det offentliges kostnader med straffesaker.

Snarlig anskaffelse av opptaksutstyr i en del rettssaler bør også prioriteres, slik at en vinner erfaringer med hvilken nytte det er knyttet til slike opptak. Det gjelder både opptak av alle forklaringer i hovedforhandling og opptak av forklaringer utenfor hovedforhandling. Det er viktig å få grunnlag for å vurdere når det ved gjennomføring av bevisopptak/bevissikring er mest hensiktsmessig med opptak, og når det samlet sett er mest effektivt å foreta innføring i rettsbok, slik det skjer i dag. Dette kan tenkes å variere med mange forhold. Som påpekt av *DA* er det også grunn til å vurdere prioriteringen av utstyr for opptak i sammenheng med en eventuell regel i straffeprosessen om opptak av det som er formidlet av tolk. Opptak i straf-

fesaker kan dessuten gi rettssikkerhetsmessige og økonomiske gevinster i forhold til ankebehandling og eventuelt spørsmål om gjenåpning.

5.4 Restansenedarbeiding

I *høringsbrevet* er dette omtalt slik:

«Et viktig mål ved tvisteloven er en hurtigere og mer konsentrert behandling av tvister i domstolene. En aktiv saksstyring er et viktig virkemiddel for å oppnå dette. Om en domstol har så omfattende restanser at det blir vanskelig å avholde hovedforhandling innen seks måneder etter at stevning ble inngitt, jf. § 9-4 annet ledd bokstav h, vil det også bli vanskeligere å oppnå en konsentrert saksforberedelse, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004-2005) punkt 13.6.4, s. 181. Departementet fastholder at det av disse grunner er viktig at restansene i tilstrekkelig grad er nedarbeidet før ikraftsettingen. Nedarbeidede restanser bør likevel ikke settes som noen absolutt forutsetning. I en overgangsperiode bør det være mulig å oppnå en konsentrert saksforberedelse selv om den samlede saksbehandlingstid vil måtte overstige de mål som følger av lovens frister. Når det ses bort fra saker som etter særlige lovbestemmelser skal avgjøres hurtig, vil det for eksempel være mulig å orientere partene om at saksstyringsmøte etter § 9-4 vil bli utsatt i en periode, slik at den resterende saksforberedelse ikke risikerer å strekke seg over en uforholdsmessig lang periode.»

Stavanger tingrett mener det bør være en absolutt forutsetning for iverksetting at restansene er nedarbeidet i betydelig grad, og fortsetter:

«Vi vil her peke på at lovens ikrafttredelse i seg selv vil være ressurskrevende. Samtidig er det ønskelig i størst mulig grad å begrense perioden med to overlappende prosessformer/systemer. Det må, basert på dette, legges opp til et fornuftig og realistisk system med hensyn til restansenedarbeiding, hvor nødvendige midler bevilges.»

Asker og Bærum tingrett, Bergen tingrett, Oslo tingrett, Domstoladministrasjonen, Regjeringsadvokaten og Advokatforeningen har i ulik grad gitt sin tilslutning til hovedsynspunktet i *høringsbrevet*. Det er gitt uttrykk for varierende syn om hvor nødvendig det er å tilføre ekstra ressurser til domstolene for å oppnå restansenedarbeiding. *Asker og Bærum tingrett* og *Bergen tingrett* mener det vil være nødvendig med ekstra ressurser, men at

omfanget vil være avhengig av utviklingen framover. *Asker og Bærum tingrett* uttaler også:

«I tingrettene er vi kontinuerlig opptatt av effektiv saksbehandling og restansenedarbeiding. Det er imidlertid grenser for hva som kan oppnås når saksbeholdningene til enhver tid bør være enda lavere. Det er derfor meget skuffende at de forventninger som ble skapt i Ot.prp.en om ressurser til restansenedarbeiding overhodet ikke ble fulgt opp i budsjettet for 2006.»

Oslo tingrett uttaler:

«Vi hadde i 2005 en gjennomsnittlig behandlingstid for de sivile sakene på 267 dager, og er således langt unna tvistelovens tidsfrister for saksbehandling.

[...] En del kan gjøres ved å endre vår egne rutiner og arbeidsform, men vi anser det nødvendig også å bli tilført noe midler utenfra for å kunne redusere saksbeholdningen tilstrekkelig.»

DA opplyser at restansene på landsbasis økte noe i 2004, men at de foreløpige tall for 2005 «viser at denne trenden nå er snudd og restansene er på vei ned igjen».

Regjeringsadvokaten har et noe annet syn enn de høringsinstansene som er referert foran:

«Med den nye loven bør det bli enklere å nedarbeide restansene. I en overgangsperiode får man heller akseptere at seks månedersfristen i tvisteloven § 9-4 (2) h, er uttrykk for et mer langsiktig mål ved enkelte domstoler enn absolutt ramme for fremdriften i den enkelte saken.»

Departementet fastholder synspunktene i *høringsbrevet*. Det er viktig med restansenedarbeiding før loven settes i verk, men det bør ikke gjøres til noen absolutt forutsetning. Departementet slutter seg også til uttalelsen fra *Stavanger tingrett* for så vidt som den viser til at mange restanser ved ikraftsetting vil få den uheldige effekt at aktørene over en lengre periode må forholde seg til to prosesssystemer samtidig. Det kan føre til en mindre effektiv innkjøring av de rutiner som skal følges etter den nye loven. For øvrig vises til *Regjeringsadvokatens* uttalelse om at saksbehandlingsfristen ikke utgjør en absolutt ramme. Dette behøver ikke bare å få betydning ved lovens iverksetting. Det kan også tenkes å bli en realitet dersom det oppstår et betydelig misforhold mellom sakstilgang og tilgjengelige ressurser. Det vises til departementets merknader i 4.3.2 nest siste avsnitt.

5.5 Iverksettingstidspunkt

Høringsbrevet omtalte dette spørsmålet slik:

«Foran er drøftet forutsetninger for ikraftsetting av loven. Departementet mener at noen av disse må være oppfylt (en viss opplæring samt utvikling av en endret versjon av domstolens saksbehandlingssystem for saksflyt og maler), og at det i ulik grad er ønskelig at de øvrige er oppfylt.

Domstoladministrasjonen (DA) er ansvarlig for gjennomføring av de tiltak overfor domstolene som er beskrevet i 3, 4, 5 og 7 [5.1 til 5.4 her i proposisjonen]. Som en oppfølging av dette ansvaret etablerte DA forprosjektgruppen som avga rapport 12. september 2005. Rapporten synes å ha lagt til grunn at det er realistisk med iverksetting 1. januar 2007, at det innen det tidspunktet er mulig å gjennomføre nødvendig opplæring og endring av domstolens saksbehandlingssystem, og at DA i november 2005 må ha på plass en prosjektledelse for gjennomføring av de tiltak som iverksetting av tvisteloven vil foranledige.

DA har fram til nå ikke etablert noe slikt hovedprosjekt. Det vises i den forbindelse til vedtak i DA's styre 12. desember 2005, der det blant annet heter:

«en helhetlig innføring av alle elementer tvisteloven legger opp til, inngår i grunntanken for den nye loven og har stor betydning for at man skal oppnå de tilskuede effektiviseringsgevinstene i domstolene. Det er uansett en absolutt forutsetning at det tilføres nødvendige midler til opplæring og LOVISA-endringer.»

Dette innebærer at DA ikke har villet la kostnadene med iverksetting av tvisteloven bli dekket innenfor någjeldende budsjettammer, noe som ville ha ført til at domstolens løpende oppgaver og andre planlagte investeringer vil bli tilsvarende redusert.

Departementet kan i hovedtrekk slutte seg til synspunktet om at de fleste av elementene i tvisteloven utgjør en helhet. Så lenge investeringene i punktene 3 til 5 og 7 foran ikke er foretatt i sin helhet, vil effekten av tvisteloven bli merkbart redusert. Men dette forholdet må avveies mot den gevinstrealisering som kan ventes oppnådd ved en snarlig iverksetting. Selv om forutsetningene for iverksetting begrenses til opplæring og en ajourføring av saksbehandlingssystemet, mener departementet at langt den største delen av det samlede gevinstpotensialet likevel vil kunne tas ut straks dommerne og de øvrige aktørene i det første året etter iverksetting har gjort sine erfaringer om hvordan det er mest hensiktsmessig å innrette seg etter loven. Heller ikke med slike begrensede forutsetninger for iverksetting

antar departementet at det nå er realistisk å la loven tre i kraft 1. januar 2007, slik siktemålet ble formulert i Ot. prp. nr. 51 (2004–2005).

Departementet ser behovet for at domstolene blir tilført ekstra midler med tanke på tiltak i anledning iverksetting av tvisteloven, men kan ikke nå si noe om hvilket omfang som vil være aktuelt. Jo større andel av ønskede investeringer med sikte på innføring av tvisteloven som DA vil finne rom for før lovens ikraftsetting, jo bedre effekt vil tvisteloven gi.

Disse usikkerhetsmomentene bør ikke føre til at det går lang tid før fastsetting av ikraftsettingstidspunktet, noe som etter lovens § 37-1 skal bestemmes av Kongen. Loven innebærer omfattende regelendringer. Både domstolene, advokatene og framtidige parter i tvister vil ha behov for å innrette seg etter lovens omfattende regelendringer i god tid før ikraftsetting.

Det må også legges vesentlig vekt på at det allerede er skapt atskillig forståelse for det paradigmeskifte loven tar sikte på. Loven har også skapt interesse for hvordan nåværende lov bedre kan praktiseres i samsvar med de nye tankene i tvisteloven. Om perioden mellom vedtakelse og ikraftsetting blir lang, vil en lett risikere å miste mye av denne entusiasme, velvilje eller forståelse for et paradigmeskifte. Det er ikke bare fordi nyhetens interesse for loven går tapt. Etter hvert som aktørene under regimet av nåværende lov delvis innretter seg etter det nye tankegodset i loven, vil de gradvis tape forståelsen for at iverksettingen av ny lov vil innebære store endringer.

På denne bakgrunn tar departementet sikte på at loven trer i kraft 1. juli 2007.»

Agder lagmannsrett, Ofoten og Sør-Troms jordskifterett, Kompetanseutvalget for dommere (utvalg under Domstoladministrasjonen), Advokatforeningen og Regjeringsadvokaten kan fullt ut eller i det vesentlige gi sin tilslutning til forslaget i høringsbrevet om 1. juli 2007. Premissene for tilslutningen varierer. *Regjeringsadvokaten* antyder at datoen er i seneste laget:

«Regjeringsadvokaten vil tiltre det som er fremholdt i høringsbrevet side 7 nederst – side 8. Dersom ikrafttreddelsen av den nye loven skyves lenger ut i tid, vil man måtte regne med at man mister mye av entusiasme, velvilje og forståelsen for et paradigmeskifte. Det er i seg selv noe uheldig om ikrafttreddelsen først skjer 1. juli 2007 og ikke 1. januar 2007 slik siktemålet tidligere er formulert. Ytterligere utsettelse bør etter Regjeringsadvokatens syn unngås.»

Advokatforeningen er enig i «målsettingen om» 1. juli 2007 og uttaler:

«Departementet skisserer i høringsbrevet visse målsettinger, men påpeker at man ikke kan forvente den ideelle situasjon at grunnen er fullstendig beredt før ikrafttredelse.

Advokatforeningen er generelt enig i den avveiningen departementet har foretatt.»

Kompetanseutvalget for dommere uttaler:

«Vi anser det som svært uheldig dersom det foreslåtte tidspunktet skyves ut på grunn av manglende prioritering av de investeringene som er nødvendige, i særlig grad til opplæring og til nødvendig utvikling av Lovisa.

Det er vår oppfatning at det opplæringsarbeidet som er nødvendig ikke kan finansieres over den enkelte domstols eget budsjett. Det nødvendige omfang på dette opplæringsarbeidet gjør det også umulig å finansiere det over Kompetanseutvalgets eget budsjett, [...]»

Domstoladministrasjonen (DA) og Dommerforeningens utvalg for sivilprosess går inn for ikraftsetting 1. januar 2008, mens *Øvre Romerike tingrett* går inn for 1. oktober 2007. Også blant disse høringsinstansene er det gitt ulike begrunnelser. *DA* uttaler:

«Selv om noe planlegging og forberedelse kan skje alt nå, vil ikke selve arbeidet kunne komme i gang før de økonomiske rammer er avklart. Domstoladministrasjonen går inn for at loven trer i kraft 1. januar 2008. Dette skyldes tiden som er nødvendig for utvikling av LOVISA fra det tidspunkt de økonomiske rammene er avklart.

[...]

[...] Vi anser det uforvarlig å ta midler fra domstoldriften til dette formålet. Byggeprosjektene i forbindelse med strukturendringene i førsteinstansdomstolene må også prioriteres, både av hensyn til de ansatte som er i en lenge planlagt omstillingsprosess, og på grunn av kontraktforpliktelsene som foreligger i forhold til utbyggerne.

Det konkrete arbeidet med innføringsløpet kan som nevnt innledningsvis ikke komme i gang før de økonomiske rammene er kjent. Først når disse opplysningene foreligger kan man fastsette endelig prosjektbeskrivelse, bemanne prosjektet og foreta de nødvendige avklaringer med Computas om utvikling av LOVISA. Etter de opplysninger vi har fått vil det ikke kunne gis antydninger om dette før i forbindelse med behandlingen av revidert nasjonalbudsjett i mai, 13 til 14 måneder før den foreslåtte ikraftsettingsdatoen. Før dette tidspunkt kan vi gjøre forberedelser som kun krever ressurser internt i Domstoladministrasjonen, men vi kan ikke sette i gang tiltak som medfører at det påløper kostnader.

For de dommere og saksbehandlere som skal frikjøpes vil det nødvendigvis ta noe tid å få på plass en tilfredsstillende løsning i de domstoler disse avgis fra. Dette vil måtte løses på ulike måter, alt etter forholdene i den enkelte av de aktuelle domstoler. [...]

[...]Vi har anslått tidsforbruket for utvikling av LOVISA til 15-18 måneder, inkludert bemanning av delprosjektet. Det presiseres at vi anser dette som et minimum.

Etter en samlet vurdering kan Domstoladministrasjonen ikke anbefale ikraftsetting 1. juli 2007. For å sikre at nødvendig utvikling av LOVISA er ferdigstilt før ikraftsetting anbefaler vi at ikraftsetningsdato settes til 1. januar 2008.

Ikraftsetting ved et årsskifte vil i tillegg gi de beste forutsetninger for utarbeidelse av statistikk.

Domstoladministrasjonen er enig i at entusiasmen for den nye loven og forståelsen av at ikraftsettingen medfører et paradigmeskifte er viktig. Det er også grunn til å tro at entusiasmen og forståelsen vil være avhengig at ikraftsettingen kommer så raskt som mulig. Entusiasmen i domstolene kan imidlertid bli påvirket i negativ retning dersom det oppstår usikkerhet om nødvendig utvikling av saksbehandlingsverktøyet og tilstrekkelig opplæring er gjennomført før ikraftsettingen, og ikke minst dersom de nødvendige tilpassinger i LOVISA ikke skulle være på plass når loven trer i kraft. Vi tror ikke entusiasmen og markeringen av et paradigmeskifte vil tape vesentlig på at ikraftsettingen utsettes seks måneder i forhold til Justisdepartementets forslag.

I domstolene vil året 2007 under enhver omstendighet være preget av forberedelsene til ikraftsettingen. Det vil være en sentral oppgave for domstolleder å umiddelbart starte arbeidet med holdningsendringer og andre forberedelser til ikraftsettingen. Det vises bl.a. til oppfordringen om dette i LOK-rapporten om aktiv saksstyring. Dette kan gjøres innenfor dagens rammer.»

Dommerforeningens utvalg for sivilprosess uttaler:

«Uansett hvilket ikrafttredelsestidspunkt som måtte bli valgt, går utvalget ut fra at vedtaket blir fulgt opp med de nødvendige bevilgninger. Så fremt de nødvendige bevilgninger blir stilt til rådighet, antar utvalget at utviklingen av saksbehandlingssystemer mv. og installeringen av teknisk utstyr bør kunne gjennomføres innen 1. juli 2007. Spørsmålet om hvilket ikrafttredelsestidspunkt som bør velges, bør derfor først og fremst dikteres ut fra behovet for opplæring og tilvenning til det nye tankegodt i loven.

[...]

I høringsbrevets punkt 8 uttales det at det «allerede er skapt atskillig forståelse for det paradigmeskifte loven tar sikte på», og at dersom «perioden mellom vedtakelse og ikraftsetting blir lang, vil en lett risikere å miste mye av denne entusiasme, velvilje eller forståelse for et paradigmeskifte» (side 7-8). Dette synspunktet har vi noe vanskelig for å forstå. Loven må forutsettes å stå ved lag i mange år, og hvorvidt det paradigmeskifte loven legger opp til, virkelig har livets rett, vil uansett vise seg gjennom de erfaringer man høster. Det kan vanskelig ses at dette skal være avhengig av en rask ikrafttredelse. Etter vår oppfatning er det langt viktigere at det blir gitt rom for en grundig opplæring før loven blir satt i kraft.»

Øvre Romerike tingrett legger vekt på at det er uheldig å etablere nye rutiner når nøkkelpersonell kan være på ferie.

Stavanger tingrett går lengst i åpne muligheten for å skyte ikraftsetting lenger ut i tid:

«Etter Stavanger tingretts syn må ikrafttredelsestidspunktet for den nye tvisteloven fastsettes etter at en vurdering er foretatt med hensyn til når det anses realistisk at de nødvendige tekniske og opplæringsmessige forutsetninger er gjennomført. Dette vil selvsagt bero på blant annet de økonomiske ressurser som tilføres domstolene. Stavanger tingrett finner det derfor vanskelig å skulle foreslå et bestemt tidspunkt for ikrafttredelse, bortsett fra å fremheve at det er behov for tid samt tilføring av ressurser for å skulle gjennomføre loven.

Stavanger tingrett vil avslutningsvis bemerke at det synes lite fornuftig å gjennomføre loven uten at domstolene og de øvrige aktører i rettssystemet er rustet til å kunne gjennomføre loven på en god og hensiktsmessig måte. Generelt sett synes departementets brev av 24.01.2006 å gi inntrykk av en ordning hvoretter en søker å gjennomføre den nye loven uten samtidig å ville tilføre de nødvendige ressurser, noe som etter Stavanger tingretts syn er uheldig. Departementet er selv inne på, under punkt 8 i brevet, at så lenge de tidligere nevnte investeringer ikke er gjennomført i sin helhet, vil effekten av tvisteloven bli merkbart redusert. Stavanger tingrett er i denne forbindelse redd for at den entusiasme, velvilje og forståelse for det forestående paradigmeskiftet, som departementet legger til grunn under samme punkt, går tapt dersom innføringen av loven ikke følges opp med den nødvendige ressurstilføring og opplæring. Det vises til den belastning dette i så fall vil medføre for dommerne.»

Oslo tingrett har bare angitt noen generelle merknader om tidspunktet for ikraftsetting:

«Den nye loven vil, når den tas i bruk i sin fulle bredde og etter lovgivers intensjoner, innebære betydelige endringer i forhold til dagens arbeidsrutiner i tingrettene. Det dreier seg både om endringer i mange innarbeidede arbeidsrutiner, men i kanskje enda større grad om å etablere nye holdninger til domstolsarbeidet. Disse endringene vil kreve betydelig innsats fra alle berørte; de domstolsansatte, partene og ikke minst prosessfullmektigene. Advokatarbeidet med de sivile sakene vil endre karakter gjennom den nye lovgivningen.

[...] Oslo tingrett vil understreke at for å kunne ta i bruk den nye tvisteloven etter lovgivers intensjoner, til beste for alle brukergrupper, er det nødvendig at det stilles tilstrekkelige ressurser til rådighet til å kunne gjennomføre disse tiltakene før ikraftsettingen.»

Departementet fastholder i hovedsak sine betraktninger i høringsbrevet, men går nå inn for en annen ikraftsettingsdato. Ved avveiningen av hvilken dato som skal velges, er det to hovedhensyn som står mot hverandre.

- Det vil i vesentlig grad hemme oppnåelsen av lovens mål om den settes i verk uten at det er gjennomført de tiltak som under 5.1 til 5.4 er beskrevet som nødvendige, eller som det er påpekt bør prioriteres høyt.
- Lovens iverksetting vil utløse en endringsprosess som vil føre til de positive virkninger som er beskrevet i 4.3.2, først og fremst at parters kostnader med tvisteløsning blir betydelig redusert, og at produktiviteten i domstolene øker. Dette er virkninger som i stor grad vil inntre uavhengig av om størstedelen av tiltakene nevnt foran er gjennomført, jf. departementets merknader i 5.1 om at loven i seg selv vil virke handlingsdirigerende overfor dommerne. Det vil være uheldig om positive virkninger av loven blir utsatt. I tillegg kommer at loven på forskjellige punkter innfører nye og mer velegnede prosessregler rent bortsett fra reglens administrative og økonomiske konsekvenser.

At loven i seg selv vil virke handlingsdirigerende, er selvsagt ikke til hinder for at det før loven trer i kraft, er viktig gjennom opplæringsvirksomhet og på annen måte å skape en holdningsendring blant aktørene i rettspleien, særlig blant dommerne. Det vil fremme at loven raskt får størst mulig gjennomslag. Det kan imidlertid ikke ventes at en slik prosess er fullført allerede samtidig eller kort tid etter lovens iverksetting. Det er ønskelig at iverksettin-

gen av loven starter en langvarig læringsprosess med sikte på at lovens mål skal bli nådd i størst mulig grad.

Departementet er enig med DA i at loven utgjør en helhet, og at det derfor er en stor fordel at reglene som åpner for fjernavhør, fjernmøter, opp- tak av forklaringer og elektronisk overføring av prosesskriv fullt ut kan praktiseres så snart som mulig. Men med de vesentlige fordeler som loven vil gi uavhengig av om disse reglene kan praktise- res, mener departementet at det ved fastsetting av datoen for lovens iverksetting ikke bør tas hensyn til når det er realistisk at disse reglene kan prakti- seres.

Departementet er i og for seg enig med de høringsinstanser som har framhevet at loven bare kan evalueres fullt ut etter tre år, slik som vedtatt av Stortinget, dersom alle reglene kan bli praktisert i god tid før evalueringen. Men heller ikke dette hensynet bør etter departementets mening tilleg- ges vekt ved valg av iverksettingstidspunkt. Det er uansett grunn til å evaluere loven etter tre år for å få rettet opp mulige svakheter som viser seg tidlig. Dessuten vil en forskjøvet start med full praktise- ring av noen av lovens regler kunne gi kunnskap om hvordan disse nyhetene ved loven isolert sett har virket.

Ved avveiningen av de to hovedmomentene som er framhevet foran, er departementet kommet til at det bare er aktuelt å utsette iverksettingen til

etter 1. juli 2007 dersom det er en betydelig sjanse for at effekten av loven derved vil øke vesentlig. Samtidig legger departementet til grunn at iverk- settingsdatoen bør fastsettes lang tid i forveien, slik at aktørene har god tid til å innrette seg etter de nye reglene. De forskjellige aktørene har behov for å bruke tid på å tilpasse sine rutiner til den nye loven. For mange parter vil tidspunktet for lovens iverksetting også ha betydning for hvordan de finner det hensiktsmessig å innrette seg etter pro- sessreglene i en konkret tvist.

DA mener at de vesentlige forberedelsene med iverksettingstiltakene ikke kan komme i gang «før de økonomiske rammene er kjent». Utsagnet må ses i sammenheng med at DA mener at iverkset- tingstiltak ikke kan settes i gang før domstolene blir tilført «friske midler», slik at det til dette formå- let unngås å ta midler «fra domstoldriften». Depar- tementet er enig med DA og domstolene i at gjen- nomføring av iverksettingstiltak utløser et behov for økte økonomiske rammer til domstolene, men dette må det tas stilling til i det løpende budsjettar- beidet.

DA har i svar på høringsbrevet anslått behov for en lengre tidsperiode enn først antatt for å kunne gjennomføre de omhandlede tiltak knyttet til endring av saksbehandlingssystemet.

På denne bakgrunn mener departementet at datoen for lovens iverksetting bør være 1. januar 2008.

6 Spesialmerknader til lovforslaget

Til § 2-4 annet ledd nytt fjerde punktum

Henvisningen er tilføyd for å skape best mulig oversikt over de mindreåriges stilling i prosessen. Det vises for øvrig til merknaden til § 14-1 første ledd nytt annet og tredje punktum.

Til § 6-2 første ledd ny bokstav c

Tilføyelsen er gjort for å klargjøre at tvisteloven fullt ut viderefører bestemmelsen i tvistemålsloven § 273 nr. 5 om at mekling i forliksrådet ikke foretas i saker om patent, kretsmønstre til integrerte kretser, planteforedlerretter, varemerker og design. Det kan reises tvil om § 6-2 i sin nåværende utforming skal forstås slik. Formuleringen i innledningen til første ledd avgrensner riktig nok mot saker som ikke behandles av de vanlige tingretter, men det er ikke alle sakstyper nevnt i tvistemålsloven § 273 nr. 5 som i egne regler er kanalisert til bestemte domstoler. Formuleringen i § 273 nr. 5 foreslås på denne bakgrunn tatt inn i ny bokstav c. Nåværende bokstav c til e blir de nye bokstav d til f.

Til §§ 6-3 nytt fjerde ledd og 6-4 nytt femte ledd

Disse to tilføyelsene er en videreføring av første punktum i tvistemålsloven § 277 sjette ledd, som ble tilføyd ved lov 25. juni 2004 nr. 53 og trådte i kraft 1. januar 2006. Tredje punktum i sjette ledd er i hovedtrekk videreført i lovforslaget § 37-3, se tvangfullbyrdelsesloven § 7-7 nytt tredje ledd.

Til § 6-13 første ledd bokstav a og d

Bokstav a er omformulert. Det kan være aktuelt å erstatte klageren mer enn ett gebyr når saken er tatt til behandling etter tvangfullbyrdelsesloven § 7-7. Klagers mulighet etter nåværende bestemmelse i tvistemålsloven § 277 sjette ledd annet punktum til å få erstattet behandlingsgebyret for utlegg i forliksrådet blir videreført med den nye utformingen av bokstav a. Det er reglene i kapittel 20 som blir avgjørende for om klagers kostnader skal erstattes, herunder reglene i § 20-5 om hva som skal anses som nødvendige kostnader. Hvilke forhold som kan være aktuelt å legge vekt på, er nærmere omhandlet i merknadene til § 277 sjette

ledd annet punktum i Ot.prp. nr. 43 (2003–2004) s. 42–43. For øvrig ser ikke departementet grunn til å gjengi noe av sistnevnte bestemmelse, idet tvisteloven gir tilstrekkelig veiledning. Partenes eventuelle øvrige kostnader i forbindelse med utleggsbegjæringen før saken tas til behandling i forliksrådet, for eksempel med rettshjelp eller å møte, vil – sammen med kostnadene som løper mens forliksrådsbehandlingen pågår – bare kunne erstattes innenfor de maksimalrammer som følger av første ledd bokstav c til e. Nåværende henvisning i *bokstav d* til tredje ledd er feil og er rettet. Om forståelsen av bestemmelsen når en sak er tatt til behandling etter tvangfullbyrdelsesloven § 7-7, vises til merknadene til bokstav a.

Til § 10-4 første ledd

Det foreslås en modifikasjon av påbudet om fristen for gjennomføring av småkravprosess, særlig med tanke på tilfelle der partenes sykdom eller fravær gjør lengre saksbehandlingstid nødvendig eller domstolen har en stor mengde ubehandlede saker. Om bakgrunnen for endringen og forståelsen av fristregelen vises ellers til departementets generelle merknader i 3.6.2.

Til § 14-1 første ledd nytt annet og tredje punktum

Tilføyelsen er en oppfølging av de tilføyelser til tvistemålsloven § 135 som ble gjort ved lov 1. august 2003 nr. 86 om endring av menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov.).

Til § 19-1 annet ledd bokstav b

Bestemmelsen ble på bakgrunn av forslaget i Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) vedtatt med en noe annen formulering enn etter Tvistemålsutvalgets forslag, uten at noen endring i innholdet var tilsiktet. Etter nærmere overveielse er departementet kommet til at det vil gjøre bestemmelsen klarere om den knytter seg til det hevdvunne prosessuelle begrepet heving. Tradisjonelt uttales det i slutningen til en kjennelse som avslutter saken uten å avgjøre den i realiteten og uten at det er tale om å avvise den, at «saken heves».

Til § 22-3 første ledd

Ved lov 15. juni 2001 nr. 38 ble familievernkontor tilføyd i tvistemålsloven § 204 nr. 2. Familievernkontor bør også tas med i oppregningen i tvisteloven § 22-3 første ledd, som tok sikte på å videreføre gjeldende rett.

Til § 22-5 første ledd

Første ledd første punktum omhandler forbud mot å ta imot bevis fra de oppregnede personene. Om bakgrunnen for endringen vises til 3.6.3. Bestemmelsen viderefører tvistemålsloven § 205 første ledd, men gjelder også for realbevis. Forbudet gjelder ikke å ta imot bevis fra andre som er gjort kjent med det som er betrodd, når disse personene ikke er omfattet av annet punktum. Barnevernet kan for eksempel i en sak om omsorgsovertakelse gjøre rede for de opplysninger de har fått fra helsepersonell. *Annet punktum* tilsvarende tvistemålsloven § 205 annet ledd og viderefører gjeldende rett.

Til § 28-5 annet ledd første punktum og § 32-7 annet ledd

Åpenbare skrivefeil er rettet.

Til § 32-11 første ledd tredje punktum

Et feilplassert komma er flyttet.

Til § 36-10 tredje ledd bokstav d

Endringen er rent språklig, slik at det på samme måte som i bokstav a til c brukes bestemt form entall.

Til § 37-3 Endringer i andre lover

Her er tatt med alle de lover som blir endret ved tvisteloven, også de lovbestemmelsene som ble vedtatt endret ved vedtakelsen av tvisteloven. I lovforslaget er disse vedtatte endringene tatt med uten kursivering av hva som ble endret da. Noen av de endringsbestemmelsene foreslås nå endret. Det som utgjør den foreslåtte endringen i forhold til de vedtatte endringene, er markert med kursiv i lovforslaget.

Til nr. 1. Lov 20. juli 1893 nr. 2 om Stranding og Vrag*Til § 10 annet ledd tredje punktum og tredje ledd første punktum*

I annet ledd tredje punktum er det gjort endringer i samsvar med 3.4.8. I tredje ledd første punktum er henvisningen til tvistemålsloven kapittel 30 tatt ut.

Det er ikke behov for å erstatte henvisningen, idet tvisteloven ikke viderefører et særlig sett med prosessregler for saker om offentlige tjenestehandlinger.

Til nr. 2. Lov 28. november 1898 om Umyndiggjørelse*Til § 2 annet til fjerde ledd*

Det vises til 3.4.4.

Til § 8 første ledd femte punktum

Det vises til de generelle merknader i 3.4.8.

Til § 12 annet punktum

Det vises til 3.4.3.

Til § 13 første og annet punktum

Det vises til 3.4.4 og 3.4.14.

Til § 14 første ledd

Det vises til 3.4.10.

Til § 15 første ledd

Det vises til 3.4.3.

Til § 16

Henvisningen til tvistemålsloven § 373 er erstattet med de lovbestemmelser i tvisteloven som regulerer de tilsvarende forhold. Ved ikraftsetting av tvisteloven vil Høyesteretts kjæremålsutvalg (ankeutvalg) ikke lenger utgjøre noen særskilt domstol. Presiseringen i gjeldende lov om Kjæremålsutvalget er derfor unødvendig, og bestemmelsen er forenklet ved at omtalen av lagmannsrett og Høyesterett er erstattet med ankedomstolen.

Til §§ 17 og 18

Betegnelsen «henvist» er ikke i samsvar med den terminologi som brukes i de bestemmelser i tvisteloven som det er vist til i § 16. Departementet ser ikke grunn til å ha særregler for hvordan ankebehandlingen skal foregå når saken ikke avgjøres etter de bestemmelser som er oppregnet i § 16. Slik tvistemålsloven § 380 om skriftlig behandling opprinnelig var utformet, lempet § 18 på vilkårene for skriftlig behandling. Tvistelovens opplegg for saksbehandlingen er ytterligere fleksibelt, og det bør gjelde også i disse sakene. Departementet ser heller ikke grunn til å tilsidesette tvisteloven til fordel for det spesielle opplegg for saksbehandlingen som er pålagt i § 17, jf. det generelle synspunktet i 3.3.3.

Til § 21

Det vises til 3.3.2.5.

Til § 26 annet og tredje ledd

Det vises til 3.4.14 og 3.4.3.

Til § 34 første punktum

Det vises til 3.4.10.

Til nr. 3. Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov

Til § 3 annet ledd annet punktum

Det vises til 3.4.14 og 3.4.16.

Til § 39 a sjette ledd

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 33 er erstattet med tilsvarende bestemmelser i tvisteloven.

Til § 110 første ledd

Det vises til 3.4.4.

Til § 249 nr. 4 bokstav b

Om endringen i annet punktum vises det til 3.11.

Til nr. 4. Lov 9. juni 1903 nr. 7 om Statskontrol med Skibes Sjødygtighed m.v.

Til § 19 første ledd annet punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 28 første ledd første punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 31

Det vises til 3.4.16.

Til nr. 5. Lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene

Til § 4

I første punktum er Domstoladministrasjonen erstattet med Kongen. Det vises til departementets merknader i 3.3.9.

Til § 12 første ledd annet punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 14

Det vises til 3.4.3. De to prosesslovenes titler er ikke lenger sammenfallende. Det er derfor vist til dem med de to korttitlene.

Til § 15 første ledd annet punktum

Det vises til 3.4.3 og 3.4.4.

Til § 20 annet ledd

Henvisningen til tvistemålsloven § 23 a er erstattet med henvisning til tilsvarende bestemmelse i tvisteloven. Den famner litt videre. De alternative vilkår avslutningsvis i første ledd første punktum antas i tilstrekkelig grad å gi den ønskede begrensning av bestemmelsens anvendelse.

Til § 21 annet ledd fjerde punktum

Henvisningen til de to prosesslovene er endret, jf. merknaden til § 14.

Til § 30

Det vises til 3.4.14 og 3.4.16.

Til § 33 c annet ledd nytt fjerde punktum

Det vises til departementets merknader i 3.3.9.

Til § 36 annet ledd første punktum

Det vises til 3.4.3.

Til § 37

Det vises til 3.4.14.

Til § 38 tredje til femte punktum

I *tredje punktum* er betegnelsen kjæremålsutvalg endret til ankeutvalg, og i *femte punktum* er angripes ved kjæremål eller anke erstattet med angripes, jf. 3.4.14.

Til § 43 første ledd annet punktum

Henvisningen til tvistemålsloven er endret.

Til § 43 annet ledd tredje punktum

Det vises til 3.4.3.

Til § 45 første ledd annet punktum

Det vises til 3.4.14.

Til § 46 annet ledd annet punktum

Gjeldende regel viser til tvistemålsloven § 222 første ledd. Det er ikke noen annen tilsvarende bestemmelse i tvisteloven utover den helt generelle i § 27-2 tredje ledd, som i sin tur viser tilbake til bestemmelser i domstolloven, herunder § 46. Departementet foreslår derfor å skrive om regelen i annet punktum, uten at det ved det er tatt sikte på noen endring av regelens innhold.

Til § 46 annet ledd fjerde punktum

Det vises til 3.4.14.

Til § 47 annet ledd

Det vises til 3.4.3.

Til § 51 a første ledd annet punktum

Det vises til 3.4.14.

Til § 53 første ledd annet punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 60 første punktum

Det vises til 3.4.4.

Til overskriften til 4de kapittel

Det vises til 3.4.4.

Til § 71 første ledd annet punktum

Det vises til 3.4.3.

Til § 86 a fjerde ledd

Det vises til 3.4.14.

Til § 87 første ledd første punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 91 første ledd første punktum, § 95 tredje ledd, § 101 annet ledd første punktum, § 105, § 133 fjerde ledd, § 140 annet ledd første punktum, § 205, § 207 og § 208

Det vises til 3.4.8.

Til § 91 første ledd fjerde punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 95 første ledd første punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 97 første punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 98

Det vises til 3.4.4.

Til § 99 tredje ledd første punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 100 første ledd

Det vises til 3.4.4.

Til § 105 a første ledd første punktum

Det vises til 3.4.4. Jordskiftemeddommer er i samsvar med begrepsbruken i jordskifteloven.

Til § 105 a tredje ledd

Det vises til 3.4.14. Alternativet «eller påklages» er tatt vekk, slik at det blir samsvar med ordningen etter lov om vidners og sakkyndiges godtgjørelse § 12, slik den gjelder fra 1. januar 2006, da lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp m.m. trådte i kraft.

Til § 107 tredje ledd tredje punktum, § 119 første ledd annet punktum, § 120 annet og tredje ledd, § 140 tredje ledd annet punktum og § 195 første ledd annet punktum

Den avsluttende passusen «ved kjæremaal eller anke» er strøket. Det er ikke tilsiktet noen realitetsendring, og det vises til 3.4.14.

Til § 112

Det vises til 3.4.4.

Til § 113 første ledd annet punktum og annet ledd

Det vises til 3.4.4.

Til § 115

Det vises til 3.4.4.

Til § 117

I *første ledd* er det unødvendig med henvisningen til Høyesteretts kjæremålsutvalg, siden Høyesterett etter ikraftsettingen av tvisteloven også vil omfatte ankeutvalget. Om *annet ledd annet punktum* vises det til 3.4.4 og om *tredje punktum* også til 3.4.14.

Til § 119 første ledd og § 120 første punktum

Det vises til 3.4.14.

Til § 122 første ledd

Det vises til 3.4.12, hvor det er grunnlagt hvorfor straffeprosessloven fortsatt bør bruke begrepet gransking, samtidig som tvisteloven bruker undersøkelse av realbevis. Departementet mener likevel at det ikke er nødvendig å ta inn begge begreper i definisjonen av rettsmøter, og at det er mest hensiktsmessig å bruke undersøkelse av realbevis. Det er et begrep som er definert i tvisteloven § 26-

1, som også vil være dekkende for forståelsen av domstollovens definisjon av rettsmøte.

Til § 123 første ledd første punktum og annet ledd

Det vises til 3.4.4.

Til §§ 129 fjerde ledd tredje punktum og 130 annet ledd tredje punktum

Det vises til 3.4.14.

Til § 132 annet ledd

Det vises til 3.4.4.

Til § 133 første ledd første punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 133 annet og fjerde ledd

Det vises til 3.4.1. I *fjerde ledd* er dessuten utelivelse erstattet med fravær i saken, jf. 3.4.8.

Til § 145

I lovhenviseingen er tvistemål erstattet med sivile tvister.

Til § 163 a fjerde ledd

I henvisningen i *fjerde ledd* er tvistemålsloven § 200 erstattet med tilsvarende bestemmelse i tvisteloven.

Til § 193 annet ledd første punktum

Det vises til 3.4.14 og 3.4.16.

Til § 202 første til tredje ledd

Om *første ledd* vises til 3.4.14 og 3.4.16.

Det vises til 3.4.1 for endringen fra lovlig stedfortreder til stedfortreder i *annet og tredje ledd*. For endringene fra hjelpeintervenient til partshjelper vises det til 3.4.7.

Til § 203

Det vises til 3.4.14.

Til § 209

Det vises til 3.4.12.

Til § 210 første punktum

Henvisningene til tvistemålsloven §§ 115 til 117 og § 320 siste ledd og til § 258 siste ledd og § 137 er erstattet med bestemmelsene i tvisteloven som regulerer de samme forhold. Slik tvisteloven er

bygd opp, med en generell bestemmelse om stedfortredere, anses det unødvendig med en henvisning til § 2-3 første ledd som en videreføring av gjeldende henvisning til tvistemålsloven § 116. For øvrig vises det til 3.4.1 og 3.4.12.

Til § 217 første og tredje ledd

Påkjøres er erstattet med anke og kjæremålsretten med ankedomstolen. Det vises til 3.4.14.

Til § 221 annet ledd

I samsvar med 3.4.4 er *første punktum* endret. *Tredje og femte punktum* er endret i samsvar med 3.4.14.

Til § 230 første ledd tredje punktum

Regelen i nåværende tredje punktum henviser til tvistemålsloven kapittel 30. Tvisteloven har ikke noe særskilt kapittel om offentlige tjenestehandlinger. Noen av de forhold som er særskilt regulert i tvistemålsloven kapittel 30, er det gitt regler om i tvisteloven. Men ingen av disse kan ses å være aktuelle for vedtak i Advokatbevillingsnemnden. Fjerde punktum blir etter dette tredje punktum.

Til § 238 tredje ledd annet punktum

Tvistemålsloven er i henvisningen erstattet med tvisteloven.

Til opphevelsen av § 239 tredje ledd fjerde punktum

Tvisteloven viderefører ikke bestemmelsen i tvistemålsloven § 438, og henvisningen i nåværende fjerde punktum blir derfor opphevet.

Til nr. 6. Lov 21. juli 1916 nr. 2 om vidners og sakkyndiges godtgjørelse m.v.

Til § 10 annet ledd

Det vises til 3.4.3.

Til § 11 første punktum

Det vises til 3.4.3.

Til § 12 innledningen og nr. 1 og 2

Det vises til 3.4.14.

Til nr. 7. Lov 1. juni 1917 nr. 1 om skjønn og ekspropriasjonssaker

Til § 2 første ledd

Gjeldende bestemmelse angir hvilke deler av tvistemålsloven som kommer til anvendelse med til-

føyelse av de forbehold at det er anledning til slik anvendelse, og at ikke annet følger av skjønnslovens øvrige bestemmelser. Det framgår av forarbeidene, jf. Ot. prp. nr. 38 (1911) s. 5, at departementet ikke ville gjøre detaljerte henvisninger til kapitler eller paragrafer. Tvistelovens oppbygging gjør det imidlertid hensiktsmessig å justere denne henvisningsteknikken. Det er betydelige regelsett som ikke er tatt inn i den del av tvisteloven som plasseringen i tvistemålsloven tilsier, og det bør klargjøres om disse og helt nye regelsett skal komme til anvendelse. Som nevnt i 3.3.1 kan det være aktuelt å inkorporere reglene om skjønn i tvisteloven. Ved ikraftsetting av tvisteloven er det likevel tatt som utgangspunkt at særregler i skjønnsprosessloven som innebærer unntak fra tvistemålslovens regler, beholdes så langt de også innebærer unntak fra de nye reglene i tvisteloven, slik at ytterligere reduksjon av særregler utstår til en alminnelig revisjon av reglene i skjønnsprosessloven. På denne bakgrunn er det i den generelle henvisningen til reglene i tvisteloven foreslått unntak for reglene om behandling i forlikråd og om fravær (uteblivelse) og tilføyelse om reglene om frister til å gjøre innsigelse mot saksbehandlingen. Når det gjelder de generelle reglene om saksforberedelse og gjennomføring av skjønnsforretningen, er ikke dette utgangspunktet fullt ut fulgt opp. Det vises til departementets merknader til § 21 første og annet ledd.

Til opphevelsen av § 3

Det viktigste poenget i nåværende første ledd er kommet til uttrykk gjennom den nye generelle bestemmelsen i tvisteloven § 11-1 tredje ledd. Departementet ser ikke grunn til å ha noen annen generell regel om kontradiksjon, veiledning og forsvarelig saksbehandling for skjønn enn for sivile tvister for øvrig.

Nåværende annet ledd er i samsvar med det som motsetningsvis følger av tvistemålsloven § 164 annet ledd. Noen tilsvarende regel er ikke videreført gjennom bestemmelsen om underretning i tvisteloven § 19-5 første ledd første punktum.

Til § 5 første ledd og annet ledd annet punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 8 første ledd

Det vises til 3.4.5.

Til § 8 annet ledd annet punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 11

Første til tredje ledd er endret i samsvar med departementets merknader i 3.4.4. Omskrivningen av *fjerde ledd* tar ikke sikte på noen realitetsendring. Det vises for øvrig til 3.4.14.

Til § 12

Det vises til 3.4.4.

Til § 13

Det vises til 3.4.4.

Til § 14 første ledd første punktum og tredje ledd første punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 15

Det vises til 3.4.4. Korttittelen for domstolloven er rettet opp i samsvar med den offisielle korttittel.

Til § 16

Det vises til 3.4.4.

Til § 17 første ledd

Det vises til 3.4.4.

Til § 17 annet ledd annet punktum

Det vises til 3.4.14.

Til § 18

Det vises til 3.4.4.

Til § 19

Det vises til 3.4.8, og for *første ledd* også til 3.4.4. I *annet ledd første punktum* er det også endret hankjønnsord som viser tilbake på ordet skjønnsmedlem. I *annet ledd annet punktum* er dessuten alternativet medlem av storting tatt ut som overflødig, jf. § 15 jf. domstolloven § 81 annet ledd første punktum jf. § 66 nr. 1, og betegnelsen amtsting er erstattet med fylkesting.

Til § 20

Det vises til 3.4.4. Her er også endret hankjønnsord som viser tilbake på ordet skjønnsmedlem.

Til § 20 a

Første punktum er endret i samsvar med 3.4.4. I *annet punktum* er «i» tilføyd etter at ordet ved lov 25. juni 2004 nr. 53 om endringer rettergangslov-

givningen m.m. (organiseringen av den sivile rettspleie på grunnplanet) ble utelatt ved en inkurie. *Tredje punktum* er endret i samsvar med 3.4.14.

Til § 21 første og annet ledd

Skjønn utgjør et stort spekter av saker, både når det gjelder antall parter og hvor kompliserte faktiske og rettslige spørsmål som blir reist. Også i skjønn er det behov for å få fram standpunkter og viktige opplysninger så tidlig som råd, og det er viktig å få minnelig løsning eller avgjørelse så hurtig som mulig. I tråd med de tanker som ligger til grunn for tvisteloven, er dette momenter som skulle tilsi større bruk av møter under saksforberedelsen. Som påpekt i forarbeidene til den generelle revisjon av skjønnsprosessloven ved lov 26. januar 1973 nr. 3, jf. Ot. prp. nr. 18 (1971–72) s. 36 med tilslutning til Husaasutvalgets innstilling s. 48, vil saksforberedende møter kunne forsinke avslutningen av skjønnet når tidspunktet skal passe for mange parter. Departementet vil også vise til at flere skjønn kan gjelde relativt enkle forhold eller beskjedne verdier. I tråd med de tanker som ligger til grunn for småkravprosessen, bør saksforberedelsen da være minst mulig ressurskrevende, slik at en bør unngå å ha mer enn ett rettsmøte. Departementet er derfor innstilt på at reglene om saksforberedelsen fortsatt bør være svært fleksible, og at en ikke bør innføre en hovedregel om saksforberedende møte. Uavhengig av om det bør avholdes møte under saksforberedelsen, er det i tvistelovens regler om saksforberedelse og gjennomføring av hovedforhandlingen en langt sterkere understreking av prinsippet om aktiv saksstyring og rettens plikt til å vurdere minnelig løsning. Økt vektlegging av disse prinsippene bør også komme til uttrykk i skjønnsprosessloven, gjennom henvisninger til tvistelovens regler eller ved å innta tilsvarende regler. Andre nyvinninger i tvisteloven bør tas inn i skjønnsprosessloven hvis de også i skjønnsprosessen vil være egnet til å sikre en større grad av fleksibilitet for å ivareta hensynene til effektiv og forsvarlig saksbehandling. De nye reglene bør avspeile at skjønnsprosessen skal anvendes både i store og kompliserte saker og i saker som best kan sammenlignes med de saker som etter tvisteloven behandles etter småkravprosessen. Flere av reglene i første og annet ledd knytter seg bare til hva retten skal eller kan gjøre. Skjønn som styres av lensmenn eller andre utenfor domstolene, er gjennomgående langt enklere enn de rettslige skjønn. For de førstnevnte er det derfor naturlig med enklere saksbehandlingsregler. Når det ses bort fra de tilføyelser til §§ 21 og 22

som her foreslås som følge av de nye tankene tvisteloven hviler på, er det ikke tatt sikte på å foreta noen vesentlig endring av skjønnsprosesslovens struktur og begrepsbruk.

På denne bakgrunn er *første ledd annet og tredje punktum* utformet dels etter § 9-4 første ledd, dels etter § 10-2 annet ledd. *Fjerde punktum* er en omformulering av nåværende annet punktum. Det tas ikke sikte på noen realitetsendring. Som i dag vil det bli mulig å vente med oppnevning til det eventuelt er avholdt rettsmøte for muntlig saksforberedelse, der type fagkyndighet hos skjønnsmedlemmene kan være ett av spørsmålene det er naturlig å drøfte. *Femte punktum* er en videreføring av nåværende tredje punktum. Nytt annet og tredje punktum kan imidlertid åpne for at det i flere saker blir avholdt rettsmøter under saksforberedelsen. *Sjette og sjuende punktum* er videreføring av nåværende fjerde og femte punktum. De to reglene må nå ses på som en konkretisering av prinsippet om hurtig saksbehandling, jf. annet punktum. I *åttende punktum* er det innført en ny regel etter mønster av tvisteloven § 9-5 fjerde ledd. Regelen bør blant annet kunne bli aktuell når partenes fortsatte uenighet etter rettens mekling er begrenset til oversiktlige spørsmål. *Åttende punktum* bør kunne anvendes selv om det ikke er oppnevnt skjønnsmedlemmer. *Niende punktum* er også nytt, slik at det også i skjønnsprosessen åpnes for større grad av skriftlighet der det er ønskelig. Det er ikke funnet grunn til å vise til tvisteloven § 9-9 annet ledd om helt eller delvis skriftlig behandling. Nåværende siste punktum, som ble tilføyd som en del av nye bestemmelser om direktesendte prosesskriv ved lov 28. april 2000 nr. 34 om endringer i rettergangslovgjevinga m.m. (harmonisering av bøtestraffa og endring av prosessreglane for Høgsterett m.m.), er ikke videreført. Bestemmelsen henviser til tvistemålsloven § 123 første ledd og § 317 femte ledd for ytterligere forberedende innlegg. Det som er regulert der, har tvisteloven alle sine bestemmelser om i den del av fjerde del som får tilsvarende anvendelse gjennom lovforslaget § 2. Det vises særlig til § 12-3 første og annet ledd.

Annet ledd første punktum er en videreføring av nåværende annet ledd, men er skrevet noe om som følge av den nye muligheten til å avgjøre saken etter at forhandlinger under muntlig saksforberedelse er avholdt. Nytt *annet punktum* må ses i sammenheng med at den generelle preklusjonsregelen i tvisteloven § 9-16 er gitt tilsvarende anvendelse for tilbud av bevis gjennom henvisningen i departementets forslag til § 22 første ledd tredje punktum. I små og enkle skjønn behøver det ikke alltid å være grunn til å fastsette noe tidspunkt. Når

tidspunkt ikke er fastsatt, vil saksforberedelsen ikke være avsluttet før skjønnsforretningen tar til. Ved valg av tidspunkt vil det være naturlig å se hen til regelen om to uker før hovedforhandlingen i allmennprosessen, jf. tvisteloven § 9-10 første ledd, og regelen om én uke før muntlig sluttbehandling i småkravprosessen, jf. tvisteloven § 10-2 tredje ledd. Departementet ser derimot ikke grunn til å innføre noen regel om sluttinnlegg. Det vises til det som er sagt foran om at mange skjønn er enkle. Det er ikke foreslått nye regler i skjønnsprosessen om endring av krav og påstander.

Til § 22 første ledd

Den generelle henvisningen i nåværende bestemmelse til reglene om saksbehandlingen under hovedforhandling i tvistemål er ikke videreført. For det første viser henvisningen til regler i tvistemålsloven som ikke er videreført ved tilsvarende bestemmelser i tvisteloven tredje del om behandlingen i første instans, men i lovens fjerde og femte del, som det blir henvist til i § 2. For det annet er det flere av de nye reglene i tvisteloven tredje del som ikke egner seg godt for skjønnsprosessen. Departementet antar for eksempel at tvisteloven § 9-15 angir gjennomføringen av hovedforhandlingen mer detaljert enn det som er ønskelig for skjønnsforretningen, og meddommere (skjønnsmedlemmer) er det særregler om i skjønnsprosessloven. På denne bakgrunn er det i *første punktum* formulert en generell og fleksibel regel om de viktigste elementer i en skjønnsforretning. Det inneholder ikke noen bestemmelse om rekkefølgen på de elementene som er nevnt der, herunder om spørsmålene knyttet til en eller flere parter skal behandles for seg. I *annet punktum* er det likevel presisert at saksøkeren som regel skal ha ordet før saksøkte. Dette gjelder også ved overskjønn, jf. § 36 første punktum og departementets merknader til den bestemmelsen. At det ikke gis flere anvisninger om rekkefølgen på elementene i skjønnsforretningen, innebærer at det blir viktig på forhånd å klargjøre det nærmere opplegget for gjennomføringen av forretningen. Det vises for så vidt til tvisteloven § 9-11 annet ledd og § 9-13, som det er henvist til i *tredje punktum*. Det innebærer at det er skjønnsstyreren som har ansvar for at dette blir planlagt. *Fjerde punktum* er en omskriving av det som ellers er regulert i nåværende første ledd, men begrepsbruken er annerledes. Tvisteloven bruker ikke begrepet protokollering, samtidig som dens regler om innføring i rettsbok og opptak av forklaringer må ses i sammenheng. Om *femte*

punktum vises til merknadene til § 21 annet ledd annet punktum.

Til § 23

Det vises til 3.4.8.

Til § 24

Regelen i nåværende første ledd er ikke videreført. De tilsvarende reglene om bevis som det er henvist til der, omfattes alle av departementets forslag til henvisningsbestemmelse i § 2, og det framgår uttrykkelig av tvisteloven § 26-1 at kapitlets regler om bevis tilgang ikke bare gjelder for dokumenter, men også for andre gjenstander. Regelen i gjeldende annet ledd er skrevet om, idet tvisteloven har en annen begrepsbruk. Tvisteloven opererer ikke med andre pålegg om bevis tilgang enn dem som er omhandlet i § 26-5 annet ledd. Lensmenn som skjønnsstyrere skal kunne gi slike pålegg. Derimot skal det fortsatt forbeholdes tingretten å avgjøre tvist om bevis tilgang etter § 26-7, og det skal fortsatt være lensmannen som avgjør om tvisten skal bringes dit for avgjørelse.

Til § 27 første ledd

Det vises til 3.4.4.

Til § 30

Det vises til 3.4.14 og til 3.4.12.

Til § 31 annet ledd annet punktum

Det vises til 3.4.8.

Til § 32 tredje og fjerde ledd

I *tredje ledd* er henvisningen til tvistemålsloven §§ 356, 358 og 359 erstattet med en henvisning til de regler i tvisteloven som regulerer de samme forhold.

Fjerde ledd første punktum er delvis skrevet om som følge av at departementet foreslår § 33 første ledd opphevet. Denne omskrivingen tar ikke sikte på noen realitetsendring. I *annet punktum* er henvisningen til tvistemålsloven § 362 første ledd tredje punktum og annet ledd erstattet med de tilsvarende bestemmelser i tvisteloven.

Til § 33

Departementet mener det er unødvendig å opprettholde bestemmelsene i nåværende første og annet ledd, idet de gjelder forhold som vil bli regulert fullt ut tilfredsstillende gjennom de bestemmelser

i tvisteloven det er vist til i departementets forslag til § 2.

Nåværende første ledd angir ikke en frist som avviker fra tvisteloven § 29-5 første ledd. Regelen i § 29-5 fjerde ledd er ny, og departementet mener det er ønskelig at denne regelen også kan komme til anvendelse ved skjønn. At det etter den bestemmelsen er retten som eventuelt skal sette en forlenget frist, innebærer at regelen ikke vil komme til anvendelse på skjønn som er styrt av en lensmann, jf. definisjonen av rettslige skjønn i skjønnsloven § 1 annet punktum. Departementet ser ikke behov for at det skal være adgang til å sette forlenget frist ved lensmannsskjønn, som gjennomgående er vesentlig mindre kompliserte enn rettslige skjønn. Første ledd henviser også til tvistemålsloven § 360 annet og tredje ledd. Bestemmelser om det tilsvarende er gitt i § 16-5 og § 29-3 tredje ledd for så vidt gjelder annet ledd og i § 16-9 første ledd jf. § 16-7 første ledd bokstav d.

Nåværende annet ledd angir en særregel om at det er tingretten som kan gi oppreisning for oversittelse av rettsmiddelfristen når skjønn er styrt av en lensmann. Regler om oppreisning er ikke videreført i tvisteloven. Det er derimot videreført regler om oppfriskning og om gjenåpning. I motsetning til de gjeldende reglene om oppreisning, jf. domstolloven § 156 første ledd første punktum, innebærer de nye reglene at begjæring om oppfriskning for oversittelse av rettsmiddelfrist skal avgjøres av rettsmiddelinstansen, jf. tvisteloven § 16-14 første ledd første punktum. Spørsmålet om hvem som skal treffe avgjørelse om en begjæring, er dermed løst på samme måte som i nåværende annet ledd. Men annet ledd inneholder også en særregel om at lengstefristen for å begjære oppreisning er fem år fra skjønnet ble avhjemlet, mot tre år etter domstolloven § 154 annet ledd. Bakgrunnen for det er at skjønnsprosessloven § 40 bestemmer at det bare er skjønn som er styrt av en dommer, som kan forlanges gjenopptatt, jf. Indst. O XI (1917) s. 4. Departementet mener det vil være mest hensiktsmessig om bortfallet av muligheten for å begjære oppreisning for oversittelse av rettsmiddelfristen for skjønn styrt av en lensmann blir kompensert ved at det også for disse skjønnene blir gitt adgang til å begjære gjenåpning. Adgangen vil bli nærmere regulert i § 40, og begjæringen skal avgjøres av tingretten, på samme måte som tvisteloven § 31-1 annet ledd bestemmer for avgjørelser av forlikrådet. Som nevnt foran er lengstefristen for oppreisning i dag samordnet med lengstefristen i tvistemålsloven for begjæring om gjenåpning. Tvistelovens nye regler om gjenåpning vil etter departementets forslag komme til anvendelse for

skjønn, på samme måte som nåværende § 40 viser til tvistemålslovens regler om gjenopptakelse. På denne bakgrunn vil tvistelovens forlengelse av lengstefristen for gjenåpning fra fem til ti år, jf. § 31-6 annet ledd, også gjelde for skjønn styrt av lensmenn.

Bestemmelsen i nåværende tredje ledd blir videreført. Det er i dag ikke fullt samsvar mellom nr. 4 i denne bestemmelsen og den tilsvarende i tvistemålsloven § 365 første ledd nr. 4. Sistnevnte bestemmelse nevner særskilt den påstand som vil bli nedlagt, et krav til ankeerklæringen som også er blitt videreført i tvisteloven. I forarbeidene til gjeninnføringen av overskjønn, jf. Ot.prp. nr. 62 (1981–82) s. 40, er det påpekt at det skjer en fullstendig prøving ved overskjønnet, og at det derfor ikke vil være praktisk å begjære overskjønn bare på grunn av feil ved saksbehandlingen. Derfor er det ikke nevnt noe om saksbehandlingsfeil i tredje ledd nr. 4, slik det er gjort i tvistemålsloven. Ved utformingen av tvistelovens krav til å angi feil ved den avgjørelse som angripes, jf. § 29-9 tredje ledd bokstav f og g, har formålet vært at «listen skal legges høyere enn den til dels har vært gjort i praksis.», jf. NOU 2001: 32 s. 774. Inntil skjønnsprosesslovens bestemmelser er blitt nærmere vurdert med henblikk på inkorporering i tvisteloven, ser departementet ikke grunn til å gjøre kravene til innholdet i en begjæring om overskjønn like strenge som for en ankeerklæring. Departementet har heller ikke funnet tilstrekkelig grunn til å foreslå tilføyelse av tvisteloven § 29-9 tredje ledd bokstav h og j som to nye punkter i § 33, selv om det i mange tilfeller må antas å være ønskelig at det i begjæringen blir tatt noe med om bevis og videre saksbehandling.

Til § 33 a

Nåværende *første ledd tredje og fjerde punktum* er utformet etter mønster av tvistemålsloven § 370. Det aktuelle innholdet av den tilsvarende bestemmelsen i tvisteloven § 29-10 annet ledd er utformet noe annerledes og er gjengitt i ny utforming i tredje og fjerde punktum.

Nåværende annet ledd har tvistemålsloven § 371 annet ledd som mønster. Innsigelser mot fremme av anken er i tvisteloven § 29-12 tredje ledd regulert på en noe annen måte enn i tvistemålsloven § 371 annet ledd. Departementet mener det på denne bakgrunn er mest hensiktsmessig å oppheve nåværende annet ledd i § 33 a. Nåværende tredje ledd tredje punktum tilsvarende § 372 første ledd annet punktum. Sistnevnte bestemmelse er ikke videreført i tvisteloven, selv om det ikke kan

antas å være til hinder for at retten uoppfordret gir uttrykk for sitt syn på ankegjensstandens verdi. Nåværende tredje ledd første og annet punktum blir *annet ledd*. Tilsvarende regler er videreført i tvisteloven § 29-10 tredje ledd.

Til § 34 tredje ledd

Første og annet punktum er utformet i samsvar med 3.4.4. Om *nytt tredje punktum* vises det til 3.3.3.2.

Til § 36

I § 2 er det blant annet henvist til tvistelovens sjette del på tilsvarende måte som nåværende § 2 viser til tvistemålslovens fjerde del. Departementet antar at denne henvisningen på samme måte som i dag kan åpne for at bestemmelser om anke i den generelle loven kommer til analogisk anvendelse på overskjønn, samtidig som § 36, i tillegg til reglene i §§ 32–35, tar sikte på å fange opp de bestemmelser som vil få praktisk betydning ved overskjønn. Det vil si at analogisk anvendelse av bestemmelser i tvisteloven kapittel 29, som det ikke er henvist til i §§ 32–36, bare vil kunne bli aktuelt der den ikke vil stride mot de regler for underskjønn som det er vist til i *første punktum*. Dette punktet foreslås ikke endret. Det innebærer en videreføring av dagens ordning med at overskjønnet skal ses på som en fornyet behandling av saken. Men dette bør ikke være til hinder for at også overskjønn – i likhet med tvistelovens opplegg for behandlingen av anke over dommer – blir mer konsentrert om det partene er uenige om. I tråd med dette antar departementet at muligheten for å fravike hovedregelen om at saksøkeren gjør greie for sitt syn før saksøkte, jf. forslaget til § 22 første ledd annet punktum, oftere vil få anvendelse ved overskjønn enn ved underskjønn. Det kan for eksempel være at partene i stor grad er enige om underskjønnets beskrivelse av de faktiske forhold av betydning for verdsettingen, og at uenigheten konsentrerer seg om noen få momenter. Da vil det kunne ligge til rette for at gjennomføringen av forretningen blir mer effektiv om det er den parten som har begjært overskjønn, som gis ordet til å gjøre rede for sitt syn før motparten. Når avgjørelsesgrunnlaget for overskjønnsinstansen i samsvar med lovforslaget annet punktum blir utvidet, jf. særlig at underskjønnet blir en del av avgjørelsesgrunnlaget, er det mulig at den praktiske hovedregel ved overskjønn etter hvert vil vise seg å bli at saksøkeren gjør rede for sitt syn sist dersom det bare er saksøkte som har begjært overskjønn. De øvrige endringer i §§ 21 og 22 vil naturligvis også få betydning for gjennomføringen av overskjønn. I *annet punk-*

tum er nåværende henvisning til tvistemålsloven §§ 361, 369 og 382 erstattet med henvisning til tilsvarende bestemmelser i tvisteloven, jf. §§ 29-6, 29-10 første ledd og 29-19. I tillegg er det henvist til § 29-16 annet til fjerde ledd. Det vil si at muligheten for å bruke skriftlige redegjørelser som en del av avgjørelsesgrunnlaget blir ytterligere utvidet i overprøvingsinstansen. Som nevnt i merknaden til § 21 første ledd åttende punktum, antar departementet det er lite praktisk med helt eller delvis skriftlig behandling ved overskjønn. Departementet mener likevel at det ikke grunn til å gjøre innskrenkning i henvisningen til § 29-16 fjerde ledd, som også henviser til bestemmelsen om skriftlig behandling i § 9-9 annet ledd. Det er mulig dette kan være noe mer aktuelt ved overskjønn enn ved underskjønn, for eksempel når den ene parten bare angriper den rettsanvendelse som underskjønnet har lagt til grunn, slik at partene har uttrykt tilslutning til underskjønnets verdsetting om rettsanvendelsen er riktig, men ikke er enige om verdsettingen dersom rettsanvendelsen er feil. I et slikt tilfelle kan det besluttes særskilt forhandling om rettsanvendelsen, jf. § 2 sammenholdt med tvisteloven § 16-1 første ledd. Da kan det ligge til rette for behandling etter § 9-9 annet ledd. Derimot er det ikke funnet tilstrekkelig grunn til å åpne for skriftlig behandling uten samtykke fra partene. Det er derfor ikke henvist til § 29-16 femte ledd. Nåværende henvisning til tvistemålsloven § 375 første ledd vil bli tilstrekkelig ivaretatt ved henvisningen i første punktum, som omfatter henvisningen i § 22 første ledd femte punktum til tvisteloven § 9-16. Nåværende henvisning til tvistemålsloven § 393 er ikke videreført. Regelen i denne bestemmelsens første punktum er ikke kommet til uttrykk i tvisteloven. Regelen i annet punktum vil bli videreført ved at henvisningen i § 2 omfatter tvisteloven § 19-5 første ledd første punktum.

Til § 37 annet ledd

Regelen i tvistemålsloven § 386 første ledd om avvisning fra underordnet rett når saken uriktig har vært behandlet der, videreføres bare for de tilfeller at ingen norsk domstol kan behandle saken, jf. tvisteloven § 29-23 tredje ledd tredje punktum sammenholdt med § 29-24. Det tilsier færre muligheter for avvisning fra underskjønnsmyndigheten enn nåværende annet ledd angir. Tvisteloven § 29-22 annet ledd viderefører regelen i tvistemålsloven § 388, som gjennom henvisningen i skjønnsprosessloven § 2 i dag er antatt å komme tilsvarende til anvendelse ved overprøving av skjønn, selv om ordlyden i annet ledd kan trekke i en annen ret-

ning. For å klargjøre dette er annet ledd skrevet om. *Første punktum* innebærer en videreføring av gjeldende rett og er en forenklet formulering av bestemmelsen i tvisteloven § 29-22 annet ledd. *Annet og tredje punktum* er utformet i samsvar med det som følger av de tilsvarende bestemmelsene i tvisteloven § 29-23 tredje ledd første og tredje punktum og § 29-24 første ledd.

Til § 38 første ledd

Det vises til 3.4.14. *Første punktum* viderefører begrensningen som følger av nåværende første ledd, men er omformulert slik at det blir bedre samsvar med den tilsvarende bestemmelsen i tvisteloven § 29-3 første ledd. *Annet punktum* innebærer som nå at anken blir avgjort av instansen over den som avsa overskjønnet.

Til § 39 første punktum

Tvisteloven viderefører ikke reglene om hjemvisning, men har nye regler om at ankeinstansen kan bestemme at den videre behandling skal foretas av en annen domstol eller andre dommere, at saken etter opphevelse sendes domstolen som skal behandle saken, og at retten der så sørger for den fortsatte behandling, jf. § 29-23 tredje ledd annet punktum, § 29-24 og § 30-3 første punktum. Denne nyordningen reduserer behovet for særregelen i § 39 første punktum. Departementet ønsker likevel at den blir opprettholdt. Den innebærer en ordning som antas å være bedre tilpasset de praktiske behov ved skjønn. På denne bakgrunn er «og hjemvist» strøket i første punktum, som i tillegg er endret i samsvar med 3.4.4.

Til § 40

Første ledd første punktum er endret i samsvar med 3.4.16. Om tilføyelsen av *annet punktum* vises det til departementets begrunnelse for å oppheve nåværende annet ledd i § 33.

Annet ledd er endret i samsvar med 3.4.4.

Til § 41 annet punktum

Henvisningen i nåværende lov til tvistemålsloven § 162 annet og fjerde ledd er erstattet med tilsvarende bestemmelser i tvisteloven. Departementet finner ikke grunn til å videreføre en særskilt regel om begrensning i adgangen til å anvende rettsmiddel mot avgjørelse av begjæring om utsatt fullbyrdelse. En nokså tilsvarende begrensning vil følge av den generelle regelen i tvisteloven § 29-3 tredje ledd, som omfattes av henvisningen i § 2.

Til § 43 første ledd

I *første punktum* er nåværende henvisning til tvistemålsloven kapittel 13 erstattet med tilsvarende kapittel i tvisteloven. Etter departementets vurdering er det ikke naturlig at den nye bestemmelsen i dette kapitlet om statens ansvar får anvendelse for feil begått av lensmann som styrer skjønn. Virkeområdet for den nye bestemmelsen er derfor begrenset til domstolene. Det framgår for så vidt av ordlyden i tvisteloven § 20-12 første ledd, som begrenser virkeområdet til feil ved «rettens» behandling. Når det generelt er henvist til hele kapittel 20 i første punktum, har departementet funnet det ønskelig med en presisering av virkeområdet i *annet punktum*.

Departementet har ikke funnet grunn til å oppheve annet ledd, slik at de saker som omfattes av § 43, fullt ut blir regulert av tvistelovens sakskostnadsregler. Disse er mer fleksible enn i tvistemålsloven. Nåværende annet ledd oppfattes likevel å gi uttrykk for at retten er gitt enda større frihet enn etter tvisteloven når den skal treffe avgjørelse om sakskostnader, og departementet mener det kan være grunn til å signalisere dette ved å beholde bestemmelsen. Det vises blant annet til at det i forarbeidene til annet ledd er framhevet at det i flere saker kan by på problemer å fastslå hvem som «egentlig har vunnet saken», jf. Ot. prp. nr. 62 (1981–82) s. 79.

Til § 45 første ledd

Henvisningen til domstolloven § 200 er erstattet med det som blir den tilsvarende bestemmelsen etter endringen som er gjort ved tvisteloven § 37-3 om endring i andre lover. Departementet ser ikke grunn til at nytt tredje og fjerde ledd i domstolloven § 200 som ble tilføyd ved den endringen, skal gjelde tilsvarende for ansvar i anledning av skjønn styrt av en lensmann, jf. også departementets merknader til § 43 første ledd annet punktum.

Til § 48 annet ledd

Det vises til 3.4.14.

Til § 49 første ledd

Det vises til 3.4.4.

Til § 49 tredje ledd

Det vises til 3.4.14.

Til § 54 b første ledd

Første og annet punktum er endret i samsvar med 3.4.14. I *tredje punktum* er nåværende henvisning til tvistemålsloven § 180 første ledd endret. Tvisteloven har ikke lenger noen særskilt regel om ansvar for sakskostnader når en anke har vært for-gjeves. Denne endringen i de generelle reglene om erstatning for sakskostnader bør avspeiles i denne regelen i skjønnsprosessloven, slik at de tilfellene som fanges opp av tredje punktum fortsatt skal løses etter de samme retningslinjer som følger av de generelle reglene i tvisteloven. Departementet antar at det da er mest hensiktsmessig å henvise til hele kapittel 20.

Til § 58 første ledd annet punktum

Tvisteloven opphever domstollovens regler om oppreisning. Beslektede regler om oppfriskning og gjenåpning er videreført. Departementet kan ikke se noe reelt behov for å opprettholde bestemmelsen i annet punktum. Saksøktes kostnader med skjønn styrt av lensmann vil som oftest være beskjedne. Som regel vil de være sikret gjennom regelen i § 54, og § 58 vil bare kunne få betydning der saksøkte under skjønnsaken har unnlatt å kreve kostnadene erstattet.

Til nr. 8. Lov 14. desember 1917 nr. 17 om vasdragsreguleringer*Til § 20 nr. 1 første ledd*

Det vises til 3.4.4.

Til nr. 9. Lov 14. august 1918 nr. 2 om utdrag i tvistemål og straffesaker*Til lovens tittel*

Det vises til 3.4.3.

Til § 1

Det er unødvendig å presisere at det ved anke over dom ikke oppstår noen plikt til å utarbeide utdrag før det er gitt samtykke til å fremme anken. For øvrig er bestemmelsen skrevet om som følge av nye regler for behandlingsmåten i Høyesterett. *Første punktum* gir uttrykk for at det antas å være behov for utdrag i alle saker med ankeforhandling. Det vil ikke bare være aktuelt når det er anket over dommer og overskjønn, men også når det er anket over kjennelser og beslutninger, og det treffes bestemmelse etter domstolloven § 5 første ledd annet punktum. Departementet antar at det ikke alltid vil være behov for utdrag når Høyesteretts ankeutvalg holder muntlige forhandlinger om

delers av saken, slik at det i *annet punktum* er gitt retten en mulighet til å gi pålegg om utdrag.

Til § 2 første ledd

Tvisteloven inneholder nye regler om at retten kan bestemme at partene skal inngi skriftlige framstillinger eller redegjørelser om faktiske spørsmål i saken, jf. § 30-10 annet ledd og § 29-16 tredje ledd og fjerde ledd. Slike dokumenter bør også med i utdraget, og det er gjort tilføyelse om det i oppregningen av hva utdraget skal inneholde.

Til § 4 annet ledd

Det vises til 3.4.4.

Til § 6 første ledd første punktum

Det vises til 3.4.3. Det er foreslått å endre uttrykket tvistemål til sivile saker, og ikke sivile tvister, ut fra forslaget til endring av lovens tittel.

Til nr. 10. Lov 14. august 1918 nr. 4 om rettergangsordningens ikrafttræden*Til opphevelsen av § 9*

Departementet er ikke kjent med at det er noen gjeldende lov som viser til reglene om uttak av skjønnsmenn etter lov 28 august 1854 om lagrettesmænd.

Til opphevelsen av § 10

Departementet antar at bestemmelsen ikke lenger har noen betydning og derfor kan oppheves.

Til opphevelsen av § 11

Paragrafen bestemmer at særregler i lovgivning før 1927 om særegne varsler skal gjelde foran de alminnelige regler i prosesslovgivningen. Departementet antar at bestemmelsen ikke sier mer enn det som følger av alminnelige motstridsregler, og at den dessuten nå har liten eller ingen praktisk betydning. Departementet foreslår derfor at paragrafen oppheves.

Til opphevelsen av § 95

Departementet antar at bestemmelsen ikke lenger har noen praktisk betydning og derfor kan oppheves.

Til opphevelsen av § 97

Departementet ser ikke behov for å ha noen særregel som tredje ledd om hvem som kan være prosessfullmektig for forliksrådet i sak om gjeldsbrev

utstedt før 1. juli 1927. Også første og annet ledd antas å være uten betydning nå.

Til opphevelsen av § 103

Paragrafens første ledd synes dekket av tvangsfullbyrdelsesloven 26. juni 1992 nr. 86 § 16-2 (§ 14-2 etter forslaget her). Annet ledd antas ikke å ha praktisk betydning nå.

Til opphevelsen av § 105

Paragrafen gir regler om at visse dokumenter og avtaler opprettet før 1. januar 1927 er særlige tvangsgrunnlag uten hensyn til tvangsfullbyrdelseslovens regler. Departementet antar at disse reglene ikke lenger har betydning i praksis, og at en eventuell tvangsfullbyrdelse bør forutsette et tvangsgrunnlag i samsvar med tvangsfullbyrdelseslovens regler.

Til nr. 11. Lov 17. juli 1925 nr. 11 om Svalbard

Til § 10 første og annet ledd og § 11 annet ledd

Det vises til 3.4.4.

Til nr. 13. Lov 5. mai 1927 nr. 1 om arbeidstvister

Forslaget i høringsbrevet 22. desember 2005 om å endre § 45 nr. 2 er ikke fulgt opp. Både *Arbeidsrettens leder og professor Stein Evju* har i høringsuttalelser påpekt at henvisningen i § 45 nr. 2 til reglene for almindelige borgerlige saker ikke er forstått som en henvisning til nyere sivilprosessuelle regler om sakskostnader. Både rettsnormene og praksis er annerledes enn etter tvistemålsloven og den alminnelige sivilprosess. Departementet har etter dette ikke fulgt opp forslaget om å endre denne bestemmelsen.

I samsvar med uttalelse fra LO har departementet heller ikke fulgt opp forslaget i høringsbrevet om å oppheve § 21 nr. 2 om at enhver som er til stede i nærheten av rettsstedet, kan pålegges å framstille seg uten opphold for å avgi vitnesbyrd. Departementet har derimot ikke fulgt opp innspillet fra LO om at det i loven tas inn en bestemmelse som regulerer bruk av fjernavhør. Også etter nåværende lov er fjernavhør tatt i bruk. Departementet antar at regelen i § 19 nr. 2 om at «bevisene føres på den måte, som retten finner høvelig» gir tilstrekkelig regulering av bruken av fjernavhør. Dessuten vil det være naturlig å anse tvistelovens regler som relevant veiledning om gjennomføringen.

Til § 8 annet ledd

Det vises til 3.4.7.

Til § 19 nr. 4 annet punktum og opphevelsen av tredje og fjerde punktum

Nåværende § 19 nr. 4 annet til fjerde punktum går innholdsmessig ut på det samme som tvistemålsloven § 208. Med visse realitetsendringer er den bestemmelsen videreført i tvisteloven § 22-9. Paragraf 19 nr. 4 har ingen henvisning til tvistemålsloven § 208, men har i stedet gjengitt alle reglene der med andre formuleringer. Tvisteloven § 22-9 har en langt mer omfattende tekst enn tvistemålsloven § 208. Departementet antar derfor at det vil være mest hensiktsmessig at § 19 nr. 4 bare inneholder en henvisning til den nye bestemmelsen i tvisteloven § 22-9. Det vises for øvrig til 3.3.2.1.

Til § 20

Det vises til 3.4.8.

Til § 21 nr. 1

Nåværende bestemmelse, sammen med § 21 nr. 2, har oppinnelig utgjort et utdrag av Civilprosesskommisjonens utkast til tvistemålslovens bestemmelser om vitner. Utdraget omfatter bare de regler som ble ansett som mest påkrevd for å få tilgang til de nødvendige opplysninger, se Innstilling fra en departemental komite med forslag til lov om mægling og voldgift i arbeidstvister s. 115. Avhør ved bevisopptak ble det tatt inn bestemmelse om i § 19 nr. 7, som departementet ikke finner grunn til å foreslå endret. Opphevelse av avstandsbegrensningen i vitneplikten i *nr. 1 første punktum* må ses i sammenheng med adgangen til avhør gjennom fjernavhør etter *annet punktum*.

Til § 26 overskriften og nr. 1 til 3

Det vises til 3.4.14.

Til § 26 b nr. 1

Som følge av at § 21 nr. 1 er harmonisert med tvistelovens regler om møteplikt, er det ikke lenger behov for å ha noen særregel for de saker som går for tingrettene etter reglene for rettergangsmåten for Arbeidsretten, jf. § 7 nr. 3 og 4. Begrensningene i henvisningen til § 21 nr. 1 er derfor tatt ut.

Til § 26 b nr. 3 til 5

Endringene er en følge av overgangen til bruk av bare ett rettsmiddel, jf. 3.4.14. I disse sakene er Arbeidsretten første ankeinstans. Samtidig er den siste instans. Departementet mener at det er reglene om anke til lagmannsrett som vil passe best for behandlingen av disse ankene over avgjørelser i

tingretten. Hensynet til Arbeidsrettens spesielle stilling som siste instans antas tilstrekkelig ivaretatt ved de spesielle saksbehandlingsregler i arbeidstvisteloven som generelt gjelder for arbeidsrettssaker, jf. § 26 b nr. 4 annet punktum, som er en videreføring av gjeldende regel. Selv om tvisteloven legger langt større vekt på proporsjonalitetsprinsippet enn i dag, mener departementet det fortsatt kan være gode grunner til å videreføre unntaksregelen i nr. 3 annet punktum om at det ikke gjelder verdigrænse for retten til å få ankebehandling. Mange av disse sakene kan ha prinsipiell interesse, og som siste instans bidrar Arbeidsretten til enhetlig rettsanvendelse. Derimot har departementet i høringsbrevet gitt uttrykk for at proporsjonalitetsprinsippet bør få gjennomslag ved at den nye regelen i tvisteloven § 29-13 annet ledd også bør gjelde for anker til Arbeidsretten. LO har gått imot at bestemmelsen skal gjelde innenfor arbeidstvistelovens område. De øvrige høringsinstanser har ikke hatt innvendinger. Departementet har fastholdt sitt forslag på dette punktet. Det gjelder strenge vilkår for å nekte en anke fremmet, og det er Arbeidsretten som må vurdere om det er grunn til å bruke bestemmelsen. Ved denne vurderingen vil det kunne tas i betraktning om det ut fra sakens betydning eller andre forhold er grunn til å fremme anken – uavhengig av om det synes å være noen mulighet for at anken vil føre til et endret resultat. På denne bakgrunn ser departementet ikke tilstrekkelig grunn til at det for dette spørsmålet gjøres unntak fra henvisningen til tvisteloven kapittel 29.

Til § 39 overskriften og første ledd

Det vises til 3.4.14.

Til § 43 overskriften og nr. 1

Det vises til 3.4.8.

Til § 44

Det vises til 3.4.14.

Til nr. 14. Lov 21. februar 1930 om skifte

Ved kongelig resolusjon 9. september 2005 ble Skiftelovutvalget nedsatt. Utvalget skal avgi sin utredning innen 1. september 2007. Det skal blant annet vurdere behovet for supplerende prosessregler til tvisteloven for de skifteoppgaver som bør ligge hos domstolene, herunder i hvilken lov slike særregler bør tas inn. På denne bakgrunn foreslår departementet nå bare den tilpassing til tvisteloven som er helt nødvendig. For gjeldende henvisninger til tvistemålsloven innebærer det at de blir erstattet med

de regler i tvisteloven som regulerer de samme forhold, og at det ikke er tatt stilling til om prosessreglene for skifte derved blir så gode som mulig. Henvisningene til de nye bestemmelsene i tvisteloven tilsier imidlertid at skifteloven blir endret i samsvar med begrepsbruken i den nye loven.

Til § 22 første ledd

Det vises til de generelle merknadene til skifteloven foran. I forbeholdet etter siste komma i første punktum er protokollasjon fjernet fra oppregningen. Departementet ser ikke tilstrekkelig grunn til at reglene i tvisteloven § 13-7 og § 13-8 om opptak og innføring i rettsbok av forklaringer skal gjelde i rettsmøte til behandling av skiftetvist som ikke blir behandlet i søksmålsformer etter skifteloven §§ 30 og 31. Det vil gi dårlig sammenheng om regelen skal gjelde for skiftetvister generelt, men ikke for saker som blir behandlet etter småkravprosessen, som heller ikke omfatter hovedforhandling. Den generelle regelen i tvisteloven § 13-9 annet ledd antas i tilstrekkelig grad å dekke behovet for å kunne dokumentere innholdet av forklaringer etter at det er truffet avgjørelse i skiftetvisten.

Til § 23

Endringene er en oppfølging av synspunktene i 3.4.10.

Til § 24

Det vises til merknadene til § 23.

Til § 25

Kjennelse er erstattet med avgjørelse som følge av endringene i § 23.

Til §§ 26 og 27

Opphevelsen vil innebære at retten til å anke avgjørelser etter skifteloven fullt ut vil bli regulert av bestemmelsene i tvisteloven §§ 29-2 og 29-3. Dette vil medføre noen mindre endringer i forhold til gjeldende rett.

For det første ses det ikke grunn til å beholde den særskilte regelen om rett til å anke rettens avgjørelse om overtakelse av boet (som etter tvisteloven ville svare til og måtte utformes som en regel om at anken skal behandles etter reglene for anke over dommer). I Ot.prp. nr. 5 (1928) s. 3 er regelen grunnlagt med at disse avgjørelsene kan likestilles med de viktige avgjørelsene om åpning av konkurs. Men grunnlaget for den begrunnelsen er bortfalt, idet rettsmiddel mot konkursåpninger i dag behandles etter regler som i hovedtrekk tilsva-

rer tvistelovens behandlingsspor for anke over kjennelser og beslutninger, jf. regelen i konkursloven § 72 om kjæremål. En avgjørelse som gjelder overtakelse av boet vil etter dette kunne ankes etter reglene for anke over kjennelser.

For det annet innebærer reglene i tvisteloven § 29-3 annet og tredje ledd en generell innskrenkning i rettsmiddeladgangen. Dette er et av virkemidlene for å oppnå en mer effektiv og kostnadsbesparende prosess, og departementet mener at denne reformen så snart som mulig også bør få virkning for avgjørelser etter skifteloven.

Til § 28

Første ledd første og annet punktum er endret i samsvar med 3.4.14.

Annet ledd første punktum er endret i samsvar med 3.4.8, og *annet punktum* er endret i samsvar med 3.4.16.

Til § 29 første ledd

Første punktum er endret i samsvar med 3.4.14.

Til § 30 tredje ledd annet punktum

Det vises til 3.4.14.

Til § 31 annet ledd annet punktum

Tvistemålsloven er erstattet med tvisteloven.

Til § 31 fjerde ledd

Det vises til 3.4.14.

Til § 35

Endringen må ses i sammenheng med at § 40 første ledd første punktum ikke foreslås endret. Da oppstår et behov for at loven angir hvilken type avgjørelse utlodning er, slik at det blir klarlagt hvilke regler i tvisteloven kapittel 29 som skal gjelde ved behandlingen av anke over utlodning. Departementet ser ikke grunn til å videreføre realiteten ved dagens regler, at overprøving av utlodning skjer etter de samme regler som gjelder for overprøving av dommer. For utlodninger vil det ved overprøving gjennomgående være mindre behov for hovedforhandling enn for dommer. Om behovet for muntlige forhandlinger i lagmannsretten skulle melde seg, åpner tvisteloven i større grad enn tvistemålsloven for en slik behandlingsform, jf. § 29-15 annet ledd. Ankeinstansens kompetanse vil praktisk sett ikke bli innskrenket ved valg av kjennelse som avgjørelsesform i stedet for dom, idet utlodninger sjelden vil utløse slike

skjønnsmessige avveininger som er omhandlet i tvisteloven § 29-3 annet ledd. At rettsgebyret blir lavere for anke over kjennelser enn over dommer, bør etter departementets mening ikke tillegges vekt. Gjennomgående vil overprøving av utlodninger være mindre arbeidskrevende enn ankebehandling av dommer. Departementet mener det fortsatt bør kreves samtykke til å fremme anke over utlodning når ankeverdien er under et beløp som er angitt i loven. I dag kommer tvistemålsloven § 356 til anvendelse ved anke over utlodning. Etter forslaget til § 40 første ledd annet punktum vil de nye reglene om ankesumgrense i tvisteloven § 29-13 gjelde. Nåværende bestemmelse i § 35 om at utlodningen skal foretas i rettsmøte og innføres i rettsbok er ikke videreført. Regelen er utformet etter mønster fra tvistemålsloven, som har regler om at dommer og kjennelser må avsies i rettsmøte. Det er en ordning som ikke er videreført i tvisteloven, jf. § 13-1 første ledd og § 19-4.

Til § 40 første ledd

Bestemmelsen innebærer i det vesentlige en videreføring av gjeldende rett. Om valg av avgjørelsesform og om ankesumgrense og saksbehandling i ankeinstansen vises det til merknadene til § 35.

Til § 88 annet ledd annet punktum

Det vises til 3.2.1.

Til § 91 f annet ledd

Det vises til 3.4.14.

Til § 96

Det vises til 3.4.15.

Til § 125 annet ledd og fjerde ledd annet punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 125 fjerde ledd femte punktum

Tvistemålsloven § 180 er erstattet med henvisning til tvisteloven kapittel 20 idet det ikke lenger er særskilte regler om sakskostnader ved ankebehandling.

Til nr. 15. Lov 12. juni 1931 nr. 1 i henhold til konvensjonen mellom Norge og Sverige om visse spørsmål vedrørende vassdragsretten av 11 mai 1929

Til § 18 nr. 1 første punktum

Det vises til 3.4.3.

Til § 27 første punktum

Det vises til 3.4.3.

Til nr. 16. Lov 5. februar 1932 nr. 2 om rettergangsmåten i riksrettssaker

Til § 9 annet ledd

Henvisningen til tvisteloven i *annet ledd første punktum* innebærer at det er reglene i kapittel 27 som kommer til anvendelse. *Annet punktum* er endret i samsvar med 3.4.14.

Til § 9 tredje ledd annet punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 10 tredje ledd første punktum

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet med henvisning til tvisteloven.

Til nr. 17. Lov 27. mai 1932 nr. 2 om vekslar

Til § 71 første ledd

Henvisningene i *første ledd* til tvistemålsloven §§ 56, 58, 59 og 80 er erstattet med de bestemmelser i tvisteloven som regulerer de tilsvarende forhold.

Til nr. 18. Lov 27. mai 1932 nr. 3 om chekker

Til § 53 første ledd

Det vises til merknaden til tilsvarende endring i vekselloven § 71 første ledd.

Til nr. 19. Lov 17. juni 1932 nr. 2 om enkelte bestemmelser om konsulers rettsstilling

Til § 1 første ledd bokstav b annet punktum

Nåværende henvisning til tvistemålslovens regler om vitneførsel utenfor hovedforhandling er erstattet med henvisning til tilsvarende bestemmelser i tvisteloven.

Til nr. 20. Lov 7. juni 1935 nr. 2 om tinglysing

Til § 3

Det vises til 3.4.14 – særlig til siste avsnitt for så vidt gjelder nytt *tredje punktum*.

Til § 9 første ledd annet punktum, § 10 første ledd første punktum og annet og tredje ledd, § 10 a og § 10 b

Det vises til 3.4.14.

Til nr. 21. Lov 13. desember 1946 nr. 21 om krigspensjonering for militærpersoner

Til § 30 nr. 2

I *første punktum* er bevisopptak erstattet med bevissikring, jf. 3.4.13.1. I første og nytt *annet punktum* er henvisningen til reglene i tvistemålsloven erstattet med henvisning til bestemmelser i tvisteloven og med en gjengivelse av regelen i tvistemålsloven § 268, jf. departementets merknader i 3.4.13.1 til 4.

Til nr. 22. Lov 13. desember 1946 nr. 22 om krigspensjonering for hjemmestyrkepersonell og siviltpersoner

Til § 39 nr. 2

I *første punktum* er bevisopptak erstattet med bevissikring, jf. 3.4.13.1. I første og nytt *annet punktum* er henvisningen til reglene i tvistemålsloven erstattet med henvisning til bestemmelser i tvisteloven og med en gjengivelse av regelen i tvistemålsloven § 268, jf. departementets merknader i 3.4.13.1 til 4.

Til nr. 23. Lov 2. mai 1947 nr. 1 um prisereglar og prisedomstolar

Til § 6

Nåværende første ledd er endret i samsvar med synspunktene i 3.3.3.1. Departementet ser heller ikke tilstrekkelig grunn til å opprettholde særregelen i nåværende annet ledd, som stenger for muligheten til bruk av meddommere i denne type saker.

Til § 8

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til § 9 første ledd

Sakfører er erstattet med advokat.

Til § 11 opphevelsen av annet ledd

Det vises til merknadene til § 6. Departementet ser ikke grunn til å innføre noen annen ankesumgrense enn den som følger av tvisteloven kapittel 29. Noen særskilt rettsmiddelfrist kan det heller ikke ses behov for.

Til § 12 tredje ledd første punktum og § 13 første punktum

Endringene er en følge av at saken ikke lenger skal starte i lagmannsretten, som er erstattet med retten, idet det også kan være aktuelt at denne type avgjørelser blir truffet av ankeinstansen.

Til nr. 24. Lov 15. desember 1950 nr. 7 om særlige rådgjerder under krig, krigsfare og liknende forhold*Til § 13*

Det vises til 3.4.14.

Til § 14

Det vises til 3.4.14.

Til nr. 25. Lov 3. desember 1951 nr. 2 om pensjonstrygd for skogsarbeidere*Til § 39 tredje ledd*

Det vises til 3.4.3.

Til nr. 26. Lov 21. mars 1952 nr. 1 om avståing av grunn m.v. til drift av ikke mutbare mineralske forekomster*Til § 10 første ledd*

Det vises til 3.4.4.

Til nr. 27. Lov 21. november 1952 nr. 2 om betaling og innkreving av skatt*Til § 48 nr. 5 femte punktum*

Det vises til 3.4.8.

Til nr. 28. Lov 29. mai 1953 nr. 1 om rett til handverkarar o.a. til å selja ting som ikkje vert henta*Til § 4 første punktum*

Det vises til 3.4.3.

Til nr. 29. Lov 17. juli 1953 nr. 2 om erstatning for krigsskade på eiendom og interesse*Til § 6 fjerde ledd annet punktum*

Bestemmelsen henviser i dag til reglene om gjennomføring av bevisopptak utenfor rettssak med unntak for reglene i tvistemålsloven § 271 a om bevisopptak uten å varsle motparten, som ble tilføyd ved lov 25. juni 2004 nr. 49, og som er videreført i tvisteloven § 28-3 fjerde til sjettede ledd. I tvisteloven er det også kommet inn en ny regel som gir grunnlag for unntak fra kostnadsansvaret for den som har begjært bevissikringen. Departementet antar at disse tilføyelsene vil få liten praktisk betydning i anledning bistand til Krigsskadeskipnaden, men ser likevel ikke grunn til å unnta dem fra de bestemmelsene i tvisteloven som fjerde ledd annet punktum henviser til. Det vises for øvrig til 3.4.13.

Til § 12 annet ledd tredje punktum

Det vises til 3.4.8.

Til nr. 30. Lov 17. juli 1953 nr. 9 om sivilforsvaret*Til § 34 femte ledd*

Det vises til 3.4.4.

Til nr. 31. Lov 26. november 1954 nr. 3 om stønad ved krigsskade på person*Til § 37 nr. 2*

Det vises til 3.2.1.

Til nr. 32. Lov 7. desember 1956 nr. 1 om tilsynet for kredittinstitusjoner, forsikringsselskaper og verdipapirhandel m.v.*Til § 5 annet ledd*

I *første og annet punktum* er bevisopptak erstattet med bevissikring, jf. 3.4.13.1. I *annet og nytt tredje punktum* er henvisningen til reglene om bevisopptak i tvistemål erstattet med en gjengivelse av regelen i tvistemålsloven § 268 og med en henvisning til bestemmelser i tvisteloven, jf. departementets merknader i 3.4.13.1 til 4.

Til nr. 33. Lov 14. desember 1956 nr. 7 om forsynings- og beredskapstiltak*Til § 7 annet og tredje ledd**Annet ledd* er endret i samsvar med 3.4.4.

Høyesteretts kjæremålsutvalg (ankeutvalg) er ikke lenger en særskilt domstol. *Tredje ledd* nåværende annet punktum er derfor opphevet som overflødig. I den grad henvisningen i nytt annet punktum åpner for anke over nemndas kjennelser og beslutninger, følger det av første punktum at anken skal behandles av Høyesterett, og at behandlingen der skal skje etter reglene i tvisteloven kapittel 30.

Til nr. 34. Lov 18. juni 1958 nr. 2 om offentlige tjenestetvister*Til § 25 første ledd annet punktum*

Det vises til 3.4.4.

Til nr. 35. Lov 12. desember 1958 nr. 10 om yrkesskadetrygd*Til § 45*

I *første punktum* er bevisopptak erstattet med bevissikring, jf. 3.4.13.1. I første og nytt *annet punktum* er henvisningen til reglene i tvistemålsloven erstattet med henvisning til bestemmelser i tvisteloven og med en gjengivelse av regelen i tviste-

målsloven § 268, jf. departementets merknader i 3.4.13.1 til 4.

Til nr. 36. Lov 18. desember 1959 nr. 1 om mortifikasjon av skuldbrev m.v.

Til § 4 første, annet og fjerde ledd

Domstolloven § 39 blir opphevet ved tvisteloven § 37-3 og erstattet av tvisteloven § 4-3 annet ledd. Det er videre grunn til at tvistelovens nærmere regler om alminnelig verneting (§ 4-4) og behandling av vernetings spørsmål (§ 4-7) skal gjelde sammen med mortifikasjonslovens regler om verneting. *Første ledd* foreslås endret i samsvar med dette.

Til *annet og fjerde ledd* vises det til 3.4.2.

Til § 6 annet ledd annet punktum

Henvisningen til tvistemålslovens regler om bevisføring utenfor hovedforhandling er erstattet med de tilsvarende reglene i tvisteloven.

Til § 8 annet ledd

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet med henvisning til tvisteloven.

Til opphevelsen av § 14 annet punktum

Ved tvisteloven § 37-3 er domstolloven § 200 tilføyd nytt tredje og fjerde ledd. Når henvisningen til domstolloven § 200 også omfatter nytt tredje ledd, blir nåværende § 14 annet punktum overflødig. Ved å la henvisningen til domstolloven § 200 gjelde uten forbehold, harmoniseres erstatningsbestemmelsen i § 14 med de nye erstatningsreglene som blir innført ved iverksettingen av tvisteloven. De innebærer to endringer i forhold til gjeldende rett om offentlig ansvar i anledning mortifikasjonskrav. De er at erstatningssøksmål også kan reises i den situasjon som er beskrevet i domstolloven § 200 tredje ledd bokstav b, og at den nye regelen i tvisteloven § 20-12 om det offentliges ansvar for partenes sakskostnader kommer til anvendelse som følge av henvisningen i nytt fjerde ledd i domstolloven § 200.

Til nr. 37. Lov 3. mars 1961 nr. 1 om utlevering av lovbrytere til Danmark, Finland, Island og Sverige

Til § 11 første ledd tredje til femte punktum

Det vises til 3.4.14.

Til § 16 første ledd fjerde punktum

Det vises til 3.4.14.

Til nr. 38. Lov 3. mars 1961 nr. 4 om varemerker

To begreper går igjen flere steder i denne loven. Det er oppreisning og gjenopptakelse. Begge betegnelser er tatt ut av bruk i tvisteloven, jf. 3.4.8 og 3.4.16. Departementet anser det som en klar fordel om begrepet oppreisning slutter å ha tilknytning til både domstolsprosess og annen saksbehandling, slik at begrepet bare blir knyttet til erstatningsretten. Når en frist er oversittet, vil det være enkelt å erstatte begrepet oppreisning med oppfriskning, som imidlertid kan gi assosiasjoner til domstolsbehandling. Departementet foreslår derfor i stedet en omforming av de aktuelle bestemmelsene i tråd med språkbruken i forvaltningsloven § 31.

Departementet har i lovforslaget ikke gått inn for å erstatte gjenopptakelse med gjenåpning. I § 25 a annet ledd beskrives ingen fase av saksbehandlingen. I loven for øvrig – i § 19 tredje ledd annet og tredje punktum, § 21 b annet ledd og i § 22 fjerde ledd – er gjenopptakelse brukt i tilknytning til saksbehandlingen, men det dreier seg om en ordning som atskiller seg vesentlig fra gjenopptakelse i domstolsprosessen. Det er bare aktuelt innenfor en kort frist, og det kan skje uten hensyn til hvor mye som er å bebreide den fristoversittende part.

Til § 21 b annet ledd

Det vises til den generelle merknaden foran.

Til § 44

Det vises til 3.4.3.

Til § 60 første ledd første punktum og tredje ledd første og annet punktum

Det vises til første avsnitt i den generelle merknaden til endringene i varemerkeloven.

Til nr. 39. Lov 23. mars 1961 nr. 1 om forsvunne personer m.v.

Til § 1 annet ledd

Det vises til 3.4.14.

Til § 6 første ledd annet punktum

Det vises til 3.4.2.

Til § 9

Det vises til 3.4.16.

Til nr. 40. Lov 5. mai 1961 om grannegjerde*Til § 16 tredje ledd annet punktum*

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til § 17 første ledd tredje punktum

Henvisningen til tvistemålsloven § 162 annet og fjerde ledd er erstattet med tilsvarende bestemmelser i tvisteloven.

Til nr. 41. Lov 16. juni 1961 nr. 15 om rettshøve mellom grannar*Til § 16 femte ledd annet punktum*

Det vises til 3.4.4.

Til nr. 42. Lov 22. juni 1962 nr. 8 om Stortingets ombudsmann for forvaltningen*Til § 7 annet og tredje ledd*

Henvisningen til tvistemålsloven §§ 204–209 er erstattet med henvisning til de tilsvarende bestemmelser i tvisteloven. I tillegg er det henvist til § 22-11, som er en videreføring av tvistemålsloven § 209 a. Ellers vises det til departementets merknader i 3.2.1.

Til nr. 43. Lov 19. juni 1964 nr. 14 om avgift på arv og visse gaver*Til § 28 fjerde ledd tredje punktum*

Henvisningen til tvistemålsloven §§ 208 og 209 er erstattet med henvisning til tilsvarende bestemmelser i tvisteloven. Det vises for øvrig til 3.2.1.

Til § 37 annet punktum

Det vises til 3.4.8.

Til nr. 44. Lov 19. mars 1965 nr. 3 om fritaking for militærtjeneste av overbevisningsgrunner*Til § 5 tredje ledd*

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet med henvisning til tvisteloven.

Til § 6 annet ledd

Det vises til 3.4.8. Begrepet «unnlater å møte» tilsvarer terminologien i tvisteloven § 16-8 tredje ledd.

*Til § 7*Det er gjort endringer i samsvar med 3.4.16. *Første ledd* er også endret i samsvar med 3.4.14, og i *annet ledd* er henvisningen til tvistemålsloven § 408 erstattet med henvisning til tilsvarende bestemmelse i tvisteloven.*Til § 8 annet ledd første punktum*

Det vises til 3.4.14 og 3.4.16.

Til § 9 annet ledd tredje punktum

Det vises til 3.4.16.

Til nr. 45. Vegtrafikklov 18. juni 1965 nr. 4*Til § 31 a fjerde ledd fjerde punktum*

Det vises til 3.4.14.

*Til § 47 annet ledd*I *første punktum* er bevisopptak erstattet med bevissikring, jf. 3.4.13.1. I første og nytt *annet punktum* er henvisningen til reglene i tvistemålsloven kapittel 20 erstattet med henvisning til bestemmelser i tvisteloven og med en gjengivelse av regelen i tvistemålsloven § 268 jf. departementets merknader i 3.4.13.1 til 4.**Til nr. 46. Lov 18. juni 1965 nr. 6 om sameige***Til § 6 tredje ledd annet punktum og § 15 tredje ledd annet punktum*

Det vises til 3.4.14.

Til nr. 47. Lov 25. juni 1965 nr. 1 om forpakting*Til § 11 tredje ledd annet punktum*

Det vises til 3.4.4.

Til § 12 første ledd annet og tredje punktum

Annet punktum er endret i samsvar med 3.4.4. Tredje punktum er endret i samsvar med 3.4.8.

Til § 12 annet og tredje ledd

Det vises til merknadene i 3.4.4.

Til nr. 48. Lov 10. juni 1966 nr. 5 om toll*Til § 8 nr. 3 bokstav b*

Dokumentfremleggelse er erstattet med dokumenttilgang for å markere at samtykke kan gis selv om det ikke skulle bli aktuelt å vise dokumentet til retten, men bare til motparten. Det vises til departementets synspunkter i 3.3.2.2.2.

Til § 39 første ledd første punktum, fjerde ledd tredje punktum og sjette ledd annet punktum

Det vises til 3.2.1. Endringsforslagene er en konsekvens av at reglene om midlertidig sikring er tatt inn i tvisteloven kapittel 32 til 34.

Til nr. 49. Lov 16. desember 1966 nr. 9 om anke til Trygderetten*Til § 8 annet ledd femte punktum*

Det vises til 3.4.14.

Til § 15 nr. 2 annet punktum og nytt tredje punktum

I *annet punktum* er bevisopptak erstattet med bevissikring, jf. 3.4.13.1. I *annet og nytt tredje punktum* er henvisningen til reglene om bevisopptak utenfor hovedforhandling erstattet med henvisning til bestemmelser i tvisteloven og med en gjengivelse av regelen i tvistemålsloven § 268, jf. departementets merknader i 3.4.13.1 til 4.

Til § 15 nr. 3 annet og tredje punktum

I *annet punktum* er henvisningen til tvistemålsloven §§ 204–209 erstattet med tilsvarende bestemmelser i tvisteloven. Det vises for øvrig til 3.2.1. I *tredje punktum* er henvisningen til tvistemålsloven § 208 annet ledd og § 209 annet ledd erstattet med henvisning til de tilsvarende reglene i tvisteloven.

Til § 15 nr. 4 og 6

I nåværende nr. 4 er det vist til reglene i tvistemålsloven § 238 annet og tredje ledd som ikke er blitt videreført i ny tvistelov. Det er heller ikke regelen i tvistemålsloven § 238 første ledd, som i det vesentlige har dannet mønster for nåværende første punktum i § 15 nr. 4 første ledd. Departementet anser det som tilstrekkelig å beholde en regel som viser til reglene i vitnegodtgjøringsloven, men en slik henvisning følger også av § 30. Nåværende nr. 4 foreslås på denne bakgrunn opphevet. Det vises for øvrig til 3.2.2.

Tvisteloven har ikke særskilte regler om forbud og fritak for vitneforklaringer, men generelle regler som gjelder for alle bevis, jf. kapittel 22. Henvisningen til tvistemålsloven § 252 i nåværende nr. 5 første ledd er i *nr. 4 første ledd* erstattet med henvisning til tilsvarende regel i tvisteloven.

Endringen i *nr. 6* er en konsekvens av opphevelsen av nåværende nr. 4.

Til § 18

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 4 er erstattet med tilsvarende regler i tvisteloven.

Til § 23 annet ledd

Det vises til 3.4.2. Det er ikke foreslått å endre regelen om at søksmål bringes inn for lagmannsretten, jf. departementets merknader i 3.3.3.1.

Til § 23 tredje ledd fjerde punktum

Det vises til 3.3.1. Det framgår av tvisteloven § 9-1 at det er reglene om allmennprosessen i kapittel 9 som gjelder for lagmannsrettens behandling av disse søksmålene.

Til § 23 femte ledd annet punktum

Nåværende adgang til å gi oppreisning er erstattet med tvistelovens regler om oppfriskning, jf. også departementets merknader i 3.4.1 og 3.4.8.

Til § 25 fjerde ledd

Bestemmelsen er endret i samsvar med 3.4.14. Dessuten er fristen i siste punktum endret fra fire uker til én måned. Det vises til merknadene i 3.3.3 og merknadene i Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) 23.6, s. 299–300. Departementet mener at siden det her dreier seg om en frist som har klare likhetstrekk med en vanlig rettsmiddelfrist, bør fristen være den samme. For øvrig har departementet ikke funnet grunn til å harmonisere fristen i § 10 første ledd med den alminnelige ankefristen i tvisteloven.

Til nr. 50. Lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker*Til § 4 første ledd bokstav b*

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet. Dessuten er voldgiftsloven tilføyd i oppregningen av rettspleielovene.

Til nr. 51. Lov 7. juli 1967 nr. 13 om husleieregulering m.v. for boliger*Til § 14 fjerde ledd tredje punktum*

Henvisningen til tvistemålsloven § 66 tredje ledd er erstattet med tilsvarende bestemmelse i tvisteloven.

Til § 15 annet ledd annet punktum

Det vises til 3.4.8.

Til § 15 femte ledd tredje punktum

Henvisningen til tvistemålsloven § 66 tredje ledd er erstattet med tilsvarende bestemmelse i tvisteloven.

Til nr. 52. Lov 15. desember 1967 nr. 9 om patenter

Departementet ønsker å videreføre bruken av begrepet gjenopptakelse, jf. §§ 15 tredje og fjerde ledd, 20 første ledd, 22 annet ledd, 26 tredje ledd og 74 annet ledd, mens oppreisning foreslås erstattet med en omformulering i tråd med forvaltnings-

loven § 31. Det vises til departementets generelle merknader til endringer i varemerkeloven.

Til § 22 annet ledd annet punktum

Det vises til de generelle merknadene ovenfor om endringer i patentloven.

Til § 50 fjerde ledd annet punktum

Generelle regler om foregrepet tvangskraft er ikke videreført i tvisteloven. I NOU 2001:32 del II kap. 21.13.3 (s. 588) er det først og fremst vist til at reglene om foreløpige avgjørelser på spesielle områder i tilstrekkelig grad dekker behovet for slike avgjørelser. På denne bakgrunn har departementet funnet grunn til å videreføre den generelle bestemmelsen i første punktum om adgang til foregrepet rettskraft, og at bestemmelsen i annet punktum med henvisning til tvistemålsloven § 148 annet ledd bør videreføres ved å utforme en regel med tilsvarende innhold som framgår av første og annet punktum. Departementet har ikke funnet grunn til å videreføre regelen i § 148 annet ledd tredje punktum om særskilt forhandling og avgjørelse. Det antas at vurderingen av hovedspørsmålet om tvangslisens og foregrepet tvangskraft vil være innvevd i hverandre, og at det er mest rasjonelt å treffe avgjørelsene om disse spørsmålene samtidig.

Til opphevelsen av § 52 femte ledd og § 53 annet ledd

I samsvar med 3.4.8 foreslås *nåværende § 52 femte ledd* opphevet, og henvisningen i *§ 53 annet ledd* til § 52 femte ledd er som følge av dette tatt ut.

Til § 72 første ledd første punktum og annet ledd annet punktum, § 73 første ledd innledningen og annet ledd, § 74 første ledd og § 75 første punktum

Det vises til de generelle merknadene foran om endringer i patentloven.

Til nr. 53. Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning

Til § 3-9 tredje punktum og § 3-10 tredje ledd

Det vises til 3.4.2.

Til nr. 54. Lov 17. april 1970 nr. 21 om retten til oppfinnelser som er gjort av arbeidstakere

Til § 14 annet ledd

Tvistemålsloven § 299 har dannet mønster for den regelen som er kommet til uttrykk i nåværende annet ledd. Regelen er ikke videreført i

tvisteloven. Etter forgjeves mekling i forliksrådet, skal saken innstilles dersom rådet ikke vil avsi dom, jf. tvisteloven § 6-11 tredje ledd. Det må da normalt gå ett år før saken kan bringes inn dit på ny. Men om det går mer enn ett år etter innstilling, er det ikke nødvendig med ny mekling for å reise sak for tingretten, jf. § 6-2 annet ledd. Departementet kan ikke se at det gjør seg gjeldende særlige behov for å gjenta meklingen etter ett år i denne typen saker. På denne bakgrunn foreslås nåværende annet ledd opphevet. Det vises for øvrig til 3.2.2.

Til nr. 55. Lov 5. juni 1970 nr. 35 om utlevering for å få iverksatt vedtak om frihetsinngrep truffet av myndighet i annet nordisk land

Til § 6 første ledd tredje punktum

Det vises til 3.4.8. Loven angir ikke vilkår for oppreisning, og reglene om oppfriskning vil gi begrenset veiledning når det som her dreier seg om en søksmålsfrist. Departementet antar det er mest hensiktsmessig å skrive om bestemmelsen her.

Til § 6 annet ledd og § 7 tredje ledd

Det vises til 3.4.14.

Til nr. 56. Lov 19. juni 1970 nr. 63 om naturvern

Til § 20 a første ledd annet og tredje punktum og § 20 b fjerde punktum

Det vises til 3.4.8.

Til nr. 57. Lov 3. mars 1972 nr. 5 om arv

Til § 73 tredje ledd første punktum

Passusen om kjennelse ved offentlig skifte er tatt ut. Avgjørelse om tap av arverett skal fortsatt kunne treffes under offentlig skifte, men det skal alltid skje ved dom. Det vises til 3.4.10 og departementets forslag til endring i skifteloven § 23.

Til nr. 58. Lov 12. mai 1972 nr. 28 om atomenergi-virksomhet

Til § 46 nr. 2

Henvisningen til domstolloven § 39, som oppheves ved tvisteloven § 37-3, er erstattet med tilsvarende bestemmelse i tvisteloven. Slik vernetingsreglene i tvisteloven er bygd opp, er det etter departementets syn naturlig å la henvisningen omfatte § 4-3 annet ledd i sin helhet, og ikke bare annet ledd første punktum, selv om dette fullt ut dekker innholdet i domstolloven § 39.

Til nr. 59. Lov 30. juni 1972 nr. 70 om bergverk

Til § 5 tredje ledd annet punktum og § 37 tredje ledd femte punktum

I tvisteloven er det ikke videreført noen særskilt bestemmelse om sakskostnader som påløper i anledning ankebehandlingen. Henvisningen til tvistemålsloven § 180 er derfor erstattet med henvisning til tvisteloven kapittel 20.

Til nr. 60. Lov 28. juni 1974 nr. 58 om odelsretten og åsetesretten

Til § 59

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til § 61 første ledd første punktum

Henvisningen til tvistemålsloven § 300 er erstattet med henvisning til bestemmelsen om det tilsvarende i tvisteloven.

Til § 64 annet punktum

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til § 65 første ledd første punktum

Presiseringen i bestemmelsen er tatt ut siden tvisteloven ikke har videreført noe skille mellom skriftlig og muntlig saksforberedelse.

Til § 69 tredje ledd

I *første punktum* er henvisningen til tvistemålsloven erstattet. *Annet punktum* er endret i samsvar med 3.4.4.

Til § 74 tredje ledd sjuende punktum

Det vises til merknadene i 3.4.8.

Til nr. 61. Lov 20. desember 1974 nr. 68 om vegfraktavtaler

Til § 41 femte ledd

Det vises til 3.4.6.

Til § 42 tredje ledd

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 2 er erstattet med tvistelovens kapittel om verneting.

Til § 43 annet ledd første punktum

Det vises til 3.4.8.

Til § 47 første punktum

Det vises til 3.4.6.

Til nr. 62. Lov 21. mars 1975 nr. 9 om nordisk vitneplikt

Til § 1 tredje ledd

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til § 3

Henvisningen til reglene i tvistemålsloven §§ 204 til 209 a er erstattet med henvisning til bestemmelsene om de samme spørsmål i tvisteloven.

Til § 4 annet ledd

Henvisningen til tvistemålsloven § 203 første ledd er erstattet med den tilsvarende bestemmelsen i tvisteloven.

Til § 7 femte ledd

Det vises til 3.4.14.

Til § 8 tredje ledd tredje punktum og fjerde ledd

I *tredje ledd tredje punktum* er henvisningen til tvistemålsloven § 115 første ledd erstattet med henvisning til tvistelovens bestemmelse om avhenting av part som ikke møter, og fengsling av part som møter beruset. I *fjerde ledd* er henvisningen til tvistemålsloven erstattet.

Til nr. 63. Sjømannsloven 30. mai 1975 nr. 18

Til § 20 nr. 2 annet punktum og 50 tredje ledd annet punktum

Det vises til 3.4.8.

Til nr. 64. Lov 13. juni 1975 nr. 39 om utlevering av lovbyrtere m.v.

Til § 17 nr. 3, § 19 nr. 2 fjerde punktum og § 20 nr. 1 fjerde punktum

Det vises til 3.4.14.

Til nr. 65. Lov 10. juni 1977 nr. 71 om anerkjennelse og fullbyrding av nordiske dommer på privatrettens område

Til § 8 nr. 1 bokstav c

Henvisningen til tvistemålsloven § 36 er erstattet med tvistelovens bestemmelse om avtalt verneting. For øvrig er bokstav c endret i samsvar med 3.4.2.

Til nr. 66. Lov 10. juni 1977 nr. 73 om jernbaneansvar (jernbaneansvarsloven)

Til § 7

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 2 er erstattet med henvisning til kapitlet om verneting i tvisteloven.

Til nr. 67. Lov 28. april 1978 nr. 18 om behandling av forbrukertvister*Til § 11 første ledd annet punktum og annet ledd*

Det vises til 3.4.5.

*Til § 11 fjerde ledd*Det vises til 3.4.8. *Annet punktum* er også endret i samsvar med 3.4.14.*Til § 12*

Det vises til 3.4.16. Henvisningen til tvistemålsloven er dessuten erstattet.

Til nr. 68. Lov 2. juni 1978 nr. 38 om anerkjennelse av utenlandske skilsmisser og separasjoner*Til § 4 tredje ledd*

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 28 er erstattet med en henvisning til ekteskapsloven kapittel 5, hvor de nåværende reglene i kapittel 28 blir tatt inn, jf. tvisteloven § 37-3.

Til nr. 69. Lov 9. juni 1978 nr. 49 om reindrift*Til § 27 tredje ledd*

Det vises til 3.4.4.

Til nr. 70. Lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer*Til § 10 nr. 3*

Det vises til 3.4.2.

Til § 19 nr. 1

Henvisningen til tvistemålsloven § 80 er erstattet med tvistelovens regel om prosessvarsel.

Til nr. 71. Lov 21. desember 1979 nr. 77 om jordskifte o.a.

Hvilke generelle prosessregler som skal anvendes, framkommer ved mange og spredte henvisninger. Dels er det vist til en lang rekke bestemmelser i skjønnsprosessloven, dels er det for de ulike steg i jordskifteprosessen vist til enkeltbestemmelser i skjønnsprosessloven og tvistemålsloven, og i § 97 er det dels vist til en lang rekke bestemmelser i tvistemålsloven som får tilsvarende anvendelse så langt de passer, dels en ny oppregning av bestemmelser det tidligere er vist til i loven. Departementet har ikke endret denne fragmentariske henvisningsteknikken. Det vises til det arbeid med revisjon av jordskifteloven som er på gang, jf. 3.3.7, og at inkorporering av skjønnsprosessloven i tvisteloven kan være aktuell.

Det vises for øvrig til departementets merknader i 3.3.7 om de generelle retningslinjer som er fulgt ved tilpassingen av jordskifteloven til tvisteloven.

*Til § 6 b tredje og fjerde ledd**Tredje ledd* er endret i samsvar med 3.4.4.*I fjerde ledd* er henvisningen til tvistemålsloven §§ 63 og 64 erstattet med tilsvarende bestemmelser i tvisteloven.*Til § 9 første ledd, fjerde ledd første punktum og sjette ledd første punktum og § 11 første punktum*

Det vises til 3.4.4.

Til § 12 annet ledd

Henvisningen til tvistemålsloven § 301 er erstattet med henvisning til tvisteloven § 16-5, som fanger opp det meste av samme regel, men som er utformet mer generelt, og som også er tatt med i oppregningen i jordskifteloven § 97 første ledd bokstav a av bestemmelser som kommer tilsvarende til anvendelse så langt de passer. Jordskifteloven har også i dag eksempler på slike doble henvisninger, og departementet ser ikke avgjørende betenkeligheter ved at en slik henvisningsteknikk i noen grad blir videreført ved denne lovrevisjonen. Her lar det seg forsvare med at det er praktisk at avvsningsalternativet blir nevnt uttrykkelig i samband med at krav om jordskifte mottas. Tvisteloven § 16-5 fanger ikke opp den situasjon at retten mener søksmålsgrunnen åpenbart ikke kan hjemle påstanden. Departementet ser ikke grunn til å foreta noen presisering om dette, idet den generelle veiledningsbestemmelsen i tvisteloven § 11-5 er tatt med i oppregningen i forslaget til § 97 første ledd bokstav a.

Til § 13 første ledd første punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 15 annet punktum

Tvisteloven § 9-16 regulerer de tilsvarende spørsmål som tvistemålsloven § 335, men har et videre virkefelt. Paragraf 9-16 gjelder ikke bare påstandsgrunnlag, slik § 335 gjør, men også nye krav, endret påstand og nye bevis. Departementet mener likevel at det ikke bør tas forbehold ved henvisningen til § 9-16, idet siktemålet med dagens henvisning til § 335 synes å ha vært å ramme mer enn «anførsler» (påstandsgrunnlag), men så vidt som «opplysningar, krav o.a.», jf. Ot.prp. nr. 56 (1978–79) s. 79.

Til § 17 fjerde ledd

Henvisningen til tvistemålsloven § 144 er erstattet med bestemmelsen om det tilsvarende i tvisteloven.

Til § 17 b annet ledd

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 12 med unntak for §§ 152 og 154 er erstattet med henvisning til de tilsvarende bestemmelser i tvisteloven. Departementet ser ikke behov for at det i denne paragrafen skal være noen oppfølging av nåværende henvisning for så vidt som den omfatter tvistemålsloven §§ 150 og 151. Det som omhandles der, omfattes av det som er regulert i tvisteloven § 16-1, som det generelt er vist til i forslaget til § 97 første ledd bokstav a.

Til § 18 første punktum

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 9 og 15 er erstattet med henvisning til bestemmelsene om det tilsvarende i tvisteloven kapittel 22–24. Slik kapitteloverskriftene i tvisteloven er, ser ikke departementet behov for å opprettholde noen presisering av at det dreier seg om reglene som gjelder for hovedforhandling. Regelen i tvistemålsloven § 112, som innebærer forskjeller i parters forklaringsplikt før og etter hovedforhandling, er ikke videreført på tilsvarende måte. For øvrig vises det til departementets avsluttende merknader til § 97 første ledd første punktum om hvor mange regler det bør vises til. Departementet har på den bakgrunn ikke erstattet henvisningen til kapittel 9 og 15 med henvisning til flere bestemmelser enn kapitlene 22–24. Tvisteloven § 24-1 viser til § 13-3 og § 21-10 og § 21-11, som viser videre til kapittel 27. Også disse bestemmelsene skal gjelde. De framgår dessuten av oppregningen i § 97 første ledd første punktum bokstav a.

Til § 22 første ledd

Bestemmelsen er skrevet om. Det er ikke lenger behov for henvisning til den bestemmelsen i tvisteloven (§ 19-5) som erstatter de reglene i tvistemålsloven som nåværende første ledd viser til. Tvisteloven har ikke lenger noen særregel om hvordan meddelelse skal skje, slik at det både for forkynnelser og meddelelser er de vanlige reglene i domstolloven kapittel 9 som fullt ut vil gjelde. Departementet ser ikke behov for at jordskifteloven skal videreføre særbestemmelsen i tvistemålsloven § 165 annet ledd om at skriftlighet alltid kan kreves.

Til § 22 tredje ledd første punktum

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 11 er erstattet med de bestemmelser i tvisteloven som regulerer de tilsvarende spørsmålene. Henvisningen innebærer at det for alle rettsmøter er reglene i § 13-9, og ikke §§ 13-7 og 13-8, som vil gjelde. Departementets viser for øvrig til sine merknader til § 97 første ledd første punktum bokstav a i tilknytning til nåværende henvisning til tvistemålsloven §§ 327–343. –De nye reglene i tvisteloven kapittel 14 om offentlighet og innsynsrett dreier seg i stor grad om andre dokumenter enn rettsbøker. Departementet antar at nåværende henvisning skal forstås slik at regelen i tvistemålsloven § 135 om innsynsrett skal gjelde fullt ut, også for dokumenter. Departementet har derfor ikke funnet grunn til å innta noen presisering om at henvisningen til kapittel 14 også gjelder dokumenter. – Tvistelovens regler om føring av rettsbok innebærer at regelen om innføring av rettslige avgjørelser som blir truffet eller avlest i rettsmøter, jf. tvistemålsloven § 126 første ledd nr. 4, ikke blir videreført. De kan bli ført som selvstendige dokumenter, jf. tvisteloven § 13-6 første ledd bokstav f. Dessuten inneholder ikke § 19-4 noe krav om at noen avgjørelser skal avsies i rettsmøte, slik som nå gjelder for dommer og kjennelser, jf. tvistemålsloven §§ 153 første ledd første punktum og 164 første ledd annet punktum. Nå gjelder dette også vedtak, jf. henvisningen i jordskifteloven § 17 b annet ledd. Departementet antar at det vil være mest praktisk at vedtak som ikke settes til påanke, og som ikke skal forkynnes etter regelen i § 22 første ledd, fortsatt blir ført inn i rettsboka, men at dette ikke behøver å komme direkte til uttrykk i loven. Om nødvendig vil det kunne framkomme av regler etter tredje ledd annet punktum. Derved vil partene være sikret å få forkynt slike vedtak gjennom regelen i annet ledd fjerde punktum.

Til § 24

Det vises til 3.4.4.

Til § 60 annet ledd første punktum og til opphevelsen av § 61 annet ledd annet punktum

Alternativet om rettsforlik er tatt ut, idet slike ikke lenger kan angripes ved anke, jf. tvisteloven § 19-12, som det er henvist til i forslaget til § 97 første ledd bokstav a.

Til § 61 annet ledd tredje til femte punktum

Tredje punktum er endret som konsekvens av opphevelsen av § 62 tredje ledd. Om *femte punktum* vises det til 3.4.14.

Til § 61 tredje ledd innledningen

Det vises til 3.4.14.

Til § 61 tredje ledd bokstav c, e, f og h

Bokstav c og h er endret i samsvar med 3.4.14, *bokstav e* i samsvar med 3.4.8 og *bokstav f* i samsvar med 3.4.16.

Til § 61 femte ledd

Det vises til 3.4.14.

Til § 62 tredje ledd

Opphevelsen av *nåværende tredje ledd* må ses i sammenheng med at det ikke lenger er mulig å anke over et rettsforlik, og at det i stedet må angripes ved søksmål for tingretten, jf. tvisteloven § 19-12. Departementet ser ikke behov for å ta inn i loven en tilsvarende regel om at søksmål kan tas ut straks. *Tredje ledd første punktum* er endret i samsvar med 3.4.14. *Annet punktum* viser til § 63 første ledd i stedet for annet ledd, idet § 63 annet ledd oppheves, og rettsmiddelfristen nå følges av første ledd.

Til § 63 annet og tredje ledd

Nåværende annet ledd er opphevet i samsvar med 3.4.14, og nåværende tredje til sjetten ledd blir nye annet til femte ledd. *Annet ledd* er endret i samsvar med 3.4.4 og 3.4.14. Henvisningen i *tredje ledd* til tvistemålsloven kapittel 25 og §§ 398 a–404 er erstattet med tvisteloven kapittel 29, som regulerer det tilsvarende.

Til § 64

Det vises til 3.4.14.

Til § 65 første ledd

Bestemmelsen er endret i samsvar med 3.4.14 i de generelle merknadene.

Til § 70 fjerde ledd annet punktum

Det vises til 3.4.14.

Til § 71 første ledd annet og nytt tredje punktum og annet og nytt tredje ledd

I *første ledd annet punktum* er rettsforlik erstattet med rettsfastsettende vedtak etter § 17 a. Tviste-

loven viderefører ikke retten til å anke over rettsforlik. Også i jordskifteoverretten kan det være aktuelt med rettsfastsettende vedtak etter § 17 a. Disse vedtakene bør kunne ankes til lagmannsretten på samme måte som de kan når slike vedtak treffes av jordskifteretten. En slik ankerett antas å videreføre gjeldende rett, jf. Austenå: Jordskifte-loven med kommentarer, 3. utgave, Ås 2000, s. 324. I dag gjelder begrensninger i ankeinstansens overprøving av rettsforlik, jf. tvistemålsloven § 286 annet ledd. Når rettsforlik nå tas ut av bestemmelsen i første ledd annet punktum, er det ikke lenger behov for å beholde passusen om anke etter samme regler som for jordskifte. Annet punktum er derved formulert på tilsvarende måte som i § 61 annet ledd første punktum. Nytt *tredje punktum* erstatter regelen i nåværende annet ledd, jf. merknadene i 3.4.14. Det er ikke nødvendig å videreføre henvisningen til § 62 fjerde ledd. Når jordskifteoverretten treffer avgjørelser som er omhandlet der, vil bestemmelsen likevel gjelde som følge av den generelle henvisningen i annet ledd i § 71.

Om *annet og nytt tredje ledd* vises det til de generelle merknadene i 3.4.14. I *annet ledd* er regelen i nåværende tredje ledd videreført. *Tredje ledd* klargjør hvilket behandlingsspor for saksbehandlingen som skal følges i lagmannsretten.

Til § 73 første og annet ledd og tredje ledd første punktum

Det vises til 3.4.16. Om *første ledd* bemerkes også at tvistelovens kapittel om gjenåpning ikke har ulike regelsett for angrep på de ulike typer avgjørelser, slik tvistemålsloven har.

Til § 74 fjerde ledd annet punktum og nytt tredje punktum

Nåværende fjerde ledd annet punktum gjelder bare når rettsmidlet i dag omtales som anke. Bestemmelsen er unødvendig for så vidt som betalingsforpliktelsens omfang ved ankebehandling antas å følge direkte av rettsgebyrloven. Jordskifte-loven har ikke i dag noen tilsvarende bestemmelse om kjæremål. Departementet mener det er ønskelig å beholde bestemmelsen i annet punktum. Slik rettsgebyrloven er blitt endret ved tvisteloven § 37-3, vil tvistemål ved gebyrberegningen for lagmannsretten bli delt i to hovedkategorier, nemlig ankesak som tillates fremmet, jf. § 8 første ledd tredje punktum, og anke mot kjennelser og beslutninger og krav om gjenåpning, jf. § 8 sjuende ledd første punktum. Denne oppdelingen gir imidlertid ikke et fullstendig bilde av de typer avgjørelser

etter jordskifteloven som i dag kan bli overprøvd ved anke til lagmannsrett, og som skal gebyrberegnes etter satsene i første ledd tredje punktum (nåværende fjerde punktum). Slik gebyrberegning gjelder i dag også for anke over de rettsfastsettende vedtak og vedtak som er oppregnet i § 61 annet ledd. Det er videre aktuelt å bringe slike avgjørelser inn for lagmannsrett når de er avsagt av overjordskifteretten, jf. departementets merknader til lovforslaget § 71 første ledd annet punktum. Endelig skal den høye gebyrberegningen gjelde når det ankes over overjordskifte, jf. § 71 første ledd første punktum. Dette er kommet til uttrykk i nytt tredje punktum, idet nåværende rettstilstand for gebyrberegningen ønskes videreført. Men departementet er noe i tvil om det er nødvendig med denne presiseringen i loven. Trolig vil tilsvarende løsning følge av annet punktum ved at forslaget er tilføyd ordet tilsvarende til slutt. Det er imidlertid en fordel at regler om gebyrberegning er så klare og entydige som mulig.

Til § 74 sjette ledd første punktum

Det vises til 3.4.16.

Til § 75 fjerde ledd første punktum

Det vises til 3.4.16.

Til § 81 første ledd

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 13 er erstattet med det tilsvarende kapittel om erstatning av sakskostnader i tvisteloven.

Til § 81 annet ledd tredje punktum

Det vises til 3.4.14.

Til § 87 annet punktum

Det vises til 3.4.14.

Til § 97 første ledd første og nytt annet punktum og annet ledd

- I første ledd første punktum bokstav a er henvisningen til tvistemålsloven § 22 er erstattet med § 4-5 første ledd, som i mer generell form fanger opp det viktigste av § 22, som også regulerer skade på fast eiendom. Departementet antar det sist nevnte alternativet ikke er aktuelt for jordskiftesaker og har derfor ikke funnet grunn til å vise til § 4-5 tredje ledd i tillegg.
- Tvistemålsloven kapittel 3 er erstattet med tilsvarende kapittel 2 i tvisteloven.

- Tvistemålsloven kapittel 4 og § 88 er erstattet med tvisteloven kapittel 3 om prosessfullmektiger og rettslige medhjelpere.
- Tvistemålsloven § 64 er erstattet med tilsvarende regel i tvisteloven § 18-1.
- Tvistemålsloven § 70 er erstattet med tvisteloven § 15-2 første ledd bokstav b, som gir en videre adgang til subjektiv kumulasjon enn tvistemålsloven § 70. Tvistelovens bestemmelse gjelder også når det er så nær sammenheng mellom kravene at de bør behandles i samme sak. Det er et alternativ som avløser delvis tilsvarende regel i tvistemålsloven § 68, og som nåværende § 97 ikke henviser til. Departementet ser ikke betenkeligheter ved denne utvidelsen av det som fanges opp av henvisningen, idet forutsetningen for slik kumulasjon er at det blir trukket inn et krav som annen bestemmelse i jordskifteloven tillater behandlet etter denne loven. For øvrig vil det fortsatt være slik at reglene i denne lov § 12 første ledd og kapittel 4 er av betydning for avgjørelsen av hvem som skal være sakens parter.
- Tvistemålsloven §§ 75–79 om hjelpeintervensjon er erstattet med tvisteloven §§ 15-7 og 15-8. Reglene om partshjelp i § 15-7 har langt på vei det samme innhold som reglene om hjelpeintervensjon. Regelen om skriftlig innlegg til belysning av allmenne interesser i § 15-8 er ny. Den bør også kunne komme til anvendelse under jordskifte. Sammen med regelen om partshjelp utgjør den en helhetlig regulering av tredjepersoners interesse i utfallet av saken.
- Tvistemålsloven §§ 85–88 er erstattet med tvisteloven kapittel 11. Paragraf 85–88 omhandler grunnleggende regler om rettens forhold til partenes prosesshandlinger. Gjeldende rett om dette er i hovedtrekk videreført i tvisteloven §§ 11-1 til 11-5. Bestemmelsen i § 11-1 er ikke nedfelt i nåværende lov. Departementet er likevel kommet til at jordskifteloven også bør henvise til den nye bestemmelsen, selv om den er utformet med tanke på saksbehandlingen i de alminnelige domstolene, der det normalt skal avholdes hovedforhandling eller en muntlig sluttbehandling. Dette samsvarer ikke helt med jordskifteprosessen. Selv om den i stor grad er basert på muntlighet og bevisførsel i rettsmøter, peker den ikke ut ett enkelt rettsmøte som det er naturlig å sammenligne med en hovedforhandling. Slikt forekommer neppe i andre tilfeller enn når det skjer tvistebehandling etter § 17. Ved lov 18. desember 1998 nr. 84 ble det likevel tilføyd en henvisning til de fleste reglene om hovedforhandling (tvistemålsloven §§ 327–

343). Men det var grunnlagt i hensyn som ikke lenger vil gjøre seg gjeldende når tvisteloven settes i verk, jf. nedenfor om departementets syn på behovet for å erstatte henvisningen til disse bestemmelsene. Når departementet går inn for å sløyfe bruken av begrepet hovedforhandling i jordskifteprosessen, medfører det at det ikke kan ses betenkeligheter ved at jordskifteloven viser til § 11-1, idet det da vil være regelen i annet ledd og ikke første ledd som kommer til anvendelse for alle jordskifterettens avgjørelser. At jordskifteretten har en generell adgang til å bygge sine avgjørelser både på det som kommer fram i rettsmøter, og på sakens dokumenter, antas å samsvare med hovedregelen i gjeldende rett. Videre mener departementet det er hensiktsmessig å la de nye reglene om aktiv saksstyring i §§ 11-6 og 11-7 komme til anvendelse for jordskifterettene. Jordskifteloven har bestemmelser som i noen grad gir konkrete anvisninger på hvordan retten skal gå fram for å oppnå en rask og hensiktsmessig saksbehandling. Det vises blant annet til reglene i § 13 første ledd første punktum, § 14 tredje ledd, § 15 og § 25 annet ledd. Den generelle regelen om aktiv saksstyring vil imidlertid ikke stå i motstrid til noen av disse, og for flere av sakstypene som er regulert i øvrige kapitler, er det ikke gitt generelle regler som stiller generelle krav til en planmessig gjennomføring av saksbehandlingen. Det framgår ikke uttrykkelig av henvisningen til kapittel 11 om det er lagmannsretten eller jordskifteoverretten som skal anses som overordnet domstol etter § 11-7 fjerde ledd første punktum. Departementet ser ikke grunn til å ta inn noen særskilt regel i jordskifteloven om dette. Når ikke annet er særskilt bestemt i loven, er det jordskifteoverretten som er anke-domstolen, jf. § 61 fjerde ledd. Avgjørelser etter tvisteloven § 11-7 tredje ledd første punktum omfattes ikke av oppregningen i § 61 annet og tredje ledd, slik at det derved er jordskifteoverretten som må betraktes som anke-domstolen etter § 11-7 tredje ledd annet punktum. Når krav etter § 11-7 fjerde ledd første punktum skal avgjøres, bør det på denne bakgrunn være jordskifteoverretten som anses som overordnet rett, også i de tilfeller hvor sen saksstyring knytter seg til forberedelsen av avgjørelser som kan ankes til lagmannsretten. Når det er spørsmål om å reagere mot manglende saksstyring i jordskifteoverretten, er det lagmannsretten som må anses som både anke-domstol og overordnet domstol.

- Tvistemålsloven § 91 er erstattet med tvisteloven § 9-6 annet ledd. Departementet mener det bør være tilstrekkelig å vise til denne bestemmelsen. Tvisteloven §§ 9-3 annet ledd og 9-5 annet ledd om å gi opplysning om det framsatte krav godtas, eller om det gjøres gjeldende innsigelser mot at retten behandler saken, er det neppe grunn til å vise til. Det er tatt i betraktning at det etter gjeldende rett ikke er aktuelt å avsi uteblivelsesdom (fraværdom) under saksforberedelsen i jordskiftesaker, jf. Ot. prp. nr. 57 (1997–98) 16.4, s. 64. Det vil si at det ikke kan avsies uteblivelsesdom som følge av unnlatt svar eller frammøte i henhold til § 12 tredje ledd annet punktum.
- Tvistemålsloven Paragraf 97 er erstattet med tvisteloven § 16-5. § 97 inneholder også elementer av en veiledningsplikt, men den er fanget opp av den henvisning som foran er gjort til kapittel 11.
- Tvistemålsloven § 98 er erstattet med tvisteloven §§ 15-6 og 16-1, som regulerer de samme spørsmål som er omfattet av § 98 første og annet ledd. Nåværende begrensning i rettsmidledadgangen som følge av henvisningen til regelen i tvistemålsloven § 98 tredje ledd vil i tilstrekkelig grad følge av forslag til endring i jordskifteloven § 63 fjerde ledd, som vil omfatte en henvisning til tvisteloven § 29-3.
- Tvistemålsloven § 99 er erstattet med tvisteloven kapittel 8 I, som regulerer de samme spørsmål. Tilsvarende er §§ 286–288 erstattet med kapittel 19 IV.
- Tvistemålsloven kapittel 12 er erstattet med de øvrige deler av kapittel 19, som regulerer de tilsvarende spørsmål.
- Tvistemålsloven § 169 og 170 annet ledd er ikke erstattet i denne oppregningen. Departementet viser til merknaden til endring av § 74 siste ledd.
- Tvistemålsloven annen del er i det vesentlige erstattet med tvisteloven kapittel 21–28, som utgjør lovens femte del om bevis. Noen av reglene i tvistemålslovens annen del er i det vesentlige videreført gjennom regler i andre deler i tvisteloven. I oppregningen i bokstav a er derfor også tatt med tvisteloven § 9-6 første ledd, § 9-16 og § 13-3.
- Tvistemålsloven §§ 327–343, som utgjør de fleste av lovens regler om hovedforhandlingen, er ikke erstattet. Henvisningen til disse ble gjort ved lov 18. desember 1998 nr. 84. Den vesentligste begrunnelsen for dette, jf. Ot. prp. nr. 57 (1997–98) 20 (s. 90) var å hindre uheldige utslag av tvistemålslovens regler om føring av

rettsbok, som det er vist til i jordskifteloven § 22 tredje ledd. Henvisningen omfatter blant annet tvistemålsloven § 127, som påbyr protokollering av alle forklaringer som blir gitt i rettsmøte utenfor hovedforhandling. Tvisteloven § 13-9 om parts- og vitneforklaringer utenfor hovedforhandling har ikke noe slikt absolutt påbud. Påbudet om opptak eller innføring i rettsbok gjelder bare når forklaringen avgis «for å sikre bevis». For saker som behandles etter tvisteloven, vil denne regelen ikke gjelde når det avholdes muntlig sluttbehandling i småkravprosessen eller rettsmøte som holdes som del av en kombinasjon av skriftlig behandling og rettsmøte, jf. § 9-9 annet ledd. Ventelig vil også rettsmøte i slik kombinert behandling bli avholdt kort tid før saken blir avgjort. Men loven åpner også for at det er den skriftlige behandlingen som avslutter slik kombinert behandling. I de her nevnte sakene, med småkravprosess eller kombinert behandling, vil det være den skjønnsmessige sekkebestemmelsen i § 13-9 annet ledd som kommer til anvendelse. Er det grunn til å vente at det vil gå lang tid fra det er gitt forklaring i rettsmøte, til det skal treffes avgjørelse i saken, vil det være et moment som kan tale for innføring i rettsboka, slik at risikoen for feilerindring elimineres mest mulig. Departementet antar at praktiske hensyn vil være tilstrekkelig ivaretatt ved at regelen i § 13-9 kommer til anvendelse når det skal avgis forklaringer i jordskifteprosessen. Det vises til departementets merknader i 3.3.7 om hvordan rettsmøter kan gjennomføres når en tvist er til behandling.

- Tvistemålsloven §§ 344–354 er erstattet med tvisteloven kapittel 16 III. Det innebærer at det også vises til alle reglene som gir hjemmel for å avsi fraværdom, herunder fravær under saksforberedelsen, slik som omhandlet i § 16-7 første ledd bokstav c og § 16-8 første ledd bokstav b. Forut for innføringen av henvisningen til §§ 344–354 ble det i Ot. prp. nr. 57 (1997–98) 16.4 s. 64 uttalt at det ikke er ønskelig med hjemmel for jordskifteretten til å avsi uteblivelsesdom på dette tidspunktet. Departementet tar ikke sikte på at denne praksis skal endres, men antar likevel at det er praktisk å vise til hele kapitteldelen om forsømmelser og fraværdom. Det antas å følge tilstrekkelig klart av utformingen av jordskifteloven § 12 tredje ledd at det ikke er aktuelt med noen fraværsvirkninger etter tvisteloven kapittel 16 III om skriftlig eller muntlig uttalelse unnlates. Fortsatt vil verken § 12 tredje ledd eller jordskifteloven for øvrig vise til regler som

påbyr retten på dette trinn av saken å opplyse om virkningen av ikke å gi svar eller møte, jf. tvisteloven § 9-3 første ledd tredje punktum og § 9-5 første ledd jf. § 13-2 fjerde ledd annet punktum. Om møtefravær for øvrig bemerker departementet at det i lovforarbeidene er antatt at regelen om sluttbehandling i § 16-8 første ledd bokstav a bare vil gjelde rettsmøter i småkravprosessen i tillegg til hovedforhandling og ankeforhandling, slik at regelen ikke kan anvendes ved fravær fra et rettsmøte som avholdes som del av en kombinert skriftlig og muntlig behandling etter § 9-9 annet ledd. Når regelen i tvisteloven § 16-8 skal gjelde «på tilsvarende måte så langt dei høver» i jordskiftesaker mv., antar departementet at det er regelen i første ledd bokstav a som i første rekke vil kunne utløse møtefravær, selv om jordskiftelovens henvisning til de alminnelige reglene om hovedforhandling ikke videreføres. Departementet antar at forutsetningen for å fastslå møtefravær i jordskifteprosessen fortsatt bør være at det dreier seg om en rettstvist, og at det da ikke vil være vanskelig å fastslå når det er et rettsmøte for sluttbehandling, jf. § 16-8 første ledd bokstav a, og når det er et rettsmøte som må vurderes etter regelen i § 16-8 annet ledd. Det er etter departementets syn ikke behov for at det i jordskifteloven blir opprettholdt en henvisning til ankeinstansens mulighet til å stanse behandlingen av en anke fra den uteblittes motpart, jf. tvistemålsloven § 354. For ankeinstansens saksbehandling kommer tvistelovens regler direkte til anvendelse.

- Tvistemålsloven §§ 361 og 369 er erstattet med tilsvarende bestemmelser i tvisteloven § 29-6 og 29-10 første ledd.

Henvisningene til tvistemålsloven i *første ledd første punktum bokstav b* er erstattet på samme måte som der disse bestemmelsene først er nevnt i loven.

I *første ledd nytt annet punktum* er nåværende henvisning i første punktum bokstav a til tvistemålsloven §§ 467–470 og § 471 jf. § 472 om ugyldighet erstattet med voldgiftsloven kapittel 9, der de tilsvarende spørsmål er regulert.

I *annet ledd* er henvisningen til tvistemålsloven erstattet med henvisning til tilsvarende bestemmelse i tvisteloven.

Til nr. 72. Lov 8. februar 1980 nr. 2 om pant

Til § 6-4 tredje ledd femte punktum

Det vises til 3.4.4.

Til nr. 73. Lov 13. juni 1980 nr. 24 om ligningsforvaltning (ligningsloven)*Til § 3-13 nr. 3 bokstav b*

Dokumentframlegging er erstattet med dokumenttilgang for å markere at opplysninger kan gis selv om det ikke skulle bli aktuelt å vise dokumentet til retten, men bare til motparten. Det vises til de generelle merknadene i 3.3.2.2.

Til nr. 74. Lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp*Til § 16 første ledd nr. 2*

Bestemmelsen viser til tvistemålsloven kapittel 33 om overprøving av administrative vedtak om frihetstap og andre tvangsinngrep. Bestemmelsen er endret slik at den viser til det tilsvarende kapitlet i tvisteloven.

Til § 23 første ledd

Bestemmelsen viser til tvistemålsloven kapittel 13 om saksomkostninger, og er endret slik at den viser til det tilsvarende kapitlet i tvisteloven.

Til nr. 75. Lov 6. mars 1981 nr. 5 om barneombud*Til § 4 tredje ledd første punktum*

Henvisningen til tvistemålsloven § 204 nr. 1 og §§ 205–209 er erstattet med de tilsvarende bestemmelsene i tvisteloven. I tillegg er det vist til §§ 22-2 og 22-7, som er en videreføring av gjeldende rett om bevisforbud og bevisfritak, og til § 22-11, jf. 3.2.1. Det er også vist til tvisteloven § 22-6, som bør gjelde på lik linje med de øvrige bestemmelsene som er oppregnet.

Til nr. 76. Lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensninger og om avfall (Forurensningsloven)*Til § 64 første ledd første punktum*

Nåværende henvisning til tvistemålsloven § 22 tredje ledd er ikke erstattet med henvisning til tilsvarende regel i tvisteloven. I stedet er bestemmelsen omformulert. Det tas ikke sikte på noen endring av gjeldende rett, jf. redegjørelsen i Ot. prp. nr. 33 (1988–89) 13.3 (s. 97–98). Etter at tvisteloven generelt gir større adgang til kumulasjon, jf. særlig § 15-1 første ledd bokstav b og § 15-2 første ledd, kan det spørres om det er behov for å opprettholde noen særlig vernetingsbestemmelse i forurensningsloven. Departementet ønsker likevel å videreføre nåværende regel. Om mange parter over et stort område går sammen om et søksmål, og kravet i § 64 om vesentlig likeartet grunnlag for kravene er oppfylt, er det ikke gitt at kravet i tviste-

loven § 15-2 første ledd bokstav b alltid vil være oppfylt.

Til nr. 77. Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre*Generelt til endringene i barnelova kapittel 4*

Barnelova har i kapittel 4 en rekke særregler for rettergangen i farskapsaker. Etter at Tvistemålsutvalget la fram sin utredning, ble det ved lov 20. desember 2002 nr. 92 vedtatt en ny § 28 a som gir adgang til å kreve gjenopptakelse uten hensyn til vilkårene i tvistemålsloven §§ 405–408, dersom det ikke forelå en DNA-analyse i den opprinnelige farskapsaken. Utformingen av alle disse reglene er tilpasset tvistemålsloven, og departementet foreslår derfor språklige og redaksjonelle endringer som er naturlige for å tilpasse reglene for farskapsaker til tvisteloven.

Til § 14

Forslaget er en rent teknisk endring som innebærer at det vises til korttitlene for de aktuelle lover i den målform de er vedtatt.

Til § 15

«Heimting» er en betegnelse som tvisteloven ikke gjør bruk av, til forskjell fra tvistemålsloven §§ 17–20. Det foreslås derfor å erstatte betegnelsen med «det alminnelige vernetinget», som svarer til betegnelsen brukt i tvisteloven § 4-4.

Til § 17 tredje ledd

Betegnelsen «prosesskrift» foreslås her som ellers erstattet med tvistelovens uttrykk prosesskriv.

Til § 19 annet ledd

Bestemmelsen gir i dag adgang til å innkalle en part som har kjent tilholdssted i riket, til møter under saksforberedelsen ved hjelp av rekommandert brev i stedet for forkynning. Bestemmelsen foreslås opphevet som overflødig ved siden av domstollovens regler om postforkynning (domstolloven § 163 a med forskrift 11. oktober 1985 nr. 1810 om postforkynning).

Til § 21 tredje ledd

Tvisteloven § 22-9, som avløser tvistemålsloven § 208, gjør ikke bruk av begrepet «borgerlig aktelse», men i stedet «sosialt omdømme» og «vesentlig velferdstap». Det foreslås at disse begrepene blir innført i § 21 tredje ledd.

Til § 23

Etter tvisteloven er det ikke lenger noen aktuell følge av fravær (uteblivelse) at saken stanser (jf. tvistemålsloven §§ 308, 309, 311 og 340). Tvisteloven gir imidlertid retten en noe videre diskresjonær adgang enn tvistemålsloven til å beslutte stansing, jf. § 16-18 annet ledd. Tvisteloven fastsetter dessuten i § 16-17 – som tvistemålsloven § 105 – at partene selv kan avtale stansing én gang for minst seks måneder. Når de særlige regler om stansing ved fravær (uteblivelse) bortfaller, er det ikke lenger samme behov for regelen i § 23 første ledd om at farskapssaken ikke stanser om noen part har fravær. Det kan imidlertid sies å stemme dårlig med prinsippet om at det offentlige har ansvar for å få fastsatt farskapet om partene skal kunne avtale stansing, og generelt kan det være uheldig at farskapsspørsmålet blir holdt flytende ved at saken stanser. Når det gjelder domstolenes diskresjonære adgang etter tvisteloven til å beslutte stansing, antar departementet at den vil bli benyttet med forsiktighet i farskapssaker. I endringssaker kan det kanskje tenkes et visst behov for å stanse saken mens partene foretar ytterligere undersøkelser, men det harmonerer dårlig med de generelle virkningene som stansing har etter tvisteloven § 16-15 første ledd at saksbehandlingen i realiteten fortsetter. Departementet er ikke kjent med at den nåværende regel som utelukker stansing av saken som følge av fravær, har virket uheldig i endringsaker heller. Alt i alt er departementet derfor kommet til at bestemmelsen bør beholdes.

Til § 24 tredje ledd tredje punktum

Det foreslås å bruke korttittelen for tvangsfullbyrdsloven i den målform som den er vedtatt i.

Til § 28 overskriften og annet ledd

Departementet foreslår at paragrafen begrenses til å gi særregler for ankesaker, og at særreglene for gjenåpning samles i § 28 a, som ble vedtatt ved lov 20. desember 2002 nr. 92. Dersom det er en ankesak som gjenåpnes, vil begge paragrafene få anvendelse.

På denne bakgrunn foreslås det en ny paragrafoverskrift. Annet ledd foreslås opphevet, se nærmere departementets drøftelse i merknadene til § 28 a.

Til § 28 a

Første ledd svarer med språklige og henvisningstekniske endringer til § 28 a slik den ble vedtatt ved lov 20. desember 2002 nr. 92. Det er denne hjem-

melen for gjenåpning som vil ha praktisk betydning. Det kan likevel tenkes gjenåpning også av saker som bygger på DNA-analyse, fordi det har vært svikt ved prøvetakingen (personforveksling), prøveforsendelsen (ombytting av prøver) eller analysen av prøvene.

Gjeldende § 28 annet ledd har en særskilt adgang til gjenopptakelse for en far som har fått forkynt farskapsdommen etter reglene i domstolloven § 181. Det er da tilstrekkelig til gjenopptakelse at han legger frem opplysninger som skaper «alvorleg tvil» om han med rette er dømt som far. Dette er et lempeligere krav enn etter tvistemålsloven § 407 nr. 6, som krever at opplysningene – alene eller sammen med tidligere opplysninger – «åpenbart måtte ha medført» en annen avgjørelse. I tvisteloven er dette alminnelige kravet i § 31-4 bokstav a lempet til at opplysningene «tilsier at avgjørelsen høyst sannsynlig ville blitt en annen», men også dette kravet er strengere enn det som følger av gjeldende § 28 annet ledd. Som følge av den nye § 28 a vil gjeldende § 28 annet ledd nå bare ha selvstendig betydning for saker der det foreligger DNA-analyse, men likevel ikke har vært mulig å få forkynt dommen for faren på annen måte enn etter domstolloven § 181. Departementet er derfor i tvil om bestemmelsen nå kan sies å ha noen som helst praktisk betydning, og er tilbøyelig til å mene at behovet for gjenåpning i disse tilfellene vil være godt nok dekket av den alminnelige regelen i tvisteloven § 31-4 bokstav a. På denne bakgrunn foreslår departementet at den gjeldende særregelen i § 28 annet ledd ikke blir videreført.

Tvistemålsutvalget har foreslått å videreføre bestemmelsen i tvistemålsloven § 408 annet ledd tredje punktum om at det ikke gjelder noen absolutt tidsfrist for å kreve gjenåpning i farskapssaker, se NOU 2001: 32 del III kap. 34.7.3 (s. 1015). Det følger av departementets standpunkt til paragrafinndelingen i barnelova at en slik bestemmelse nå vil høre hjemme i § 28 a.

I § 28 a er det imidlertid allerede gjort unntak fra den absolutte fristen gjennom det generelle unntaket fra reglene i tvistemålsloven §§ 405–408 (etter forslaget her tvisteloven § 31-3 til § 31-6). Tvistemålsutvalgets forslag er derfor overflødig for de praktiske tilfelle av gjenåpning, der det ikke er foretatt noen DNA-analyse i den opprinnelige saken. Det bør imidlertid opprettholdes med sikte på de unntakstilfelle hvor det kan være aktuelt med gjenåpning etter at det er foretatt DNA-analyse, særlig med sikte på å få fastsatt et farskap som vedkommende med urette ble frifunnet for. Departementet foreslår at bestemmelsen – i en noe endret

språklig utforming – tas inn som et nytt annet ledd i § 28 a.

Både tvistemålsloven (§ 408 første ledd) og tvisteloven (§ 31-6 første ledd) har en frist for å kreve gjenåpning regnet fra det tidspunkt da vedkommende ble kjent med de forhold som begjæringen om gjenåpning bygger på («den relative fristen»). Fristen er tre måneder etter tvistemålsloven, seks måneder etter tvisteloven. Etter gjeldende § 28 a gjelder ikke denne fristen i saker der det ikke forelå DNA-analyse. Det er etter departementets mening naturlig, for mangelen på DNA-analyse har vært kjent hele tiden, og en frist som nevnt ville derfor nærmest gå på tvers av hele intensjonen med § 28 a. For gjenåpning på annet grunnlag – altså i saker hvor det har vært foretatt DNA-analyse – forutsetter *Tvistemålsutvalget* at den relative fristen skal gjelde, jf. utredningen del III kap. 34.7.3 (s. 1015). Departementet er enig i det. I disse tilfellene vil grunnlaget for gjenåpning helst være at det er fusket i samband med prøvetaking eller DNA-analyse. Kunnskap om at det trolig foreligger slik fusk, skiller seg ikke prinsipielt fra tilsvarende situasjoner i andre sakstyper, og det må bedømmes konkret når vedkommende hadde fått tilstrekkelig kunnskap til at fristen begynner å løpe. Det kan riktig nok sies at det i farskapsaker uansett er viktig å få det riktige farskapet fastslått, men det er også av betydning at reell tvil blir avklart innen rimelig tid. Det kan imidlertid gis oppfriskning mot forømmelse av denne fristen etter de vanlige reglene i tvisteloven § 16-7 første ledd bokstav d jf. § 16-12. I lovforslaget følger det av § 28 a annet ledd, både motsetningsvis og sammenholdt med første ledd, at den relative fristen på seks måneder for å kreve gjenåpning gjelder.

Til kapittel 4 A. Rettgang i andre slektskapsaker enn farskapsaker

Tvistemålsloven kapittel 29 har særlige prosessregler om nedstamningssaker. Departementet sluttet seg i Ot.prp. nr. 51 (2004-2005) kap. 26.2 (s. 340–41) til *Tvistemålsutvalgets* forslag i utredningen del III 34.7.2 (s. 1014–15), jf. utredningen del II kap. 19.1.2 (s. 508–10), om å overføre disse reglene til barnelova som nytt kapittel 4 A.

Forslaget nedenfor tar sikte på å gjennomføre dette, og følger i hovedsak *Tvistemålsutvalgets* forslag med enkelte språklige og redaksjonelle justeringer. Der det er gjort endringer av betydning i forhold til utredningen, blir dette omtalt særskilt.

I likehet med tvistemålsloven kapittel 29 skal reglene i kapittel 4 A ikke gjelde for farskapsaker. Kapittel 4 A får derfor bare betydning for saker om

morskap og visse andre saker om slektskapsforhold, saker om bekreftelse ved dom av et farskap som følger av loven eller av erkjennelse, og saker om vedkommende persons identitet. På samme måte som saker etter tvistemålsloven kapittel 29 har vært sjeldne, regner departementet med at saker etter kapittel 4 A vil bli få.

Karakteristisk for saker etter kapittel 4 A er at dommen vil ha utvidet rettskraft. Den vil som hovedregel gjelde i forhold til alle og enhver, og bli lagt til grunn i alle forhold hvor slektskapet har betydning. De saker som kan reises etter kapittel 4 A (tidligere tvistemålsloven kapittel 29), må reises etter disse reglene. Det er altså ikke adgang til å reise søksmål om slektskapsforhold etter alminnelige prosessregler med den virkning at dommen bare blir bindende for partene i saken. Derimot er ikke kapittel 4 A til hinder for at det prejudisielt tas stilling til slektskapet i en sak hvor det har betydning (f.eks. en arvetvist), så lenge det ikke foreligger noen dom etter kapittel 4 A (eventuelt tvistemålsloven kapittel 29) om slektskapet. Her er stillingen en annen enn når det er tale om fastsetting av farskap, jf. barnelova § 8.

Etter gjeldende regler har det offentlige ikke adgang til å reise sak om en persons identitet eller slektskapsforhold (bortsett fra farskap). Departementet tar ikke opp spørsmålet om det bør være en slik adgang, og om hvem som på vegne av det offentlige bør kunne opptre i en slektskaps sak som er reist av noen slektskapet gjelder. Denne oppgaven var i tvistemålsloven opprinnelig lagt til påtalemyndigheten. Fra barnelova trådte i kraft og fram til endringsloven 19. juni 1992 nr. 63 trådte i kraft, lå oppgaven til fylkesmannen. Siden har den ligget til fylkestyngdekontoret.

Også i saker etter kapittel 4 A vil ventelig DNA-analyse bli et viktig bevismiddel. Departementet tar likevel ikke opp forslag om tvungen prøvetaking. Tilgang til biologisk materiale for DNA-analyse i en slektskaps sak må derfor bygge på frivillig avgivelse eller eventuelt pålegg etter tvisteloven § 26-4 så langt den rekkes. Departementet er ikke kjent med at det for slektskapsaker har reist seg behov for regler i tråd med det som etter barnelova § 24 gjelder for farskapsaker.

Departementet foreslår som *Tvistemålsutvalget* at sakstypen betegnes som slektskapsaker i stedet for nedstamningssaker.

Til § 29 a. Verkeområdet og tilhøvet til allmenne rettergangsreglar.

Paragrafen angir verkeområdet for kapittel 4 A samt forholdet til reglene i tvisteloven og domstol-

loven. Den viderefører tvistemålsloven §§ 427 første ledd og 431.

Første ledd fastslår anvendelsesområdet for reglene om slektskapssaker i kapittel 4 A, med unntak av farskapssaker.

Tvistemålsutvalget foreslår at gjeldende unntak i tvistemålsloven § 427 om hvem som er mor til barnet, skal sløyfes. Om bakgrunnen for dette vises det til vurderingene i utredningen del III kap. 34.7.1 (s. 1013–14). Ingen av *høringsinstansene* hadde innvendinger mot forslaget da utredningen var på høring, og Barne- og familiedepartementet sluttet seg uttrykkelig til forslaget. Departementet er enig i dette.

Annet ledd begrenser adgangen til å trekke inn andre krav i en slektskapssak.

Tredje ledd fastslår at domstolloven og tvisteloven gjelder også i slektskapssaker. Men særreglene i kapittel 4 A går foran regler i den alminnelige prosesslovgivning som ville føre til et annet resultat.

For øvrig vises det til merknadene til § 29 a i utredningen del III kap. 34.7.3 (s. 1015–16), som departementet slutter seg til.

Til § 29 b. Kven som kan vere part i ei slektskapssak

Bestemmelsen angir partsforholdet og regulerer retten til å tre inn i saken. Bestemmelsen viderefører i det vesentligste tvistemålsloven §§ 427 annet ledd, 429 og 433. Utvalgets forslag til § 29 e første og annet ledd er tatt inn som fjerde ledd.

Første ledd gjør – lest sammen med § 29 a første ledd – som nå at en slektskapssak bare kan reises mellom de nærmest beslektede i rett opp- eller nedstigende linje. Siden kapittel 4 A ikke gjelder for farskapssaker, betyr det at en slektskapssak bare kan reises mellom en person og dennes mor eller mellom personen og besteforeldre i live dersom vedkommende forelder er død (og tilsvarende i forhold til oldeforeldre). Er slektskapet av rettslig betydning etter den beslektedes død, eller er fjernere slektskapsforhold av rettslig betydning, må det i tilfelle tvist tas stilling til slektskapet prejudisielt i den sak hvor det har betydning.

Annet ledd gir som nå det offentlige ved fylkes-trygdekontoret adgang til å opptre i en slektskapssak. Som nevnt ovenfor gir bestemmelsen ikke det offentlige adgang til selv å reise saken.

Tredje ledd opprettholder adgangen for livsarvingene til en nærmere beslektet avdød til å tre inn i en slektskapssak som er anlagt for en fjernere beslektet. Den mest praktiske betydning av bestemmelsen er at når en person anlegger slekts-

skapssak mot en besteforelder etter forelderens død, kan forelderens (andre) barn tre inn i saken.

Fjerde ledd gjelder adgangen til å tre inn i saken som part etter at en av de opprinnelige parter i saken er død. Inntreffer dødsfallet før dom er avsagt, kan vedkommendes nærmeste slektninger i opp- eller nedstigende linje, alt ettersom, tre inn og fortsette saken. Skjer dødsfallet etter at dom er avsagt, kan dessuten avdødes dødsbo eller arvinger som får sin arverett berørt av dommen, tre inn. Fjerde ledd viderefører tvistemålsloven § 433 første og annet ledd, som *Tvistemålsutvalget* har tatt inn i sitt utkast til ny § 29 e.

Departementet ser ikke grunn til å videreføre tvistemålsloven § 433 tredje ledd, som utvalget har tatt med i sitt utkast til § 29 e tredje ledd. Denne bestemmelsen tar sikte på den situasjon som inntreffer når det etter fjerde ledd vil være flere som kan opptre som parter. Det følger imidlertid av alminnelige sivilprosessuelle synspunkter at det er tale om et såkalt nødvendig prosessfellesskap når flere opptre som parter på samme side i saken, og det må gis samme dom i forhold til alle. Det følger da av tvisteloven § 15-5 at den enkeltes prosesshandling kommer alle til gode og at bevisføringen tillegges betydning for alle. En bestemmelse som tvistemålsloven § 433 tredje ledd om at de må gjøre sine påstander gjeldende i forening, eller at de må opptre samlet, som utvalgets forslag går ut på, og at andre med partsrett kan slutte seg til når en enkelt har trådt inn i saken, synes da å være unødvendig eller skape uklarhet.

Det vises ellers til merknadene til § 29 b i utredningen del III kap. 34.7.3 (s. 1016).

Til § 29 c. Stillinga til verja.

Paragrafen angir begrensninger i vergens kompetanse i forhold til det som følger av de alminnelige regler i tvisteloven § 2-4 jf. §§ 2-2 og 2-3. Bestemmelsen er en videreføring av tvistemålsloven § 430, men vilkårene «sinnssyk» og «åndssvak» er uttrykt ved kriteriene «alvorleg psykisk sjuk eller utviklingshemma». Forslaget svarer til *Tvistemålsutvalgets* forslag.

Til § 29 d. Utvida rettskraft.

Bestemmelsen fastslår at en dom i slektskapssak har utvidet rettskraft og viderefører tvistemålsloven § 432. Sammenlignet med tvistemålslovens bestemmelse har forslaget til annet ledd om unntak fra utvidet rettskraft tatt inn alternativet «nærare slektning», som kan ha betydning hvis vedkommende er antatt død etter lov om forsvunne personer, men viser seg å være i live etter at dom-

men i slektskapsaken er rettskraftig. Sammenlignet med Tvistemålsutvalgets forslag er alternativet livsarvinger til den nærmere beslektede tatt med i annet ledd, i tråd med det som i dag gjelder etter tvistemålsloven § 432.

For øvrig vises det til merknadene til § 29 d i utredningen del III kap. 34.7.3 (s. 1016), som departementet slutter seg til.

Til § 29 e. Gjenopning.

Paragrafen svarer til Tvistemålsutvalgets utkast § 29 f og fastslår at lengstefristen på ti år for gjenåpning etter tvisteloven § 31-6 annet ledd ikke gjelder for slektskapsaker. Bestemmelsen viderefører tvistemålsloven § 408 annet ledd. Fristen på seks måneder etter tvisteloven § 31-6 første ledd kommer imidlertid til anvendelse.

Til endringene i kapittel 7

Kapittel 7 om behandlingen av tvister om foreldreansvar, fast bosted og samværsrett ble tilføyd ved lov 20. juni 2003 nr. 40. Reglene legger opp til mekling og rådgivning før saksanlegg og under saksforberedelsen. Også tvisteloven legger stor vekt på mekling under saksanlegg. Barnelova kapittel 7 III har nærmere regler om stevning, tilsvær og saksforberedelse. Disse bestemmelsene er stort sett mer inngående enn de tilsvarende reglene i tvisteloven. For øvrig vil de alminnelige rettergangsregler gjelde, jf. barnelova § 59 tredje ledd.

Det følger av tvisteloven § 6-2 første ledd bokstav a at en sak om foreldreansvar, fast bosted eller samværsrett ikke kan behandles i forlikrådet. I stedet skal det foretas mekling etter barnelova kapittel 7 II. Slik mekling er et vilkår for å kunne reise sak for tingretten, jf. § 56 annet ledd. Det er ikke noe i veien for at partene avtaler annen utenrettslig mekling etter tvisteloven kapittel 7, men slik mekling oppfyller ikke kravet i barnelova § 56 annet ledd. Når saken er brakt inn for retten, gjelder reglene i tvisteloven kapittel 8 om mekling og rettsmekling i de alminnelige domstoler på vanlig måte. Det kan likevel være at de vil få mindre betydning i praksis enn i andre sakstyper, sett i lys av de særlige regler som barnelova gir.

Regelen i § 57 om hvor saken skal reises, trer i stedet for reglene om saksøktes alminnelige vernetting og avtalt vernetting etter tvisteloven §§ 4-4 og 4-6. Etter barnelova § 82 første ledd bokstav a og c og annet ledd kan imidlertid norske domstoler ha myndighet i saken selv om barnet ikke har alminnelig vernetting. I slikt tilfelle vil saken høre under Oslo tingrett etter tvisteloven § 4-3 annet ledd før-

ste punktum, men den kan overføres til en annen domstol – f.eks. saksøktes alminnelige vernetting – etter tvisteloven § 4-7 annet ledd jf. domstolloven § 38. Departementet antar at denne bestemmelsen også gjelder der saken har tvungent vernetting etter barnelova § 57.

Saker om foreldreansvar, fast bosted eller samværsrett vil bli å behandle etter reglene for allmennprosess. De kan ikke behandles ved småkravprosess, jf. tvisteloven § 10-1 tredje ledd bokstav b jf. § 11-4. En tvist om reisekostnader ved samvær etter barnelova § 44 vil likevel som oftest høre under småkravprosess, jf. tvisteloven § 10-1 annet ledd.

Reglene om stevning og tilsvær i § 58 trer i stedet for tvistelovens bestemmelser i §§ 9-2 og 9-3. De øvrige reglene om saksforberedelse og hovedforhandling vil gjelde på vanlig måte sammen med reglene i barnelova kapittel 7 III, med de modifikasjoner som følger av at det dreier seg om saker hvor partene ikke har full fri rådighet, jf. tvisteloven § 11-4. Reglene i § 9-4 annet ledd om plan for den videre behandling av saken må anvendes i lys av barnelova § 61. Bestemmelsen i § 64 tredje ledd om dom uten hovedforhandling i endringssaker har selvstendig betydning ved siden av tvisteloven § 9-8 ved at den ikke krever begjæring fra en part.

Hjemmelen for foreløpig avgjørelse i barnelova § 60 blir ikke supplert av adgangen til midlertidig sikring etter tvisteloven kapittel 32.

Om endringene i § 55 tredje ledd og § 57 første og annet punktum vises det til 3.4. I § 59 tredje ledd er det gjort språklige endringer, og henvisningen til tvistemålsloven er erstattet. Om § 62 vises det til 3.4.14.

Til nr. 78. Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangs- måten i straffesaker

Til § 3 tredje ledd

Det vises til 3.4.9.

Til § 6

Endringene er en følge av at kjæremål skifter navn til anke.

Til § 7 og opphevelsen av § 9

Ved at kjæremål skifter navn til anke, vil § 7 omfatte anke over både dommer, kjennelser og beslutninger. Innholdet i § 9 videreføres i nytt annet punktum i § 7, som svarer til tvisteloven § 30-1 annet ledd.

Til § 8

I *første ledd* er tilføyd «over dom», slik at det framgår at adgangen til direkte anke fortsatt gjelder for anke over dommer.

I *første og annet ledd* er Høyesteretts kjæremålsutvalg endret til Høyesteretts ankeutvalg. Uttrykksmåten er i samsvar med tvisteloven og dens endring av domstolloven.

Til § 13 første ledd tredje punktum

Kjæremål er erstattet med anke, som følge av ny betegnelse på rettsmidlet. Om bakgrunn for endring av kjæremål til anke vises det til punkt 3.4.14. Bakgrunnen er den samme for alle de endringer fra kjæremål eller påkjæres til anke eller ankes som nå gjøres.

Til § 30 første ledd nytt annet punktum

Tilføyelsen innebærer at skillet mellom de avgjørelser som skal treffes ved dom, og de som skal treffes ved kjennelse, blir trukket på samme måte som etter tvisteloven § 19-1. Det vil si at dom skal brukes i alle de tilfeller hvor ankeinstansen helt eller delvis tar stilling til realiteten i anken – likevel slik at avgjørelse om å nekte en anke fremmet skal treffes ved kjennelse. Når en dom oppheves samtidig med at saken avvises, skal det skje ved kjennelse, jf. tilsvarende løsning etter tvisteloven § 19-1 annet ledd bokstav a. For øvrig skal opphevelse skje ved dom, jf. hovedregelen etter nytt annet punktum her.

Til § 31 annet ledd

Det vises til 3.4.4.

Til § 32

Det vises til 3.4.4.

Til § 39 tredje ledd første punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 43 første ledd tredje og fjerde punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 47

I *første ledd* er kjæremål erstattet med anke. Siden bestemmelsen gjelder anke over beslutninger, reguleres ankesaken av kapittel 26.

I *annet og tredje ledd* er presisert at det med anke menes anke over dommen.

Til § 52 annet ledd og tredje ledd fjerde punktum

Kjæremål og påkjære er endret til anke.

Til § 67 første ledd

Påkjære er endret til anke.

Til § 68 første, fjerde og femte ledd

I *første ledd* er presisert at det med anke menes anke over dom.

I *fjerde ledd* er kjæremål erstattet med anke. I *første punktum* er dessuten tilføyd «en dom», som en presisering av regelen. I *annet punktum* er presisert at det med anke menes anke over kjennelser og beslutninger.

I *femte ledd* er gjenopptak erstattet med gjenåpning. Endringen er i samsvar med den nye betegnelsen i lovens kapittel 27.

Til § 74 sjette ledd

Gjenopptakelse er erstattet med gjenåpning, i samsvar med den nye betegnelsen i kapittel 27.

Til § 78 annet ledd annet punktum

Uttrykket påkjæres erstattes med ankes, som følge av at kjæremål skifter navn til anke.

Til § 88 første ledd første punktum, § 112, § 115 første ledd første punktum og tredje ledd første punktum, § 230 tredje ledd fjerde punktum, § 281 første ledd nr. 2, § 282 første ledd første punktum, § 282 femte ledd, § 297 første ledd annet punktum, § 336 første ledd første punktum, § 336 tredje ledd, § 336 fjerde ledd første punktum, § 337 første ledd første punktum, § 419 tredje ledd første punktum og § 422 første punktum

Det vises til de generelle merknader i punkt 3.4.8 om bruken av forfall. I straffeprosessloven for øvrig er brukt gyldig og ikke lovlig. Lovlig er derfor endret til gyldig i § 88 første ledd første punktum.

Til § 91 første ledd og annet ledd første punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 93 annet ledd

Det vises til 3.4.4.

Til § 107 c fjerde ledd annet punktum

Det vises til 3.4.9.

Til § 118 annet ledd tredje punktum

Ordet «ikke» er sløyfet, med den virkning at departementets redegjørelse skal meddeles partene.

Endringen innebærer at partene får kjennskap til det materiale retten bygger sin avgjørelse på, og tilsvarende tvisteloven § 22-3 tredje ledd tredje punktum. Det vises for øvrig til 3.3.2.4.

Til § 121 første punktum

Alternativet «medisinsk behandling» er tilføyd. Etter endringen tilsvarende bestemmelsen tvisteloven § 22-5 annet ledd.

Til § 123 første ledd

Bestemmelsen er endret slik at den innholdsmessig tilsvarende vitners forklaringsplikt etter tvisteloven § 22-9 annet og tredje ledd. Endringen innebærer en viss innsnevring i fritaksretten, ved at den absolutte fritaksregelen ved «tap av borgerlig aktelse» i første punktum er sløyfet. Det er tilføyd et nytt annet punktum som gir retten adgang til å pålegge forklaringsplikt når dette er rimelig etter en samlet vurdering av sakens art, forklaringens betydning for sakens opplysning og følgene for vitnet av å gi forklaring. Tidligere annet punktum er erstattet med et nytt tredje punktum som gir retten en skjønnsmessig adgang til å fritta et vitne fra å gi forklaring som kan føre til vesentlig tap av sosialt omdømme eller vesentlig velferdstap.

Til § 125 første, annet og tredje ledd

Det vises til 3.4.11.

Til § 125 femte ledd

Alternativet «annen medievirksomhet som i hovedtrekk har samme formål som aviser og kringkasting», er tilføyd og innebærer en viss utvidelse av fritaksregelen. Bestemmelsen tilsvarende tvisteloven § 22-11 tredje ledd bokstav b.

Til § 128 første ledd første punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 130

Det vises til 3.4.4.

Til § 130 a femte ledd annet punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 131

Det vises til 3.4.3. Dessuten er tiltaleformen De erstattet med du, og i forsikringen som skal avgis, er tilføyd «på ære og samvittighet». Tilsvarende skifte av tiltaleform og forsikring ble gjort ved vedtaket av tvisteloven § 24-8 fjerde ledd. Det er

lagt vekt på at forskjellene mellom reglene i sivil- og straffeprosessen ikke bør være større enn nødvendig.

Til § 135

Det vises til 3.4.4.

Til § 136 tredje ledd tredje punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 187 første ledd første punktum og annet ledd tredje punktum

I første ledd første punktum er kjennelse erstattet med dom. Endringen er en konsekvens av § 30 første ledd nytt annet punktum. På samme bakgrunn er «avsigelse av dommen eller kjennelsen» erstattet med «domsavsigelsen».

I annet ledd tredje punktum er tilføyd «over dom» og «slik anke» for å klargjøre at regelen gjelder ved anke over dommer.

Til § 213 annet ledd annet punktum

Uttrykket gjenopptatt er erstattet med gjenåpnet i samsvar med den nye betegnelsen i lovens kapittel 27.

Til § 217 annet ledd

Påkjæres er erstattet med ankes som følge av at kjæremål skifter navn til anke.

Til § 242 annet ledd tredje punktum

Påkjære er erstattet med anke.

Til § 242 a tredje ledd annet punktum

Det vises til 3.4.5.

Til § 242 a femte ledd tredje punktum

Ordene «ved anke over dom» er tilføyd for å presisere at tredje punktum ikke omhandler anke over kjennelser og beslutninger.

Til § 261 første ledd første og annet punktum

Gjenopptakelse er erstattet med gjenåpning i samsvar med den nye betegnelsen i kapittel 27.

Til § 261 tredje ledd annet punktum

«Angripes ved kjæremål eller anke» er erstattet med «ankes eller brukes som ankegrunn» som følge av at kjæremål skifter navn til anke.

Til § 261 fjerde ledd første og annet punktum

Gjenopptakelse er endret til gjenåpning, i samsvar med den nye betegnelsen på rettsmidlet etter kapittel 27.

Til § 262 første ledd tredje punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 264 femte ledd tredje punktum

Uttrykket påkjære er erstattet med «anke» som følge av at kjæremål skifter navn til anke.

Til § 266 første ledd tredje punktum

Påkjæres er erstattet med ankes, som følge av at kjæremål skifter navn.

Til § 272 annet ledd og femte ledd annet punktum

I *annet ledd* er påkjæres endret til ankes. I *femte ledd annet punktum* er kjæremål endret til anke.

Til § 272 a tredje ledd annet punktum

Påkjæres er endret til ankes.

Til § 274 første ledd annet punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 276 annet ledd annet punktum

Uttrykket «angripes ved kjæremål eller brukes som ankegrunn» er erstattet med «ankes eller brukes som ankegrunn».

Til § 276 tredje ledd annet punktum og femte ledd

Det vises til 3.4.4.

Til § 277 annet ledd

Det vises til 3.4.4.

Til § 278 annet ledd første punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 282 tredje ledd tredje punktum og fjerde ledd femte punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 283 første ledd annet punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 288 annet ledd nr. 2 siste punktum

Påkjæres erstattes med ankes.

Til § 289 første ledd annet punktum

Det vises til 3.4.4.

Til kapittel 23

Overskriften til kapittel 23 er endret fra «Anke» til «Anke over dommer». Presiseringen er gjort for å tydeliggjøre virkeområdet for kapittel 23 i forhold til virkeområdet for kapittel 26, som skal hete «Anke over kjennelser og beslutninger». Med den overskriften kapittel 23 får, er det unødvendig å presisere i de enkelte bestemmelsene i kapittel 23 at det med anke menes anke over dommer.

Om endring fra kjæremål til anke vises det til 3.4.14.

Til § 306 tredje ledd

Det vises til 3.4.4.

Til § 315 tredje ledd

I *tredje ledd første punktum* er kjæremål erstattet med «anke over kjennelser og beslutninger». I *annet punktum* er kjæremålsutvalg erstattet med ankeutvalg som følge av den nye betegnelsen i tvisteloven gjennom endring av domstoloven.

Til § 320

Kjæremålsutvalg er erstattet med ankeutvalg, jf. merknadene til § 315.

Til § 321 sjette ledd

I *første punktum* er påkjæres erstattet med ankes. I *annet punktum* er angripes ved kjæremål erstattet med ankes. Endringene er en konsekvens av at kjæremål skifter navn til anke.

Til § 323 første ledd første punktum

Kjæremålsutvalg er erstattet med ankeutvalg, jf. merknaden til § 315.

Til § 325 annet punktum

Angripes ved kjæremål er erstattet med ankes.

Til § 327 annet ledd

Kjæremålsutvalg er erstattet med ankeutvalg.

Til § 329 tredje ledd

Det vises til 3.4.3 og den foreslåtte endringen av lovens tittel i lov 14. august 1918 nr. 2 om utdrag i tvistemål og straffesaker.

Til § 332 første ledd tredje og fjerde punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 333 femte ledd

Angripes ved kjæremål er erstattet med ankes.

Til § 336 fjerde ledd tredje og fjerde punktum

I *tredje punktum* er kjæremålsfristen erstattet med ankefristen. I *fjerde punktum* er påkjære erstattet med anke.

Til § 337 annet ledd første punktum

Kjæremålsfristen er erstattet med ankefristen.

Til § 338 annet ledd

Kjæremålsutvalg er erstattet med ankeutvalg.

Til § 345 annet ledd

Den nye utformingen av *annet ledd* innebærer ingen endring i gjeldende rett om når ankeinstansen skal treffe ny avgjørelse, og når den ankedommen skal oppheves. I vedlegg til høringsbrevet foreslo departementet en vesentlig forkorting av hele paragrafen. *Borgarting lagmannsrett* har blant annet pekt på at paragrafen fortsatt må avklare når avgjørelsen skal gå ut på at anken forkastes. I tråd med dette innspillet har departementet ikke gjort noen annen endring i § 345 enn at «ved kjennelse» er strøket i *annet ledd første og annet punktum*. Avgjørelsesformen vil nå framgå av § 30, se merknadene til den bestemmelsen.

Til § 346

Bestemmelsen er overflødig etter § 30 første ledd nytt annet punktum og endring av § 345. Det vises til merknadene til disse bestemmelsene.

Til § 355 annet ledd første punktum og tredje ledd

Det vises til 3.4.4.

Til § 359

Det vises til 3.4.4.

Til § 360 første ledd

Det vises til 3.4.4. For øvrig er tiltaleformen endret, jf. merknadene til § 131.

Til § 361 første ledd første punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 363 annet ledd første punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 368 første og annet ledd

Det vises til 3.4.4.

Til § 369 første ledd annet punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 370 annet ledd

Det vises til 3.4.4.

Til § 376 a tredje ledd annet punktum

Påkjæres er erstattet med ankes.

Til § 376 d

Uttrykket gjenopptakelse er endret til gjenåpning i samsvar med ny betegnelse på rettsmidlet etter kapittel 27.

Til kapittel 26

Overskriften til kapittel 26 er endret slik at den presiserer at bestemmelsene i dette kapitlet gjelder ved anke over kjennelser og beslutninger. Endringen er av terminologisk art, og det er ikke tilsiktet noen realitetsendring i forhold til dagens regler om kjæremål. Det er ansett unødvendig å presisere i ordlyden i de enkelte bestemmelsene i kapittel 26 at det med anke menes anke over kjennelser og beslutninger.

Om endring fra kjæremål til anke vises det til drøftelsen i punkt 3.4.14.

Til § 377 første ledd

Påkjæres er erstattet med «ankes etter dette kapittel», og påankes er erstattet med «ankes etter kapittel 23». Endringene er konsekvens av at kjæremål skifter navn til anke. Etter ankegrunn er tilføyd «mot en dom», for å få fram at det ikke kan ankes etter kapittel 26 dersom den avgjørelsen som angripes kan ankes etter kapittel 23 eller brukes som grunnlag for å anke en dom.

Til § 378 innledningen

Påkjæres er erstattet med ankes.

Til § 379

I *første ledd* er kjæremålsfristen endret til ankefristen. I *annet ledd* er kjæremål endret til anke.

Til § 380

I *første ledd* og *annet ledd* er kjæremål endret til anke.

Til § 381

I *første ledd* er kjæremålet endret til anken og kjæremålsretten endret til ankedomstolen. I *annet ledd* er kjæremål endret til å anke, ordet «det» er erstattet med anken, kjærende er erstattet med ankende og kjæremålet erstattet med anken. I *tredje ledd* er kjæremålet erstattet med anken og påkjærer endret til anker. Alle endringene er konsekvens av at kjæremål skifter navn til anke.

Til § 382

I *første ledd* er kjæremål erstattet med anke og kjæremålsretten endret til ankedomstolen. I *annet ledd* er kjæremål endret til anke.

Til § 383 første ledd

Den kjærende er endret til den ankende og kjæremålet er endret til anken.

Til § 384 første punktum

Kjæremålsretten er erstattet av ankedomstolen.

Til § 385

I *første ledd* er kjæremålet endret til anken. Den samme endringen er gjort i *annet ledd første punktum*, hvor også kjæremålsretten er endret til ankedomstolen. I *annet ledd annet punktum* er kjæremålet erstattet med anken, og «det» er erstattet med «den». I *tredje ledd annet punktum* er kjæremålsretten endret til ankedomstolen, og påkjærte avgjørelse endret til ankede avgjørelsen. I *fjerde ledd* er kjæremålsretten erstattet med ankedomstolen. Alle endringene er en følge av at kjæremål skifter navn til anke.

Til § 386

Kjæremålet er erstattet med anken.

Til § 387

I *første ledd* er kjæremålet endret til anken, og angripes ved kjæremål eller anke er erstattet med ankes eller brukes som ankegrunn. I *annet ledd* er kjæremålet endret til anken, og kjæremålssaken endret til «ankesaken etter dette kapittel». Samtlige endringer er en konsekvens av at kjæremål skifter navn til anke. I tillegg er betegnelsen tredjemand erstattet med den kjønnsnøytrale «tredjeperson».

Tredje ledd første punktum er endret, ved at det ikke utelukkes at Høyesteretts ankeutvalg kan holde muntlige forhandlinger. Endringen er en tilpasning til tvisteloven § 30-9 tredje ledd, som bestemmer at ankeutvalget i visse tilfeller kan avholde rettsmøte med muntlige forhandlinger ved behandling av anke over kjennelser og beslutninger i sivile saker. Regelen i *annet punktum* om foreleggelse for eller overføring av saken til Høyesterett går ut, idet det nå følger av domstolloven § 5 første og fjerde ledd at saker som hører under Høyesteretts ankeutvalg kan besluttes avgjort i avdeling eller i storkammer. Holdes det muntlige forhandlinger etter tredje ledd, gjelder de alminnelige regler om bevisførsel i Høyesterett som følger av § 340 i loven her.

Til § 387 a

I *første ledd* er kjæremålsutvalget og kjæremålsutvalg erstattet med henholdsvis ankeutvalget og ankeutvalg. Endringene er en følge av ny betegnelse i tvisteloven og dens endring av domstolloven. Videre er et kjæremål erstattet med en anke, og kjæremålet erstattet med anken.

I *annet ledd* er et kjæremål endret til en anke, og kjæremålet er endret til anken.

Til § 388

I *første ledd* er et kjæremål endret til en anke, påkjæres er endret til ankes, og kjæremålet er i nr. 2, 3 og 4 endret til anken.

I *annet ledd første punktum* er kjæremålsutvalg erstattet med ankeutvalg, som følge av endret betegnelse på domstolen. Et kjæremål er erstattet med en anke, og senere i punktumet er samme uttrykk erstattet med en ankesak, og kjæremålet erstattet med anken. Samtlige endringer følger av at kjæremål skifter navn til anke, og innebærer ingen innholdsmessige endringer av reglene om videre kjæremål.

Til kapittel 27

Rettsmidlet gjenopptakelse skifter navn til gjenåpning, og overskriften for kapittel 27 blir dermed «Gjenåpning». Endringen er utelukkende av terminologisk karakter og er en tilpasning til betegnelsen i ny tvistelov.

Om bakgrunnen for endring fra gjenopptakelse til gjenåpning vises det til 3.4.16.

Til § 389

I *første* og *tredje ledd* er gjenopptakelse og gjenopp- tas erstattet med gjenåpning og gjenåpnes, som

følge av at gjenopptakelse skifter navn til gjenåpning.

I *tredje ledd* er henvisningen til tvistemålsloven §§ 405 og 407 erstattet med en henvisning til tvisteloven § 31-3 første ledd bokstav a til d og §§ 31-4 og 31-5. Det vises ikke til de regler om vilkår for gjenåpning som følger av tvistemålsloven §§ 406 og 412 fjerde ledd, og som er videreført som § 31-3 første ledd bokstav e og annet ledd i tvisteloven. Bakgrunnen for dette er at straffeprosessloven § 389 tredje ledd ikke viser til nevnte bestemmelser i tvistemålsloven, og at endringer i den lovtekniske utforming av reglene i tvisteloven etter departementets oppfatning ikke i seg selv bør føre til endringer i reglene om gjenåpning etter straffeprosessloven § 389 tredje ledd.

Etter tvisteloven § 31-5 tredje ledd skal det ikke besluttes gjenåpning «dersom det er rimelig sannsynlighetsovervekt for at en ny behandling av saken ikke vil lede til en endring av betydning for parten». Tvistemålsloven §§ 405 og 407 har ingen tilsvarende generell regel, men har samme type begrensninger i angivelsen av hva som gir grunnlag for gjenopptakelse. Ved at straffeprosessloven § 389 tredje ledd henviser til § 31-5 tredje ledd, vil det være denne som regulerer spørsmålet om hvilken betydning feilen må ha hatt for at den kan begrunne gjenåpning av en avgjørelse om inndragning eller motifikasjon.

Til § 390

Gjenopptakelse er erstattet med gjenåpning i *første og annet ledd* . Om bakgrunn for endringen vises det til merknad til kapittel 27 med videre henvisning.

Til § 391 innledningen og nr. 2 bokstav b

Gjenopptakelse er erstattet med gjenåpning.

Til § 392 første ledd

Gjenopptakelse er erstattet med gjenåpning.

Til § 393 første ledd innledningen og annet ledd

Gjenopptakelse er erstattet med gjenåpning.

Til § 394

I *første ledd* er gjenopptakelse erstattet med gjenåpning. Den eksisterende betegnelsen på kommisjonen (Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker – gjenopptakelseskommisjonen) foreslås likevel beholdt. Det vises om dette til 3.4.16. I *annet ledd* er gjenopptas erstattet med gjenåpnes.

Til § 395 tredje ledd

Angripes ved kjæremål eller anke er erstattet med ankes eller brukes som ankegrunn.

Til § 397 første ledd og tredje ledd første punktum

I *første ledd* er gjenopptakelse erstattet med gjenåpning. I *tredje ledd* er gjenopptas erstattet med gjenåpnes, og gjenopptakelse erstattet med gjenåpning.

Til § 398 a annet ledd femte punktum

Kjæremål er erstattet med anke over kjennelser og beslutninger. Endringen er en konsekvens av at kjæremål går over til å hete anke, og av at loven i kapittel 26 har særskilte regler om anke over kjennelser og beslutninger.

Til § 399 første punktum

Gjenopptakelse er erstattet med gjenåpning.

Til § 400 første ledd

Gjenopptakelse er erstattet med gjenåpning.

Til § 400 annet ledd første og annet punktum.

I første punktum er gjenopptas erstattet med gjenåpnes, og i annet punktum er kjæremålsutvalg endret til ankeutvalg.

Til § 400 sjette ledd

Ved kjæremål eller anke er erstattet av ankes eller brukes som ankegrunn. Endringene er en følge av nye betegnelser på henholdsvis gjenopptakelse, Høyesteretts kjæremålsutvalg og kjæremål.

Til § 401

I *første og annet punktum* er presisert at regelen gjelder for anke over dom. I *første punktum* er dessuten alternativet «eller forkaster» strøket ettersom det ikke lenger vil være aktuelt å forkaste en anke over dom ved kjennelse, jf. endringene av §§ 30 og 345. I samme punktum er gjenopptakelse endret til gjenåpning. Endringene innebærer ingen realitetsendring av § 401.

Til sjuende del

Overskriften til sjuende del er foreslått endret, jf. 3.4.9.

Til § 407 femte ledd fjerde punktum

Det er tilføyd «over dom», for å presisere hvilket regelsett bestemmelsen viser til. Tillegget er en konsekvens av at kjæremål skifter navn til anke, og

av at vi har særskilte regler for anke over kjennelser og beslutninger (kapittel 26).

Til § 410 annet ledd

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 4 er erstattet med henvisning til det tilsvarende kapittel i tvisteloven om prosessfullmektiger og rettslige medhjelpere.

Til § 419 første ledd

Henvisningen til tvistemålsloven § 99 er erstattet med en henvisning til de nye reglene i tvisteloven om mekling, rettsforlik og virkningene av å inngå rettsforlik.

Til § 420 annet punktum

Kjæremålsfristen er endret til fristen for å anke kjennelsen.

Til § 421 første ledd første punktum

Det er tilføyd «dommen» for å presisere hvilke avgjørelser bestemmelsen gjelder.

Til § 423 første punktum og § 424 første ledd

Det er presisert hvilke avgjørelser bestemmelsene gjelder, jf. 3.4.14.

Til § 425

Det er presisert at bestemmelsen gjelder anke over dom, jf. 3.4.14.

Til kap 29

Overskriften til kapittel 29 er foreslått endret, jf. 3.4.9.

Til § 427 første ledd første punktum og fjerde ledd første og tredje punktum, § 428 første ledd første punktum, § 429 og § 431

Det vises til 3.4.9.

Til § 432 annet, tredje og fjerde ledd

Annet ledd er endret i samsvar med 3.4.9.

I *tredje ledd* er henvisningen til tvistemålsloven §§ 146–148 a erstattet med henvisning til den nye bestemmelsen i tvisteloven § 19-7, som avløser §§ 146–147. Departementet ser ikke grunn til noen øvrige henvisninger. Regelen i § 148 er ikke videreført, og § 148 a er i det vesentlige videreført i tvangsfullbyrdelsesloven § 1-4 nytt fjerde ledd, som ble tilføyd ved tvisteloven § 37-3, og som etter sin ordlyd gjelder alle rettsavgjørelser.

I *fjerde ledd* er henvisningen til tvistemålsloven erstattet.

Til § 433

Det vises til 3.4.9.

Til § 434 første ledd innledningen og tredje til femte ledd

I *første ledd* er det presisert at regelen gjelder ved anke over dom, jf. 3.4.14.

I *tredje ledd* er henvisningen til tvistemålsloven § 408 erstattet med henvisning til tvistelovens nye bestemmelse om frister for gjenåpning. For øvrig vises det til 3.4.16.

I *femte ledd* er henvisningen til tvistemålsloven erstattet.

For øvrig er *første, tredje, fjerde og femte ledd* endret i samsvar med 3.4.9.

Til § 435

I *første punktum* er henvisningen til tvistemålsloven erstattet, og «borgelige krav» er endret i samsvar med 3.4.9. I *annet punktum* er gjenopptakelse endret til gjenåpning.

Til § 436 annet ledd første punktum

Kjæremål er sløyfet ettersom kjæremål erstattes av anke. Gjenopptakelse er endret til gjenåpning.

Til § 438 tredje ledd

Gjenopptatt er endret til gjenåpnet.

Til § 439 første ledd

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 13 er erstattet med henvisning til det nye kapitlet om sakskostnader i tvisteloven. For øvrig er borgelige krav endret i samsvar med 3.4.9.

Til § 440 første ledd

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 13 er erstattet med henvisning til tvistelovens nye kapittel om erstatning for sakskostnader.

Til § 442 annet punktum og nytt tredje punktum

I *annet punktum* er «kjæremål erklæres» erstattet med «det ankes», og i *nytt tredje punktum* er det presisert at anken behandles etter reglene i kapittel 26, jf. 3.4.14.

Til § 444 annet ledd

Gjenopptakelse er endret til gjenåpning.

Til § 449 annet ledd tredje punktum

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til § 450

I *annet ledd* er henvisningen til tvistemålsloven kapittel 13 erstattet med tvistelovens kapittel med nye regler om sakskostnader. *Nåværende tredje ledd* foreslås opphevet, idet tvisteloven kapittel 20 ikke har regler om forskuddsbetaling av sakskostnader. Departementet antar for øvrig at søksmål etter denne bestemmelsen ikke utløser plikt til å betale rettsgebyr etter rettsgebyrloven.

Til § 452 annet ledd

Gjenopptakelse erstattes med gjenåpning.

Til § 470 første ledd første punktum

Det vises til 3.4.4.

Til nr. 79. Lov 17. desember 1982 nr. 86 om rettsgebyr*Til § 2 annet ledd første punktum*

Det vises til 3.4.4.

Til § 4 første punktum

Det foreslås endring i samsvar med 3.4.3. Reglene om midlertidig sikring er tatt inn i tvisteloven, og det kan derfor være naturlig å oppfatte saker om midlertidig sikring som en sivil tvist. Rettsgebyrloven har imidlertid særskilte regler om midlertidig sikring, jf. § 15, som fastsetter lavere behandlingsgebyr for disse sakene enn for søksmål. Departementet ser ikke grunn til å endre på denne forskjellen og mener derfor det er ønskelig at midlertidig sikring fortsatt nevnes særskilt i § 4 første punktum. Departementet antar at det heller ikke bør kreves høyere behandlingsgebyr i de tilfellene hvor hovedkravet blir trukket inn i saken om midlertidig sikring etter de nye reglene i tvisteloven § 32-9. Det vil vanligvis ikke føre til vesentlig merarbeid, jf. vilkårene i første ledd.

Til § 5 a nr. 1, 4 og 5

I første del av bestemmelsen og i nr. 1, 4 og 5 er påkjæres og kjæremål erstattet med anke, jf. 3.4.14.

Til § 5 b første og annet ledd

Kjæremål er erstattet med anke, jf. 3.4.14.

Til § 7

Første og annet punktum er likelydende med nåværende § 7, som ble endret ved lov 25. juni 2004 nr.

53. Den lovendringen var ikke trådt i kraft da tvisteloven ble vedtatt, og flere av de reglene i § 7 som nå er endret eller tatt bort, ble tatt inn i tvisteloven. *Tredje punktum* tilsvarer den nye regelen som ble tatt inn i § 7 ved vedtakelsen av tvisteloven, men den er noe forenklet for å unngå innlevering av helt små beløp.

Til § 8 annet ledd første punktum

Tvisteloven viderefører ikke begrepet motsøksmål, og derfor er første alternativ endret, jf. 3.4.6. Begrepet intervensjonssøksmål, jf. tvistemålsloven § 74, er ikke videreført og omfattes nå av tvisteloven § 15-3, jf. 3.4.7. Departementet ønsker ikke at ikraftsettingen av ny tvistelov skal føre til reelle endringer i hvilke forhold som utløser plikt til å betale behandlingsgebyr. En henvisning til tvisteloven § 15-3 i første punktum ville medført en utvidelse av virkeområdet for gebyrplikten. På denne bakgrunn antas den beste løsning være å oppheve alternativet intervensjonssøksmål i første punktum. Departementet ser ikke betenkeligheter med å videreføre begrepet regressøksmål her. Det har ikke vært aktuelt å vise til tvisteloven § 15-2 annet ledd siden bestemmelsen fanger opp mer enn regressøksmål.

Til § 8 tredje ledd

Tvistemålslovens regler om henvisning og hjemvisning er ikke videreført i tvisteloven. I stedet bestemmer den at saken etter opphevelse skal sendes til den domstol som skal behandle saken videre, jf. § 29-24 første ledd. Tredje ledd er endret i tråd med dette.

Til § 8 femte ledd annet punktum

Det vises til 3.4.8.

Til § 8 sjuende og nye åttende og niende ledd

Bestemmelsen i *sjuende ledd femte punktum* er en videreføring av nåværende sjuende ledd femte punktum, men er ny i forhold til de endringer i rettsgebyrloven som ble gjort ved vedtakelsen av tvisteloven som lov 17. juni 2005 nr. 90. Betegnelsen kjæremål i nåværende lov er erstattet, jf. 3.4.14.

Til § 10 nr. 12

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 33 er erstattet med henvisning til tilsvarende kapittel i tvisteloven og med bruk av begrepene i den nye loven.

Til § 11 første ledd annet punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 14 første ledd siste punktum

Henvisningen til tvistemålsloven § 277 sjette ledd tredje punktum er erstattet med henvisning til den tilsvarende bestemmelsen i tvangsfullbyrdesloven § 7-7. For øvrig er bestemmelsen skrevet om uten at det er tilsiktet noen endring av innholdet.

Til § 23 a og 27 a

Kjæremål er erstattet med anke, jf. 3.4.14.

Til nr. 80. Lov 4. mars 1983 nr. 3 om statens tjenestemenn

Til § 19 nr. 4 første ledd første punktum

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet med henvisning til tvisteloven.

§ 19 nr. 5 annet ledd annet punktum

Presiseringen til slutt «ved kjæremål eller anke» er tatt ut som unødvendig, jf. 3.4.14. Bestemmelsen innebærer fortsatt at avgjørelsen verken kan ankes eller brukes som ankegrunn.

Til nr. 81. Lov 8. juni 1984 nr. 55 om linjekonferanser m.v.

Til § 5 første ledd bokstav b

Det vises til 3.4.2.

Til § 7 annet ledd

Det vises til 3.4.2.

Til § 8

Henvisningen til tvistemålsloven § 168 er erstattet med henvisning til bestemmelsen i tvisteloven som regulerer utenlandske rettsforlik. Departementet har ikke funnet tilstrekkelig grunn til å følge opp den nye begrepsbruken i tvisteloven ved å endre offentlig forlik til rettsforlik.

Til nr. 82. Lov 8. juni 1984 nr. 58 om gjeldsforhandling og konkurs

Til § 3 annet ledd

Henvisningen til tvistemålsloven § 170 annet, tredje og sjette ledd er erstattet med de tilsvarende bestemmelser i rettsgebyrloven, slik disse vil gjelde fra iverksetting av tvisteloven.

Til § 4 tredje ledd annet og tredje punktum

Kjæremål i annet punktum og påkjære i tredje punktum er erstattet med anke, jf. 3.4.14.

Til § 10 annet ledd tredje punktum

Det vises til 3.4.8.

Til § 16 tredje ledd fjerde punktum

Det vises til 3.4.14.

Til § 31 annet ledd femte punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 39

Det vises til 3.4.8.

Til § 46 annet ledd femte punktum

Det vises til 3.4.8.

Til § 46 fjerde ledd

Det vises til 3.4.14.

Til § 47 første ledd tredje punktum, § 52, § 54 annet ledd annet og tredje punktum og § 57 tredje ledd tredje punktum

Det vises til punkt 3.4.14.

Til § 67 annet ledd

Endringen tilsvarende den som er omtalt i merkna- den til § 3 annet ledd.

Til § 71 overskriften og første ledd første punktum og annet og tredje ledd

Til endring i første ledd første punktum vises det til 3.4.8. Til endring i overskriften og annet ledd vises det til 3.4.5, og til endring i tredje ledd vises det til 3.4.14.

Til § 72 overskriften og annet ledd og § 75 første ledd første punktum og femte ledd tredje punktum

Det vises til punkt 3.4.14.

Til § 76 tredje ledd

Etter departementets syn er avgjørelse av krav etter § 76 en realitetsavgjørelse som bør avgjøres ved dom, jf. 3.4.10. Om avgjørelsesformen ikke endres, vil det dessuten få den virkning at det betales et lavere behandlingsgebyr for ankebehandlingen enn i dag, jf. den regelen i rettsgebyrloven § 8 sjuende ledd som vil gjelde når ny tvistelov settes i verk.

Til § 82, § 83 fjerde ledd og § 97 tredje punktum

Det vises til punkt 3.4.14.

Til § 103

Det vises til de generelle merknader i punkt 3.4.8.

Til § 105 fjerde ledd tredje punktum, § 117 a fjerde ledd tredje punktum, § 124 første ledd tredje og fjerde punktum, § 125 første ledd fjerde punktum, § 132 annet ledd og § 143 tredje ledd annet punktum

Det vises til punkt 3.4.14.

Til § 145 femte ledd

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til § 146 første ledd annet punktum

Det vises til 3.4.2.

Til § 148 tredje ledd

Det vises til 3.4.3.

Til § 149 første ledd

Etter nåværende bestemmelse får tvistemålsloven første, annen og fjerde del tilsvarende anvendelse så langt bestemmelsene passer og ikke annet er bestemt. I den nye tvisteloven tilsvares dette i hovedsak første, fjerde, femte og sjette del, og *første punktum* er endret i tråd med dette. Gjeldende bestemmelse viser også til noen uttrykkelige bestemmelser i tvistemålslovens tredje del. Om bakgrunnen for dette heter det i NOU 1972: 20 på side 230:

«Tvistemålslovens tredje del om «saksbehandlingsens enkelte led» er i dag uten direkte anvendelse på skifterettens saksbehandling, bortsett fra at det «med hensyn til bevis og bevisførsel gjelder samme regler som under hovedforhandling i tvistemål og for øvrig reglene for rettsmøter utenfor hovedforhandling». Saksbehandlingen vil derfor i stor utstrekning være overlatt til skifterettens egen konduite. Det må dog antas at skiftedommeren i noen grad plikter å anvende tvistemålslovens regler analogisk, og at det på flere punkter derfor oppstår tvil med hensyn til hva som bør anses som gjeldende rett, jfr. her Augdahl, Skifteloven s. 47-49 om det tilsvarende spørsmål under skifte.

Utvalget har under disse omstendigheter funnet det hensiktsmessig uttrykkelig å vise til de bestemmelser i tvistemålslovens tredje del som skifteretten plikter å legge til grunn så langt det passer og intet annet er bestemt.»

Tvistelovens videreføring av flere av disse bestemmelsene vil fanges opp av en henvisning til tvistelovens fjerde del. Andre av bestemmelsene er videreført og videreutviklet i tvisteloven §§ 9-13 og 9-17 og deler av § 9-15. Departementet antar at disse bestemmelsene gir uttrykk for prinsipper for saksbehandlingen som vil kunne gjennomføres etter initiativ fra retten uten særskilt hjemmel. Samtidig er det en fordel at henvisningen ikke omfatter unødige mange bestemmelser. Departementet har derfor ikke tatt dem med i oppregningen i første punktum. Derimot mener departementet det er ønskelig at henvisningen fortsatt omfatter regler om innsigelser, avgjørelser om saksbehandlingen og preklusjon, og §§ 9-6 og 9-16 er derfor tatt med. Det samme gjelder § 9-11. Blant annet konkretiserer den bestemmelsen at retten kan sette tidsrammer for deler av forhandlingene, noe som det kan være behov for foran rettsmøter som kan ventes å bli langvarige. Selv om bare noen av bestemmelsene i tvistelovens tredje del er tatt med i oppregningen, er det tatt sikte på en videreføring av at tingretten i stor utstrekning kan bestemme hvilke saksbehandlingsregler som skal gjelde. *Annet punktum* er endret i samsvar med 3.4.3. *Nåværende tredje punktum* antas å være overflødig, idet samme regel følger av tvisteloven § 13-9 annet ledd, som vil gjelde gjennom henvisningen til lovens fjerde del.

Til § 149 annet ledd første punktum

Henvisningen til tvistemålsloven § 44 tredje ledd er erstattet med de tilsvarende reglene i tvisteloven.

Til § 149 annet ledd tredje punktum

Kjæremål er sløyfet, jf. 3.4.14. I tillegg er henvisningen til tvistemålsloven § 44 annet ledd erstattet med en henvisning til tvistelovens tilsvarende regler.

Til § 149 tredje ledd første punktum

Henvisningen til tvistemålsloven §§ 221 flg er erstattet med henvisning til de tilsvarende bestemmelser i tvisteloven. Første punktum inneholder en særskilt hjemmel for å beslutte bevisopptak, som gjelder uavhengig av vilkårene i tvisteloven § 27-1.

Til § 150

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet, og korttittelen på domstolloven er tatt inn i korrekt form. Tilføyelsen til slutt er en følge av departementets forslag til § 76 tredje ledd om at avgjørelser etter den bestemmelsen skal treffes ved dom.

Til § 152 første ledd annet punktum

Det vises til 3.4.14.

Til § 152 tredje ledd

I *tredje ledd* er «gjenopptakelse» erstattet med «gjenåpning», jf. punkt 3.4.16. Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 27 (om gjenopptakelse) er erstattet med tvisteloven kapittel 31 om gjenåpning.

Til § 153

I *første og annet ledd* er «kjæremål» erstattet med «anke», jf. 3.4.14. *Tredje ledd* er endret i samsvar med 3.4.8 og 3.4.16.

Til § 154 overskriften og første, fjerde og femte ledd

Det er vist til behandling ved allmennprosess i stedet for i søksmåls former, jf. departementets generelle merknader i 3.3.4. Siste del av *femte ledd første punktum* er strøket. Saksbehandlingen forut for overføring av en tvist til behandling ved allmennprosess kan vesentlig ha redusert det normale behovet for saksforberedelse etter tvisteloven. Det vil imidlertid være i dårlig samsvar med tvistelovens økte vektlegging på saksforberedelse å beholde nåværende regel. Det antas å ville høre med til de klare unntak at det ikke er behov for å drøfte noen spørsmål før hovedforhandling berammes.

Til § 154 sjuende ledd

Det vises til 3.4.14.

Til § 155 første punktum og nytt annet punktum

I *første punktum* er henvisningen til tvistemålsloven § 103 erstattet med bestemmelsen i tvisteloven som tilsvarende § 103 første ledd. Tvisteloven § 15-2 fanger opp det som reguleres i § 103 annet ledd, men famner videre. Departementet antar at kumulasjonsadgangen i voldgiftssak mot konkursskyldner vil bli videre enn ønskelig ved å vise til § 15-2. Hovedinnholdet i § 103 annet ledd er derfor gjen-gitt i *nytt annet punktum*.

Til nr. 83. Lov om utmarkskommisjon for Nordland og Troms 7. juni 1985 nr. 51

Utmarkskommisjonen for Nordland og Troms har fullført sin oppgave etter loven og er nå nedlagt. Departementet antar derfor at loven nå kan oppheves.

Til nr. 84. Plan- og bygningslov 14. juni 1985 nr. 77*Til § 58 første ledd*

Det vises til 3.4.8.

Til § 60 annet ledd

Det vises til 3.4.4.

Til nr. 85. Lov 21. juni 1985 nr. 79 om enerett til foretaksnavn og andre forretningskjennetegn mv.*Til § 3-8 fjerde ledd tredje punktum*

Det vises til 3.4.8.

Til nr. 86. Lov om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper 21. juni 1985 nr. 83*Til § 2-41 annet ledd annet punktum*

Det vises til 3.4.14.

Til nr. 87. Lov 12. juni 1987 nr. 56 om Sametinget og andre samiske rettsforhold*Til § 3-4 første ledd nr. 1*

Det vises til 3.4.5.

Til § 3-4 første ledd nr. 4 og 5

Det vises til 3.4.4.

Til nr. 88. Lov om inkassovirksomhet og annen inndrivning av forfalte pengekrav 13. mai 1988 nr. 26*Til § 23 første ledd annet punktum*

Bestemmelsens henvisning til tvistemålsloven er erstattet.

Til nr. 89. Lov 20. mai 1988 nr. 32 om militær disiplinærmyndighet*Til § 36 første punktum*

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 30 (saker om offentlige tjenestehandlinger) er tatt ut, idet det ikke lenger er noen særskilte regelsett om slike søksmål i tvisteloven. Noen viktige regler om slike søksmål er tatt inn i forvaltningsloven § 27 tredje ledd tredje og fjerde punktum og ny § 27 b. Førstnevnte bestemmelse viderefører også nåværende regel i forvaltningsloven § 27 tredje ledd tredje punktum om at parten må gjøres oppmerksom på søksmålsfrist og bruk av klageadgang som søksmålsvilkår. I nytt fjerde punktum i forvaltningsloven § 27 tredje ledd er det tatt inn en ny regel om at unnlattelse fører til at søksmålsvilkåret

ikke kan anvendes overfor parten. Departementet ser ikke behov for å gjenta denne regelen i § 36. For øvrig antas det å være hensiktsmessig å erstatte henvisningen til tvistemålsloven kapittel 30 med en generell henvisning til tvisteloven.

Til nr. 90. Lov 24. juni 1988 nr. 64 om utlendingers adgang til riket og deres opphold

Til § 36 første ledd

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 20 om bevisopptak utenfor rettssak er erstattet med henvisning til tvisteloven kapittel 28, som i stor utstrekning tilsvarende reglene i kapittel 20. Den type avhør som her er beskrevet, atskiller seg fra dem som er omhandlet i 3.4.13.1.

Til § 42 fjerde ledd femte punktum

Bevisopptak er erstattet med bevissikring, jf. merkningen til endringen i § 36 første ledd tredje punktum.

Til nr. 91. Lov 8. juli 1988 nr. 72 om anerkjennelse og fullbyrdning av utenlandske avgjørelser om foreldreansvar m.v. og om tilbakelevering av barn

Til § 14 første punktum

Det vises til 3.4.8.

Til nr. 92. Lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap

Til § 7 bokstav e annet ledd femte og sjette punktum

Det vises til 3.4.14.

Til § 25 a

I *annet ledd annet punktum* er henvisning til feilbestemmelse rettet.

Til § 30 c

I *første ledd første punktum* er henvisning til feilbestemmelse rettet.

Til § 30 d

Fjerde ledd er endret i samsvar med 3.4.3.

Til § 57 første ledd bokstav c tredje til femte punktum

Tredje og femte punktum er endret i samsvar med merkningene i 3.4.10. Nåværende fjerde punktum blir dermed overflødig. I *fjerde punktum* er det gjort nødvendige språklige endringer som følge av opphevelsen av nåværende fjerde punktum, som blir overflødig etter endringen av tredje punktum.

Til § 91 første punktum

Reglene i tvangsfullbyrdelsesloven kapittel 15 er tatt inn i tvisteloven kapittel 32 og 34, og første punktum er endret i samsvar med dette.

Til § 93 første ledd første punktum

Bestemmelsen viser i dag til tvistemålsloven kapittel 28. Disse reglene følger etter den nye tvisteloven av ekteskapsloven kapittel 5, og § 93 er endret i samsvar med dette.

Til nr. 93. Lov 7. juli 1991 nr. 67 om overføring av domfelte

Til § 9 tredje punktum

Bestemmelsen angir i dag at kjennelsen kan ankes. Det er tilføyd en presisering om at slik anke skal behandles etter reglene om anke over dommer, jf. 3.4.14.

Til nr. 94. Lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester

Til § 9-8 tredje ledd

«Legge fram» dokumentbevis er erstattet med «tilby» dokumentbevis, jf. 3.3.2.2. Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til § 9-9 første ledd annet punktum

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til § 9-10 a

Bestemmelsen er overflødig. Tilsvarende regler framgår av tvisteloven § 36-10 tredje og fjerde ledd.

Til nr. 95. Lov 15. mai 1992 nr. 47 om laksefiske og innlandsfisk m.v.

Til § 27 tredje ledd fjerde punktum

Henvisningen til reglene i domstolloven §§ 153–158 er erstattet, jf. 3.4.8.

Til nr. 96. Lov 19. juni 1992 nr. 59 om bygdeallmenninger

Til § 1-7 tredje ledd

Henvisningen til tvistemålsloven § 223 første ledd er erstattet med henvisning til den tilsvarende bestemmelsen i tvisteloven. Henvisningen til tvistemålsloven § 347 annet ledd foreslås tatt ut. Tvisteloven har ikke noen uttrykkelig bestemmelse om meddelelse av oppfriskning. Behovet for å foreta forkynnelser etter § 1-7 vil i tilstrekkelig grad bli fanget opp av siste alternativ i tredje ledd.

Til § 1-8 tredje ledd

Det vises til 3.4.14 og 3.4.16.

Til nr. 97. Lov 26. juni 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrdelse og midlertidig sikring*Til § 1-8 femte ledd og § 1-9 bokstav b til d*

Det vises til 3.4.2.

Til § 2-7 annet punktum

Henvi­snin­gen til domstol­loven §§ 153 til 158 er erstattet, jf. 3.4.8.

Til § 2-12

I *første punktum* er henvisningen til tvistemålsloven fjerde del erstattet med den tilsvarende delen i tvisteloven, og kapittel 1 er erstattet med henvisning til de nye reglene i tvisteloven om verdifastsettning. De øvrige regler i tvistemålsloven kapittel 1 som er videreført i tvisteloven, kan det ikke ses behov for å vise til. *Annet punktum* er endret i samsvar med 3.4.16.

Til § 3-2 tredje ledd tredje punktum

Henvi­snin­gen til domstol­loven §§ 153 til 158 er erstattet, jf. 3.4.8.

Til § 3-3 første punktum

Henvi­snin­gen til tvistemålsloven kapittel 13 er erstattet med henvisning til tvistelovens nye kapittel om sakskostnader.

Til § 4-1 annet ledd bokstav g

Henvi­snin­gen til tvistemålsloven § 168 a er erstattet med henvisning til tilsvarende bestemmelser i tvisteloven.

Til § 5-1 første ledd og annet ledd første punktum

I *første ledd* er henvisningen til tvistemålsloven kapittel 3 erstattet med tvistelovens regler om det samme, om prosessdyktighet og stedfortredere. Departementet finner også grunn til å vise til tvistelovens bestemmelse om partsevne, som er en kodifisering av gjeldende rett.

I *annet ledd første punktum* er henvisningen til tvistemålsloven kapittel 4 erstattet med det tilsvarende kapittel 3 i tvisteloven.

Til § 5-1 annet ledd annet til fjerde punktum

Henvi­snin­gen i nåværende annet punktum til tvistemålsloven § 44 tredje ledd foreslås ikke videreført særskilt, siden henvisningen i første punktum

vil gjøre det nokså enkelt å finne fram til reglene om hvem som kan være prosessfullmektig etter reglene i tvisteloven § 3-3. I *fjerde punktum* er henvisningen til tvistemålsloven § 119 erstattet med henvisning til tilsvarende bestemmelse i tvisteloven § 12-1. Regelen i fjerde punktum er omformulert som følge av at tvistelovens bestemmelse er bygd opp litt annerledes enn § 119.

Til § 5-8 første ledd tredje punktum

Det vises til 3.4.8.

Til § 5-15 annet punktum

Henvi­snin­gen til tvistemålsloven § 156 er erstattet med henvisning til den tilsvarende bestemmelse i tvisteloven.

Til § 6-1 første ledd

Henvi­snin­gen til tvistemålsloven første og annen del, med unntak for kapittel 2, 8 og 13, er erstattet med de tilsvarende deler av tvisteloven.

Til § 6-1 tredje ledd

I *tredje ledd* er henvisningen til tvistemålsloven kapittel 11 erstattet med tvistelovens nye regler om rettsbøker og innsyn i disse.

Til § 6-2

Nåværende første punktum foreslås opphevet. Utgangspunktet bør være det samme som nå, nemlig at de generelle regler om hvem som kan være prosessfullmektig i sivile tvister, også bør gjelde når tingretten behandler saker etter tvangsfullbyr­delsloven. De nye reglene for sivile tvister er nedfelt i tvisteloven § 3-3 og vil gjelde for saker etter tvangsfullbyr­delsloven som følge av henvisningen i § 6-1 første ledd. De nye reglene avviker noe fra de nåværende. Blant annet er regelen i tvistemålsloven § 44 tredje ledd om at enhver kan være prosessfullmektig, kommet til uttrykk som en regel om at retten kan tillate en skikket person som prosessfullmektig. Men denne nye regelen i § 3-3 fjerde ledd har et videre virkefelt enn regelen i tvistemålsloven § 44 tredje ledd, som blant annet ikke gjelder ved søksmål for tingrett. Departementet ser grunn til å videreføre de særreglene som i dag gjelder når tingretten behandler saker etter tvangsfullbyr­delsloven, og som ikke er en behandling ved allmennprosess. Det siktes her til reglene i nåværende annet til fjerde punktum. Etter ikraft­settning av tvisteloven vil disse reglene i større grad enn tvisteloven § 3-3 fjerde ledd innebære en utvidelse av adgangen til å være prosessfullmektig

etter de øvrige ledd i § 3-3. I nytt *tredje punktum* er henvisningen til tvistemålsloven § 119 erstattet med henvisning til tilsvarende bestemmelse i tvisteloven § 12-1. Som følge av den nye utformingen av reglene i tvisteloven § 3-3 antar departementet at det er mest hensiktsmessig at det i nytt *fjerde punktum* blir presisert virkeområdet for særreglene i første til tredje punktum, i stedet for at det som nå skal angis hvilke generelle regler som gjelder når saker blir behandlet i søksmåls former. Departementet ser ikke grunn til å videreføre noen regel i tvangfullbyrdelsesloven om prosessfullmektiger ved anke over tingrettens avgjørelser. Ankebehandlingen vil gå etter tvistelovens regler, og reglene der vil gi tilstrekkelig klarhet.

Til § 6-3 første ledd første punktum

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til § 6-5 første ledd tredje punktum

«Kan ikke angripes ved anke eller kjæremål» er erstattet med «kan ikke angripes», jf. 3.4.14. Det tas sikte på at rettens avgjørelse fortsatt ikke skal kunne brukes som ankegrunn.

Til § 6-6 overskriften og første ledd første punktum

Det vises til 3.3.4

Til § 6-6 annet og tredje ledd

Det vises til 3.3.4. Om *annet ledd tredje punktum* vises det til merknaden til § 6-5 første ledd tredje punktum.

Til § 7-3 første ledd og annet ledd første punktum bokstav a og d og annet punktum

Det vises til 3.4.2.

Til § 7-5 annet ledd første punktum

Henvisningen til tvistemålsloven § 277 første ledd er erstattet med en henvisning til den tilsvarende bestemmelse i tvisteloven.

Til § 7-7 nytt tredje ledd

Bestemmelsen er i hovedtrekk en videreføring av tvistemålsloven § 277 sjette ledd tredje punktum. Bestemmelsen er omformulert av flere grunner. I *første punktum* er oppreisning erstattet med oppfriskning, jf. 3.4.8. Anke og kjæremål er erstattet med overprøving, idet forlikrådet avgjørelser kan overprøves ved søksmål for tingretten eller anke, jf. § 6-14. I *annet punktum* er det gjort en endring i forhold til nåværende

bestemmelse i § 277. Rettsforlik kan ikke lenger ankes, men kan bare angripes ved søksmål. Det kan gå lang tid før fristen for slikt søksmål tar til å løpe, jf. § 19-12. Derfor er det bestemt at fristen til å kreve fortsettelse av utleggssaken tar til å løpe straks det er inngått rettsforlik.

Til § 7-12 første ledd femte punktum

Henvisningen til tvistemålsloven §§ 204 til 209 a er erstattet med tvistelovens nye og generelle bestemmelser om bevisforbud og bevisfritak.

Til overskriften til § 7-23

Det vises til 3.4.2.

Til § 8-20 annet ledd femte punktum og § 8-21 første ledd tredje punktum og annet ledd femte punktum

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til § 9-12 annet ledd annet punktum

I *annet ledd annet punktum* er henvisningen til tvistemålsloven §§ 358 og 359 erstattet med de tilsvarende reglene i tvisteloven. Siste alternativ i § 29-13 første ledd annet punktum vil neppe få selvstendig betydning ettersom det i § 9-12 annet ledd første punktum er bestemt at angrep på saksbehandlingen eller rettsanvendelsen kan fremmes uavhengig av tvistegjenstandens verdi.

Til § 9-12 fjerde ledd

Det vises til 3.4.4.

Til overskriften til § 9-13

Det vises til 3.4.14.

Til § 10-9 fjerde ledd første punktum

Det vises til 3.4.7.

Til § 11-3 annet og tredje ledd

Det vises til 3.4.2.

Til § 11-33 første ledd fjerde punktum og § 11-34 annet ledd

Oppreisning er erstattet med oppfriskning, jf. 3.4.8.

Til § 11-35 sjette ledd annet punktum

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til § 11-37 første punktum

Det vises til 3.4.16.

Til § 11-38 første ledd femte punktum

Oppreisning er erstattet med oppfriskning, jf. 3.4.8.

Til § 11-39 annet ledd femte punktum, § 11-40 første ledd tredje punktum og annet ledd femte punktum

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til § 13-3 tredje ledd første punktum

Det vises til 3.4.2.

Til nr. 98. Lov 17. juli 1992 nr. 99 om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner*Til § 3-1 fjerde ledd annet punktum*

«Påkjæres» er erstattet med «ankes». Endringen er en følge av at tvisteloven ikke viderefører kjæremål som betegnelse på bruk av rettsmiddel. Anke blir det eneste ordinære rettsmidlet, jf. 3.4.14.

Til § 3-7 tredje ledd annet punktum, § 5-1 femte ledd første punktum og § 5-4 annet ledd tredje punktum

Det vises til 3.4.14.

Til nr. 100 Lov 27. november 1992 nr. 117 om offentlig støtte*Til 4 første ledd fjerde punktum*

Det vises til 3.4.14.

Til nr. 101 Lov 12. mars 1993 nr. 32 om plante-foredlerrett*Til § 26 første ledd annet punktum*

Begrepet oppreisning er erstattet. Det vises til punkt 3.4.8.

Til nr. 102. Lov 30. april 1993 nr. 40 om registrert partnerskap*Til § 5*

Tvistemålsloven § 419 a er erstattet med tilsvarende bestemmelse i ekteskapsloven.

Til nr. 103. Lov 11. juni 1993 nr. 101 om luftfart*Til § 3-21 fjerde ledd*

Det vises til 3.4.14.

Til § 3-22 annet ledd annet punktum

Henvisningen til tvangsfullbyrdelsesloven kapittel 15 er erstattet med henvisning til tvistelovens tilsvarende bestemmelser.

Til § 7-18 annet ledd tredje punktum

Henvisningen til reglene om oppreisning i domstoloven §§ 153–158 er erstattet, jf. punkt 3.4.8.

Til § 10-28 annet ledd nr. 2

Det vises til 3.4.2.

Til § 10-36 annet ledd

Nåværende bestemmelse viser til tvistemålsloven § 69, som inneholder vilkår for å dra inn regresskrav. Ett av vilkårene i § 69 er at det kan bringes inn for «samme ret», at domstolen er både saklig og stedlig kompetent til å behandle regresskravet. Tvisteloven har ikke videreført noen særskilt regel om vilkår for å dra regresskrav inn i saken. Vilrårene for dette framgår av de generelle reglene i § 15-2 annet og tredje ledd om muligheten for subjektiv kumulasjon etter at sak er reist. I disse reglene videreføres ikke vilkåret om at retten skal være saklig og stedlig kompetent for å behandle det kravet som bringes inn. Men det gjelder vilkår om at kravet skal høre under norsk domsmyndighet, jf. § 15-2 annet ledd som viser til § 15-1 første ledd bokstav a. Dette vilkåret bør det gjøres unntak fra i luftfartsloven § 10-36 annet ledd. Ellers stiller de generelle reglene om subjektiv kumulasjon flere vilkår enn det som gjelder etter tvistemålsloven § 69. Departementet ser ikke grunn til at det i annet ledd skal gjøres unntak fra noen av disse øvrige vilkårene. Dersom regresskravet bringes inn i saken i rimelig tid etter at søksmål er reist, er det grunn til å tro at disse vilkårene sjelden vil være til hinder for kumulasjon. Passusen «om han taper» er tatt ut, idet dette ikke er noe vilkår for kumulasjon etter tvisteloven § 15-2.

Til § 12-17

I *overskriften og første punktum* er bevisopptak erstattet med bevissikring, jf. 3.4.13.1. I første punktum og nytt *annet punktum* er henvisningen til reglene i tvistemålsloven kapittel 20 erstattet med henvisning til bestemmelser i tvisteloven og med en gjengivelse av regelen i tvistemålsloven § 268, jf. departementets merknader i 3.4.13.1 til 4.

Til § 13-2 fjerde ledd

Henvisningen til tvangsfullbyrdelsesloven må suppleres som følge av at regelen om midlertidig sikring er plassert i tvisteloven.

Til nr. 104. Lov 25. mars 1994 nr. 6 om granskingskommisjonen for gransking av påstander om ulovlig overvåking av norske borgere

Loven tjente som grunnlag for Lund-kommisjonens arbeid med å granske påstander om ulovlig overvåking av norske borgere. Kommisjonen avsluttet sitt arbeid 28. mars 1996. Kommisjonens rapport er trykt som Dok. nr. 15 (1995–96) og behandlet i Stortinget på grunnlag av Innst. S. nr. 248 (1996–97). Den er fulgt opp med midlertidig lov 17. september 1999 nr. 73 om begrenset innsyn i overvåkingspolitiets arkiver og registre, som har regler om rett til innsyn og om erstatning for den som har lidd alvorlig skade ved uberettiget overvåking.

Lov 25. mars 1994 nr. 6 har i §§ 2 og 3 bestemmelser bl.a. om forklaringsplikt for kommisjonen som henviser til regler i tvistemålsloven. Ettersom kommisjonen for lengst har avsluttet sitt arbeid, har disse bestemmelsene ikke lenger noen praktisk betydning. Departementet antar at dette også gjelder de øvrige regler i 1994-loven, også bestemmelsene om straff og mortifikasjon i anledning av kommisjonens arbeid.

Departementet foreslår på denne bakgrunn at loven blir opphevet i sin helhet fremfor å endre de forskjellige henvisninger til tvistemålslovens regler. Forslaget om oppheving er i tråd med Lovstrukturutvalgets anbefalinger i NOU 1992: 32 Bedre struktur i lovverket om tiltak for å begrense reglemengden.

Til nr. 105. Lov 24. juni 1994 nr. 39 om sjøfarten

Til § 19 tredje ledd

Begrepet oppreisning er erstattet. Det vises til 3.4.8.

Til § 19 fjerde ledd

Kjæremål er erstattet med anke, jf. 3.4.14.

Til § 19 femte ledd annet punktum

Henvisningen til tvistemålsloven § 437 første ledd tredje punktum er erstattet med henvisning til den tilsvarende bestemmelse som er tatt inn i forvaltningsloven. Nåværende annet punktum viser også til tvistemålsloven § 437 tredje ledd, som på tilsvarende måte ikke vil komme til direkte uttrykk i noen lovbestemmelse. Departementet ser ikke grunn til å foreslå noen tilføyelse i annet punktum som følge av at henvisningen til en slik bestemmelse bortfaller. Regelen i femte ledd første punktum kan ikke ses å være til hinder for at det blir reist erstatningssøksmål etter at en klage er avgjort.

Til § 19 sjette ledd

I nåværende sjette ledd første punktum er det vist til tvistemålsloven § 437 annet ledd første punktum. Men det er en generell bestemmelse som ikke blir videreført når tvisteloven settes i kraft. Tvistemålslovens regel foreslås derfor videreført ved en uttrykkelig bestemmelse i *første punktum*. I *annet punktum* er nåværende oppreisningsregel videreført med det innhold den antas å ha i dag og samtidig omformulert som følge av at begrepet oppreisning ikke lenger ønskes brukt om oversitting av frister, og at de nye reglene om oppfriskning ikke gjelder for oversittelse av søksmålsfrister.

Til § 35 tredje ledd annet punktum

«Påkjære» er erstattet med «anke», jf. 3.4.14.

Til § 35 femte ledd første punktum

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til § 91 første ledd og annet ledd annet punktum

Henvisningene til tvangsfullbyrdelsesloven kapittel 14 og 15 er erstattet med de tilsvarende regler i tvisteloven.

Til § 95 annet ledd første punktum og tredje ledd

I disse bestemmelsene er henvisningene til tvangsfullbyrdelsesloven henholdsvis § 14-2 annet ledd og § 14-2 første ledd erstattet med tilsvarende bestemmelser i tvisteloven.

Til § 98 overskriften og innledningen

Henvisningen til reglene i tvangsfullbyrdelsesloven må suppleres fordi reglene om midlertidig sikring overføres til tvisteloven.

Til § 117 annet punktum

Det vises til 3.4.2.

Til § 118 første ledd annet og tredje punktum

Første ledd annet punktum er endret i samsvar med 3.4.2, og *tredje punktum* er endret i samsvar med 3.4.14.

Til § 118 annet ledd tredje punktum

Påkjæres er endret til ankes i samsvar med 3.4.14.

Til § 231 annet ledd

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til § 234 fjerde ledd

Det vises til 3.4.14.

Til § 245 annet punktum

Det vises til 3.4.16.

Til § 454 annet ledd tredje punktum

Henvisningen til tvistemålsloven § 98 er erstattet med den tilsvarende regelen i tvisteloven om vilkår for forening av saker.

Til §§ 471–481

Sjøloven kapittel 18 II om sjøforklaring er endret ved lov 7. januar 2005 nr. 2, og det er innført nye regler om undersøkelse av sjøulykker. Det er foreløpig ikke fastsatt når de nye reglene vil tre i kraft.

Til § 474 annet ledd tredje punktum

Uttrykket gransking er erstattet med undersøkelse av realbevis, jf. 3.4.4.

Til § 476 fjerde ledd annet til fjerde punktum

Annet punktum er endret i samsvar med 3.4.4, og *tredje og fjerde punktum* er endret i samsvar med 3.4.14.

Til § 481 første ledd første punktum

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 15 er erstattet med tvistelovens regler om vitneavhør.

Til § 481 annet ledd første punktum

Det vises til 3.4.4.

Til § 481 tredje ledd

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 17 er erstattet med en henvisning til tilsvarende regler i tvisteloven kapittel 26 og 27. Sjølovens regler om sjøforklaring vil ved eventuell motstrid gå foran disse reglene i tvisteloven. Begrepet gransking er erstattet med undersøkelse av realbevis, jf. 3.4.12.

Til § 488

Det vises til 3.4.4.

Til § 490

Første ledd er endret i samsvar med 3.4.4.

Annet ledd er endret som følge av at tvisteloven gir retten mulighet til å velge mellom opptak og innføring i rettsbok når en forklaring skal dokumenteres. Tvistemålsloven § 127 er erstattet av tvisteloven § 13-9, som gir bestemmelsen om doku-

mentasjon av parts- og vitneforklaringer utenfor hovedforhandling. Det er tilstrekkelig å vise til første ledd i § 13-9, og henvisningen får bare betydning for hvordan dokumentasjonen skal gjennomføres. Det gjøres ikke forslag om endringer i reglene i § 490 annet ledd om når det skal finne sted dokumentasjon. I samsvar med tvistelovens nye regler om dokumentasjon er protokollasjon i overskriften endret til dokumentasjon.

Tredje ledd er endret i samsvar med 3.4.4.

Til § 491 første ledd

Det vises til 3.4.16.

Til nr. 106. Lov 5. august 1994 nr. 55 om vern mot smittsomme sykdommer*Til § 5-7 annet ledd annet punktum*

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til nr. 107. Lov 3. februar 1995 om kontroll med etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste*Til § 5 femte ledd annet punktum*

Henvisningen til tvistemålsloven § 204 nr. 1 og nr. 2 er erstattet med henvisning til de tilsvarende bestemmelsene i tvisteloven.

Til nr. 108. Lov 25. august 1995 nr. 57 om pakke-reiser

Departementet har ikke foreslått endringer i lovens nåværende §§ 10-5, 10-6 og 10-8, som bruker begrepene oppreisning, kjæremål og gjenopp-takelse. Stortingets familie- og kulturkomite har i Innst. O. nr. 39 (2005–2006) gjort enstemmig tilrå-ding om endring av disse bestemmelsene. Tilrå-dingen er helt i samsvar med Barne- og likestil-tingsdepartementets forslag i Ot.prp. nr. 41 (2005–2006) om lov om endringer i lov 25. august 1995 nr. 57 om pakkereiser (pakkereiseloven). Departe-mentet har i stedet foreslått endring i loven slik den på denne bakgrunn ventes å bli vedtatt.

Til § 10-6

Når reglene om at nemndas avgjørelser kan få retts- og tvangskraft, blir fjernet, vil det ikke lenger være behov for en hjemmel til å gi forskrift om opp-reisning/oppfriskning for oversittelse av frister og behandling av begjæringer om gjenåpning. Siste del av forskriftsbestemmelsene i nåværende § 10-8 tredje ledd, som blir flyttet til § 10-6 tredje ledd, foreslås derfor fjernet.

Til nr. 109. Lov 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet*Til § 8-6 fjerde ledd*

Bestemmelsen er endret i samsvar med departementets merknader i 3.4.8. Annet punktum er også endret i samsvar med 3.4.14.

Til nr. 110. Lov 20. desember 1996 nr. 106 om tomtefeste*Til § 36 annet ledd*

Det vises til 3.4.8.

Til § 43 annet ledd annet punktum

Det vises til 3.4.4.

Til nr. 111. Lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd*Til § 21-4 femte ledd*

I første punktum er bevisopptak erstattet med bevissikring, jf. 3.4.13.1. I første og nytt annet punktum er henvisningen til reglene i tvistemålsloven erstattet med henvisning til bestemmelser i tvisteloven og en gjengivelse av regelen i tvistemålsloven § 268, jf. departementets merknader i 3.4.13.1 til 4.

Til nr. 112. Lov 23. mai 1997 nr. 31 om eierseksjoner*Til § 16 femte ledd*

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet, og påkjæres er erstattet med ankes, jf. 3.4.14.

Til nr. 113. Lov 13. juni 1997 nr. 37 om salg av tidsparter i fritidsbolig*Til § 4 annet ledd*

Det vises til 3.4.2. Når det ikke er tvungent verneeting, begrenser § 4 annet ledd partenes adgang til å avtale verneeting sammenlignet med alminnelige regler. Partene kan da velge mellom valgfrie lovbestemte verneeting og forbrukerens alminnelige verneeting.

Den nye tvisteloven inneholder ingen tvungne verneeting og utvider forbrukerrettighetene gjennom tvisteloven § 4-5 sjuende ledd og § 4-6 tredje ledd. Tidspartloven har ingen slik begrensning som § 4-5 sjuende ledd annet punktum inneholder av hensyn til forbrukeren. På denne bakgrunn foreslår departementet å opprettholde avtalebegrensningen i tidspartloven § 4 annet ledd med den endring som ligger i å bruke betegnelsen alminnelig verneeting i stedet for hjemting.

Til nr. 114. Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper*Til § 5-12 første ledd fjerde punktum*

Påkjæres er erstattet med ankes. Det vises til 3.4.14.

Til § 18-3 annet og tredje ledd

I samsvar med 3.4.14 er påkjære og kjæremål erstattet med anke i *annet og tredje ledd*, og det er gjort nødvendige språklige tilpassinger til disse endringene. Noen erstatning for henvisningen i nåværende annet ledd til tvistemålsloven anses som unødvendig. Om dette og behovet for å beholde reglene i annet og tredje ledd vises det til departementets merknader til tilsvarende regler i bustadbyggjelagslova § 12-2 annet og tredje ledd.

Til nr. 115. Lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper*Til § 5-12 annet ledd tredje punktum*

Påkjæres er erstattet med ankes. Det vises til 3.4.14.

Til § 18-3 annet og tredje ledd

I samsvar med 3.4.14 er påkjære og kjæremål erstattet med anke i *annet og tredje ledd*, og det er gjort nødvendige språklige tilpassinger til disse endringene. Noen erstatning for henvisningen i nåværende annet ledd til tvistemålsloven anses som unødvendig. Om dette og behovet for å beholde reglene i annet og tredje ledd vises det til departementets merknader til tilsvarende regler i bustadbyggjelagslova § 12-2 annet og tredje ledd.

Til nr. 116. Lov 19. juni 1997 nr. 79 om verdipapirhandel*Til § 12-2 b annet ledd fjerde punktum*

Det vises til 3.4.14.

Til § 14-2 tredje ledd sjette punktum

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til nr. 117. Lov 19. juni 1997 nr. 82 om pass*Til § 5 første ledd bokstav b*

Henvisningen til tvangsfullbyrdelsesloven § 14-17 er erstattet med henvisning til tilsvarende bestemmelse i tvisteloven.

Til nr. 118. Lov 29. januar 1999 nr. 6 om interkommunale selskaper

Til § 34 sjette ledd tredje punktum

Påkjæres er erstattet med ankes, jf. 3.4.14.

Til nr. 119. Lov 26. mars 1999 nr. 17 om husleieavtaler

Til § 12-2 tredje ledd femte punktum

Det vises til 3.4.8.

Til § 12-2 fjerde ledd sjette punktum

Påkjære er erstattet med anke, jf. 3.4.14.

Til § 12-2 femte ledd

Henvisningen til tvistemålslovens kapittel 13 er erstattet med en henvisning til de nye sakskostnadsreglene i tvisteloven.

Til 12-3 annet punktum

Henvisningen til tvangfullbyrdelsesloven kapittel 15 er erstattet med de tilsvarende bestemmelser i tvisteloven.

Til § 12-5 annet og tredje punktum

Det vises til 3.4.16. Det er videre foreslått å rette opp en inkurie, slik at nåværende første punktum blir delt opp i to punktum, slik det opprinnelig var foreslått. Det vises til Innst. O. nr. 43 (1998–99) side 24, sammenholdt med side 41.

Til § 13-2 annet ledd bokstav e fjerde punktum

Henvisningen til tvistemålsloven § 360 er erstattet med en henvisning til tilsvarende bestemmelse i tvisteloven. I tillegg er en skrivefeil rettet.

Til nr. 120. Lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag

Til § 4 fjerde ledd annet punktum

Henvisningen til tvangfullbyrdelsesloven er supplert med henvisning til tvisteloven som følge av at reglene om midlertidig sikring er flyttet dit, jf. kapittel 32 til 34.

Til nr. 121. Lov 2. juli 1999 nr. 62 om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern

Til § 6-4 annet ledd annet punktum:

For vitner og sakkyndige henviser nåværende bestemmelse til reglene som gjelder for hovedforhandling ved tingrett. For vitner gjelder de samme regler om møteplikt for både tingrett og lagmannsrett. Tvistelovens regler om hovedforhandlingen omhandler ikke møteplikten. Derfor er det i stedet

henvist til de kapitler i tvisteloven som inneholder regler om møteplikt for vitner og sakkyndige.

Til nr. 122. Lov 2. juli 1999 nr. 63 om pasientrettigheter

Til § 8-5 annet punktum

Henvisningen til tvistemålsloven §§ 204 til 209 er erstattet med henvisning til det kapitlet i tvisteloven som inneholder det tilsvarende sett av regler. Det er også vist til regelen som tilsvarende tvistemålsloven § 209 a, jf. 3.2.1 .

Til nr. 123. Lov 2. juli 1999 nr. 64 om helsepersonell m.v.

Til § 71 annet ledd

Nåværende første punktum viser til tvistemålsloven kapittel 30. Tvisteloven har ikke videreført et sett av særregler for offentlige tjenestehandlinger, men noen av reglene i kapitlet er videreført i forvaltningsloven og vil gjelde for alle forvaltningsorganer. Det er ikke behov for noen uttrykkelig henvisning til tvisteloven.

Til nr. 124. Lov 16. juli 1999 nr. 69 om offentlige anskaffelser

Til § 8 annet ledd første punktum

Henvisningen til tvangfullbyrdelsesloven § 15-8 første ledd er erstattet med en henvisning til den tilsvarende bestemmelsen i tvisteloven.

Til nr. 125. Lov 21. desember 2000 nr. 105 om opplysningsplikt og angrerett m.v. ved fjernsalg og salg utenfor fast utsalgsted

Til § 4 annet ledd

Det vises til 3.4.2. For øvrig vises det til departementets merknader til tidspartloven § 4 annet ledd.

Til nr. 127. Lov 26. april 2002 nr. 12 om notarius publicus

Til § 5 overskriften og første til femte ledd

Det er gjort endringer som en konsekvens av at kjæremål ikke lenger blir benyttet som rettsmiddelbegrep, jf. 3.4.14. For øvrig er henvisningen til tvistemålsloven erstattet i *første ledd*.

Til nr. 128. Lov 3. mai 2002 nr. 13 om utenriks-tjenesten

Til § 20 annet ledd første punktum

Det vises til 3.4.2.

Til nr. 130. Lov 21. juni 2002 nr. 45 om yrkestransport med motorvogn og fartøy (yrkestransportlova)*Til § 34*

I nåværende bestemmelse er det gjort avvik fra fristen i tvistemålsloven § 437 andre ledd første punktum, som gir forvaltningsorganet adgang til å sette en søksmålsfrist på seks måneder. Denne generelle adgangen for forvaltningen til å sette søksmålsfrist er ikke videreført i tvisteloven, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 345, der det uttales at behovet for slike frister bør vurderes i forhold til de enkelte særlover. For å videreføre det reelle innholdet som yrkestransportlova § 34 har i dag, er det derfor nødvendig å skrive om bestemmelsen. Det framgår av den nye utformingen av forvaltningsloven § 27 tredje ledd tredje og fjerde punktum at parten må gjøres oppmerksom på fristen i underretningen om vedtaket for at fristen skal komme til anvendelse.

Til nr. 130. Lov 28. juni 2002 nr. 57 om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre (valgloven)*Til § 15-5 overskriften og fjerde ledd*

Tvisteloven viderefører ikke begrepet oppreisning. Når frister i anledning søksmål er oversittet, kan det fortsatt være aktuelt med oppfriskning. Det vises til 3.4.8. Departementet har i sine forslag til lovendringer som følge av disse endringene i regler og begrepsbruk reservert bruken av begrepet oppfriskning til oversittelse av prosesshandlinger, mens lovregler om oppreisning for oversittelse av frister for å foreta handlinger overfor forvaltningen, er blitt avløst av regler om at forvaltningen på visse vilkår kan ta klagen eller lignende til behandling. «Melding» i *fjerde ledd* omfatter også innlevering av listeforslag etter § 6-1 første ledd. Ved den nye utformingen av fjerde ledd har departementet lagt til grunn at det etter gjeldende rett ikke er anledning til å gi oppreisning for at en forhåndsstemme ikke kommer fram innen fristen, jf. § 8-1 tredje ledd.

Til nr. 131. Lov 14. mars 2003 nr. 15 om beskyttelse av design (designloven)

Departementet ønsker å videreføre bruken av begrepet gjenopptakelse, mens oppreisning, når det ses bort fra § 39 annet ledd tredje punktum, foreslås erstattet med en omformulering i tråd med forvaltningsloven § 31. Det vises til departementets generelle merknader til endringer i varemerkeloven.

Til § 36 fjerde ledd

Begrepet oppreisning er erstattet. Det vises til de generelle merknader til denne loven og til 3.4.8. Dessuten er det rettet en inkurie, slik at siste del av bestemmelsen er blitt atskilt fra nr. 5 i oppregningen.

Til § 39 annet ledd tredje punktum

Begrepet oppreisning er erstattet. Det vises til 3.4.8.

Til § 48

Det vises til 3.4.3.

Til § 50 overskriften, første ledd første punktum og annet ledd annet punktum

Begrepet oppreisning er erstattet. Det vises til de generelle merknadene foran til denne loven og til 3.4.8.

Til nr. 132. Lov 6. juni 2003 nr. 38 om bustadbyggjelag (bustadbyggjelagslova)*Til § 5-12 første ledd tredje punktum*

Begrepet påkjæres er erstattet, jf. 3.4.14.

Til § 12-2 annet og tredje ledd

Endringene er gjort i samsvar med 3.4.14. På tilsvarende måte som for § 18-3 i både aksjeloven og allmennaksjeloven har departementet ikke funnet grunn til å presisere at ankebehandlingen skal skje etter tvisteloven. Det følger av tvisteloven § 29-1.

Til nr. 133. Lov 6. juni 2003 nr. 39 om burettslag (burettslagslova)*Til § 13-2 annet og tredje ledd*

Det vises til merknadene til bustadbyggjelagslova § 12-2 annet og tredje ledd.

Til nr. 134. Lov 4. juli 2003 nr. 83 om elektronisk kommunikasjon (ekomloven)*Til § 11-1 annet ledd annet punktum, § 11-2 fjerde ledd annet punktum og § 11-3 fjerde ledd annet punktum:*

Tvistemålsloven § 437 er ikke videreført i tvisteloven, se Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) kap. 26.3 (side 341–345). Men adgangen til å stille krav om at klageretten skal være utnyttet før søksmålet reises, er videreført i ny § 27 b i forvaltningsloven. Den bestemmelsen er det derfor gjort unntak fra.

Til nr. 135. Lov 12. september 2003 nr. 94 om overtakelse av formuesposisjoner mv. ved endret ansvarsfordeling i matforvaltningen

Til § 6 femte ledd:

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 13 er erstattet med de nye reglene i tvisteloven om erstatning av sakskostnader.

Til nr. 136. Lov 5. mars 2004 nr. 12 om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger (konkurranseloven)

Til § 25 annet ledd fjerde punktum:

Det vises til 3.4.14.

Til § 29 fjerde ledd sjette punktum:

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til nr. 137. Lov 14. mai 2004 nr. 25 om voldgift

Til § 8

Henvisningen til tvangsfullbyrdsloven kapittel 14 og 15 er erstattet med henvisning til de tilsvarende kapitler i tvisteloven.

Til § 13 fjerde ledd annet punktum, § 15 annet ledd tredje punktum og § 16 første ledd tredje punktum
Påkjæres er erstattet, jf. 3.4.14.

Til nr. 138. Lov 10. desember 2004 nr. 82 om internasjonal jernbanetraffikk og om samtykke til at Norge tiltrer Protokoll av 3. juni 1999 om endring av Overenskomst om internasjonal jernbanetraffikk (COTIF) av 9. mai 1980 (COTIF-loven)

Til § 4 første ledd første punktum

Det vises til 3.4.8.

Til § 5 tredje og fjerde ledd

Det vises til 3.4.2.

Til nr. 139. Lov 7. januar 2005 nr. 2 om endringer i lov 24. juni 1994 nr. 39 om sjøfarten (sjøloven) og i enkelte andre lover

Til § 481 overskriften, første og fjerde ledd

I *overskriften og første ledd første punktum* er bevisopptak erstattet med bevissikring, jf. 3.4.13.1. I *første punktum og nytt annet punktum* er henvisningene til reglene i tvistemålsloven erstattet med henvisning til bestemmelser i tvisteloven og med en gjengivelse av regelen i tvistemålsloven § 268, jf. departementets merknader i 3.4.13.1 til 4. Nytt

tredje punktum tilsvarende fjerde ledd annet punktum. Som følge av endringene i første ledd blir nåværende fjerde ledd overflødig.

Til § 481 tredje ledd første punktum

Henvisningen til tvistemålslovens vilkår om bevisopptak utenfor rettssak er erstattet med henvisning til tilsvarende regler i tvisteloven.

Til nr. 140. Lov 1. april 2005 nr. 14 om europeiske selskaper ved gjennomføring av EØS-avtalen vedlegg XXII nr. 10a (rådsforordning (EF) nr. 2157/2001)

Til § 8 annet ledd

Begrepet kjæremål er erstattet, jf. 3.4.14.

Til nr. 141. Lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler

Til § 12-1 annet ledd første punktum

Det vises til 3.4.1.

Til nr. 142. Lov 29. april 2005 nr. 20 om innkreving av underholdsbidrag mv.

Til § 6 annet punktum

Det vises til 3.4.16.

Til nr. 143. Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff

Til § 3 femte ledd

Det vises til 3.4.16.

Til § 64 tredje ledd

Henvisningen til tvistemålsloven kapittel 33 er erstattet med de tilsvarende bestemmelsene i tvisteloven.

Til nr. 144. Lov 3. juni 2005 nr. 33 om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. (diskrimineringsloven)

Til § 12 annet ledd annet punktum

Henvisningen til tvistemålsloven § 44 første ledd er ikke erstattet med henvisning til noen regel i tvisteloven. I stedet er bestemmelsen skrevet om, slik at den gir uttrykk for den samme regel som tidligere. At første ledd første punktum ikke gjelder i saker for Høyesterett, er ikke til hinder for at det som prosessfullmektig i disse sakene kan brukes en person som nevnt i første punktum i henhold til tvisteloven § 3-3 fjerde ledd.

Til § 12 fjerde ledd

Henvisningen til tvistemålsloven § 46 er erstattet med henvisning til tilsvarende regel i tvisteloven.

Til nr. 145. Lov 3. juni 2005 nr. 34 om varsling, rapportering og undersøkelse av jernbaneulykker og jernbanehendelser m.m. (jernbaneundersøkelsesloven)

Til § 15

I *overskriften* og *første punktum* er bevisopptak erstattet med bevissikring, jf. 3.4.13.1. I nytt *annet* og *tredje punktum* er henvisningen til reglene i tvistemålsloven kapittel 20 erstattet med en gjengivelse av regelen i tvistemålsloven § 268 og med henvisning til bestemmelser i tvisteloven, jf. departementets merknader i 3.4.13.1 til 4.

Til nr. 146. Lov 10. juni 2005 nr. 40 om Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda (diskrimineringsombudsloven)

Til § 11 første ledd annet til fjerde punktum

I *første ledd annet punktum* er henvisningen til tvistemålsloven erstattet. I *tredje punktum* er henvisningen til tvistemålsloven § 211 erstattet med henvisning til den tilsvarende bestemmelse i tvisteloven. I *fjerde punktum* er henvisningen til tvistemålsloven § 207 tredje ledd, § 208 annet ledd, § 209 annet ledd og § 209 a tredje ledd erstattet med henvisning til de tilsvarende regler i tvisteloven. Departementet har ikke tilføyd noen henvisning til den nye regelen i tvisteloven § 22-9 annet ledd. I tillegg er det henvist til de nye bestemmelsene i samme kapittel om at retten kan frita, nekte eller pålegge et bevis ført.

Til § 12 første ledd tredje punktum

Henvisningen til tvistemålsloven § 437 første ledd siste punktum er erstattet med henvisning til tilsvarende bestemmelse i forvaltningsloven ny § 27 b annet punktum.

Til nr. 147. Lov 10. juni 2005 nr. 53 om endringer i lov 18. mai 1990 nr. 11 om stadnamn m.m.

Til § 7 overskriften og første ledd første punktum

Det vises til 3.4.16.

Til nr. 148. Lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven)

Til § 17-1 første ledd

Henvisningen til tvistemålsloven er erstattet.

Til § 17-1 annet ledd tredje punktum

Passusen «kan ikke angripes ved kjæremål eller anke» er endret. Det vises til 3.4.14. Bestemmelsen innebærer fortsatt at avgjørelsen verken kan ankes eller brukes som ankegrunn.

Til § 17-5 overskriften og tredje ledd

Tvisteloven viderefører ikke begrepet oppreisning og er her erstattet med oppfriskning. Det vises til 3.4.8.

Til § 17-7 første ledd

Det vises til 3.3.3.2. Endringen innebærer at det ikke lenger vil være adgang til å sette lagmannsretten med fire meddommere.

Til nr. 149. Lov 17. juni 2005 nr. 67 om lov om betaling og innkreving av skatte- og avgiftskrav (skattebetalingsloven)

Til § 17-1 femte ledd tredje punktum

Det vises til 3.4.8.

Til § 19-3 nr. 11 om endring i lov 13. juni 1980 nr. 24 om ligningsforvaltning (ligningsloven) § 11-1 nr. 4 tredje punktum

Det vises til 3.4.8.

Til nr. 150. Lov 17. juni 2005 nr. 85 om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke (finnmarksloven)

Til § 38 annet ledd annet punktum, § 39 annet ledd tredje punktum og § 40 fjerde ledd

Passusen «kan ikke angripes ved kjæremål eller anke» er endret i samsvar med 3.4.14. Bestemmelsen innebærer fortsatt at avgjørelsen verken kan ankes eller brukes som ankegrunn.

Til § 42

I *overskriften* til bestemmelsen er kjæremål sløyfet, jf. 3.4.14.

Nåværende første ledd annet punktum om at tvistemålsloven § 357 ikke skal komme til anvendelse, er tatt ut. Bestemmelsen er ikke videreført i tvisteloven. Uten hensyn til ankegjensstandens verdi vil det i Høyesterett bli krevd samtykke for fremme av alle anker over dommer, jf. tvisteloven § 30-4. Under disse omstendigheter ser ikke departementet grunn til at det skal opprettholdes noen særlige regler om fremme av anker for søksmål etter finnmarksloven. De hensyn som reglen om unntak for ankesum bygger på, vil fortsatt ha gyldighet, og kan tas i betrakt-

ning av Høyesterett ved vurderingen av om samtykke skal gis etter tvisteloven, jf. den skjønnsmessige og fleksible regelen i § 30-4. For øvrig gir de nye reglene om rettsmidler i tvisteloven grunnlag for en forenklet utforming av § 42, slik at første og annet ledd er slått sammen. Det vises til 3.4.14.

Til § 43 tredje ledd annet og nytt tredje punktum

Nåværende tredje ledd annet punktum viser til tvistemålsloven § 177, som ikke kan sies å være videreført i tvisteloven. De nye reglene der åpner for mer skjønnsmessige vurderinger. Departementet ser ikke grunn til å endre det reelle innholdet i nåværende tredje ledd annet punktum, slik at adgangen til å gjøre unntak fra hovedregelen i første ledd blir mer åpen. Derfor er hovedinnholdet i tvistemålsloven § 177 gjengitt i tredje ledd annet og nytt tredje punktum.

Til § 43 fjerde ledd annet punktum

Kjæremål er tatt ut av bestemmelsen, jf. 3.4.14.

Til § 46 annet ledd

Bestemmelsens henvisning til tvistemålsloven er erstattet.

Justis- og politidepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om lov om endringer i tvisteloven (endringer i straffeprosessloven og andre lover).

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i tvisteloven (endringer i straffeprosessloven og andre lover) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i tvisteloven (endringer i straffeprosessloven og andre lover)

I lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) gjøres følgende endringer:

§ 2-4 annet ledd nytt fjerde punktum skal lyde:

For mindreåriges rett til innsyn i dokumenter gjelder § 14-1 første ledd.

§ 6-2 første ledd ny bokstav c skal lyde:

c) saker om patenter, kretsmønstre til integrerte kretser, planteforedlerretter, varemerker og design,

Nåværende bokstav c til e blir bokstav d til f.

§ 6-3 nytt fjerde ledd skal lyde:

(4) Når en sak skal behandles i forlikrådet etter tvangfullbyrdelsesloven § 7-7, regnes utleggsbegjæringen som forliksklage.

Nåværende fjerde ledd blir femte ledd.

§ 6-4 nytt femte ledd skal lyde:

(5) Når en sak er tatt til behandling etter tvangfullbyrdelsesloven § 7-7, regnes nedtegningen av saksøktes innvendinger som tilsvar.

§ 6-13 første ledd bokstav a og d skal lyde:

- a) *gebyr for behandlingen i forlikrådet, samt gebyret for utleggsbegjæringen når en sak behandles i forlikrådet etter tvangfullbyrdelsesloven § 7-7*
- d) *et beløp inntil fire ganger rettsgebyret for retts hjelp ved forliksklage eller tilsvar og saksforberedelse ellers, men inntil rettsgebyret dersom klageren i tillegg krever erstatning for kostnader ved utenrettslig inndrivning etter annet ledd, og*

§ 10-4 første ledd skal lyde:

(1) Hvis ikke saken avsluttes på annen måte, skal den normalt være avsluttet med dom innen tre måneder etter at stevning ble inngitt.

§ 14-1 første ledd nytt annet og tredje punktum skal lyde:

Mindreårige parter over 15 år har samme rett til innsyn. Parter under 15 år kan gis innsyn når deres alder og modenhet tilsier det, men skal ikke gjøres kjent med opplysninger som er underlagt lovbestemt taushetsplikt.

§ 19-1 annet ledd bokstav b skal lyde:

b) som hever en sak som av andre grunner enn nevnt i bokstav a bortfaller uten realitetsavgjørelse,

§ 22-3 første ledd skal lyde:

Det kan ikke føres bevis når dette vil krenke lovbestemt taushetsplikt for den som har opplysningene som følge av tjeneste eller arbeid for stat eller kommune, *familievernkontor*, postoperatør, tilbyder eller installatør av elektronisk kommunikasjonsnett eller -tjeneste, teknisk kontrollorgan eller statens lufthavnselskap.

§ 22-5 første ledd skal lyde:

(1) *Retten kan ikke ta imot bevis fra prester i statskirken, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn, advokater, forsvarere i straffesaker, meklere i ekteskapsaker, leger, psykologer, apotekere, jordmødre eller sykepleiere om noe som er betrodd dem i deres stilling. Det samme gjelder underordnede og medhjelpere som i stillings medfør er kommet til kunnskap om det som er betrodd de nevnte personer.*

§ 28-5 annet ledd første punktum skal lyde:

Dersom begjæringen om bevissikring er nødvendiggjort av at en motpart etter § 28-3 annet ledd uten rimelig grunn har motsatt seg å medvirke til bevissikring og bevis tilgang eller uten rimelig grunn har bestridt begjæringen, kan plikten etter første ledd helt eller delvis falle bort.

§ 32-7 annet ledd skal lyde:

(2) Dersom det er fare ved opphold, kan kjennelse som beslutter *midlertidig sikring* treffes uten muntlig forhandling.

§ 32-11 første ledd tredje punktum skal lyde:

Ved midlertidige forføyninger til sikring av hovedkrav som bygger på at bestemmelser som ivaretar miljøhensyn, er overtrådt, og som er besluttet på grunnlag av at kravet er sannsynliggjort, jf. § 34-2 første ledd, og etter muntlig forhandling, jf. § 32-7 første ledd, plikter saksøkeren bare å erstatte skade som nevnt i første *punktum*, dersom denne visste eller burde vite at kravet ikke bestod da sikringen ble besluttet.

§ 36-10 tredje ledd bokstav d skal lyde:

d) *dommen* går ut på tvang som ikke er vedtatt av fylkesnemnda.

§ 37-3 skal lyde:

1. I lov 20. juli 1893 nr. 2 om Stranding og Vrag skal § 10 annet ledd tredje punktum og tredje ledd første punktum lyde:

Det kan gis *oppfriskning* mot oversitting av fristen.

Gjelder søksmål i samsvar med annet ledd størrelsen av bergelønn, og er eieren framleis ukjent, reises det mot *staten*.

2. I lov 28. november 1898 om Umyndiggjørelse gjøres følgende endringer:

§ 2 annet ledd til fjerde ledd skal lyde:

Denne skal bestaa av sorenskriveren - eller, hvor der i tingretten er flere dommere, en av disse - som *leder* samt to av *forlikrådsmedlemmene* etter rækkefølgen i oppnævnelsen. Er nogen av disse ved forfald eller ugildhet forhindret fra at gjøre tjeneste, indtræder *det* tredje *forlikrådsmedlemmet* og derefter *varamedlemmene*.

For tjeneste i retten og for skyss- og kostutgifter i den forbindelse har *forlikrådsmedlemmene* krav på godtgjørelse av staten etter forskrifter gitt av Kongen. Godtgjørelsen fastsettes av rettens *leder*. Fastsettingen kan *ankes* til lagmannsretten etter reglene i rettshjelploven § 27.

Rettens *leder* er tillike dens skriver.

§ 8 første ledd femte punktum skal lyde:

Udebliver han uden lovligt *fravær*, kan Retten, hvor den finder hans Afhørelse nødvendig til Sagens Oplysning, lade ham afhente ved Politiet enten til samme eller et senere Retsmøde.

§ 12 annet punktum skal lyde:

Iøvrig gjælder med hensyn til vidner og sakkyndige samme regler som for *sivile tvister*.

§ 13 første og annet punktum skal lyde:

Kan der ikke uden øiensynlig Skade eller Fare for Vedkommendes Velfærd udsættes med at fatte Beslutning om Umyndiggjørelse, indtil Undersøgelsen er tilendebragt, kan Retten eller, om ei heller dennes Beslutning kan oppebies, *dens leder* foreløbig beslutte Anordning af Værgemaal. Denne Beslutning, der ei kan *ankes*, *forbliver* gjældende, indtil Sagen af Retten endelig er afgjort, hvilket bør ske snarest muligt.

§ 14 første ledd skal lyde:

Rettens avgjørelse træffes ved *dom*.

§ 15 første ledd skal lyde:

Rettens avgjørelse, hvorved vergemaal besluttes anordnet eller begjæringen derom avslaes, kan paaankes til lagmandsret efter de regler, som gjælder for *sivile tvister*.

§ 16 skal lyde:

Foruten i de tilfælde, som nævnes i *tvisteloven* §§ 29-12, 29-13, 30-3 og 30-4, kan anken avgjøres uten ankeforhandling, hvis den paaankede avgjørelse gaar ut paa anordning av vergemaal, og *anke-domstolen* enstemmig finder det utvilsomt, at den bør ophæves som uriktig i sit indhold.

§ 17 oppheves.

§ 18 skal lyde:

Blir anken ikke avgjort etter § 16, skjer den videre behandling etter reglene i tvisteloven kapittel 29 og 30.

§ 21 skal lyde:

Blir en avgjørelse, hvorved vergemaal er besluttet anordnet, *ophævet*, kan anke-domstolen bestemme, at det anordnede vergemaal som foreløbig fremdeles skal forbli i kraft, indtil saken paany er avgjort.

§ 26 annet og tredje ledd skal lyde:

Ellers kan *anke* anvendes saavel av den, hvem erstatningspligt er paalagt - for den umyndiggjorte av vergen - som av overøvrigheten paa det offentliges vegne, dog kun paa det grundlag, at erstatningsspørsmålet er avgjort i strid med loven.

Øvrige avgjørelser kan ankes etter reglene som gjelder for sivile tvister.

§ 34 første punktum skal lyde:

Rettens avgjørelse, hvorved vergemaalet ophæves eller negtes ophævet, træffes ved *dom*.

3. I lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov gjøres følgende endringer:

§ 3 annet ledd annet punktum skal lyde:

Dog skal ved *anke og begjæring om gjenåpning* ikke tages Hensyn til Bestemmelser, der først er blevene gjældende, efterat den Afgjørelse blev truffen, i Anledning af hvilken der *ankes eller* begjæres *gjenåpning*.

§ 39 a sjettede ledd skal lyde:

Kongen gir forskrifter med nærmere bestemmelser om gjennomføringen av tvungen omsorg, herunder bestemmelser om hvilke vedtak som kan overprøves etter reglene i *tvisteloven* kapittel 36.

§ 110 første ledd skal lyde:

En Dommer, et lagrettedmedlem eller *et skjønnsmedlem*, der som saadan handler mod bedre Vidende, straffes med Fængsel indtil 5 Aar.

§ 249 nr. 4 bokstav b skal lyde:

b) dersom retten enstemmig finner det utvilsomt at beskyldningen er utilbørlig uansett dens sannhet og at nektelse av bevisførsel er ønskelig av hensyn til den fornærmede. Sådanne bevisførsel må aldri nektes dersom påtalemyndigheten eller saksøkeren på forhånd har tilkjennegitt at der vil bli påstått straff etter § 248 eller at der bare vil bli gjort *sivile krav* gjeldende.

4. I lov 9. juni 1903 nr. 7 om Statskontrol med Skibes Sjødygtighed m.v. gjøres følgende endringer:

§ 19 første ledd annet punktum skal lyde:

Han er i dette øyemed berettiget til å gjøre seg kjent med sakens akter, å rette begjæringer til retten, å stille spørsmål til vitnene, direkte eller gjennom rettens *leder*, og å gjøre de protokolltilførsler han måtte finne nødvendig.

§ 28 første ledd første punktum skal lyde:

Skjønnsmedlemmenes antall er to.

§ 31 skal lyde:

Det er ikke adgang til overskjønn, anke eller *gjenåpning*.

5. I lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene gjøres følgende endringer:

§ 1 skal lyde:

De alminnelige domstoler er:

1. Høyesterett
2. lagmannsrettene
3. tingrettene

Forlikrådene er meklingsinstitusjoner med begrenset domsmyndighet som angitt i tvisteloven § 6-10.

§ 4 skal lyde:

Når saksmengden gjør det påkrevd, kan Høyesterett, for saker som skal avgjøres av fem dommere, deles i flere avdelinger etter bestemmelse av *Kongen*. For saker som skal avgjøres av tre dommere, kan Høyesterett nedsette ett eller flere utvalg, som betegnes som Høyesteretts ankeutvalg. Høyesteretts domstolleder leder behandlingen i avdelinger og utvalg og behandlingen av saker i storkammer eller plenum, som hun eller han er med i. Ellers ledes behandlingen av eldste dommer som er med.

§ 5 skal lyde:

I saker som etter lov skal avgjøres av Høyesteretts ankeutvalg, settes Høyesterett med tre dommere. Det kan bestemmes at slike saker skal avgjøres i avdeling med fem dommere.

I andre saker enn etter første ledd første punktum settes Høyesterett med fem dommere.

I særlig tidkrevende saker kan det bestemmes at ytterligere en eller to dommere følger forhandlingene og deltar i avgjørelsen i tilfelle forfall.

I saker etter første og annet ledd som er av særlig viktighet, kan det bestemmes at saken, eller rettsspørsmål i den, skal avgjøres av Høyesterett i storkammer, satt med 11 dommere. Ved vurderingen skal det blant annet legges vekt på om det oppstår spørsmål om å sette til side en rettsoppfatning Høyesterett har lagt til grunn i en annen sak, eller om saken reiser spørsmål om konflikt mellom lover, provisoriske anordninger eller stortingsbeslutninger og Grunnloven eller bestemmelser Norge er bundet av i internasjonalt samarbeid. I helt særlige tilfeller kan det bestemmes at saken, eller rettsspørsmål i saken, skal avgjøres av Høyesterett i plenum, som da består av alle Høyesteretts dommere som ikke er ugilde eller har forfall.

Får noen av rettens medlemmer forfall i saker etter fjerde ledd, kan retten avgjøre saken så lenge det er minst fem dommere tilbake. Er det ved

avgjørelsen et like antall dommere, fratrer yngste dommer.

§ 6 skal lyde:

Avgjørelse om at Høyesterett skal ha en annen sammensetning enn den som følger av § 5 første ledd første punktum, treffes før saken er fordelt til forberedende dommer, av Høyesteretts domstolleder. Etter fordeling treffes avgjørelsen av ankeutvalget, men slik at domstollederen treffer eventuell avgjørelse om at saken skal behandles i storkammer eller plenum.

Avgjørelse om at Høyesterett skal ha en annen sammensetning enn den som følger av § 5 annet ledd, treffes av domstollederen før den muntlige ankeforhandling er begynt, eller i skriftlige saker før partene har inngitt sitt siste skriftlige innlegg. Etter dette tidspunkt, kan to av avdelingens fem dommere kreve at avgjørelsen skal treffes med en sammensetning etter § 5 fjerde ledd. Domstollederen avgjør da om retten skal settes med 11 eller med alle Høyesteretts dommere.

Når det er truffet avgjørelse om at Høyesterett skal settes i storkammer, kan Høyesteretts domstolleder i stedet bestemme at avgjørelsen skal treffes av Høyesterett i plenum. Det skal gjøres hvis minst seks av Høyesteretts dommere krever det. Vedtak etter første punktum og krav etter annet punktum må i tilfelle settes fram før ankeforhandlingen eller den avsluttende skriftlige behandlingen i den forsterkede rett påbegynnes.

§ 7 skal lyde:

Når Høyesterett skal treffe avgjørelser som ikke gjelder de enkelte rettssaker, skal fem dommere være med ved avgjørelsen hvis ikke annet er bestemt ved lov.

I de avgjørelser som er nevnt i § 8 annet punktum, skal alle dommere være med, men avgjørelse kan treffes selv om noen av dommerne har forfall.

§ 8 skal lyde:

Høyesteretts domstolleder leder rettens forretninger, fastsetter tiden for dens møter og for behandlingen av sakene og fordeler forretningene mellom rettens medlemmer og i tilfelle dens avdelinger og utvalg. Alminnelige regler om dette kan fastsettes i en forretningsorden.

Har domstollederen forfall, gjør eldste dommer tjeneste så lenge ingen annen er oppnevnt.

§ 12 første ledd annet punktum skal lyde:

Istedenfor førstelagmannen eller en lagmann kan en av lagdommerne gjøre tjeneste som rettens leder.

§ 14 skal lyde:

I straffesaker sættes lagmandsretten med lagrette eller med meddommere og i *sivile saker* med meddommere i de tilfælde, som *straffeprosessloven* og *tvisteloven* bestemmer.

§ 15 første ledd annet punktum skal lyde:

Både i *sivile tvister* og straffesaker må en dommer som etter § 12 første ledd kan gjøre tjeneste som rettens leder, alltid være med.

§ 20 annet ledd skal lyde:

Domstoladministrasjonen kan oppnevne en særskilt dommer til en eller flere bestemte straffesaker eller til å styre skjønn, ekspropriasjonssaker eller saker som reises under ett etter *tvisteloven* § 4-5 første ledd, når det er påkrevet fordi saken er vidløftig eller fordi forretningene bør ledes av samme dommer i flere domssokn. For skjønn, ekspropriasjonssaker og saker etter *tvisteloven* § 4-5 første ledd kan domstoladministrasjonen oppnevne et varamedlem som skal følge forhandlingene og tre inn i retten om formannen får forfall.

§ 21 annet ledd fjerde punktum skal lyde:

Retten settes med meddommere i de tilfelle som *tvisteloven* og *straffeprosessloven* bestemmer.

§ 30 skal lyde:

Naar en overordentlig domstol nedsættes eller naar en særskilt dommer opnævnes efter § 20 til at utføre forretninger i flere domssogn, skal det, hvis ikke loven gir regler om det, tillike bestemmes, hvilken domstol skal behandle *anke* og *begjæring* om *gjenåpning*.

§ 33 c annet ledd nytt fjerde punktum skal lyde:

For Høyesterett fastsetter Kongen antall dommerstillinger.

§ 36 annet ledd første punktum skal lyde:

Ved denne prøvelse legger retten i *sivile tvister* og private straffesaker saksøkerens fremstilling til grund, saalænge det ikke er godtgjort, at den er uriktig.

§ 37 skal lyde:

Har en domstol tat en sak til behandling, og saken ikke hører under norsk domsmyndighet, kan vedkommende regjeringsdepartement paa det offentliges vegne fremsætte indsigelse og *erklære anke* til Høiesteret for at faa saksbehandlingen og avgjørelsen kjendt ugyldig. For denne anke gjælder ingen tidsfrist eller ankesum.

§ 38 tredje til femte punktum skal lyde:

Dersom den domstol som i tilfelle skal overta saken, motsetter seg overføring, avgjøres spørsmålet av den domstol som er nærmest overordnet den domstol som saken er brakt inn for, eller av Høyesteretts *ankeutvalg* dersom saken står for lagmannsretten. Søknad om overføring har bare oppsettende virkning når retten bestemmer det. Beslutninger etter denne paragraf kan ikke *angripes*.

§ 39 oppheves.

§ 43 første ledd annet punktum skal lyde:

I andre saker end straffesaker foregaar bevisopptakelsen etter reglene i *tvisteloven*.

§ 43 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Også i de her nevnte tilfelle gjelder reglene om bevisopptak i *sivile tvister* når ikke annet er bestemt ved lov.

§ 45 første ledd annet punktum skal lyde:

Anke kan erklæres baade av parterne og av den ret, som har stillet anmodningen.

§ 46 annet ledd annet punktum skal lyde:

Når hensiktsmessighetsvurderinger tilsier at flere domstoler er kompetente, avgjør departementet ved hvilken rett handlingen skal finne sted.

§ 46 annet ledd fjerde punktum skal lyde:

Rettsens avgjørelse kan *ankes* av vedkommende regjeringsdepartement.

§ 47 annet ledd skal lyde:

Før beslutningen treffes, skal retten i *sivile tvister* gi motparten høve til å uttale seg og i straffesaker påtalemyndigheten, siktede og forsvaren dersom forsvaret er oppnevnt.

§ 51 a første ledd annet punktum skal lyde:

Rettsens beslutning om at et tolkningsspørsmål skal eller ikke skal forelegges for EFTA-domstolen, kan ikke *angripes ved anke*.

§ 53 første ledd annet punktum skal lyde:

For meddommere og *skjønnsmedlemmer* gjelder ikke krav om statsborgerskap forutsatt at de fyller vilkårene i § 65.

§ 60 første punktum skal lyde:

Alle dommere unntatt meddommere og *skjønnsmedlemmer* skal gi skriftlig forsikring om at de samvittighetsfullt vil oppfylle sine plikter.

§ 63 a tredje ledd nytt annet punktum skal lyde:

Taushetsplikten gjelder heller ikke om det som er framkommet i de deler av et saksdokument som allmennheten kan gis innsyn i etter reglene i tvisteloven kapittel 14.

Overskriften til 4de kapittel skal lyde:

Utvalg av lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmedlemmer.

§ 71 første ledd annet punktum skal lyde:

Til hvert av utvalgene velges to ganger så mange meddommere som det antas at det i løpet av ett år vil falle rettsdager i *sivile tvister* og straffesaker med meddommere fra disse utvalgene.

§ 86 a fjerde ledd skal lyde:

Rettsens avgjørelse etter denne paragraf kan ikke *angripes*.

§ 87 første ledd første punktum skal lyde:

Meddommere av de særlige utvalg i lagsognet eller rettskretsen oppnevnes av rettsens *leder* blant dem som er særlig kyndige i den bedrift eller i den gren av bedriften som det er spørsmål om, idet reglene i § 86 a får tilsvarende anvendelse.

§ 91 første ledd første punktum skal lyde:

Treffer loddet et lagrettemedlem eller en meddommer, som etter § 106 eller § 107 ville være utelukket fra å gjøre tjeneste i noen av sakene, eller som har meldt eller vites å ha gyldig *fravær*, skal han forbigås.

§ 91 første ledd fjerde punktum skal lyde:

Avgjørelsen treffes av rettsens *leder* eller en annen dommer.

§ 95 første ledd første punktum skal lyde:

Rettsens *leder* sørger for at de lagrettemedlemmer eller meddommere som er trukket ut, får meddelelse om det.

§ 95 tredje ledd skal lyde:

Viser det seg at et lagrettemedlem eller en meddommer har gyldig *fravær* eller at vedkommende skulle vært slettet av fortegnelsen etter § 81 første, annet eller tredje ledd, eller er siktet for en straffbar handling som kan antas å medføre frihetsstraff eller tap av offentlig stemmerett, eller melder forfall eller nekter å møte, trekkes et nytt lagrettemedlem eller ny meddommer i vedkommendes sted.

§ 97 første punktum skal lyde:

Er antallet av de lagrettemedlemmer som møter og kan gjøre tjeneste i en sak, mindre enn 12, eller når lagretten skal settes med flere enn 10 lagrettemedlemmer, mindre enn 14, varamedlemmene iberegnet, uten at lagrettelisten i sin helhet er ugyldig, tilkaller rettens *leder* det nødvendige antall blant de utvalgsmedlemmer som hurtigst kan komme til stede.

§ 98 skal lyde:

Varamedlemmene for meddommere kan etter omstendighetene innkalles til rettsmøtet eller varsles om å holde seg ferdige til å møte. Møter alle meddommere, kan *varamedlemmene* straks fritas for å være til stede.

Uteblir en meddommer, eller må han fratre, kan rettens *leder* i ethvert tilfelle tilkalle en av de meddommere som bor nærmest rettstedet.

§ 99 tredje ledd første punktum skal lyde:

Rettens *leder* lar snarest mulig sette opp en liste over de lagrettemedlemmer eller meddommere som har gjort tjeneste.

§ 100 første ledd skal lyde:

Første gang nogen gjør tjeneste som meddommer, skal rettens *leder* foreholde ham de plikter, som paahviler en meddommer, og ta imot hans forsikring om, at han saavel i denne sak som i alle fremtidige saker vil gi vel agt paa alt, som forhandles i retten, og at han vil dømme saaledes, som han vet sandest og rettest at være efter loven og sakens bevisligheter.

§ 101 annet ledd første punktum skal lyde:

Enhver som er oppført i det seneste manntall for kommunale valg i domssognet, plikter å gjøre tjeneste som rettsvitne, herunder vitne ved tvangsforretning og registreringsforretning, med mindre vedkommende vil være utelukket etter § 110 eller har gyldig *fravær*.

§ 105 skal lyde:

Hvis et lagrettemedlem, en meddommer eller et rettsvidne har gyldig *fravær*, plikter han at melde det i tide.

Til gyldig *fravær* medregnes omstendigheter som fører til at vedkommende ikke uten fare for helbred eller velferd eller uten å forsømme viktige og uoppsettelige forretninger eller plikter kunne ha møtt. Som gyldig *fravær* kan også godtas særlig lang reisetid eller reiselengde mellom bopel og rettssted. For lagrettemedlemmer og

meddommere regnes ingen andre offentlige verv som gyldig *fravær* enn vervet som medlem av fylkesting, militærtjeneste og tjeneste ved høyere rett.

§ 105 a første ledd første punktum skal lyde:

Godtgjørelsen til lagrettemedlem, *jordskifte-meddommer* og meddommer fastsettes av rettens *leder* etter forskrifter gitt av Kongen.

§ 105 a tredje ledd skal lyde:

Avgjørelser om godtgjørelse etter paragrafen her kan *ankes* etter reglene i lov av 21. juli 1916 nr. 2 om vidners og sakkyndiges godtgjørelse m.v. § 12.

§ 107 tredje ledd tredje punktum skal lyde:

Beslutningen kan ikke *angripes*.

§ 112 skal lyde:

Naar en enedommer eller *leder av retten* er i et tilfælde, som er nævnt i § 106 eller § 107, skal han selv træffe de nødvendige forføininger.

Andre tjenestemænd som er i et saadant tilfælde, skal i tide si fra til rettens *leder*.

§ 113 første ledd annet punktum skal lyde:

Har retten flere medlemmer, bør han si fra til *rettens leder*, som beslutter, hvad der videre skal foretages.

§ 113 annet ledd skal lyde:

Er et lagrettemedlem, et rettsvitne, en protokollfører eller en annen embets- eller tjenestemann i sådan stilling, skal han si fra til *rettens leder*.

§ 115 skal lyde:

Før forhandlingen i den enkelte sak begynner, skal rettens *leder* gjøre lagrettemedlemmene eller meddommerne opmerksom på, at de er utelukket fra å gjøre tjeneste, hvis de er i noget tilfelle som er nevnt i § 106 eller § 107, eller hvis der for deres vedkommende foreligger sådanne omstendigheter som omhandlet i § 108, og han skal opfordre dem og partene til å si fra, hvis det måtte være tilfellet.

§ 117 skal lyde:

Reises spørsmål om utelukking forut for det rettsmøte i *Høyesterett* hvor saken skal behandles, kan det settes rett til å avgjøre spørsmålet.

Også i andre domstoler kan spørsmål om utelukking avgjøres forut for det rettsmøte hvor saken skal behandles. I så fall kan rettens *leder* treffe

avgjørelsen alene dersom retten har flere medlemmer, men det kan også settes alminnelig rett til å avgjøre spørsmålet på forhånd når det kan gjøres uten vesentlig ulempe eller utgift. Er det spørsmål om å utelukke en enedommer eller domstolens *leder* eller to av domstolens faste medlemmer, kan enedommeren eller *lederen* beslutte at spørsmålet isteden skal forelegges for den nærmest overordnede domstol, eller for Høyesteretts *ankeutvalg* dersom saken står for lagmannsretten.

§ 119 første ledd skal lyde:

Har en part krevd at alle eller de fleste dommerne ved en domstol skal vike sete som ugilde til å delta i behandlingen av en sak, kan den nærmest overordnede domstol, eller Høyesteretts *ankeutvalg* dersom saken står for lagmannsretten, etter søknad fra domstolens formann beslutte at saken skal overføres til en annen domstol av samme orden. Den overordnede domstolens avgjørelse kan ikke *angripes*.

§ 120 skal lyde:

Hvis den myndighet, som skal opnævne stedfortræder for en utelukket tjenestemand, finder, at utelukkelsen savner grund, kan den *anke* kjendelsen med opsættende virkning. Avsiges kjendelsen under hovedforhandling, gjælder dette bare, naar saken allikevel utsættes.

Ellers kan en kjendelse, som avgjør, at nogen er ugild, ikke *angripes*.

En kjendelse, som negter utelukkelse i de tilfælde, som er nævnt i § 110 tredje led, kan heller ikke *angripes*.

§ 122 første ledd skal lyde:

Ved retsmøter forstaaes de møter, som en ret holder til forhandling mellem parter eller for at avhøre parter, vidner eller sakkyndige eller *undersøke realbevis*, eller som loven særskilt har betegnet som retsmøter.

§ 123 første ledd første punktum skal lyde:

Rettsens *leder* aapner, leder og slutter forhandlingen.

§ 123 annet ledd skal lyde:

Har retten flere medlemmer, avgjør den samlede ret innsigelser mot *lederens* processledelse.

§ 129 fjerde ledd tredje punktum skal lyde:

Forbud etter annet ledd skal oppheves når det antas at grunnen til forbudet ikke lenger er til

stede og kan *ankes* av dem som har vært til stede under forhandlingen.

§ 130 første ledd fjerde punktum skal lyde:

Enhver kan *anke* et forbud eller en nektelse av å oppheve et forbud etter leddet her.

§ 132 annet ledd skal lyde:

Rettsens *leder* kan begrense antallet av tilhørere for at hindre, at rummet blir overfylt.

§ 133 første ledd første punktum skal lyde:

Rettsens *leder* vaaker over, at forhandlingen foregaar med orden og værdighet.

§ 133 annet ledd skal lyde:

Naar en part eller *hans stedfortræder*, procesfuldmægtig eller forsvarer er tilrettevist, kan retten beslutte at frata ham ordet, hvis han fremdeles optræder utilbørlig.

§ 133 fjerde ledd skal lyde:

Naar det regnes like med *fravær i saken*, at en part eller *hans stedfortræder* eller procesfuldmægtig vises ut eller fratages ordet, bør han først være gjort oppmerksom paa denne følge.

§ 140 annet ledd første punktum skal lyde:

I rettsferiene løper ikke frister for prosesshandlinger som er nødvendige for å avverge *fraværsavgjørelser*.

§ 140 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Beslutningen kan ikke *angripes*.

Overskriften til 8de kapittel skal lyde:

Frister

§ 145 skal lyde:

Naar denne lov eller lovene om rettergangsmaaten for *sivile tvister* og i straffesaker eller loven om tvangsfuldbyrdelse har fastsat en frist, som maa gives ved inndkaldelse til retsmøte eller til møte for dommer, skal til fristen lægges den tid, som antagelig vil gaa med til at reise fra opholdsstedet til retsstedet og til at forberede reisen.

§ 151 tredje ledd oppheves.

§§ 153 til 158 oppheves.

§ 163 a fjerde ledd skal lyde:

Advokater som skal innkalle vitner etter *tvisteloven § 13-3* ved forkynning av vitnestevning, kan forkynne vitnestevningen gjennom posten, enten i vanlig brev vedlagt mottakskvittering eller i rekommandert brev.

§ 193 annet ledd første punktum skal lyde:

Forkynnelser og meddelelser om *anke mot avgjørelser* som avslutter en sak eller en selvstendig del av en sak, eller om oppfriskning eller *gjenåpning* kan ikke rettes til prosessfullmektigen, med mindre prosessfullmakten uttrykkelig hjemler det eller tillike bemyndiger til å foreta de nevnte rettergangsskritt.

§ 195 første ledd annet punktum skal lyde:

Rettens beslutning kan ikke *angripes*.

§ 200 nytt tredje og fjerde ledd skal lyde:

Erstatningssøksmål om en tjenestemanns eller det offentliges ansvar i anledning av rettslige avgjørelser kan ikke reises uten at

- a) avgjørelsen er opphevet eller forandret,
- b) avgjørelsen er bortfalt med den virkning at rettidig anke mot den ikke kunne tas under behandling eller avgjøres, eller
- c) tjenestemannen ved dom er kjent skyldig i straffbart forhold ved avgjørelsen.

For krav om at staten erstatte sakskostnader på grunn av feil ved rettens behandling, gjelder tvisteloven § 20-12.

§ 202 første til tredje ledd skal lyde:

En part som åpenbart uten grunn har anlagt søksmål eller latt det komme til søksmål eller erklært anke *over dom* eller begjært oppfriskning eller *gjenåpning*, skal pålegges å erstatte det offentlige helt eller delvis utgiftene ved saken; ved siden herav kan han straffes med bøter.

Det samme gjælder en *partshjelper, stedfortreder*, procesfuldmægtig eller retslig medhjelper.

Straff av bøter kan også ilegges en part, *partshjelper, stedfortreder*, prosessfullmektig eller retslig medhjelper, når han unødig vidløftiggjør saken, eller når han ved falske eller åpenbart intetsigende påstander eller påskudd eller ved annen uredelighet har søkt å hindre sakens rette opplysning eller å trekke den utilbørlig i langdrag.

§ 203 skal lyde:

Den, som åpenbart uten grunn har erklært anke *over kjennelse eller beslutning*, kan straffes

med bøter. Hvis *anken* etter loven har opsættende virkning, kan det ogsaa paalægges ham helt eller delvis at erstatte de omkostninger, som er voldt ved utsættelsen. § 202 andet led faar tilsvarende anvendelse.

§ 205 skal lyde:

Uteblir et vidne uten gyldig *fravær*, eller har det forsømt at melde sit *fravær* i tide, eller forlater det retsstedet uten tilladelse, før møtet er slut, kan det straffes med bøter og paalægges helt eller delvis at erstatte de omkostninger, som er voldt.

Har vidnet faat ny indkaldelse eller opfordring til at møte, og det uteblir igjen, kan det ilægges straf og erstatningsansvar én gang til.

Like med uteblivelse uten gyldig *fravær* regnes det, at et vidne maa vises bort, fordi det er beruset.

§ 207 skal lyde:

Unnlater eller nekter et vitne å etterkomme et pålegg fra retten om å undersøke registrerte regnskapsopplysninger, regnskapsmateriale, brev eller andre ting eller å gjøre og ta med seg opptegnelser, regnes det likt med uteblivelse *uten gyldig fravær*.

§ 208 skal lyde:

Negter en sakkyndig eller en retstolk at overta hvervet, og han ikke oppgir nogen grund eller bare oppgir en grund, som er forkastet ved retskraftig kjendelse, eller uteblir han fra et retsmøte uten gyldig *fravær* eller uten at melde sit *fravær* i tide, eller forlater han retsstedet uten tilladelse, før møtet er slut, eller gjør han sig skyldig i andet forsømmelig eller utilbørlig forhold, kan han straffes med bøter og paalægges helt eller delvis at erstatte de omkostninger, som er voldt.

§ 209 skal lyde:

Undlater nogen, som ikke er part, at etterkomme et paalæg fra retten om at fremlægge eller gi *tilgang* til *realbevis*, og han ikke oppgir nogen grund eller bare oppgir en grund, som er forkastet ved retskraftig kjendelse, kan han ilægges straf og erstatningsansvar efter samme regler som for negtet vidnesbyrd.

§ 210 første punktum skal lyde:

Straf og erstatningsansvar efter §§ 205, 206, 207 og 209 kan ogsaa ilægges parter og *stedfortredere*, naar de efter *tvisteloven § 23-1 eller § 23-2* pligter at møte, avgi forklaring eller forsikring, eller naar de efter samme lovs § 26-8 *annet ledd* pligter at fremlægge eller gi *tilgang* til *realbevis*.

§ 213 første ledd nytt tredje og fjerde punktum skal lyde:

Forliksrådet kan ikke ilegge straff eller erstatning etter dette kapitlet. Spørsmål om ansvar i anledning en sak for forliksrådet kan bringes inn for tingretten.

§ 217 første og tredje ledd skal lyde:

Avgjørelser, som ilægges straff eller erstatning paa den maate, dette kapitel tillater, eller som forkaster en begjæring om at ilægges erstatning eller straff i andre tilfælde, end §§ 202 og 203 nævner, kan *ankes*. Hvis saken er avgjort ved dom, er bevisbedømmelsen i hovedsaken bindende for *anke-domstolen*.

Ankes en kjendelse, som ilægges nogen straff, fordi han har negtet at etterkomme en retsavgjørelse, kan *anke-domstolen* ogsaa prøve rigtigheten av den avgjørelse, som ikke er etterkommet.

§ 221 annet ledd skal lyde:

Den som vil avlegge prøve, må sende Høyesteretts *domstolleder* erklæring fra Tilsynsrådet for advokatvirksomhet om at vedkommende kan få tillatelse hvis prøven består. Prøven omfatter utføringen av to muntlige saker. Minst en av disse må være en sivil sak for den ankende part med mindre Høyesteretts *ankeutvalg* av særlige grunner gir tillatelse til annet. For statsadvokat og fullmektig hos riksadvokaten kan en straffesak godkjennes som prøvesak selv om vilkårene etter første ledd nr 1 og 2 ikke er oppfylt. I samme sak kan det bare være en prøveadvokat, med mindre Høyesteretts *ankeutvalg* av særlige grunner gir tillatelse til annet.

§ 223 første ledd skal lyde:

Enhver advokat har rett til å ha en autorisert fullmektig til å opptre for seg i rettergang. Fullmektigen kan ikke opptre for Høyesterett, ved saker som behandles muntlig for lagmannsrett eller ved hovedforhandling for tingrett i saker om straff for forbrytelser som etter loven kan medføre fengsel i mer enn 6 år, uten at vedkommende har tillatelse etter § 221 eller § 220 til å være advokat ved vedkommende rett. Lagmannsretten kan for den enkelte sak tillate at en advokat opptre ved autorisert fullmektig ved hovedforhandling i andre saker enn saker om straff for forbrytelser som etter loven kan medføre fengsel i mer enn 6 år. I sivile saker kan fullmektigen opptre for Høyesteretts ankeutvalg når anken gjelder kjennelser og beslutninger avsagt av lagmannsrettene.

§ 230 første ledd tredje punktum oppheves. Fjerde punktum blir nytt tredje punktum.

§ 238 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Bestemmelsene i *tvisteloven* om vitneplikt og vitneførsel gjelder så langt de passer.

§ 239 tredje ledd fjerde punktum oppheves.

6. I lov 21. juli 1916 nr. 2 om vidners og sakkyndiges godtgjørelse m.v. gjøres følgende endringer:

§ 1 første ledd annet punktum skal lyde:

Det samme gjelder for ledsagere for barn, alvorlig sinnslidende eller betydelig psykisk utviklingshemmede vitner og for vitner og sakkyndige som møter eller på annen måte avgir forklaring for gjenopptakelseskommisjonen, jf straffeprosessloven kapittel 27.

§ 10 annet ledd skal lyde:

I andre saker end *sivile saker* og private straffesaker kan ogsaa sakkyndige, som ikke er opnævnt, etter omstændighetene tilkjendes saadan godtgjørelse som ovenfor nævnt.

§ 11 første punktum skal lyde:

Naar en, som ikke er part i en sivil sak maa fremlægge eller gi adgang til skriftlige bevis eller andre ting, som er i hans besiddelse, skal vedkommende part erstatte ham de utgifter, som er forbundet med det.

§ 12 innledningen og nr. 1 og 2 skal lyde:

Avgjørelser om godtgjøring etter denne lov kan *ankes* eller påklages på følgende måte:

1. Avgjørelser truffet av en domstol kan *ankes* til overordnet domstol etter reglene i retts hjelploven § 27. Avgjørelser truffet av Arbeidsretten og gjenopptakelseskommisjonen kan ikke *ankes*. Avgjørelser truffet ved norsk konsulrett kan *ankes* til Borgarting lagmannsrett.
2. Avgjørelser truffet av Trygderetten kan *ankes* til Borgarting lagmannsrett etter reglene i retts hjelpsloven § 27.

7. I lov 1. juni 1917 nr. 1 om skjønn og ekspropriasjonssaker gjøres følgende endringer:

§ 2 første ledd skal lyde:

De bestemmelser, som er git i *tvisteloven første, annen, fjerde, femte og sjette del, med unntak for kapittel 6 og 16 III, samt § 9-6, faar tilsvarende*

anvendelse paa skjønssaker, forsaavidt dertil er anledning og ikke andet er bestemt ved lov.

§ 3 oppheves.

§ 5 første ledd skal lyde:

Når ikke annet er bestemt ved lov, skal skjønnsforretninger holdes av tingretten som herunder tiltres av *skjønnsmedlemmer*.

§ 5 annet ledd annet punktum skal lyde:

Bemyndigelse gis av domstoladministrasjonen eller av domstolens *leder* etter bestemmelser gitt av domstoladministrasjonen.

§ 8 første ledd skal lyde:

Begjæring om en skjønnsforretning fremsettes ved *prosesskriv* eller muntlig for den rett eller den lensmann som skal styre forretningen.

§ 8 annet ledd annet punktum skal lyde:

Videre bør opplyses om det kreves *skjønnsmedlemmer* med særlige kvalifikasjoner og i tilfelle hvilke.

§ 11 skal lyde:

Antall *skjønnsmedlemmer* skal være fire når skjønnet styres av en dommer, og to når det styres av en lensmann, dersom ikke annet er bestemt ved lov. Skjønn som styres av en dommer, settes med to *skjønnsmedlemmer* dersom en av partene krever det og skjønnsstyreren finner det ubetenkelig. I særlig vanskelige og omfattende saker settes retten med seks *skjønnsmedlemmer* dersom partene krever det og skjønnsstyreren finner det påkrevet.

I vidtløftige saker kan skjønnsstyreren bestemme at en eller to *varamedlemmer* skal følge forhandlingene for å tre inn i retten om noen av skjønnsmennene får forfall.

Får høyst *et skjønnsmedlem* forfall etter at forhandlingene er begynt i sak, hvor antallet *skjønnsmedlemmer* er minst 4, kan de gjenværende medlemmer av retten ved enstemmig kjennelse beslutte at behandlingen av saken skal fortsette. Slik beslutning kan bare treffes når det ikke finnes betenkelig av omsyn til rettens sammensetning, jfr. § 12. Kjennelsen kan omgjøres dersom det senere likevel finnes betenkelig av omsyn som nevnt.

Kjennelse etter tredje ledd første punktum kan bare angripes ved anke som erklæres innen tre dager. Anken har oppsettende virkning.

§ 12 skal lyde:

Skjønnsmedlemmer tas av det utvalg som omhandles i § 14 første ledd. Styres skjønnet av lensmannen, foretar tingretten oppnevningen. Ellers foretas oppnevningen av skjønnsstyreren.

Skjønnsmedlemmer oppnevnes blant dem som har kyndighet i det skjønnet gjelder, med sikte på å få en sammensetning som sikrer en allsidig vurdering og tilstrekkelig kjennskap til lokale forhold.

Er det nødvendig for å få *skjønnsmedlemmer* med særlig kyndighet på et eller flere områder, kan det oppnevnes *medlemmer* fra utvalg i andre fylker eller utenfor utvalgene.

Er partene blitt enige om hvilke *skjønnsmedlemmer* de vil ha, skal som regel disse oppnevnes.

§ 13 skal lyde:

Når det etter § 7 eller etter lov om domstolene § 20 er oppnevnt en særskilt skjønnsstyrer for en forretning som strekker seg gjennom flere kretser, skal de samme *skjønnsmedlemmer* gjøre tjeneste i alle kretser. Ved rettslig skjønn oppnevnes *skjønnsmedlemmer* i så fall av skjønnsstyreren og ved skjønn som styres av lensmannen, av den tingrett som vedkommende lensmannsdistrikt hører under.

§ 14 første ledd første punktum skal lyde:

I hvert fylke skal det være et utvalg av *skjønnsmedlemmer* som oppnevnes av fylkestinget etter forslag fra tingrettene og fra kommunestyrene.

§ 14 tredje ledd første punktum skal lyde:

Fylkesrådmannen skal sende oppgave over alle *skjønnsmedlemmer* i det fylkesvise utvalg til tingrettene og jordskifterettene i fylket og til vedkommende lagmannsrett.

§ 15 skal lyde:

Sletting av *skjønnsmedlemmer* fra utvalget, jf § 14, foretas av fylkesrådmannen når *et skjønnsmedlem* flytter fra fylket eller for øvrig vilkårene for sletting foreligger etter reglene i *domstolloven* § 81. Før avgjørelse treffes, skal vedkommende *skjønnsmedlem* så vidt mulig få høve til å uttale seg, og han skal om mulig gis meddelelse om resultatet. Reglene i *domstolloven* § 82 om klage over urettelig føring m m i fortegnelsen gjelder tilsvarende. Klagen går til lagmannsretten. I stedet for *et skjønnsmedlem* som er slettet, oppnevner fylkesrådmannen en annen.

Beslutning om endringer i *skjønnsmedlemutvalget* meddeles tingrettene og jordskifterettene i fylket og vedkommende lagmannsrett.

§ 16 skal lyde:

Ektefeller, foreldre og barn, søsken eller noen, som er i like så nært svogerskap, må ikke ta del i samme forretning som bestyrer eller *skjønnsmedlemmer*.

§ 17 første ledd skal lyde:

Om ugildhet for skjønsbestyrere og *skjønnsmedlemmer* gjelder de samme regler som for dommere.

§ 17 annet ledd annet punktum skal lyde:

Istedenfor kjendelse træder en begrundet beslutning og istedenfor *anke* klage til retten etter § 31.

§ 18 skal lyde:

Bestyreren sørger for, at de *skjønnsmedlemmer*, som skal gjøre tjeneste, faar meddelelse om det.

Så vidt mulig bør *skjønnsmedlemmene* få tre dagers varsel hvis de bor i den by hvor forretningen holdes, og ellers en ukes varsel. I innkallingen skal de gjøres kjent med hvor lang tid forretningen med skjønnskonferansen kan antas å ville ta. Skjønnskonferansene bør holdes i umiddelbar tilknytning til skjønnsforretningen.

Varamedlemmer kan etter omstændighetene tilsiges til at møte eller til at holde sig færdige til at møte. Møter alle *skjønnsmedlemmene*, kan *varamedlemmene* straks fritages for at være tilstede.

Uteblir et *skjønnsmedlem*, eller maa *medlemmet* fratræde, kan bestyreren i ethvert tilfælde tilkalde et av de *skjønnsmedlemmene*, som bor nærmest forretningsstedet.

§ 19 skal lyde:

Hvis et *skjønnsmedlem* har gyldig *fravær*, pligter *vedkommende* at melde det i tide.

Til gyldig *fravær* medregnes saadanne omstændigheter som, at *skjønnsmedlemmet* ikke uten fare for helbred eller velfærd eller uten at forsømme vigtige og uopsættelige forretninger eller pligter kunde ha møtt. Av offentlige hverv regnes bare hvervet som medlem av *fylkesting* samt militær tjeneste og tjeneste ved høiere ret som gyldig *fravær*.

§ 20 skal lyde:

Første gang nogen gjør tjeneste som *skjønnsmedlem*, skal bestyreren foreholde *medlemmet* de pligter, som paahviler et *skjønnsmedlem*, og ta imot *medlemmets* forsikring om, at *medlemmet* saavel i

denne sak som i alle fremtidige saker vil utføre sit hverv som *skjønnsmedlem* samvittighetsfuldt og efter bedste overbevisning.

§ 20 a skal lyde:

Godtgjørelse til *skjønnsmedlemmer* fastsettes av skjønnsbestyreren etter forskrifter gitt av Kongen. Ved skjønn som styres av en lensmann, kan fastsettingen påklages til tingretten etter reglene i § 31. Ved skjønn som holdes av en domstol kan fastsettingen *ankes* etter reglene i rettshjelploven § 27.

§ 21 første og annet ledd skal lyde:

En skjønnsbegjæring som er tatt til følge, skal straks sendes til forkynning for den annen part med en kort frist for å gi uttalelse. *Retten skal aktivt styre saksforberedelsen for å oppnå en rask, prosessøkonomisk og forsvarlig saksbehandling ved å ha kontakt med partene og gi nødvendig veiledning. Det skal særlig legges vekt på om det er grunnlag for en minnelig ordning. Etter utløpet av fristen etter første punktum oppnevnes skjønnsmedlemmer. Innen en måned etter fristen skal skjønnsstyreren fastsette tid og sted for hovedforhandling eller et møte til muntlig saksforberedelse. Hovedforhandlingen eller saksforberedelsesmøtet skal holdes så snart som mulig, likevel slik at det som regel gis minst to ukers frist. Omberammelse som medfører utsetting, kan bare finne sted når det foreligger særlige grunner. Etter forhandlinger under muntlig saksforberedelse kan retten avsi skjønn eller avgjøre tvist som nevnt i § 26 dersom den har forsvarlig grunnlag for det og partene har samtykket i slik behandling. Retten kan i samsvar med tvisteloven § 9-9 tredje og fjerde ledd pålegge partene å avgi skriftlige redegjørelser som inngår i avgjørelsesgrunnlaget.*

Fører ikke saksforberedelsesmøtet til at saken i sin helhet blir avgjort eller hevet, fastsettes snarest og senest en måned deretter tid og sted for hovedforhandling. *Retten kan fastsette et tidspunkt for avslutning av saksforberedelsen.*

§ 22 første ledd skal lyde:

Under skjønnsforretningen skal skjønnsstyreren avklare skjønnsforutsetningene og partenes standpunkter om verdsettingen, og partene skal gjøre rede for sitt syn og føre bevis. Saksøkeren gis som regel ordet før saksøkte. For skjønnsforretningen får tvisteloven §§ 9-11, 9-13 og 9-14 tilsvarende anvendelse. Om innføring i rettsbok og opptak av forklaringer gjelder tvistelovens regler for hovedforhandling tilsvarende under skjønnsforretningen. Etter avsluttet saksforberedelse gjelder reglene i tvisteloven § 9-16 for tilbud av nye bevis.

§ 23 skal lyde:

Har en part fravær i saken, og det er opplyst eller sandsynlig, at han har gyldig fravær, skal forretningen utsættes, enten motparten møter eller ikke møter. Dog skal den fremmes, hvis der er fare eller uforholdsmæssig ulempe ved opphold, eller hvis motparten møter, og den som ikke møter har samtykket i, at forretningen fremmes.

Har saksøkeren fravær i saken, uten at det er opplyst eller sandsynlig, at han har gyldig fravær, skal saken avvises, dersom ikke saksøkte møter og kræver saken fremmet.

Har saksøkte fravær i saken, uten at det er opplyst eller sandsynlig, at han har gyldig fravær, men saksøkeren møter, skal forretningen etter hans forlangende fremmes eller utsættes.

§ 24 skal lyde:

Når skjønnsforretningen styres av lensmann, kan denne be stedets tingrett om å avgjøre tvist om bevis-tilgang.

§ 27 første ledd skal lyde:

I alle avgjørelser under forretningen tar saavel bestyreren som skjønnsmedlemmene del.

§ 30 skal lyde:

Kjendelser og beslutninger som træffes under en retslig skjønnsforretning kan ikke ankes av partene uten i følgende tilfælde:

1. naar de avviser saken eller hæver, stanser eller utsætter den, eller naar de forkaster en avvisningspaastand i tilfælde, hvor retsmøtet paa forhaand er begrænset til avvisningsspørsmålet;
2. naar de angaar straf-, omkostnings- eller erstatningsansvar eller tredjemands pligt til at avgi forklaring eller forsikring, at gi tilgang til realbevis eller at gjøre tjeneste som sakkyndig.
3. Når kjennelsen tillater fortsatt behandling av saken i forfallstilfelle, jfr. § 11 tredje og fjerde ledd.

§ 31 annet ledd annet punktum skal lyde:

Retten kan gi oppfriskning på de samme vilkår som ville gjelde om avgjørelsen var truffet under rettergang.

§ 32 tredje og fjerde ledd skal lyde:

For samtykke til fremme av overskjønn for lagmannsretten gjelder bestemmelsene i tvisteloven § 29-13 første, tredje og femte ledd jf. kapittel 17 tilsvarende så langt de passer.

Når den ene part begjærer overskjønn over deler av et skjønn, får også den annen part rett til å

begjære overskjønn, selv om kravet til ankegjensstandens verdi ikke er oppfylt eller fristen til å begjære overskjønn er oversittet. Slik aksessorisk begjæring må framsettes innen den frist som fastsettes etter § 33 a første ledd. Bestemmelsene i tvisteloven § 29-7 tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende så langt de passer.

§ 33 skal lyde:

Begjæring om overskjønn må nevne:

- 1) den rett overskjønnet hører under, partene i overskjønnsaken og i tilfelle deres lovlige stedfortredere,
- 2) det underskjønn som kreves overprøvd,
- 3) om det er hele underskjønnets avgjørelse eller bare deler av den som kreves overprøvd,
- 4) de feil ved avgjørelsen som begjæringen om overskjønn grunnes på, og
- 5) de omstendigheter som er avgjørende for retten til å kreve overskjønn.

§ 33 a første ledd tredje og fjerde punktum skal lyde:

Så vel i dette tilfelle som når begjæringen framsettes for tingretten, forkynnes begjæringen for motparten, og det settes samtidig frist for uttalelse. Fristen bør normalt være tre uker.

§ 33 a annet ledd og tredje ledd tredje punktum oppheves. Nåværende tredje ledd første og annet punktum blir annet ledd.

§ 34 tredje ledd skal lyde:

Under skjønnsforretningen tiltrer skjønnsmedlemmer i samme antall som ved underskjønnet. Når en part krever det og rettens leder finner det påkrevet, kan antallet skjønnsmedlemmer økes til fire ved overskjønn over skjønn med to skjønnsmedlemmer og til seks ved overskjønn over skjønn med fire skjønnsmedlemmer. Når tre dommere deltar, avgjør rettens leder om det skal være med to eller fire skjønnsmedlemmer.

§ 36 skal lyde:

For øvrig får de regler som foran er gitt om retslig skjønn, også anvendelse på overskjønn så langt de passer. Tvistelovens bestemmelser om anke i §§ 29-6, 29-10 første ledd, 29-16 annet ledd til fjerde ledd og 29-19 gjelder tilsvarende så langt de passer.

§ 37 annet ledd skal lyde:

Er underskjønnet avsagt av feil skjønnsmyndighet, kan saken fremmes til avgjørelse dersom retten

er rett domstol for overprøving og hensynet til partene ikke tilsier ny prøving av rett skjønnsmyndighet. Ellers skal skjønnnet oppheves på grunn av feilen. Etterpå sendes da saken til rett skjønnsmyndighet, eller skjønnnet avvistes dersom det ikke er adgang til fortsatt behandling.

§ 38 første ledd skal lyde:

Et overskjønn kan bare ankes på grunn av feil i rettsanvendelsen eller den saksbehandling som ligger til grunn for avgjørelsen. Anken behandles etter reglene om anke over dommer i tvisteloven kapittel 29 eller 30.

§ 39 første punktum skal lyde:

Ved fortsatt behandling av et opphevet skjønn skal skjønnsmyndigheten sammensettes med annen skjønnsstyrer og andre skjønnsmedlemmer med mindre partene erklærer at de ikke ønsker dette.

§ 40 skal lyde:

En skjønnsforretning kan forlanges gjenåpnet etter reglene i tvisteloven kapittel 31. Er skjønnnet styrt av en lensmann, settes begjæringen fram for tingretten.

Det, som der er bestemt om dommere og domme, faar tilsvarende anvendelse paa skjønnsmedlemmer og skjøn.

§ 41 annet punktum skal lyde:

Tvisteloven § 19-13 tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende.

§ 43 første ledd skal lyde:

I andre saker enn de som er nevnt i § 42, avgjøres spørsmålet om dekning av omkostningene etter reglene i tvisteloven kapittel 20. *Feil begått av en lensmann kan ikke kreves erstattet etter reglene i tvisteloven § 20-12.*

§ 45 første ledd skal lyde:

De bestemmelser, som er git i lov om domstolene § 200 første og annet ledd og § 204, faar tilsvarende anvendelse paa skjøn, som styres av lensmanden.

§ 48 annet ledd skal lyde:

En kjennelse hvorved saken som følge av en slik tvist nektes fremmet, er gjenstand for anke etter reglene for anke over dommer.

§ 49 første ledd skal lyde:

Hvis det oppstår tvist som nevnt i § 48 første ledd under en skjønnforretning som styres av en lensmann, namsfogd eller politistasjonssjef, skal avgjørelse som går ut på å nekte saken fremmet, treffes ved beslutning av bestyreren og skjønnsmedlemmene.

§ 49 tredje ledd skal lyde:

Rettsens kjennelse etter annet ledd er gjenstand for anke etter reglene for anke over dommer.

§ 54 b første ledd skal lyde:

Ved anke fra saksøkerens side gjelder bestemmelsene i § 54. Tilsvarende gjelder når det er saksøkte som anker, dersom han helt eller i det vesentlige får medhold. Ellers avgjøres spørsmålet om erstatning av saksomkostninger etter reglene i tvisteloven kapittel 20.

§ 58 første ledd annet punktum oppheves.

8. I lov 14. desember 1917 nr. 17 om vasdragsreguleringer skal § 20 nr. 1 første ledd lyde:

1. *Skjønnsmedlemmer* bør fortrinnsvis oppnevnes blant dem som har kjennskap til sådanne jord- og skogbruksforhold som er av særlig betydning i vedkommende distrikt.

9. I lov 14. august 1918 nr. 2 om utdrag i tvistemål og straffesaker gjøres følgende endringer:

Lovens tittel skal lyde:

Lov om utdrag i sivile saker og straffesaker.

§ 1 skal lyde:

Når det skal avholdes muntlig ankeforhandling i Høyesterett, påhviler det den advokat eller part som først skal ha ordet, å bringe i stand et utdrag av saken til bruk under bevisførselen. Retten kan gi pålegg om å bringe i stand utdrag når det skal holdes rettsmøte etter tvisteloven § 30-9 tredje ledd.

§ 2 første ledd skal lyde:

Utdraget skal i tidsfølgende orden inneholde alle avgjørelser, paastande, *skriftlige fremstillinger om faktiske spørsmål* og skriftlige bevis, som kan være gjenstand for prøvelse av Høyesteret, samt ankeerklæringen og i tilfælde senere forberedende indlæg.

§ 4 annet ledd skal lyde:

Indleveringen skal ske inden en frist, som rettens *leder* fastsætter.

§ 6 første ledd første punktum skal lyde:

I *sivile saker* plikter den part som har istandbragt utdrag, å betale utgiftene ved mangfoldiggjørelsen.

10. I lov 14. august 1918 nr. 4 om **rettergangsordningens ikrafttræden** gjøres følgende endringer:

§§ 9, 10, 11, 95, 97, 103 og 105 oppheves.

11. I lov 17. juli 1925 nr. 11 om **Svalbard** gjøres følgende endringer:

§ 10 første og annet ledd skal lyde:

Skjønn i ekspropriasjonssaker avgis av tre *skjønnsmedlemmer*. Overskjønn avgis av fem *skjønnsmedlemmer* og styres av sysselmanen.

Er saken særlig viktig, kan Kongen etter begjæring av en part bestemme at en skjønnsstyrer som oppnevnes av Kongen og to *skjønnsmedlemmer* skal avgi skjønnen. Overskjønn avgis i så fall av fem *skjønnsmedlemmer* og styres av en skjønnsstyrer som Kongen oppnevner.

§ 11 annet ledd skal lyde:

Skjønnsmedlemmer og rettsvitner oppnevnes av retten.

12. Lov 26. juni 1926 nr. 2 om **forandring i lovgivningen om Høiesterett** oppheves.

13. I lov 5. mai 1927 nr. 1 om **arbeidstvister** gjøres følgende endringer:

§ 8 annet ledd skal lyde:

Medlem eller underavdeling som etter første ledd ikke har søksmålsrett, kan heller ikke opptre som *partshjelper* medmindre den som har søksmålsrett gir sitt samtykke.

§ 19 nr. 4 annet punktum skal lyde:

Tvisteloven § 22-9 gjelder tilsvarende.

§ 19 nr. 4 tredje og fjerde punktum oppheves.

§ 20 skal lyde:

§ 20. *Partenes fravær.*

Hvis noen av partene uteblir, og det er opplyst eller sannsynlig, at han har gyldig *fravær*, skal saken utsettes.

Er det ikke opplyst eller sannsynlig, at han har gyldig *fravær*, og den annen part møter, kan han kreve saken fremmet. Saken skal i så fall så vidt gjørlig behandles, som om den *fraværende* part hadde vært til stede.

Hvis *ingen part møter*, og det ikke er opplyst eller sannsynlig, at noen av dem har gyldig *fravær*, skal saken heves.

§ 21 nr. 1 skal lyde:

1. Enhver plikter etter innkallelse fra rettens leder å møte som vidne for Arbeidsretten, når han bor eller oppholder sig i Norge. Ved innkallingen skal det bestemmes om forklaringen skal gis direkte for Arbeidsretten eller ved fjernavhør.

§ 26 overskriften og nr. 1 til 3 skal lyde:

Anke.

1. Kjennelse hvorved Arbeidsretten avviser en sak fra Arbeidsretten eller fra tingrett, kan *ankes* til Høiesteretts *ankeutvalg*. *Ankefristen* er en måned.

2. Den, som ikke er part, kan *anke* en kjennelse eller beslutning som pålegger ham å avgi forklaring eller forsikring, fremlegge eller gi adgang til skriftlige bevis eller andre ting eller gjøre tjeneste som sakkyndig, eller som ilegger ham straff- eller omkostningsansvar. Partene kan *anke* kjennelser, som ilegger dem selv straff- og omkostningsansvar etter §§ 41 og 43.

Anken må erklæres straks, hvis vedkommende er til stede i retten, men ellers senest tre dager, efterat han har fått meddelelse om avgjørelsen. Såfremt noen har optrådt som motpart eller kan betraktes som motpart, bør han underrettes om *anken*. *Den* har opsettende virkning for den *ankende*.

3. Rettens leder sender uten opphold *ankeerklæringen* med de nødvendige dokumenter og utskrifter til Høiesteretts *ankeutvalg*. Retten, den *ankende* og andre, som *anken* har betydning for, kan gi skriftlig uttalelse om saken. Påberopes kjennsgjeringer, som ikke tidligere er nevnt, skal uttalelsen alltid sendes gjennom retten.

§ 26 b nr. 1 skal lyde:

1. For saker som etter § 7, nr. 3 og 4 hører under tingrett gjelder denne lovs regler om rettergangs- måten for *Arbeidsretten*.

§ 26 b nr. 3 til 5 skal lyde:

3. *Anke over dom* i sak som nevnt i nr. 1 går til Arbeidsretten. For ankeretten gjelder ingen verdigrænse. *Anke* over kjennelse som avviser en sådan sak fra tingrett, hører også under Arbeidsretten.

Ankefristen er en måned.

4. For anke til Arbeidsretten gjelder reglene i *tvisteloven kapittel 29* med de endringer som følger av denne lov. *Anken* behandles av Arbeidsretten etter de regler som gjelder for andre arbeidsrettssaker.

5. For *anke over andre kjennelser enn i nr. 3 nevnt og for anke over beslutninger* gjelder reglene i *tvisteloven kapittel 29*.

§ 39 overskriften og første ledd skal lyde:

Anke.

Sådanne kjennelser, som § 26 nr. 2 nevner, kan *ankes* etter de regler, som der er gitt.

§ 43 overskriften og nr. 1 skal lyde:

Fravær m.v.

1. Hvis et vidne eller noen, som ellers har fått særlig pålegg om å møte personlig, uteblir uten gyldig *fravær* eller ikke i tide har meldt forfall eller uten lov forlater møtet før det er slutt, kan han ved kjennelse under saken ilegges bøter og pålegges helt eller delvis å erstatte de omkostninger, som han har voldt.

Uteblir han etter ny innkallelse eller opfordring til å møte, kan han enda en gang ilegges bøter og omkostningsansvar.

Like med uteblivelse uten gyldig *fravær* regnes det, at en sakkyndig uten gyldig grunn nekter å overta sitt hverv eller forsømmer sin plikt, og at noen må avvises fordi han møter beruset.

§ 44 skal lyde:

§ 44. *Ansvar for anke.*

For *åpenbart grunnløs anke* kan Høiesteretts *ankeutvalg* ilegge bøter og omkostningsansvar.

14. I lov 21. februar 1930 om skifte gjøres følgende endringer:

§ 22 første ledd skal lyde:

Bestemmelsene i *tvisteloven første, annen, fjerde, femte og sjette del, med unntak for kapittel 5, 6 og 16 III, samt § 9-6* får, for så vidt de passer, og ikke annet er bestemt, tilsvarende anvendelse på tvister for tingretten under offentlig skiftebehandling, dog således at det med hensyn til bevis og *bevisførsel* gjelder samme regler som under hovedforhandling i tvistemål. For adgangen til å opptre som prosessfullmektig gjelder *tvisteloven § 3-3 første til fjerde ledd*. Ved behandling av tvister i søksmåls former og ved *anke* gjelder *tvisteloven § 3-3 første til tredje ledd*.

§ 23 skal lyde:

Rettsens avgjørelser er *dommer når de avgjør en rettsvist*. De er *kjennelser* når avgjørelsen etter lov om domstolene eller *tvisteloven* vilde ha vært kjennelse om avgjørelsen var truffet under søksmål.

§ 24 skal lyde:

Før retten avsier en *dom* etter § 23 første punktum, skal den så vidt mulig gi den eller dem som den angår, anledning til å uttale sig enten muntlig eller skriftlig.

I forhold til loddeiere kan oplesning av *dommen* i skiftesamling tre istedenfor forkynnelse.

§ 25 skal lyde:

Retten avgjør om en *avgjørelse* som er avsagt under behandlingen av boet, skal legges til grunn for den videre behandling før den er blitt rettskraftig.

§§ 26 og 27 oppheves.

§ 28 skal lyde:

Fristen for *anke* overfor en avgjørelse som ikke skal forkynnes eller meddeles vedkommende regnes fra den dag avgjørelsen blev truffet. Skal en avgjørelse meddeles vedkommende, regnes fristen for *anke fra* den dag meddelelsen er avsendt, såfremt den gis i brev.

Oppfriskning mot forsømmelse av frister eller rettsmøter under skiftebehandling gis ikke etterat boet er utloddet. Etter dette tidspunkt kan *gjenåpning* ikke kreves.

§ 29 første ledd skal lyde:

Bestemmelsene i § 20 får tilsvarende anvendelse når rettsens avgjørelser angripes ved *anke*. *Retten* opnevner i disse tilfelle en prosessfullmektig hvis der ikke er bestyrer som saken overlates til.

§ 30 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Rettsens beslutning om å samtykke i eller henvisse til søksmålsbehandling kan ikke angripes ved *anke*.

§ 31 annet ledd annet punktum skal lyde:

Men ellers kommer de almindelige regler om søksmål i *tvisteloven* til anvendelse, hvis ikke annet følger av bestemmelsene i denne lov.

§ 31 fjerde ledd skal lyde:

Rettsens beslutninger etter denne paragraf kan ikke angripes ved *anke*.

§ 35 skal lyde:

Boets deling foretas ved utlodning, *som fastsettes ved kjennelse.*

§ 40 første ledd skal lyde:

Fristen for å anke over kjennelse om utlodning er en måned regnet fra utlodningsdagen. For slik anke gjelder reglene om ankesumgrense i tvisteloven § 29-13 tilsvarende.

§ 88 annet ledd annet punktum skal lyde:

Bestemmelsene i *tvisteloven §§ 32-5 til 32-8 og 34-2 til 34-7* får tilsvarende anvendelse.

§ 91 f annet ledd skal lyde:

Kjennelsen er gjenstand for *anke.*

§ 96 skal lyde:

For fordringer som er fastslått ved dom eller annet tvangsgrunnlag overfor avdøde eller samtlige ansvarlige loddeiere eller som er *avgjort* av retten i medhold av § 95, kan tvangsfullbyrdelse søkes både i de under rettens forvaltning stående midler og i loddeiernes formue for øvrig.

§ 125 annet ledd skal lyde:

Skiftetakst hører under tingretten som herunder tiltres av *skjønnsmedlemmer*. Dommeren styrer og deltar i taksten dersom noen gjør gjeldende rett til på skifte å overta eiendom i kraft av odels- eller åsetesrett eller dommeren ellers finner grunn til det. I så fall settes retten med to eller fire *skjønnsmedlemmer* etter dommerens bestemmelse. Ellers holdes taksten av tre *skjønnsmedlemmer* alene, med påfølgende avhjemling i rettsmøte.

§ 125 fjerde ledd annet punktum skal lyde:

Ved overtakst deltar fire *skjønnsmedlemmer.*

§ 125 fjerde ledd femte punktum skal lyde:

Spørsmålet om betaling av omkostningene ved overtaksten avgjøres etter reglene i *tvisteloven kapittel 20.*

15. I lov 12. juni 1931 nr. 1 i henhold til konvensjonen mellom Norge og Sverige om visse spørsmål vedrørende vassdragsretten av 11 mai 1929 gjøres følgende endringer:

§ 18 nr. 1 første punktum skal lyde:

1. Svensk innvåner som fløter i Norge og ikke representeres gjennom en norsk fløtningsforening plikter å ha en fullmektig bosatt her i riket

som på hans vegne svarer for domstolene og andre myndigheter og mottar meddelelser i *sivile tvister* og andre anliggender som vedrører fløtningen.

§ 27 første punktum skal lyde:

Den som har tillatelse til et foretagende og som ikke har bopel her i riket kan av vedkommende departement pålegges å opnevne en av dette godkjent fullmektig som skal være bosatt innen riket og som på hans vegne svarer for domstolene og andre myndigheter og mottar meddelelser i *sivile tvister* og andre anliggender som vedrører foretagendet.

16. I lov 5. februar 1932 nr. 2 om rettergangs- måten i riksrettssaker gjøres følgende endringer:

§ 9 annet ledd skal lyde:

Retten kan dog beslutte at et bevis skal føres gjennom særskilt bevisoptagelse, som i så fall foretas ved tingretten på vedkommende sted etter *reglene i tvisteloven.* *Anke* mot tingrettens avgjørelser går til Riksretten.

§ 9 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Dette utvalg som velges av retten skal i tilfelle ha tre medlemmer, derav én høiesterettsdommer, som tjenestegjør som *leder*, og to medlemmer av Lagtinget.

§ 10 tredje ledd første punktum skal lyde:

For øvrig gjelder om vidneplikten og plikten til å gjøre tjeneste som sakkyndig, og om fremgangsmåten ved innkallelse og avhøring av vidner og sakkyndige, *reglene i tvisteloven.*

17. I lov 27. mai 1932 nr. 2 om vekslar gjøres følgende endringer:

§ 71 første ledd skal lyde:

Vekselforeldelsen avbrytes

ved at stevning er sendt til retten eller i tilfelle klage til forliksrådet, eller ved at vekselkravet under rettssak gjøres gjeldende til motregning, eller for øvrig inndras i saken (*jf. tvisteloven § 15-1*) eller

ved at vekselfordringen anmeldes i skyldnernes bo dersom dette behandles av offentlige myndigheter eller

ved at den mot hvem søksmål (motregningskrav) som foran omtalt er reist, gir en formann varsel om søksmålet (*tvisteloven § 15-9*). Den som har

mottatt sådan innvarsling, kan avbryte foreldelsen ved likeledes å gi sin formann prosessvarsel.

18. I lov 27. mai 1932 nr. 3 om chekker gjøres følgende endringer:

§ 53 første ledd skal lyde:

Sjekkforeldelse avbrytes

ved at stevning er sendt til retten eller i tilfelle klage til forliksrådet, eller ved at sjekkkravet under rettsak gjøres gjeldende til motregning, eller for øvrig inndras i saken (jf. *tvisteloven § 15-1*) eller

ved at chekkfordringen anmeldes i skyldnerens bo dersom dette behandles av offentlige myndigheter eller

ved at den mot hvem søksmål (motregningskrav) som foran omtalt er reist, gir en formann varsel om søksmålet (*tvisteloven § 15-9*). Den som har mottatt sådan innvarsling, kan avbryte foreldelsen ved likeledes å gi sin formann prosessvarsel.

19. I lov 17. juni 1932 nr. 2 om enkelte bestemmelser om fremmede konsulers rettsstilling skal § 1 første ledd bokstav b annet punktum lyde:

Twistelovens regler om bevisopptak i rettsak får i så fall anvendelse.

20. I lov 7. juni 1935 nr. 2 om tinglysing gjøres følgende endringer:

§ 3 skal lyde:

Avgjørelser av registerføreren kan *ankes* av enhver som har rettslig interesse.

For *anke* etter første ledd gjelder reglene i *tvisteloven* og domstolloven dersom ikke annet følger av § 10. *Anken* hører under lagmannsretten i det lagdømme der registerføreren har sete, og *behandles etter reglene om anke over kjennelser og beslutninger*. Reglene i *tvisteloven § 29-3 om begrensninger i ankegrunnene* gjelder ikke.

§ 9 første ledd annet punktum skal lyde:

Den som har forlangt tinglysingen, skal straks i rekommandert brev underrettes om nektelsen og grunnen til den samt om adgangen til *anke* og fristen for det.

§ 10 første ledd første punktum skal lyde:

For den som har fått underretning etter § 9, er fristen for å *anke* en måned fra den dag da underretningen ble sendt.

§ 10 annet og tredje ledd skal lyde:

Om oversitting av *ankefristen* gjelder forvaltningsloven § 31 tilsvarende, jf. likevel §§ 10 a og 10 b.

Registerføreren skal tilrettelegge saken for *ankedomstolen* og gi slik redegjørelse for saken som er nødvendig for *ankedomstolen*.

§ 10 a skal lyde:

Erklæres *anke* over at et dokument er nektet tinglyst etter utløpet av fristen etter § 10 første ledd første punktum eller i tilfelle tredje punktum, kan *anken* ikke tas til følge dersom dette kan medføre tap for noen som i god tro har fått dagbokført et dokument etter at det dokument som ble nektet tinglyst, var innført i dagboken.

Er det senere dagbokførte dokument en pantobligasjon som følger reglene for omsetningsgjeldsbrev, kan *en anke* heller ikke tas til følge dersom dette kan medføre tap for noen som i god tro har ervervet obligasjonen etter utløpet av fristen i § 10 første ledd første punktum. Innehaveren av en slik pantobligasjon som er dagbokført etter det dokument som *anken* gjelder, plikter etter pålegg av registerføreren å innlevere obligasjonen til påtegning om *anken* eller til oppbevaring under saken. Registerføreren kan nedlegge forbud mot at innehaveren avhender obligasjonen før påtegning er gitt eller *anken* er endelig avgjort. *Anken* kan ikke tas til følge uten at obligasjonen er gitt påtegning eller oppbevares hos registerføreren eller på annen betryggende måte.

§ 10 b skal lyde:

Anke over at en pantobligasjon som følger reglene for omsetningsgjeldsbrev, er blitt tinglyst, kan ikke tas til følge dersom obligasjonen etter utløpet av fristen i § 10 første ledd første punktum er ervervet av noen i god tro.

Innehaveren av obligasjonen plikter etter pålegg av registerføreren å innlevere den til påtegning om *anken* eller til oppbevaring under saken. § 10 a annet ledd tredje og fjerde punktum gjelder tilsvarende.

21. I lov 13. desember 1946 nr. 21 om krigspensjonering for militærpersoner skal § 30 nr. 2 lyde:

2. Rikstrygdeverket kan, når det finnes nødvendig for avgjørelsen av en sak etter denne lov la innhente forklaringer gjennom *bevissikring* etter reglene i *tvisteloven § 28-3 tredje ledd og § 28-4* eller ved politiet. *Krav om bevissikring fremmes for den tingrett hvor de som skal avhø-*

res, bor eller oppholder seg eller realbevis skal undersøkes.

22. I lov 13. desember 1946 nr. 22 om krigspensjonering for hjemmestyrkepersonell og sivilpersoner skal § 39 nr. 2 lyde:

2. Rikstrygdeverket kan, når det finnes nødvendig for avgjørelsen av en sak etter denne lov la innhente forklaringer gjennom *bevissikring* etter reglene i *tvisteloven* § 28-3 tredje ledd og § 28-4 eller ved politiet. *Krav om bevissikring fremmes for den tingrett hvor de som skal avhøres, bor eller oppholder seg eller realbevis skal undersøkes.*

23. I lov 2. mai 1947 nr. 1 um prisereglar og prisedomstolar gjøres følgende endringer:

§ 6 skal lyde:

Prisedomstol er i fyrste instans *tingretten*.

§ 8 skal lyde:

For sakfyrehavinga gjeld reglane i *tvisteloven*, med dei avvik som er fastsett i denne lov.

§ 9 første ledd skal lyde:

Fylkesmannen avgjer kven som skal føra saki for staten, anten ein *advokat* eller ein embetsmann i påtalemakti.

§ 11 annet ledd oppheves.

§ 12 tredje ledd første punktum skal lyde:

Last som ikkje toler liggja, kan *retten* taka ved skal seljast gjennom namsmyndigheten etter reglane om tvangssal så langt dei høver eller på annen forsvarleg måte.

§ 13 første punktum skal lyde:

Når skip eller last vert oreigna eller selde etter reglane i § 12 andre til fjerde leden, skal *retten* setja salssumen inn i Noregs Bank eller um det ikkje let seg gjera, setja pengane fast på annan måte etter beste skyn.

24. I lov 15. desember 1950 nr. 7 om særlige rådgjerder under krig, krigsfare og liknende forhold gjøres følgende endringer:

§ 13 skal lyde:

Anke over kjennelse eller beslutning har ikke i noe tilfelle oppsettende virkning med mindre vedkommende rett eller *ankedomstolen* bestemmer det.

§ 14 skal lyde:

Når forholdene er slik som nevnt i § 7 og det på grunn av særlige forhold vil medføre uforholdsmessig eller skadelig forsinkelse av rettergangen å bringe saker inn for *Høyesterett*, kan Kongen med virkning for hele riket eller for deler av det bestemme at lagmannsretten skal gjøre tjeneste som domstol i siste instans. Slik bestemmelse har den virkning at adgangen til å anvende *anke mot avgjørelser* av lagmannsrett faller bort, og avgjørelser som allerede er truffet, blir endelige, selv om *anke* er erklært.

25. I lov 3. desember 1951 nr. 2 om pensjonstrygd for skogsarbeidere skal § 39 tredje ledd lyde:

Twister som måtte oppstå mellom trygdekontoer innbyrdes om krav og forpliktelser etter denne lov, avgjøres av Rikstrygdeverket.

26. I lov 21. mars 1952 nr. 1 om avståing av grunn m.v. til drift av ikke mutbare mineral-ske forekomster skal § 10 første ledd lyde:

Ved skjønn etter denne lov skal sakkyndige *skjønnsmedlemmer* oppnevnes hvis oppnevningensmyndigheten finner det ønskelig.

27. I lov 21. november 1952 nr. 2 om betaling og innkreving av skatt skal § 48 nr. 5 femte punktum lyde:

Det kan gis *oppfriskning* mot oversittelse av fristen på de vilkår som er fastsatt i *tvisteloven* §§ 16-12 til 16-14.

28. I lov 29. mai 1953 nr. 1 om rett til hand-verkarar o.a. til å selja ting som ikkje vert henta skal § 4 første punktum lyde:

Er det reist sak om eit spørsmål som har noko å seia for retten til å selja eller kasta tingen, kan retten ikkje nyttast før *saka* er endeleg avgjort.

29. I lov 17. juli 1953 nr. 2 om erstatning for krigsskade på eiendom og interesse gjøres følgende endringer:

§ 6 fjerde ledd annet punktum skal lyde:

Reglene i *tvisteloven* §§ 28-3 til 28-5 gjelder tilsvarende.

§ 12 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Oppfriskning kan gis etter reglene i *tvisteloven* §§ 16-12 til 16-14.

30. I lov 17. juli 1953 nr. 9 om sivilforsvaret skal § 34 femte ledd lyde:

Kongen kan bestemme at skjønnet i stedet skal avgis av de nemnder som er oppnevnt etter lov om militære rekvisisjoner av 29. juni 1951, § 13, jfr. § 14, eller at to *skjønnsmedlemmer* som fylkesmannen oppnevner til disse, skal være medlemmer av de nemnder som oppnevnes etter denne paragraf.

31. I lov 26. november 1954 nr. 3 om stønad ved krigsskade på person skal § 37 nr. 2 lyde:

2. Finner Rikstrygdeverket det påkrevd, kan bevis opptas i samsvar med *tvisteloven*.

32. I lov 7. desember 1956 nr. 1 om tilsynet for kreditinstitusjoner, forsikringsselskaper og verdipapirhandel m.v. skal § 5 annet ledd lyde:

Som ledd i sitt tilsynsarbeid kan Kredittilsynet kreve *bevissikring* ved domstolene etter domstoloven § 44. *Krav om bevissikring fremmes for den tingrett hvor de som skal avhøres, bor eller oppholder seg eller realbevis skal undersøkes. For øvrig gjelder tvisteloven § 28-3 tredje ledd og § 28-4.*

33. I lov 14. desember 1956 nr. 7 om forsynings- og beredskapstiltak skal § 7 annet og tredje ledd lyde:

Skjønnsnemnd som nevnt i første ledd skal ha 1 leder og 4 medlemmer, som alle med personlige *varamedlemmer* oppnevnes av Høyesteretts domstolleder. Lederen og *varamedlem* for lederen skal ha utøvet virksomhet som embetsdommer. De øvrige medlemmer og *varamedlemmer* skal fylle vilkårene etter domstollovens § 53.

Nemndas avgjørelser er ikke gjenstand for overskjønn, men kan påankes til Høyesterett på grunn av feil i saksbehandlingen eller *rettsanvendelsen*. For øvrig gjelder skjønnslovens regler om rettslige skjønn så langt de passer når ikke annet framgår av denne lov.

34. I lov 18. juli 1958 nr. 2 om offentlige tjenestetvister skal § 25 første ledd nr. 2 annen del lyde:

To av medlemmene med *varamedlemmer* skal oppnevnes etter innstilling fra det departement som statens lønnsaker hører under, og de to andre medlemmer med *varamedlemmer* skal oppnevnes etter forslag fra de forhandlingsberettigede hovedsammenslutninger i samsvar med reglene i lov om arbeidstvister § 11 nr. 1 annet og tredje punktum, nr. 2 og nr. 3.

35. I lov 12. desember 1958 nr. 10 om yrkes-skadetrygd skal § 45 lyde:

Rikstrygdeverket kan, dersom det finner det nødvendig for avgjørelsen av en sak etter denne lov, innhente forklaring gjennom *bevissikring* etter reglene i *tvisteloven § 28-3 tredje ledd og § 28-4*. *Krav om bevissikring fremmes for den tingrett hvor de som skal avhøres, bor eller oppholder seg eller realbevis skal undersøkes.*

36. I lov 18. desember 1959 nr. 1 om mortifikasjon av skuldbrev m.v. gjøres følgende endringer:

§ 4 første og annet ledd skal lyde:

I mortifikasjonssak som høyrer under norsk domstol, gjeld vernetingsreglane i denne lova og i *tvisteloven §§ 4-3, 4-4 og 4-7*.

Krav om mortifikasjon lyt søkjaren bera fram for tingretten i den rettskrinsen der han har *det alminnelege vernetinget* sitt, men der dokumentet er underskrive, om søkjaren ikkje har *alminneleg verneting* i riket. Når to eller fleire som har rett eller skyldnad etter eit dokument, saman krev mortifikasjon, kan kravsmålet berast fram for retten i den rettskrinsen der ein av dei har *alminneleg verneting*.

§ 4 fjerde ledd skal lyde:

Kravsmål om mortifikasjon av atkomstokument til leigerett til bustad med tilhøyrande dokument kan berast fram anten for retten i den rettskrinsen der søkjaren har *det alminnelege vernetinget* sitt eller for retten i rettskrinsen der bustaden er.

§ 6 annet ledd annet punktum skal lyde:

Reglane i *tvisteloven* om *opptak av prov i rettsak*, gjeld då på tilsvarende måte så langt dei høver.

§ 8 annet ledd skal lyde:

Melder nokon seg før fristen er ute og gjer motmæle mot at dokumentet vert mortifisert, held saka fram etter dei vanlege reglane i *tvisteloven*.

§ 14 annet punktum oppheves.

37. I lov 3. mars 1961 nr. 1 om utlevering av lovbrytere til Danmark, Finland, Island og Sverige gjøres følgende endringer:

§ 11 tredje til femte punktum skal lyde:

Kjennelsen kan *ankes* i samsvar med reglene i straffeprosessloven kap 26. Fristen for å *anke*

beslutningen er dog 3 dager. *Anke* har alltid oppsettende virkning.

§ 16 første ledd fjerde punktum skal lyde:

Kjennelsen kan *ankes* etter straffeprosessloven kap 26.

38. I lov 3. mars 1961 nr. 4 om varemerker gjøres følgende endringer:

§ 21 b annet ledd skal lyde:

Første ledd gjelder tilsvarende dersom Patentstyret antar at en eldre søknad som blir gjenopptatt etter § 19 tredje ledd eller *tatt under behandling* etter § 60, ville utgjort registreringshinder for en yngre søknad som allerede er imøtekommet.

§ 44 skal lyde:

Retten sender Patentstyret utskrift av dommer *i sivil sak* som er reist etter loven her.

§ 60 første ledd første punktum skal lyde:

Dersom en som søker om registrering av et varemerke, oversitter en frist fastsatt i eller i medhold av kapittel 2 slik at søknaden av den grunn ikke kan imøtekommes, skal *søknaden* på begjæring *likevel tas under behandling* såfremt det godtgjøres at søkeren selv og i tilfelle også dennes fullmektig har utvist all den omhu som med rimelighet kan kreves.

§ 60 tredje ledd første og annet punktum skal lyde:

Patentstyrets sjef bestemmer hvem som skal avgjøre begjæring *etter første ledd*. Avslag på *begjæringen* kan påklages til Patentstyrets annen avdeling.

39. I lov 23. mars 1961 nr. 1 om forsvunne personer m.v. gjøres følgende endringer:

§ 1 annet ledd skal lyde:

Kjennelsen kan foruten av den som avgjørelsen går imot, *ankes* av påtalemyndigheten som skal få melding om en avgjørelse om godtaking av beviset.

§ 6 første ledd annet punktum skal lyde:

Saken reises i den rettskrets hvor den forsvunne hadde sitt *alminnelige verneting*.

§ 9 skal lyde:

Dom i sak om dødsformodning kan påankes og *begjæres gjenåpnet* av enhver som etter § 5 er eller ville ha vært rett saksøker, av vergen eller fullmektigen til den forsvunne samt av påtalemyndigheten.

40. I lov 5. mai 1961 om grannegjerde gjøres følgende endringer:

§ 16 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Om skjønnskostnaden elles gjeld det som er fastsett i *tvisteloven kapittel 20*.

§ 17 første ledd tredje punktum skal lyde:

Føresegna i *tvisteloven § 19-13 tredje og fjerde stykket* gjeld tilsvarende.

41. I lov 16. juni 1961 nr. 15 om rettshøve mellom grannar skal § 16 femte ledd annet punktum lyde:

Når avgjerda er endeleg, skal *leiaren av retten* tinglysa opplysning om erstatningsskyldnaden eller vederlagsskyldnaden og panteretten.

42. I lov 22. juni 1962 nr. 8 om Stortingets ombudsmann for forvaltningen skal § 7 annet og tredje ledd lyde:

Reglene i *tvisteloven kapittel 22, med unntak for §§ 22-2, 22-6 og 22-7*, får tilsvarende anvendelse for Ombudsmannens rett til å kreve opplysninger.

Ombudsmannen kan kreve bevisopptak ved domstolene etter reglene i domstolslovens § 43 annet *ledd*. Rettsmøtene er ikke offentlige.

43. I lov 19. juni 1964 nr. 14 om avgift på arv og visse gaver gjøres følgende endringer:

§ 28 fjerde ledd tredje punktum skal lyde:

Opplysningsplikt som påhviler noen som ikke er eller ikke antas å være, yter eller mottaker av avgiftspliktige midler, eller loddeier i boet, er begrenset som *bestemt i tvisteloven §§ 22-9 til 22-11*.

§ 37 annet punktum skal lyde:

Skjønnsbestyreren kan gi *oppfriskning* mot oversittelse av fristen.

44. I lov 19. mars 1965 nr. 3 om fritaking for militærtjeneste av overbevisningsgrunner gjøres følgende endringer:

§ 5 tredje ledd skal lyde:

Saken behandles etter reglene i *tvisteloven* for så vidt ikke annet følger av bestemmelsene nedenfor.

§ 6 annet ledd skal lyde:

Hvis den vernepliktige uten gyldig *fravær unnlater å møte* når han er innkalt til å møte personlig

i retten, kan retten bestemme at han skal hentes av politiet til samme eller et senere rettsmøte.

§ 7 skal lyde:

Erklæring om *anke* og begjæring om *gjenåpning* kan uansett avgjørelsens utfall fremsettes av staten.

Gjenåpning kan kreves så lenge plikten til militær eller sivil verneplikt er til stede, og også på grunn av forhold som først er oppstått etter at saken er avgjort ved rettskraftig dom. *Tvisteloven* § 31-6 gjelder ikke.

Er fritaking innvilget, kan avgjørelsen omgjøres hvis det foreligger slike omstendigheter som kan begrunne *gjenåpning*. Reglene i §§ 4 flg. gjelder i så fall tilsvarende.

§ 8 annet ledd første punktum skal lyde:

Har den vernepliktige erklært *anke* eller begjært *gjenåpning* uten at resultatet blir endret til hans fordel, kan retten beslutte at han helt eller delvis skal erstatte omkostningene ved behandlingen i høyere instans eller ved *gjenåpning*, hvis retten finner at han ikke hadde rimelig grunn til å anvende vedkommende rettsmiddel.

§ 9 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Departementet avgjør i det enkelte tilfellet hvorvidt begjæring om *gjenåpning* av dom i sak om fritaking skal ha tilsvarende virkninger.

45. I **vegtrafikklov 18. juni 1965 nr. 4** gjøres følgende endringer:

§ 31 a fjerde ledd fjerde punktum skal lyde:

Avgjørelsen treffes ved kjennelse og kan *ankes*.

§ 47 annet ledd skal lyde:

Undersøkellesmyndigheten kan kreve *bevissikring* utenfor rettssak etter reglene i *tvisteloven* § 28-3 tredje ledd og § 28-4. *Krav om bevissikring fremmes for den tingrett hvor de som skal avhøres, bor eller oppholder seg eller realbevis skal undersøkes.*

46. I **lov 18. juni 1965 nr. 6 om sameige** gjøres følgende endringer:

§ 6 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Avgjerda kan *ankast*.

§ 15 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Avgjerda høyrer under tingretten og skal takast i orskurd som kan *ankast*.

47. I **lov 25. juni 1965 nr. 1 om forpakting** gjøres følgende endringer:

§ 11 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Skjønnsmedlemene bør så langt råd er vere dei same ved dei to skjønna.

§ 12 første ledd annet og tredje punktum skal lyde:

Leiaren av skjønnet fastset tid og stad for forretninga og kallar inn partane. Dersom ein part ikkje møter, og det er opplyst eller truleg at han har gyldig *fråvere*, skal forretninga til vanleg utsettast.

§ 12 annet og tredje ledd skal lyde:

Skjønnsmedlemene skal gå over egedomen og gi ei skriftleg utgreiing om dei einskilde jorde, gjerde, grøfter, vegar, bruer, vassleidningar m.m. Dei skal òg gje skriftleg utgreiing om forpaktarbusstad eller husvære, driftsbygningar og andre bygningar eller innretningar som forpaktninga omfattar. Over skjønnsforretninga skal det utferdast eit dokument som blir underskrive av *skjønnsmedlemene*. Rettkjend utskrift av forretninga skal snarast sendast til kvar av partane.

Vidare skal *skjønnsmedlemene* i tilfelle halde takst over buskap i samsvar med § 14 og over reiskap i samsvar med § 15.

48. I **lov 10. juni 1966 nr. 5 om toll** gjøres følgende endringer:

§ 8 nr. 3 bokstav b skal lyde:

b) som vitneprov eller ved *dokumenttilgang* under rettergang.

§ 39 første ledd første punktum skal lyde:

I midlertidige forføyninger til sikring av immaterialrettigheter etter *tvisteloven* § 34-7 skal det angis hvilke varer tollvesenet skal holde tilbake og i hvor lang tid tollvesenet skal søke å avdekke slike varer.

§ 39 fjerde ledd tredje punktum skal lyde:

Er forføyningen besluttet uten innkalling til muntlig forhandling, kan vareeieren og enhver annen som er rammet av forføyningen, kreve etterfølgende muntlig forhandling som nevnt i *tvisteloven* § 32-8.

§ 39 sjette ledd annet punktum skal lyde:

I tilfeller som nevnt i *tvisteloven* § 34-6 kan tollvesenet anmode retten om å treffe avgjørelse om at forføyningen er falt bort.

49. I lov 16. desember 1966 nr. 9 om anke til Trygderetten gjøres følgende endringer:

§ 8 annet ledd femte punktum skal lyde:

Er det på tale å utelukke Trygderettens leder eller to av Trygderettens faste medlemmer kan Trygderettens leder beslutte at saken skal forelegges for Høyesteretts *ankeutvalg*.

§ 15 nr. 2 annet punktum og nytt tredje punktum skal lyde:

Forklaring kan foruten av retten selv, opptas av en av dens medlemmer, saksforberedere, ved de alminnelige domstoler etter *reglene om bevissikring i tvisteloven § 28-3 tredje ledd og § 28-4* eller ved politiet. *Krav om bevissikring fremmes for den tingrett hvor de som skal avhøres, bor eller oppholder seg eller realbevis skal undersøkes.*

§ 15 nr. 3 annet og tredje punktum skal lyde:

For øvrig plikter enhver å avgi forklaring og gi tilgang til gjenstander mv. som kan utgjøre bevis, med de begrensninger som er nevnt i *tvisteloven §§ 22-1 til 22-12*. Den som opptar forklaringer etter reglene i nr. 2, kan gi fritak som nevnt i *tvisteloven § 22-8* annet ledd og påbud som nevnt i *tvisteloven § 22-10* annet punktum.

§ 15 nr. 4 oppheves, og nåværende nr. 5–7 blir nr. 4–6. Nr. 4 første ledd skal lyde:

4. Retten kan kreve at besitteren legger fram eller gir tilgang til bevis når *reglene i tvisteloven kapittel 22 ikke utelukker eller fritar for dette. Tvisteloven § 26-7 gjelder tilsvarende.*

§ 15 ny nr. 6 skal lyde:

6. Avgjørelser som nevnt under nr. 1-5 kan også treffes av rettens administrator.

§ 18 skal lyde:

En part har rett til å la seg bistå av prosessfullmektig etter samme regler som fastsatt i *tvisteloven kapittel 3* i søksmål for lagmannsrett og for tingrett.

§ 23 annet ledd skal lyde:

Søksmål kan av partene bringes inn uten forliksmegling for lagmannsretten i det lagdømme hvor den ankende part for Trygderetten har sitt *alminnelige verneting*.

§ 23 tredje ledd fjerde punktum oppheves.

§ 23 femte ledd annet punktum skal lyde:

Det kan gis *oppfriskning* mot oversitting av søksmålsfristen *etter reglene i tvisteloven §§ 16-12 til 16-14*.

§ 25 fjerde ledd skal lyde:

Rettens avgjørelser om saksomkostninger kan *ankes* separat. Bestemmelsene i *tvisteloven §§ 20-9 og § 20-10* gjelder tilsvarende. *Ankedomstol* er den lagmannsrett som er nevnt i § 23 andre ledd i loven her. *Ankefristen* er *én måned* fra den dag vedkommende mottok underretning om avgjørelsen.

50. I lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker gjøres følgende endringer:

§ 4 første ledd bokstav b skal lyde:

b) saker som forvaltningsorganet selv behandler eller avgjør i medhold av rettspleielovene (straffeprosesslovene, domstolloven, *tvisteloven*, *voldgiftsloven*, tvangsfullbyrdelsesloven, skjønnloven) eller lover som knytter seg til disse lovene (konkursloven, skifteloven og gjeldsordningsloven), eller jordskifteloven eller rettsgebyrloven.

§ 27 tredje ledd tredje og fjerde punktum skal lyde:

Er det etter § 27 b i loven her eller etter særskilt lovbestemmelse et vilkår for søksmål at klageadgangen er nyttet, eller at søksmålet anlegges innen en viss frist, skal parten i underretningen om vedtaket også gjøres oppmerksom på dette. I motsatt fall kommer slike vilkår for søksmål ikke til anvendelse overfor parten.

Ny § 27 b skal lyde:

§ 27 b (*vilkår for å reise sak for domstolene om vedtaket*).

Det forvaltningsorgan som har truffet vedtaket, kan bestemme at søksmål om gyldigheten av forvaltningsvedtak eller krav om erstatning som følge av vedtaket ikke skal kunne reises uten at vedkommende part har nyttet sin adgang til å klage over vedtaket, og at klagen er avgjort av den høyeste klageinstans som står åpen. Søksmål skal likevel i alle tilfelle kunne reises når det er gått 6 måneder fra klage første gang ble framsatt, og det ikke skyldes forsømmelse fra klagerens side at klageinstansens avgjørelse ikke foreligger.

51. I lov 7. juli 1967 nr. 13 om husleieregulering m.v. for boliger gjøres følgende endringer:

§ 14 fjerde ledd tredje punktum skal lyde:

Tvisteloven § 18-3 tredje ledd gjelder tilsvarende.

§ 15 annet ledd annet punktum skal lyde:

Retten kan gi *oppfriskning* for oversittelse av fristen.

§ 15 femte ledd tredje punktum skal lyde:

Tvisteloven § 18-3 tredje ledd gjelder tilsvarende.

52. I lov 15. desember 1967 nr. 9 om patenter gjøres følgende endringer:

§ 22 annet ledd annet punktum skal lyde:

Er søknaden henlagt eller avslått, skal dokumentene likevel ikke holdes tilgjengelige med mindre søkeren begjærer gjenopptakelse, påklager avgjørelsen eller begjærer *søknaden tatt under behandling* i medhold av § 72 eller § 73.

§ 50 fjerde ledd annet punktum skal lyde:

Begjæring om foregrepet tvangskraft må fremsettes før forhandlingene forut for dommen er avsluttet.

§ 52 femte ledd oppheves.

§ 53 annet ledd skal lyde:

Søksmålsfristene i § 52 fjerde *ledd kommer* tilsvarende til anvendelse på søksmål som her omhandlet.

§ 72 første ledd første punktum skal lyde:

Dersom en patentsøker, bortsett fra i de tilfelle som er nevnt i annet ledd, har oversittet en frist fastsatt i eller i medhold av denne lov, og som følge av dette har lidt rettstap, skal saken likevel tas under behandling såfremt han godtgjør at han og hans fullmektig har utvist all den omhu som med rimelighet kan kreves.

§ 72 annet ledd annet punktum skal lyde:

Begjæringen må likevel være framsatt og årsavgiften betalt senest seks måneder etter fristens utløp.

§ 73 første ledd innledningen skal lyde:

Har søkeren i de tilfelle som er omhandlet i §§ 31 eller 38, sendt dokument eller avgift med post-

peratør og sendingen ikke kommer frem til Patentstyret i rett tid, skal *søknaden tas under behandling* dersom handlingen blir foretatt innen to måneder fra søkeren innså eller burde ha innsett at fristen var overskredet, likevel senest innen ett år fra fristens utløp, og

§ 73 annet ledd skal lyde:

Vil søkeren kreve *søknaden tatt under behandling* etter første ledd, må han innen den frist som der er nevnt, fremsette skriftlig begjæring om det til Patentstyret.

§ 74 første ledd skal lyde:

Er en patentsøknad som etter § 22 er tilgjengelig for enhver, henlagt eller avslått eller er et patent bortfalt, og får søkeren *saken tatt under behandling* på grunn av hva som foreskrives i § 72 eller § 73, skal Patentstyret utferdige kunngjøring om det.

§ 75 første punktum skal lyde:

Patentstyrets sjef bestemmer hvem som skal avgjøre *begjæring* i henhold til §§ 72 og 73.

53. I lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning gjøres følgende endringer:

Ny § 3-8 skal lyde:

§ 3-8 (*adgang til ny sak*)

Et avsluttet oppgjør om menerstatning eller erstatning for tap i framtidig erverv eller utgifter, kan kreves opptatt til ny behandling hvis en forverring av skadelidtes helse rokker ved det som ble lagt til grunn for oppgjøret, og det er klar sannsynlighetsovervekt for at dette vil gi rett til en vesentlig høyere erstatning.

§ 3-9 tredje punktum skal lyde:

Når det finnes grunn til det, kan tingretten i den rettskrets der skadelidte har *alminnelig verneting*, etter begjæring av en part ved kjennelse helt eller delvis omgjøre terminbeløp til engangserstatning.

§ 3-10 tredje ledd skal lyde:

Avgjørelse etter denne paragraf treffes ved kjennelse av tingretten i den rettskrets der skadelidte har sitt *alminnelige verneting* med mindre spørsmålet bringes inn for den dømmende rett eller Pasientskadenemnda til avgjørelse i samband med avgjørelsen av erstatningskravet eller ved kjennelse forut for dette.

54. I lov 17. april 1970 nr. 21 om retten til oppfinnelser som er gjort av arbeidstakere skal § 14 annet ledd oppheves.

55. I lov 5. juni 1970 nr. 35 om utlevering for å få iverksatt vedtak om frihetsinngrep truffet av myndighet i annet nordisk land gjøres følgende endringer:

§ 6 første ledd tredje punktum skal lyde:

Dersom vedkommende er lite å bebreide for oversittelse av fristen, kan retten likevel tillate prøving.

§ 6 annet ledd skal lyde:

Om *anke* og om saksbehandlingen ellers gjelder straffeprosesslovens regler, dog er fristen for *anke* 3 dager.

§ 7 tredje ledd skal lyde:

Om *anke* og saksbehandlingen ellers gjelder straffeprosesslovens regler.

56. I lov 19. juni 1970 nr. 63 om naturvern gjøres følgende endringer:

§ 20 a første ledd annet og tredje punktum skal lyde:

Departementet kan forlenge denne fristen, og kan også gi *oppfriskning* for oversittelse av fristen. Reglene i *tvisteloven* §§ 16-12 til 16-14 gjelder her så langt de passer.

§ 20 b fjerde punktum skal lyde:

Reglene i *tvisteloven* §§ 16-12 til 16-14 gjelder så langt de passer.

57. I lov 3. mars 1972 nr. 5 om arv m.m. skal § 73 tredje ledd første punktum lyde:

Retten skal ta avgjerd om tap av arverett etter første og andre ledd i dom.

58. I lov 12. mai 1972 nr. 28 om atomenergi-virksomhet skal § 46 nr. 2 lyde:

2. Er atomulykken skjedd utenfor riket, kan søksmål bare reises i den rettskrets der vedkommende atomanlegg her i riket ligger, eller - når saken gjelder ansvar for innehaver av atomanlegg i utlandet - i samsvar med *tvisteloven* § 4-3 annet ledd.

59. I lov 30. juni 1972 nr. 70 om bergverk gjøres følgende endringer:

§ 5 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Ved overskjønn kommer *tvisteloven kapittel 20* til anvendelse *for behandlingen i den høyere instans.*

§ 37 tredje ledd femte punktum skal lyde:

Ved overskjønn kommer *tvisteloven kapittel 20* til anvendelse *for behandlingen i den høyere instans.*

60. I lov 28. juni 1974 nr. 58 om odelsretten og åsetesretten gjøres følgende endringer:

§ 59 skal lyde:

For odelsløsingsaker gjeld føresegnene i *tvisteloven*, så langt ikkje anna er fastsett i dette kapitlet.

§ 61 første ledd første punktum skal lyde:

Om stemninga gjeld føresegnene i *tvisteloven* § 9-2.

§ 64 annet punktum skal lyde:

I så fall held saka fram etter dei vanlege reglane i *tvisteloven*.

§ 65 første ledd første punktum skal lyde:

Når saka ikkje sluttar med frifinningsdom etter § 64 eller med forlik og heving, og domaren ikkje finn grunn til *vidare saksførebuing* med mekling, fastset han tid og stad for eit rettsmøte til førehaving av løysingssaka.

§ 69 tredje ledd skal lyde:

Har saksøkte motsegner mot løysingskravet, som ikkje er avgjorde tidlegare, held saksføreavinga fram etter dei vanlege reglane for *sivile tvistar*. Skal retten setjast med meddommarar, kan desse etter loddtrekning takast mellom dei som har vore *skjønnsmedlemmer* i saka.

§ 74 tredje ledd sjuende punktum skal lyde:

Mot oversitjing av fristen etter dette stykket kan det ikkje gjevast *oppfriskning*.

61. I lov 20. desember 1974 nr. 68 om vegfraktavtaler gjøres følgende endringer:

§ 41 femte ledd skal lyde:

Et krav som er foreldet, kan heller ikke gjøres gjeldende *overfor en saksøker* eller til motregning under rettergang.

§ 42 tredje ledd skal lyde:

Ved innenriks befordring kan søksmål foruten i rettskrets hvor det etter *tvisteloven kapittel 4* er verneeting, også reises i rettskrets hvor godset ble overtatt til befordring eller hvor bestemmelsesstedet ligger.

§ 43 annet ledd første punktum skal lyde:

Dom, herunder *fraværdom*, avsagt av domstol i en konvensjonsstat, og forlik inngått eller bekrefte for slik domstol, kan fullbyrdes her i riket når dommen eller forliket kan kreves fullbyrdet i den stat der dommen er avsagt eller forliket inngått.

§ 47 første punktum skal lyde:

Bortsett fra når *krav mot saksøkeren* eller motregningsinnsigelse gjøres gjeldende i søksmål om krav som grunnes på samme fraktavtale, kan søksmål om ansvar for tap, skade eller forsinket utlevering bare reises mot den første eller den siste fraktfører eller mot fraktføreren ved den del av befordringen hvorunder den hending inntraff som voldte tapet, skaden eller forsinkelsen.

62. I lov 21. mars 1975 nr. 9 om nordisk vitneplikt gjøres følgende endringer:

§ 1 tredje ledd skal lyde:

Reglane i straffeprosesslova og *tvisteloven* om innkalling og avhøyr av vitne gjeld tilsvarende, når ikkje anna følgjer av denne lova.

§ 3 skal lyde:

Ingen må påleggast å gje vitneforklaring i strid med reglane i straffeprosessloven §§ 117 til 125 eller *tvisteloven kapittel 22* (jf likevel barnelova § 21), eller med lovgjevinga i det landet der vitnet er busett.

§ 4 annet ledd skal lyde:

Reglane i straffeprosesslova § 115 første ledd og *tvisteloven § 24-5 første alternativ*, om avhenting av vitne som ikkje møter, kan ikkje brukast mot vitne så lenge det oppheld seg utanfor Norge.

§ 7 femte ledd skal lyde:

Fastsetting av godtgjersle etter denne lova kan *ankast* til høgare domstol etter reglane i rettshjelpsloven § 27.

§ 8 tredje ledd tredje punktum og fjerde ledd skal lyde:

Ein part som ikkje møter og som oppheld seg her i landet, kan avhentas etter reglane i *tvisteloven § 23-1 fjerde leden*.

Elles gjeld reglane om partar i *tvisteloven* og barnelova tilsvarende.

63. I sjømannslov 30. mai 1975 nr. 18 gjøres følgende endringer:

§ 20 nr. 2 annet punktum skal lyde:

Tvisteloven §§ 16-12 til 16-14 får tilsvarende anvendelse.

§ 50 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Tvisteloven §§ 16-12 til 16-14 får tilsvarende anvendelse.

64. I lov 13. juni 1975 nr. 39 om utlevering av lovbrøtere m.v. gjøres følgende endringer:

§ 17 nr. 3 skal lyde:

3. Kjennelsen kan *ankes* i samsvar med reglene i straffeprosessloven kapittel 26. Fristen for å *anke* kjennelsen er 3 dager. *Anke* har alltid oppsettende virkning.

§ 19 nr. 2 fjerde punktum skal lyde:

Kjennelse om bruk av tvangsmidler kan *ankes* etter straffeprosessloven kapittel 26.

§ 20 nr. 1 fjerde punktum skal lyde:

Rettsens kjennelse om bruk av tvangsmidler kan *ankes* etter reglene i straffeprosessloven kapittel 26.

65. I lov 10. juni 1977 nr. 71 om anerkjennelse og fullbyrding av nordiske dommer på privatrettens område skal § 8 nr. 1 bokstav c lyde:

c) en vernetingsavtale som ikke fyller kravene i *tvisteloven § 4-6*, såfram avgjørelsen gjelder en saksøkt som på avtaletidspunktet hadde *alminnelig vernetting* i Norge og framleis har det.

66. I lov 10. juni 1977 nr. 73 om jernbaneansvar (jernbaneansvarsloven) skal § 7 lyde:

Søksmål kan reises i rettskrets hvor det er vernetting etter *tvisteloven kapittel 4 II*, og dessuten i rettskrets på avreise- eller bestemmelsesstedet.

67. I lov 28. april 1978 nr. 18 om behandling av forbrukertvister gjøres følgende endringer:

§ 11 første ledd annet punktum skal lyde:

Er en sak for domstolene stanset etter § 15 annet ledd, må *prosesskriv* med begjæring om fortsettelse avgis innen samme frist.

§ 11 annet ledd skal lyde:

Stevning, eventuelt *prosesskriv*, sendes Forbrukertvistutvalget som videresender dokumentet til tingrett.

§ 11 fjerde ledd skal lyde:

Ved oversittelse av fristen i første ledd kan Forbrukertvistutvalget etter reglene i forvaltningsloven § 31 vedta at saken tas til (fortsatt) behandling i tingretten. Vedtaket om fristoversittelsen kan ankes til tingretten.

§ 12 skal lyde:

§ 12. *Gjenåpning.*

Reglene om *gjenåpning* i *tvisteloven kapittel 31* gjelder tilsvarende for saker ved Forbrukertvistutvalget i den utstrekning de passer.

68. I lov 2. juni 1978 nr. 38 om anerkjennelse av utenlandske skilsmisser og separasjoner skal § 4 tredje ledd lyde:

Anerkjennesspørsmålet kan også avgjøres av domstolene etter reglene i *ekteskapsloven kapittel 5*.

69. I lov 9. juni 1978 nr. 49 om reindrift skal § 27 tredje ledd lyde:

Rettsens leder skal snarest mulig foreta befaring etter at krav om skjønn er innkommet. Med på befaringsen skal være representant fra vedkommende kommune og reindriftsetaten, for å bistå *rettsens leder* med faglige vurderinger. Om mulig skal også lederen i vedkommende reinbeitedistrikt være med, foruten den som har krevet skjønn. Er det åpenbart at det ikke er skjedd noen skade voldt av rein kan *rettsens leder* avvise saken av eget tiltak.

70. I lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer gjøres følgende endringer:

§ 10 nr. 3 skal lyde:

3. Dersom skyldneren har forlatt landet etter at fordringen oppsto, og fordringshaveren bare kan avbryte foreldelse ved skritt etter § 23, inntreffer foreldelse tidligst 1 år etter den dag da fordringshaveren fikk eller burde ha skaffet seg kunnskap om at skyldneren igjen har *alminnelig verneting* her i riket, eller om at foreldelsen kan avbrytes ved andre skritt enn etter § 23.

§ 15 nr. 1 nytt fjerde punktum skal lyde:

Foreldelse avbrytes også ved at fornærmede begjærer at påtalemyndigheten fremmer kravet i straffesak etter straffeprosessloven § 427.

§ 15 nr. 2 ny bokstav c skal lyde:

d) når fornærmede fremmer krav til pådømmelse i straffesak etter straffeprosessloven § 428.

§ 15 nr. 3 første og annet punktum skal lyde:

Er det avtalt at tvist om en fordring skal avgjøres ved voldgift, avbrytes foreldelse når voldgiftsak er innledet etter voldgiftsloven § 23. Er det ellers hjemmel for annen særskilt avgjørelsesmåte, avbrytes foreldelse ved at fordringshaveren gjør det som fra dennes side trengs for å sette saken i gang.

Nåværende § 15 nr. 3 annet punktum blir tredje punktum.

Ny § 15 a skal lyde:

§ 15 a. (*Gruppesøksmål*)

(1) Ved stevning i gruppesøksmål avbrytes foreldelsen for de krav som faller innenfor rammen av søksmålet. Godkjennes ikke gruppesøksmålet, får avbrytelsen bare virkning for krav hvor det innen én måned etter at avvisningskjennelsen er endelig, er tatt nytt skritt til avbrytelse av foreldelsesfristen.

(2) Ved godkjenning av gruppesøksmål avbrytes foreldelsen for krav som omfattes av godkjenningen, om avbrytelse ikke allerede har skjedd etter første ledd. I gruppesøksmål etter tvisteloven § 35-6 blir avbrytelsen bare virksom dersom fordringshaveren registreres som gruppe medlem.

(3) For den som trer ut som gruppe medlem, fortsetter foreldelsesfristen å løpe fra det tidspunkt retten mottar melding om uttrede.

§ 19 nr. 1 skal lyde:

1. Er forfølgning i samsvar med §§ 15 eller 16 nr. 1 i rett tid innledet mot en av flere skyldnere, skal fordringen anses rettidig påtalt overfor de øvrige når fordringshaveren, før foreldelse er inntrådt, har gitt dem varsel om forfølgningen på den måten som er fastsatt i *tvisteloven § 15-9*, og senere forfølger sin fordring mot vedkommende innen 1 år etter at saken er avsluttet ved forlik, dom eller på annen måte.

§ 22 nr. 1 nytt femte punktum skal lyde:

Når fornærmede trekker sin begjæring om å få pådømt krav i straffesak, varer virkningen av rettidig påtale etter § 15 i ett år fra fornærmede meddelte domstolen eller påtalemyndigheten om tilbaketrekkningen.

71. I lov 21. desember 1979 nr. 77 om jordskifte o.a. gjøres følgende endringer:

§ 6 b tredje og fjerde ledd skal lyde:

I saker etter § 6 første, andre og tredje ledd der både *skjønnsmedlemmer* frå *skjønnsmedlemutvalet* og *jordskiftemeddommarar* frå *jordskiftemeddommarutvalet* tek del, jf. § 9 siste ledd første, andre og tredje punktum, skal alle ha godtgjersle etter reglane for *skjønnsmedlemmer*, jf. lov 1. juni 1917 nr. 1 om skjønn og ekspropriasjonssaker § 20 a.

Ved krav om skjønn etter § 6 første, andre og tredje ledd gjeld *tvisteloven §§ 18-1 og 18-2*.

§ 9 første ledd skal lyde:

I den einskilde saka er *jordskifteretten* samansett av ein *jordskiftedommar* som *leiar* og 2 oppnemnde *jordskiftemeddommarar*, og *jordskifteoverretten* av ein *jordskifteoverdommar* som *leiar* og 4 oppnemnde *jordskiftemeddommarar*.

§ 9 fjerde ledd første punktum skal lyde:

Jordskiftedommaren nemner opp *jordskiftemeddommarane* frå dei utvala som er nemnde i § 8, ubunden av kommunegrensene.

§ 9 sjettede ledd første punktum skal lyde:

Når nokon av dei oppnemnde ikkje møter, eller ikkje kan gjere teneste, og heller ikkje nokon av dei oppnemnde varamedlemmer kan kome tilstades på rimeleg tid, kan *jordskiftedommaren* nemne opp andre for møtet.

§ 11 første punktum skal lyde:

Første gongen nokon gjer teneste som *jordskiftemeddommar*, skal *jordskiftedommaren* gjere han kjend med dei pliktene ein *jordskiftemeddommar* har.

§ 12 annet ledd skal lyde:

Jordskiftedommaren kan avvise kravet av eige tiltak etter reglane i *tvisteloven § 16-5*.

§ 13 første ledd første punktum skal lyde:

Jordskiftedommaren fastset kva tid saka skal behandlast på åstaden.

§ 15 annet punktum skal lyde:

Retten kan sette frist for partane til å leggje fram dei endelege krava sine, jf. *tvisteloven § 9-16*.

§ 17 fjerde ledd skal lyde:

Dommen skal grunnrivast i samsvar med *tvisteloven § 19-6*.

§ 17 b annet ledd skal lyde:

Reglane om dommar, orskurder og andre rettslege avgjerder i *tvisteloven kapittel 19 I–III* gjeld tilsvarende for vedtak, med unntak av *§ 19-4 femte ledd og § 19-5*.

§ 18 første punktum skal lyde:

Partar og vitne har plikt til å møte og forklare seg i samsvar med *reglane i tvisteloven kapittel 22–24*.

§ 22 første ledd skal lyde:

Partane skal få melding om avgjerder under saka. *Dommar, orskurder og vedtak* som vert sett til påanke, skal forkynnast.

§ 22 tredje ledd første punktum skal lyde:

For *rettsboka og føringa av den gjeld reglane i tvisteloven kapittel 13 II og 14*.

§ 24 skal lyde:

Så snart råd er etter at saka er rettskraftig, skal *jordskiftedommaren* ta eit rettskjent utdrag av *rettsboka* og få dette tinglyst. Alt av varig verdi skal takast med i utdraget. Dersom det er oppretta nye matrikkeleiningar i saka, må dette vere ført inn i matrikkelen før utdraget blir sendt til tinglysing. Etter tinglysinga skal utdraget oppbevarast på *jordskiftekontoret*.

Så snart saka er rettskraftig, skal *jordskiftedommaren* gi melding til kommunen i samsvar med lov om eigedomsregistrering.

Når *jordskiftedommaren* finn grunn til det, kan melding om reglar i medhald av §§ 23 og 60, avgjerd etter § 62 siste ledd og om anna som gjeld rettshøva i skiftefeltet, tinglysast på dei eigedomane det gjeld. Det same gjeld når eit avslutta *jordskifte* ikkje trår i kraft på grunn av anke.

§ 29 tredje ledd skal lyde:

I samband med *jordskifte* kan *jordskiftedommaren* gi attest for samanslåing i samsvar med lov om eigedomsregistrering § 18.

§ 60 annet ledd første punktum skal lyde:

Blir dom etter § 17 anka til lagmannsrett etter at *jordskiftet* er avslutta, kan *jordskiftedommaren* endre vedtak som nemnt i første ledd i tida fram til ankesaka er endeleg avgjort, når føremålet for

reglane har falle bort eller kan oppnåast på annan måte enn opphavleg fastsett.

§ 61 annet ledd annet punktum oppheves. Nåværende tredje til sjette punktum blir annet til femte punktum. Tredje til femte punktum skal lyde:

Det same gjeld for vedtak etter § 62 *fjerde og femte* ledd i saker der jordskifteretten held skjønn etter § 6 første til tredje ledd. I saker som nemnt i § 6 b andre ledd første punktum, kan rettsbruken, sakshandsaminga og erstatningsutmålinga ankast til lagmannsretten. *Andre avgjerder av jordskifteretten* i saker som nemnt i § 6 første til fjerde ledd, *kan berre ankast* etter tredje ledd.

§ 61 tredje ledd innledningen skal lyde:

Desse avgjerdene kan *ankast* til lagmannsretten:

§ 61 tredje ledd bokstav c, e, f og h skal lyde:

- c) Avgjerd om godtgjersle til vitne og sakkunnige m.m. som etter særleg lovregel kan *ankast* til høgare domstol.
- e) Avgjerd i spørsmål om *oppfrisking* mot fristføring
- f) Avgjerd om *gjenopning* etter § 73 første ledd.
- h) Andre avgjerder om saksbehandlinga eller rettsbruken som jordskifteretten i særlege høve fastset kan *ankast* særskilt.

§ 61 nytt femte ledd skal lyde:

Lagmannsretten skal behandle anke etter andre ledd etter tvisteloven § 29-16 og anke etter tredje ledd etter tvisteloven § 29-15.

§ 62 tredje ledd oppheves. Nåværende fjerde til sjette ledd blir tredje til femte ledd. Tredje ledd skal lyde:

Avgjerder som nemnt i § 61 tredje ledd kan *ankast* straks. Opplysning om dette, om frist etter § 63 første ledd og at avgjerda ikkje kan ankast seinare, skal takast inn i avgjerda.

§ 63 annet ledd oppheves. Nåværende tredje til sjette ledd blir annet til femte ledd. Annet og tredje ledd skal lyde:

Anke skal givast inn til den jordskifteretten som har tatt den avgjerda som *anken gjeld*. *Jordskifte-dommaren* skal snarast råd gjere alle interesserte partar kjende med *anken*.

For anke til lagmannsrett gjeld *elles tvisteloven kapittel 29, så langt reglane høver*.

§ 64 skal lyde:

Slutting eller iverksetting av jordskiftet må utsettast dersom det i rett tid er anke etter § 61 andre ledd første til fjerde punktum eller etter § 61 fjerde ledd. Overjordskifte kan ikkje fremmast så lenge anke til lagmannsrett som nemnt i første punktum ikkje er endeleg avgjort.

Om anke etter § 61 tredje ledd skal ha oppsettjande verknad på same måten, skal avgjerast etter *tvisteloven § 19-13 andre og tredje ledd*.

§ 65 første ledd skal lyde:

Så snart råd er etter at *anke til lagmannsrett* er endeleg avgjort, skal jordskifteretten halde fram med eller ta opp att og gjere om skiftet i den mon det følgjer av den endelege avgjerda.

§ 70 fjerde ledd annet punktum skal lyde:

Orskurdene som har ført til vedtak om tilbakevising, får rettskraft om dei ikkje blir *anka* innan fristen er ute.

§ 71 første ledd annet og nytt tredje punktum skal lyde:

Dommar og rettsfastsettande vedtak etter § 17 a kan ankast til lagmannsretten. For andre avgjerder i jordskifteoverretten gjeld reglane i § 61 tredje ledd tilsvarende.

§ 71 annet ledd oppheves. Nåværende tredje ledd blir annet ledd. Annet og nytt tredje ledd skal lyde:

Om fristar, frå kva tid det er høve til *anke* og om saksbehandlinga gjeld same reglar som for *anke* i samband med jordskifte.

Lagmannsretten skal behandle anke etter første ledd første og andre punktum etter tvisteloven § 29-16 og anke etter første ledd tredje punktum etter tvisteloven § 29-15.

§ 73 første og annet ledd og tredje ledd første punktum skal lyde:

Avgjerder teke av jordskifteretten eller *jordskifteoverretten* kan bli *gjenopna* etter reglane i *tvisteloven kapittel 31*.

Vidare kan eit jordskifte bli *gjenopna* dersom føresetnader som er lagde til grunn for skiftet, blir endra på ein slik måte at avgjerande tiltak i skifteplanen ikkje kan gjennomførast og det er tvillaust at vilkåret i § 3 bokstav a ikkje er oppfylt for minst ein part. Det kan likevel ikkje krevjast *gjenopning* etter dette leddet når fristen etter § 59 for gjennomføring av tiltaket er ute.

Jordskifteretten utfører dei endringar som *gjenopning* etter første og andre ledd fører med seg.

§ 74 fjerde ledd annet punktum og nytt tredje punktum skal lyde:

For anke til lagmannsrett gjeld reglane i lov 17. desember 1982 nr. 86 § 8 *tilsvarande*. Når anken etter denne lov skal behandlast etter reglane for anke over dommar, gjeld same lov § 8 første ledd tredje punktum.

§ 74 sjette ledd første punktum skal lyde:

For krav om *gjenopning* skal ein betale 5 gonger rettsgebyret.

§ 75 fjerde ledd første punktum skal lyde:

Bli krav om *gjenopning* tatt til følgje, skal kostnadene utliknast på partane etter nytten av heile skiftet.

§ 81 første ledd skal lyde:

Vederlag for kostnader til sakkunnig hjelp i tvistar blir avgjorde etter reglane i *tvisteloven kapittel 20*.

§ 81 annet ledd tredje punktum skal lyde:

I sak etter § 6 første, andre eller tredje ledd gjeld lov 1. juni 1917 nr. 1 om skjønn og ekspropriasjonssaker §§ 42, 54-54 b og 58 ved avgjerd i jordskifteretten og ved *anke jf.* § 61.

§ 87 annet punktum skal lyde:

Ved anke gjeld reglane i § 61 *andre og fjerde ledd*.

§ 97 første ledd første punktum skal lyde:

Etternemnde reglar i *tvisteloven* gjeld i jordskifte-, rettsutgreiingssaker og grenseingangssaker, enten

- a) på *tilsvarande* måte så langt dei høver, for *kapittel 2 og 3, § 4-5 første ledd, kapittel 8 I, § 9-6 første og andre ledd, § 9-16, kapittel 11, § 13-3, § 15-2 første ledd bokstav b, §§ 15-6 til 15-8, kapittel 16 I og III, § 18-1, kapittel 19, kapittel 21-28, § 29-6 og § 29-10 første ledd*, eller
- b) slik det er vist til i ymse paragrafar i loven her, for *§ 9-16, kapittel 13 II og 14, § 16-5, §§ 18-1 og 18-2, kapittel 19 I-III, kapittel 20, kapittel 22-24, kapittel 29 og kapittel 31*.

§ 97 første ledd nytt annet punktum skal lyde:

I dei same sakene gjeld lov 14. mai 2004 nr. 25 om voldgift kapittel 9 tilsvarende så langt dei høver.

§ 97 annet ledd skal lyde:

For rettsutgreiingssak og grenseingangssak etter kap. 11 gjeld også *tvisteloven § 18-2*

72. I lov 8. februar 1980 nr. 2 om pant skal § 6-4 tredje ledd femte punktum lyde:

I så fall kan retten også fastsette en godtgjørelse for *skjønnsmedlemmene* som fraviker fra de satsene som ellers gjelder ved skiftetakst.

73. I lov 13. juni 1980 nr. 24 om ligningsforvaltning (*ligningsloven*) skal § 3-13 nr. 3 bokstav b lyde:

- b. som vitneprov eller *dokumenttilgang* under rettergang.

74. I lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp gjøres følgende endringer:

§ 16 første ledd nr. 2 skal lyde:

2. for den et tvangstiltak retter seg mot i saker om overprøving av administrative *tvangsvedtak i helse- og sosialsektoren* etter *tvisteloven kap. 36*.

§ 23 første ledd skal lyde:

Dersom en part som har fri rettshjelp, vinner saken, skal saksomkostninger etter *tvisteloven kap. 20* i tilfelle tilkjennes det offentlige i den utstrekning det er nødvendig for å dekke utgiftene til fri rettshjelp.

§ 27 skal lyde:

§ 27. *Anke*

Avgjørelser etter denne lov som er truffet av en domstol, kan *ankes* til overordnet domstol. Avgjørelser truffet av Arbeidsretten kan ikke ankes. Avgjørelser truffet av Trygderetten kan ankes til Borgarting lagmannsrett.

For anke etter første ledd gjelder reglene i tvistemålsloven og domstolloven dersom ikke annet følger av paragrafen her.

For den som har fått underretning om avgjørelsen, er fristen for å erklære anke én måned fra den dag vedkommende mottok underretningen. For andre er fristen én måned fra den dag da vedkommende har fått eller burde ha skaffet seg kjennskap til avgjørelsen, men likevel ikke utover tre måneder fra det tidspunkt avgjørelsen ble truffet.

Domstolen skal tilrettelegge saken for ankedomstolen og gi slik redegjørelse for saken som er nødvendig for ankedomstolen.

Om dekning av saksomkostnader av det offentlige gjelder forvaltningsloven § 36 første ledd og tredje ledd første og annet punktum tilsvarende.

75. I lov 6. mars 1981 nr. 5 om barneombud skal § 4 tredje ledd første punktum lyde:

Reglene i *tvisteloven* §§ 22-1, 22-2, 22-4 til 22-11 får tilsvarende anvendelse for Ombudets rett til å kreve opplysninger.

76. I lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern om forurensninger og om avfall (Forurensningsloven) skal § 64 første ledd første punktum lyde:

Søksmål om erstatning eller krav som gjelder fast eiendom kan samlet reises i enhver rettskrets hvor det er verneting for ett av kravene, såfremt grunnlaget for kravene er det samme eller vesentlig likeartet.

77. I lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre gjøres følgende endringer:

§ 14 skal lyde:

For farskapssaker gjeld reglane i dette kapittel, domstolloven og *tvisteloven*.

§ 15 skal lyde:

Saka skal reisast ved *det alminnelege vernetinget* til barnet. Lever ikkje barnet eller bur det utanfor riket, skal saka reisast ved *det alminnelege vernetinget* til mora. Er også ho død eller busett utanfor riket, skal saka reisast ved *det alminnelege vernetinget til den oppgjevne faren*.

§ 17 tredje ledd skal lyde:

Kjem det fram opplysningar som tyder på at nokon annan kan vere faren, skal retten ved *prosesskriv* gjere han til saksøkt.

§ 19 annet ledd oppheves.

§ 21 tredje ledd skal lyde:

I farskapssaker kan ingen nekte å svare på spørsmål fordi svaret kan føre til *vesentleg tap av sosialt omdøme eller anna vesentleg velferdstap for vedkomande, jf. tvisteloven § 22-9*.

§ 24 tredje ledd tredje punktum skal lyde:

Elles gjeld *tvangsfullbyrdelsesloven* § 13-8 på tilsvarende måte.

I § 28 skal overskriften lyde:

Særreglar for ankesaker

§ 28 annet ledd oppheves.

§ 28 a skal lyde:

§ 28 a. *Særreglar om gjenopning*

Dersom det ikkje låg føre ein DNA-analyse i saka, kan ei rettskraftig avgjerd krevjast gjenopna utan omsyn til vilkåra i tvisteloven §§ 31-3 til 31-6. Vert det kravd gjenopning, skal retten gje pålegg om blodprøve og DNA-analyse. Når DNA-analysen ligg føre, gjeld regelen i § 25 første stykket.

I andre farskapssaker gjeld ikkje fristen i tvisteloven § 31-6 andre stykket for å krevje gjenopning av saka.

Nytt kapittel 4 A i barnelova skal lyde:

Kapittel 4 A. Rettargang i andre slektskapssaker enn farskapssaker.

§ 29 a. *Verkeområdet og tilhøvet til allmenne rettargangsreglar.*

Reglane i dette kapitlet gjeld sak for domstolane om ein slektskap i rett opp- eller nedstigande line (slektskapssak), anna enn farskap.

I ei slektskapssak kan andre tvistar berre takast opp når dei følgjer av slektskapen eller slektskapssaka.

Reglane i domstolloven og tvisteloven gjeld så langt ikkje anna er sagt.

§ 29 b. *Kven som kan vere part i slektskapssak.*

Berre dei som det er påstått er i slekt, kan reise slektskapssak seg i mellom. Saka må reisast mot den eller dei som er påstått nærast i slekt.

For å vareta offentlege interesser har fylkestyrgdekontoret rett til å møte i ei slektskapssak og til å anke eller krevje gjenopning av saka. Retten skal gje melding til fylkestyrgdekontoret om saka og om nokon av partane ikkje møter.

Dersom nokon som påstår å vere lengre ute i slekt har reist sak, har livsarvingane etter ein slekting som ikkje lenger er i live, rett til å gå inn i saka og til å anke eller krevje gjenopning av saka.

Døyr ein part før dom er sagt, kan dei næraste slektingane i rett opp- eller nedstigande line til den avlidne halde fram med saka. Døyr ein part etter at dom er sagt, kan dei som er nemnde i første punktum, dødsbuet eller arvingar om dommen rører ved interessene deira, anke eller krevje at saka vert gjenopna.

§ 29 c. *Stillinga til verja*

Verja kan ikkje reise slektskapssak for ein umyndig som har fylt 15 år, utan samtykke frå den umyndige med mindre den umyndige er alvorleg psykisk sjuk eller utviklingshemma.

§ 29 d. *Utvida rettskraft*

Rettskraftig dom i ei slektskapssak gjeld for og mot alle og skal leggjast til grunn i alle høve der slektskapen har noko å seie.

Er saka reist mellom nokon som det er påstått er lengre ut i slekt, gjeld dommen berre mot ein nærare slekting eller livsarvingane hans eller hennar dersom vedkommande er gått inn i saka eller varsla om ho.

Det same gjeld for den som sjølv krev å vere forelder eller den som slektskapssaka gjeld.

§ 29 e. *Gjenopning*

Fristen for gjenopning av saka etter tvisteloven § 31-6 andre ledd gjeld ikkje i slektskapssaker.

§ 55 tredje ledd skal lyde:

Saka må bringast inn for den fylkesmannen der barnet har *alminneleg verneting* på den tida saka vert reist.

§ 57 første og annet punktum skal lyde:

Sak etter § 56 må reisast for den domstolen der barnet har *alminneleg verneting* på den tida saka vert reist. Dersom saka gjeld søsken med ulikt *alminneleg verneting*, kan felles sak for barna reistast der eitt av barna har *alminneleg verneting*.

§ 59 tredje ledd skal lyde:

Domstoloven og tvisteloven gjeld for retten si handsaming av saker etter *kapitlet* her, så langt ikkje anna følgjer av reglane her.

Overskriften til § 62 skal lyde:

Anke over avgjerder under saksførebuinga

§ 62 første ledd første punktum skal lyde:

Retten val av tiltak etter § 61 første stykket kan ikkje *ankast*.

78. I lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangs- måten i straffesaker gjøres følgende endringer:

§ 3 tredje ledd skal lyde:

De krav som er nevnt i første og annet ledd anses som *sivile* krav og behandles etter reglane i kap 29.

§ 6 nr. 1 skal lyde:

1) anke i saker som er *behandlet* ved tingretten og

§ 6 nr. 2 oppheves. Nåværende nr. 3 blir nr. 2.

§ 7 nytt annet punktum skal lyde:

Anke over kjennelser og beslutninger avgjøres av Høyesteretts ankeutvalg.

§ 8 skal lyde:

Med samtykke av Høyesteretts *ankeutvalg* kan en anke *over dom* som hører under lagmannsrett, bringes direkte inn for Høyesterett når anken gjelder et spørsmål av betydning utenfor den foreliggende sak, eller det er særlig viktig å få saken hurtig avgjort.

Søknad om samtykke fremsettes sammen med ankeerklæringen og sendes med sakens dokumenter til *ankeutvalget*. Før samtykke gis, skal motparten ha fått adgang til å uttale seg.

§ 9 oppheves.

§ 13 første ledd tredje punktum skal lyde:

En avgjørelse om å foreta eller unnlate forening av forfølgning mot samme person for flere straffbare handlinger kan ikke *ankes* eller brukes som ankegrunn.

§ 30 første ledd nytt annet punktum skal lyde:

Ved dom avgjøres også anke over dom når saken ikke blir avvist, eller når anken ikke blir avvist eller nektet fremmet.

§ 31 annet ledd skal lyde:

Bare protokollføreren har adgang til å overvære rådslagningen og stemmegivningen om ikke rettens *leder* gir særlig tillatelse til andre som av hensyn til sin juridiske utdanning eller av liknende grunner ønsker å være til stede.

§ 32 skal lyde:

Lederen leder forhandlingene, stiller spørsmålene og teller opp stemmene. Avstemningen foregår muntlig i den rekkefølge *lederen* fastsetter.

En dommer som er blitt overstemt, skal ta del i de følgende avstemninger som saken gir grunn til, om ikke annet er bestemt ved lov.

I Høyesterett foregår stemmegivningen offentlig i den orden rettens *leder* bestemmer. *Lederen* stemmer alltid sist. Hver av dommerne grunngir den avgjørelsen han stemmer for.

§ 39 tredje ledd første punktum skal lyde:

Retten *leder* skriver dommen, om ikke retten bestemmer noe annet.

§ 43 første ledd tredje og fjerde punktum skal lyde:

Etter at det har vært holdt rådslagning og stemmegivning etter § 31, kan retten enstemmig beslutte at bare rettens *leder* behøver å være til stede når dommen blir avsagt. I så fall underskrives dommen av de øvrige dommerne før rettens *leder* avsier dommen ved underskriving eller avlesing.

§ 47 skal lyde:

Mot beslutninger etter §§ 44–46 kan *anke* bare erklæres på grunn av feil ved saksbehandlingen eller fordi en retting går videre enn loven hjemler.

Når det er begjært retting etter §§ 44 eller 45, løper ingen frist for anke *over dommen* før spørsmålet er avgjort. Er det anket, skal den overordnede domstol underrettes.

Er det foretatt retting etter § 45, løper en ny frist for anke *over dommen*. Dette skal siktede gis opplysning om når rettingen blir forkynt.

§ 52 annet ledd skal lyde:

Retten sørger for at en kjennelse snarest mulig blir meddelt siktede eller andre som den angår. Er det adgang til *anke*, skal retten gi vedkommende opplysning om frist og fremgangsmåte.

§ 52 tredje ledd fjerde punktum skal lyde:

Forsvareren kan *anke* avgjørelsen på den siktede vegne.

§ 67 første ledd skal lyde:

Politiet kan etterforske og reise siktelse i alle saker, herunder begjære rettens avgjørelse om bruk av tvangsmidler etter kap 14–17 og *anke* slike avgjørelser.

§ 68 første ledd skal lyde:

Den myndighet som har besluttet tiltale, gjør vedtak om anke *over dom*.

§ 68 fjerde og femte ledd skal lyde:

Anke mot kjennelse om avvisning erklæres av den som har myndighet til å anke *en dom*. Den som utfører saken, *erklærer anke over øvrige kjennelser og beslutninger*.

Riksadvokaten gjør vedtak om å begjære *gjenåpning*.

§ 74 sjettede ledd skal lyde:

Ellers kan en forfølging bare tas opp på ny ved omgjøring av overordnet myndighet etter § 75

annet ledd, ved avgjørelse i klagesak etter § 59 a eller når vilkårene for *gjenåpning* er oppfylt.

§ 78 annet ledd annet punktum skal lyde:

Rettens fastsetting kan *ankes* etter reglene i *rettshjelploven* § 27.

§ 88 første ledd første punktum skal lyde:

Dersom en siktet som er stevnet i samsvar med § 42 annet ledd jf domstolloven § 159 a eller § 86 og § 87 første eller tredje ledd, uteblir fra rettsmøtet eller fra fremmøteforkynnelsen uten at det er opplyst at han har *gyldig fravær*, kan retten beslutte at han skal pågripes for straks å fremstilles eller for å holdes fengslet inntil han kan bli fremstilt.

§ 91 første ledd og annet ledd første punktum skal lyde:

Rettens *leder* spør siktede om han er villig til å forklare seg og oppfordrer ham i så fall til å forklare seg sannferdig.

Siktede avhøres først av rettens *leder*.

§ 93 annet ledd skal lyde:

Nekter siktede å svare, eller forklarer han seg forbeholdent, kan rettens *leder* gjøre ham oppmerksom på at dette kan bli ansett for å tale mot ham.

§ 107 c fjerde ledd annet punktum skal lyde:

Advokaten skal videre gis adgang til å uttale seg om *sivile krav* som tilkommer fornærmede også når kravet fremmes av påtalemyndigheten.

§ 112 skal lyde:

Vitne som antar at det har *gyldig fraværsgrunn*, skal uten ugrunnet opphold meddele dette til retten.

§ 115 første ledd første punktum skal lyde:

Retten kan bestemme at et vitne som uteblir eller forlater rettsstedet uten *gyldig fravær*, skal avhentes til samme eller senere rettsmøte.

§ 115 tredje ledd første punktum skal lyde:

Er det grunn til å frykte at et vitne vil utebli uten *gyldig fravær* fra en hovedforhandling som han er lovlig innkalt til, og uteblivelse vil føre til en ikke uvesentlig forsinkelse av saken, kan retten straks treffe beslutning etter første ledd.

§ 118 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Denne redegjørelsen *skal meddeles* partene.

§ 121 første punktum skal lyde:

Selv om forholdet ikke går inn under § 119, kan retten frita et vitne for å svare på spørsmål om noe som er blitt betrodd det under sjelesorg, sosialt hjelpearbeid, *medisinsk behandling*, rettshjelp i medhold av domstolloven § 218 annet ledd eller liknende virksomhet.

§ 123 første ledd skal lyde:

Et vitne kan nekte å svare på spørsmål når svaret vil kunne utsette vitnet eller noen det står i slikt forhold til som nevnt i § 122 første eller annet ledd for straff. *Retten kan likevel pålegge et vitne å forklare seg når det er rimelig etter en samlet vurdering av sakens art, forklaringens betydning for sakens opplysning og følgene for vitnet av å gi forklaring. Retten kan frita for forklaring ved vesentlig tap av sosialt omdømme eller vesentlig velferdstap av annen art for vitnet eller noen av dets nærmeste etter § 122 første eller annet ledd når det ut fra en vurdering av sakens art, forklaringens betydning for sakens opplysning og forholdene ellers ville være urimelig å pålegge vitnet å forklare seg.*

§ 125 første, annet og tredje ledd skal lyde:

Redaktøren av et trykt skrift kan nekte å svare på spørsmål om hvem som er forfatter til en artikkel eller melding i skriftet eller *kilde* for opplysninger i det. Det samme gjelder spørsmål om hvem som er *kilde* for andre opplysninger som er betrodd redaktøren til bruk i hans virksomhet.

Samme rett som redaktøren har andre som har fått kjennskap til forfatteren eller *kilden* gjennom sitt arbeid for vedkommende forlag, redaksjon, pressebyrå eller trykkeri.

Når vektige samfunnsinteresser tilsier at opplysningen gis og den er av vesentlig betydning for sakens oppklaring, kan retten etter en samlet vurdering likevel pålegge vitnet å oppgi navnet. Dersom forfatteren eller *kilden* har avdekket forhold som det var av samfunnsmessig betydning å få gjort kjent, kan vitnet bare når det finnes særlig påkrevd pålegges å oppgi navnet.

§ 125 femte ledd skal lyde:

Bestemmelsene i paragrafen her gjelder tilsvarende for kringkastingssjef og for *medarbeidere i kringkasting eller annen medievirksomhet som i hovedtrekk har samme formål som aviser og kringkasting.*

§ 128 første ledd første punktum skal lyde:

Før avhøringen skal rettens *leder* formane vitnene til å forklare den fulle sannhet uten å skjule noe.

§ 130 skal lyde:

Rettsens *leder* spør vitnet om navn, fødselsdato, stilling, bopel og forhold til siktede og fornærmede. Er det særlig grunn til det, spørres vitnet også om andre omstendigheter som kan ha innflytelse på bedømmelsen av forklaringen.

I stedet for bopel kan vitnet oppgi arbeidssted. Oppgir vitnet arbeidsstedet, kan rettens *leder* dersom det er behov for det, i tillegg pålegge vitnet å oppgi bopelen skriftlig til retten. Er det fare for at vitnet eller noen som vitnet står i et slikt forhold til som nevnt i § 122, kan bli utsatt for en forbrytelse som krenker livet, helsen eller friheten, eller for vesentlig velferdstap av annen art, kan *lederen* beslutte at opplysning om bopelen eller arbeidsstedet bare skal opplyses skriftlig til retten.

§ 130 a femte ledd annet punktum skal lyde:

I tingretten tar rettens *leder* avgjørelsen.

§ 131 skal lyde:

Før forklaring avgis, spør rettens *leder* vitnet: «Forsikrer *du* at *du* vil forklare den rene og fulle sannhet og ikke legge skjul på noe?» Til dette svarer vitnet stående: «Det forsikrer jeg *på ære og samvittighet.*»

§ 135 skal lyde:

Hver part avhører de vitner som er innkalt etter hans begjæring. Når han er ferdig med å avhøre et vitne, kan motparten avhøre det videre, og deretter kan ytterligere spørsmål fra begge sider rettes til vitnet, om rettens *leder* tillater det. Når partene er ferdige med sin avhøring, kan rettens medlemmer stille spørsmål.

Møter verken påtalemyndighet eller forsvarer, foretar rettens *leder* avhøringen. Dersom enten påtalemyndighet eller forsvarer ikke møter, foretar rettens *leder* avhøring i hans sted.

Vitner som retten har innkalt av eget tiltak, avhøres av rettens *leder*, når han ikke finner grunn til å overlate avhøringen til partene.

§ 136 tredje ledd tredje punktum skal lyde:

Rettsens *leder* skal overta avhøringen dersom den foregår på en utilfredsstillende måte eller andre grunner taler for det.

§ 187 første ledd første punktum skal lyde:

Er siktede i varetektsfengsel når det avsies ubetinget dom på frihetsstraff eller *dom* som forkaster anke over slik dom, kan han fortsatt holdes fengs-

let i inntil 4 uker etter *domsavsigelsen* om ikke retten treffer annen bestemmelse.

§ 187 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Blir det på stedet avgitt erklæring om anke *over dom*, eller om at det vil bli innstilt på *slik anke*, kan den rett som har avsagt dommen, når særlige grunner taler for det, ved kjennelse bestemme at siktede kan holdes fengslet i et bestemt tidsrom.

§ 213 annet ledd annet punktum skal lyde:

Retten kan bestemme at beslag av bevismidler skal opprettholdes også etter at det foreligger rettskraftig dom i saken, såfremt og så lenge det er grunn til å regne med at saken kan bli begjært *gjenåpnet* eller andre særlige forhold tilsier det.

§ 217 annet ledd skal lyde:

En avgjørelse av retten kan ikke *ankes* av siktede.

§ 230 tredje ledd fjerde punktum skal lyde:

Påtalemyndigheten kan beslutte at en mistenkt eller et vitne skal avhentes for straks å fremstilles dersom den mistenkte eller vitnet har fått innkallingen lovlig forkynt for seg eller på annen måte har fått kjennskap til innkallingen, og har uteblitt uten gyldig *fravær*.

§ 242 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Forsvareren kan *anke* et avslag om innsyn etter første punktum på den siktedes vegne.

§ 242 a tredje ledd annet punktum skal lyde:

Den siktede og hans forsvarer kan bare gjøres kjent med *prosesskriv* fra påtalemyndigheten og delta i rettsmøter i den utstrekning det kan skje uten at opplysninger som er begjært unntatt fra innsyn, gjøres kjent.

§ 242 a femte ledd tredje punktum skal lyde:

Retten avgjørelse etter paragrafen her kan ikke brukes som ankegrunn *ved anke over dom*.

§ 261 første ledd første og annet punktum skal lyde:

Begjæring om *gjenåpning* av sak som er avgjort ved forelegg, settes frem for tingretten. Begjæringen må angi grunnlaget for *gjenåpning* og de bevis som vil bli påberopt.

§ 261 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Retten beslutning kan ikke *ankes eller brukes som ankegrunn*.

§ 261 fjerde ledd første til tredje punktum skal lyde:

Retten avgjør ved kjennelse om *gjenåpning* skal tillates. Reglene i § 54 kommer ikke til anvendelse. Blir *gjenåpning* besluttet, behandles saken av tingretten.

§ 262 første ledd tredje punktum skal lyde:

Retten *leder* kan om han finner behov for det, be om utlån av sakens dokumenter.

§ 264 femte ledd tredje punktum skal lyde:

Forsvareren kan *anke* et avslag om innsyn etter første punktum på den tiltaltes vegne.

§ 266 første ledd tredje punktum skal lyde:

Dens avgjørelse kan ikke *ankes*.

§ 272 annet ledd skal lyde:

Slik beslutning kan ikke *ankes*.

§ 272 femte ledd annet punktum skal lyde:

Er spørsmålet etter *anke* avgjort i høyere instans, kan avgjørelsen ikke omgjøres under hovedforhandlingen uten på grunnlag av nye opplysninger.

§ 272 a tredje ledd annet punktum skal lyde:

Retten beslutning om ikke å omgjøre en kjennelse kan ikke *ankes*.

§ 274 første ledd annet punktum skal lyde:

I tingretten tar retten *leder* avgjørelsen.

§ 276 annet ledd annet punktum skal lyde:

Beslutningen kan ikke *ankes eller brukes som ankegrunn*.

§ 276 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Domstolens leder avgjør hvem som skal være retten *leder*.

§ 276 femte ledd skal lyde:

I vidløftige saker kan retten *leder* bestemme at ett eller to varamedlemmer for meddommerne skal følge forhandlingene og tre inn i retten om noen får forfall.

§ 277 annet ledd skal lyde:

I andre saker hvor det er behov for det, kan retten *leder* beslutte å oppnevne fagkyndige meddommere etter reglene i domstolloven § 87 eller § 88.

§ 278 annet ledd første punktum skal lyde:

Rettsens *leder* sørger for at forhandlingen så vidt mulig blir gjennomført uten avbrytelse.

§ 281 første ledd nr. 2 skal lyde:

2. er uteblitt uten at det er opplyst eller sannsynliggjort at han har gyldig *fravær* eller

§ 282 første ledd første punktum skal lyde:

Den som er domfelt når hovedforhandling er fremmet etter § 281 første ledd nr. 2, kan begjære saken behandlet på ny, når han gjør sannsynlig at han hadde gyldig *fravær* og at det ikke kan legges ham til last at han har unnlatt å melde fra i tide.

§ 282 tredje ledd tredje punktum skal lyde:

Avgjørelsen kan tas av rettsens *leder*.

§ 282 fjerde ledd femte punktum skal lyde:

Avgjørelsen kan tas av rettsens *leder*.

§ 282 femte ledd skal lyde:

Uteblir domfelte ved den nye hovedforhandling uten at det er opplyst eller sannsynlig at han har gyldig *fravær*, heves saken, og den avsagte dom blir stående ved makt.

§ 283 første ledd annet punktum skal lyde:

Bevisopptaket foretas av rettsens *leder*.

§ 288 annet ledd nr. 2 siste punktum skal lyde:

2. Kjennelsen trenger ikke grunner og kan ikke *ankes*.

§ 289 første ledd annet punktum skal lyde:

Rettsens *leder* spør så tiltalte om han erkjenner seg skyldig, og oppfordrer ham til å følge forhandlingen med oppmerksomhet.

§ 297 første ledd annet punktum skal lyde:

Opplesing kan alltid skje når tiltalte uteblir uten gyldig *fravær* i sak hvor forelegg er utferdiget eller som bare gjelder inndragning.

Overskriften til kapittel 23 skal lyde:

Anke over dommer

§ 306 tredje ledd skal lyde:

Når det gjelder dom av lagmannsrett i sak som er behandlet med lagrette, kan det til skade for siktede heller ikke ankes over lovanvendelsen vedkommende skyldspørsmålet, med mindre anken

grunnes på at den protokollerte redegjørelsen fra rettsens *leder* om rettssetningene har vært uriktig.

§ 315 tredje ledd skal lyde:

Ved prøving av saksbehandlingen er ankedomstolen ikke bundet av avgjørelser truffet etter *anke over kjennelser og beslutninger*. Likevel er lagmannsretten bundet av den rettsoppfatning som ligger til grunn for avgjørelse i Høyesteretts *ankeutvalg*.

§ 320 skal lyde:

Ved anke til Høyesterett treffer Høyesteretts *ankeutvalg* avgjørelser etter §§ 317-319.

§ 321 sjettede ledd skal lyde:

Nektelse etter paragrafen her eller avslag på begjæring om omgjøring av slik nektelse kan *ankes* på grunnlag av feil i saksbehandlingen. For øvrig kan avgjørelser etter paragrafen her ikke *ankes* eller brukes som ankegrunn.

§ 323 første ledd første punktum skal lyde:

Anke til Høyesterett kan ikke fremmes uten samtykke av Høyesteretts *ankeutvalg*.

§ 325 annet punktum skal lyde:

Henvisningsavgjørelsen kan ikke *ankes* eller brukes som ankegrunn.

§ 327 annet ledd skal lyde:

Avgjørelser som nevnt i § 54, med unntak av bevisopptak etter § 338 annet ledd, kan under saksforberedelsen for Høyesterett treffes av den dommer som forbereder ankeforhandlingen eller etter dennes innstilling av Høyesteretts *ankeutvalg*.

§ 329 tredje ledd skal lyde:

Om utarbeidelse av utdrag gjelder lov 14. august 1918 nr. 2 om utdrag i *sivile saker* og straffesaker.

§ 332 første ledd tredje og fjerde punktum skal lyde:

I vidløftige saker kan rettsens *leder* bestemme at ett eller flere varamedlemmer for meddommerne skal følge forhandlingene og tre inn i retten om noen av meddommerne får forfall. I saker hvor det er behov for det, kan rettsens *leder* beslutte at to av meddommerne skal være fagkyndige.

§ 333 femte ledd skal lyde:

Beslutning om skriftlig behandling kan ikke *ankes* eller brukes som ankegrunn.

§ 336 første ledd første punktum skal lyde:

Er siktede stevnet i samsvar med § 335 første punktum og uteblir uten at det er opplyst eller sannsynlig at han har gyldig *fravær*, skal hans anke over bevisbedømmelsen avvises.

§ 336 tredje ledd skal lyde:

Skal retten ikke prøve bevisene under skyldspørsmålet, kan saken alltid fremmes i siktedes fravær, med mindre han er innkalt eller skal innkalles til ankeforhandlingen og det er opplyst eller sannsynlig at han har gyldig *fravær*.

§ 336 fjerde ledd første punktum skal lyde:

En ankesak kan heves dersom det har gått mer enn to år siden siktede erklærte anke og ankeforhandling ikke er holdt fordi det har vært umulig å innkalle siktede eller fordi siktede har hatt gyldig *fravær*.

§ 336 fjerde ledd tredje og fjerde punktum skal lyde:

Ankefristen løper fra det tidspunktet kjennelsen er avsagt. Dersom siktede har forsvarer, har også forsvareren rett til å *anke* kjennelsen.

§ 337 første ledd første punktum skal lyde:

Kjennelse om avvisning etter § 336 første ledd første punktum kan omgjøres dersom siktede gjør sannsynlig at han hadde gyldig *fravær* og at det ikke kan legges ham til last at han har unnlatt å melde fra i tide.

§ 337 annet ledd første punktum skal lyde:

Begjæring om omgjøring må fremsettes innen utløpet av *ankefristen*.

§ 338 annet ledd skal lyde:

Begjæring om bevisopptak fremsettes for Høyesteretts *ankeutvalg*, som avgjør om begjæringen skal tas til følge.

§ 345 annet ledd skal lyde:

Dersom retten i andre tilfelle ikke finner grunn til å endre eller oppheve den påankede dom, forkastes *anken*. I motsatt fall avsier retten ny dom dersom de nødvendige forutsetninger er til stede; ellers oppheves den angrepne *dom*.

§ 346 oppheves.

§ 355 annet ledd første punktum skal lyde:

I vidløftige saker kan rettens leder beslutte at 11 eller 12 lagrettemedlemmer skal følge forhandlingene.

§ 355 tredje ledd skal lyde:

Før forhandlingen begynner, bringer rettens *leder* på det rene om noen av lagrettemedlemmene eller varamedlemmene er ugilde, jf domstolsloven § 115.

§ 359 skal lyde:

Rettens *leder* gjør lagrettens medlemmer kjent med gangen i rettsforhandlingene og lagrettens oppgaver og ansvar. Han skal særskilt foreholde lagrettens medlemmer at de inntil lagrettekjennelsen er endelig avgitt, ikke må ha samtale eller forbindelse med noen annen enn retten når det gjelder saken, og at de ikke uten tillatelse av rettens *leder* må forlate rådslagningsrommet etter at de har trukket seg tilbake for å svare på de spørsmål som er stilt.

§ 360 første ledd skal lyde:

Deretter spør rettens *leder* lagrettens medlemmer: «Forsikrer *du* at *du* vil gi vel akt på alt som forhandles i retten og svare på de spørsmål som blir forelagt *deg*, slik som *du* vet sannest og rettest å være etter loven og bevisene i saken?» Lagrettens medlemmer skal stående og hver for seg svare: «Det forsikrer jeg.»

§ 361 første ledd første punktum skal lyde:

Under ledelse av rettens *leder* velger lagretten ved lukkede sedler en ordfører.

§ 363 annet ledd første punktum skal lyde:

Rettens *leder* utarbeider spørsmålene og forelegger dem for partene.

§ 368 første og annet ledd skal lyde:

Når spørsmålene er fastsatt, leser rettens *leder* dem opp. Hvert lagrettemedlem får en avskrift av spørsmålene.

Rettens *leder* gjennomgår i et kort foredrag bevisene i saken og forklarer spørsmålene og de rettssetninger som skal legges til grunn.

§ 369 første ledd annet punktum skal lyde:

Den skal ta med seg spørsmålsskriftet som rettens *leder* har undertegnet.

§ 370 annet ledd skal lyde:

Finner lagretten at den trenger ytterligere klargjøring av spørsmålene, av de rettssetninger som skal legges til grunn, eller av den fremgangsmåte som skal følges, eller finner den at spørsmålene bør forandres eller nye spørsmål stilles, vender den tilbake til rettssalen for at rettens *leder* kan foreta det som er påkrevd. Lagretten kan tilkalle rettens *leder* for å få veiledning vedrørende de spørsmål som er nevnt i første punktum.

§ 376 a tredje ledd annet punktum skal lyde:

Beslutningen kan *ankes* på grunn av feil ved saksbehandlingen eller lovanvendelsen.

§ 376 d skal lyde:

Når ny behandling er besluttet etter § 376 c, kan tiltalte ikke dømmes etter strengere straffebestemmelser enn han ville blitt dømt etter dersom lagrettens kjennelse i den første behandlingen av saken var lagt til grunn, med mindre vilkårene for *gjenåpning* foreligger.

I kapittel 26 skal overskriften lyde:

Anke over kjennelser og beslutninger

§ 377 første ledd skal lyde:

Kjennelse eller beslutning kan *ankes etter dette kapittel* av enhver som avgjørelsen rammer, med mindre den kan *ankes etter kapittel 23* eller vedkommende kan bruke den som ankegrunn *mot en dom* eller den etter sin art eller etter særskilt lovregel er uangripelig.

§ 378 innledningen skal lyde:

Kjennelser og beslutninger under hovedforhandlingen kan ikke *ankes* uten i følgende tilfelle:

§ 379 skal lyde:

Ankefristen er to uker, når ikke annet er bestemt. Reglene i § 310 tredje ledd og § 318 første ledd gjelder tilsvarende.

Anke fra den som er pålagt å gi forklaring eller forsikring, underkaste seg gransking, utlevere bevis eller gjøre tjeneste som sakkyndig, må erklæres straks om vedkommende er til stede i retten, og ellers innen tre dager.

§ 380 skal lyde:

Anke erklæres skriftlig eller muntlig for den rett hvis avgjørelse angripes. Reglene i § 312 annet ledd og § 319 annet ledd gjelder tilsvarende.

Anke over avgjørelser om hvorvidt en siktet skal varetektsfengsles, skal behandles snarest mulig.

§ 381 skal lyde:

Finner retten *anken* grunnet, skal den forandre sin avgjørelse, såfremt det er adgang til det. Ellers oversender den uten opphold erklæringen med tilhørende dokumenter til *ankedomstolen*.

Finner retten at det ikke er adgang til å *anke*, eller at *anken* er erklært for sent, skal den gjøre den *ankende* oppmerksom på det, men saken oversendes likevel, om ikke *anken* blir tatt tilbake.

Senest ved oversendelsen gir retten motparten melding om *anken*, såfremt noen har opptrådt som motpart eller kan betraktes som motpart. Melding gis likevel ikke når påtalemyndigheten *anker* et avslag på begjæring om bruk av tvangsmiddel, såfremt det er fare for at slik melding vil forspille formålet med forføyningen.

§ 382 skal lyde:

Anke har ikke oppsettende virkning uten når loven bestemmer det, eller den rett hvis avgjørelse angripes eller *ankedomstolen* bestemmer det.

Anke fra tredjemann som er pålagt å avgi forklaring eller forsikring, utlevere bevis eller gjøre tjeneste som sakkyndig, har oppsettende virkning for ham.

§ 383 første ledd skal lyde:

Den *ankende* og andre som *anken* har betydning for, kan inngi skriftlig uttalelse om saken. Det samme kan den rett som har truffet den angrepne avgjørelse.

§ 384 første punktum skal lyde:

Ankedomstolen kan innhente ytterligere opplysninger og beslutte bevisopptak.

§ 385 skal lyde:

Anken avgjøres ved kjennelse uten muntlig forhandling.

Finnes *anken* grunnet, treffer *ankedomstolen* ny avgjørelse når den har grunnlag for det; ellers oppheves den angrepne avgjørelse. Fører *anken* ikke fram, forkastes den.

Er det påberopt feil ved saksbehandlingen, gjelder reglene i § 343 tilsvarende. Foreligger det en saksbehandlingsfeil som ikke er påberopt, kan *ankedomstolen* etter omstendighetene oppheve den *ankede avgjørelsen* såfremt den antar at feilen kan ha innvirket på avgjørelsens innhold, eller feilen hører til dem som er nevnt i § 343 annet ledd.

I stedet for å oppheve etter reglene i tredje ledd kan *ankedomstolen* selv treffe avgjørelse i saken når det nødvendige grunnlag er til stede og retten finner det ubetenkelig.

§ 386 skal lyde:

Når *anken* er avgjort, sendes saksdokumentene med kjennelsen til påtalemyndigheten, som sørger for melding til siktede eller andre som kjennelsen angår og til den rett som har truffet den angrepne avgjørelse.

§ 387 skal lyde:

Når særlige grunner taler for det, kan retten beslutte å holde muntlig forhandling om *anken* og herunder avhøre parter og vitner eller foreta annen umiddelbar bevisførsel. Rettens beslutning kan ikke *ankes eller brukes som ankegrunn*. Føringsboken under den muntlige forhandling foregår etter reglene i § 21.

Holdes muntlig forhandling, skal siktede alltid ha forsvarer når *anken* berører ham. Retten kan oppnevne prosessfullmektig for en *tredjemann* som er part i *ankesaken etter dette kapittel*. For prosessfullmektigen gjelder reglene i kap 9 så langt de passer.

Når det etter første ledd blir holdt muntlig forhandling i Høyesteretts ankeutvalg eller i Høyesterett etter beslutning etter domstolloven § 5 første eller fjerde ledd, gjelder de samme begrensninger for bevisførselen som følger av § 340 i denne lov.

§ 387 a skal lyde:

Dersom *ankeutvalget* enstemmig finner det klart at *en anke* til Høyesteretts *ankeutvalg* ikke kan føre frem, kan det avvise eller forkaste *anken* uten annen begrunnelse enn en henvisning til bestemmelsen her. Avgjørelsen kan omgjøres til gunst for siktede når særlige grunner foreligger.

En anke fra påtalemyndigheten, som ikke er til gunst for siktede, kan utvalget på tilsvarende måte avvise når det enstemmig finner at *anken* gjelder spørsmål av mindre betydning eller at det ellers ikke er grunn til at *anken* tas under behandling.

§ 388 skal lyde:

Lagmannsrettens avgjørelse av *en anke* over en kjennelse eller beslutning kan ikke *ankes* videre uten i følgende tilfelle:

1. når den avviser en sak fra den underordnede rett fordi saken ikke hører under domstolene, eller fordi den allerede er rettskraftig avgjort,
2. når *anken* gjelder saksbehandlingen ved lagmannsretten,

3. når *anken* gjelder tolking av en lovforskrift,
4. når *anken* gjelder avgjørelse om vitneplikten etter § 125.

Dersom Høyesteretts *ankeutvalg* enstemmig finner at verken avgjørelsens betydning utenfor den foreliggende sak eller andre forhold tilsier at *en anke* mot lagmannsrettens avgjørelse av *en ankesak* tas under behandling, kan det avvise *anken*. Avgjørelsen om avvisning treffes ved beslutning, som kan omgjøres til gunst for siktede når særlige grunner foreligger.

Overskriften til kapittel 27 skal lyde:

Gjenåpning

§ 389 skal lyde:

En sak som er avgjort ved rettskraftig dom, kan etter begjæring av en part *gjenåpnes* til ny prøving når vilkårene i §§ 390–393 foreligger. Er dommen avsagt av lagmannsretten og den omfatter bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, kan saken *gjenåpnes* selv om dommen ikke er rettskraftig.

Reglene i §§ 307–309 gjelder tilsvarende.

Avgjørelse om inndragning eller mortifikasjon kan *gjenåpnes* særskilt når vilkårene *etter tvisteloven § 31-3 første ledd bokstav a til d og §§ 31-4 og 31-5 er oppfylt*. Om behandlingen av saken gjelder reglene i dette kapittel.

§ 390 skal lyde:

Gjenåpning kan kreves når en dommer eller et lagrettemedlem som har deltatt i behandlingen av saken, etter loven var utelukket fra dommerstillingen eller ugild, og det er grunn til å anta at dette kan ha hatt betydning for avgjørelsen.

Gjenåpning kan likevel ikke kreves av en part som har eller kunne ha gjort feilen gjeldende under saken.

§ 391 innledningen skal lyde:

Til gunst for siktede kan *gjenåpning* kreves:

§ 391 nr. 2 bokstav b skal lyde:

- b. saksbehandlingen som ligger til grunn for avgjørelsen er i strid med en folkerettslig regel som Norge er bundet av, hvis det er grunn til å anta at saksbehandlingsfeilen kan ha innvirket på avgjørelsens innhold, og *gjenåpning* er nødvendig for å bøte på den skade som feilen har medført.

§ 392 første ledd skal lyde:

Selv om vilkårene i §§ 390 eller 391 ikke er til stede, kan *gjenåpning* til gunst for siktede besluttes

når Høyesterett har fraveket en lovtolkning som den tidligere har lagt til grunn, og som dommen bygger på.

§ 393 første ledd innledningen skal lyde:

Til skade for siktede kan påtalemyndigheten kreve *gjenåpning*:

§ 393 annet ledd skal lyde:

Dersom den straffbare handling som påstås forøvd, etter loven ikke kan medføre fengsel i mer enn 3 år, kan *gjenåpning* bare finne sted på det grunnlag at siktede har gjort seg skyldig i straffbart forhold med hensyn til saken.

§ 394 skal lyde:

Begjæringen settes frem for kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker (gjenopptakelseskommisjonen). Begjæringen må angi den avgjørelsen som angripes, grunnlaget for *gjenåpning* og bevis av betydning for saken.

Dersom særlige grunner taler for det, kan kommisjonen bestemme at en avgjørelse som retter seg mot en avdød person, skal *gjenåpnes* uten at noen har begjært det.

§ 395 tredje ledd skal lyde:

Kommisjonens avgjørelser kan bare *ankes eller brukes som ankegrunn* der det er uttrykkelig sagt i loven. Avgjørelsen treffes med alminnelig flertall hvis den ikke tas av kommisjonens leder eller nestleder.

§ 397 første ledd skal lyde:

Kommisjonen har plikt til å veilede den som begjærer *gjenåpning*, slik at han eller hun kan vareta sitt tarv best mulig. Kommisjonen skal av eget tiltak vurdere om siktede har behov for veiledning.

§ 397 tredje ledd første punktum skal lyde:

Gjelder begjæringen en avgjørelse som etter sin art ikke kan *gjenåpnes*, eller inneholder den ingen grunn som etter loven kan føre til *gjenåpning*, kan kommisjonen uten nærmere behandling forkaste begjæringen etter reglene om kjennelse.

§ 398 a annet ledd femte punktum skal lyde:

Avgjørelsen treffes med alminnelig flertall, og kan bringes inn for lagmannsretten etter reglene om *anke over kjennelser og beslutninger*.

§ 399 første punktum skal lyde:

Reglene om kjennelse gjelder for kommisjonens avgjørelse av om *gjenåpning* skal tillates.

§ 400 første ledd første punktum skal lyde:

Er *gjenåpning* besluttet, skal saken henvises til ny fullstendig behandling ved en domstol som er sideordnet den rett som har avsagt den angrepne dom.

§ 400 annet ledd første og annet punktum skal lyde:

Er dommen som skal *gjenåpnes* avsagt av tingretten, sender kommisjonen sin avgjørelse til lagmannsretten, som peker ut en tingrett med tilgrensende rettskrets til å behandle begjæringen. Er dommen avsagt av lagmannsretten, sender kommisjonen sin avgjørelse til Høyesteretts *ankeutvalg*, som peker ut en lagmannsrett med tilgrensende rettskrets til å behandle begjæringen.

§ 400 sjette ledd skal lyde:

Beslutninger etter paragrafen her kan ikke *ankes eller brukes som ankegrunn*.

§ 401 skal lyde:

Overfor kjennelse som avviser en sak, eller som *avviser en anke over dom*, kommer reglene om *gjenåpning* av dommer til anvendelse så langt de passer. Det samme gjelder for beslutning som nekter en anke *over dom* fremmet.

Overskriften til sjuende del skal lyde:

Private straffesaker og sivile krav

§ 407 femte ledd fjerde punktum skal lyde:

For øvrig gjelder reglene om anke *over dom* fra en saksøker.

§ 410 annet ledd skal lyde:

Ellers kan saksøkeren opptre personlig eller ved prosessfullmektig etter reglene i *tvisteloven kapittel 3*.

§ 419 første ledd skal lyde:

Om megling og forlik i retten gjelder *tvisteloven kapittel 8 I og 19 IV*.

§ 419 tredje ledd første punktum skal lyde:

Uteblir saksøkeren fra rettsmøte som nevnt i § 412 tredje ledd eller § 414 eller fra hovedforhandlingen, uten at det er opplyst eller sannsynlig at han har gyldig *fravær*, og heller ikke noen prosessfullmektig møter for ham, betraktes han som trådt tilbake.

§ 420 annet punktum skal lyde:

Begjæring om omgjøring må fremsettes innen utløpet av *fristen for å anke kjennelsen*.

§ 421 første ledd første punktum skal lyde:

Vil saksøkeren anke *dommen* til lagmannsrett, må han anta en advokat til å utføre saken.

§ 422 første punktum skal lyde:

Møter ingen advokat for saksøkeren ved sakens behandling i Høyesterett eller lagmannsretten eller under rettsmøte som nevnt i § 412 siste ledd eller § 414, og det ikke er opplyst eller sannsynlig at det foreligger gyldig *fravær*, avvises saken.

§ 423 første punktum skal lyde:

Når saksøkte anker *dommen* i sak som ikke gjelder ærekrenkelse, overtar påtalemyndigheten forfølgningen og sørger for at ankeerklæringen blir forkynt for saksøkeren.

§ 424 første ledd skal lyde:

Når saksøkte anker *dommen* i sak om ærekrenkelse, gjelder reglene i § 421 og § 422 første og annet punktum tilsvarende for ham.

§ 425 skal lyde:

Når en anke *over dom* er avvist etter § 422 eller § 424 første ledd, eller saken er hevet etter § 424 annet ledd, gjelder reglene i § 420 tilsvarende.

Overskriften til kapittel 29 skal lyde:

Sivile krav

§ 427 første ledd første punktum skal lyde:

I offentlig sak kan påtalemyndigheten på begjæring fremme *sivile* krav som nevnt i § 3.

§ 427 fjerde ledd første punktum skal lyde:

Når *sivilt* krav fremmes mot en annen enn siktede, får vedkommende stilling som part for dette spørsmåls vedkommende.

§ 427 fjerde ledd tredje punktum skal lyde:

Er dette ikke gjort, kan det *sivile kravet* bare fremmes i den utstrekning saksøkte samtykker eller retten finner at han likevel har hatt gode nok muligheter til å forberede sitt forsvar.

§ 428 første ledd første punktum skal lyde:

Den som har et *sivilt* krav som nevnt i § 3, kan selv fremme dette i forbindelse med offentlig sak, såfremt hovedforhandling blir holdt.

§ 429 skal lyde:

I private straffesaker kan saksøkeren gjøre *sivile* krav gjeldende på samme måte som påstand om straff.

§ 431 skal lyde:

Retten kan bestemme at forhandlingen om et *sivilt* krav skal utsettes til straffesaken er pådømt.

§ 432 annet, tredje og fjerde ledd skal lyde:

Når en sak avgjøres ved tilståelsesdom, kan *sivile* krav bare pådømmes i den utstrekning retten finner dem utvilsomme.

Om frist for oppfyllelse m.m. gjelder reglene i *tvisteloven § 19-7*.

Den som mener å ha ytterligere krav enn det han har fått dom for etter første eller annet ledd, kan reise sak om restkravet etter reglene i *tvisteloven*.

§ 433 skal lyde:

Etter at hovedforhandling er begynt, kan begjæring om pådømmelse av det *sivile kravet* ikke tas tilbake uten at kravet samtidig frafalles, med mindre saksøkte eller retten samtykker.

§ 434 første ledd innledningen skal lyde:

Ved anke *over dom* i straffesaken kan partene kreve ny behandling også av de *sivile* krav dersom vilkårene i §§ 427 til 433 er oppfylt og anken gjelder

§ 434 tredje til femte ledd skal lyde:

Ved *gjenåpning* av straffesak kan en part på samme vilkår som nevnt i første ledd kreve ny behandling av de *sivile* krav dersom fristen i *tvisteloven § 31-6* ikke er utløpt.

Begjæring om behandling av *sivile krav* sammen med straffesaken må sammen med opplysning om de bevis som vil bli ført, settes fram så tidlig at den annen part har tilstrekkelig tid til å forberede seg på behandlingen.

Dersom et *sivilt krav* ikke avgjøres i straffesaken, skal retten sørge for at melding om dette blir forkynt for den som har krevd ny behandling av spørsmålet. Parten skal samtidig orienteres om adgangen til fortsatt behandling etter *tvistelovens* regler og om fristen i tredje punktum. Parten må innen én måned etter at slik melding ble forkynt for ham, gi retten melding om at han krever fortsatt behandling av det *sivile kravet*. Om slikt krav ikke fremsettes, skal denne delen av saken heves.

§ 435 skal lyde:

Særskilt anke mot avgjørelsen av *sivile* krav finner sted etter *tvistelovens* regler. Det samme gjelder *gjenåpning*.

§ 436 annet ledd første punktum skal lyde:

Når avgjørelsen ved *anke* eller begjæring om *gjenåpning* fra siktede går ham imot, gjelder regelen i første ledd tilsvarende.

§ 438 tredje ledd skal lyde:

Dersom en sak som har blitt *gjenåpnet* ender med frifinnelse, og særlige grunner gjør det rimelig, kan retten helt eller delvis tilkjenne andre enn siktede dekning av omkostninger som knytter seg til tiltak som har hatt vesentlig betydning for at saken ble *gjenåpnet*.

§ 439 første ledd skal lyde:

Når fornærmede under en offentlig forfølgning selv fremmer *sivile krav*, gjelder bestemmelsene om erstatning for saksomkostninger i *tvisteloven kapittel 20* tilsvarende for omkostninger vedkommende disse krav.

§ 440 første ledd skal lyde:

I privat sak etter denne lov gjelder bestemmelsene om erstatning for saksomkostninger i *tvisteloven kapittel 20* tilsvarende.

§ 442 annet punktum og nytt tredje punktum skal lyde:

Ellers kan *det ankes* på det grunnlag at omkostningsavgjørelsen er avgjort i strid med loven. *Slik anke behandles etter reglene i kapittel 26*.

§ 444 annet ledd skal lyde:

En domfelt har også rett til erstatning for økonomisk tap som skyldes fullbyrdet straff som overstiger den straff som idømmes etter *gjenåpning*.

§ 449 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Saken behandles etter reglene i *tvisteloven*.

§ 450 annet ledd skal lyde:

Om saksomkostnader ved behandling for retten gjelder reglene i *tvisteloven kapittel 20*, likevel slik at saksøkeren kan pålegges å erstatte statens saksomkostnader bare dersom søksmålet var grunnløst.

§ 450 tredje ledd oppheves.

§ 452 annet ledd skal lyde:

Angripes en rettskraftig dom ved anke eller er en begjæring om *gjenåpning* tatt til følge, kan den rett som skal behandle saken, ved kjennelse beslutte at fullbyrding helt eller delvis skal utstå.

§ 470 første ledd første punktum skal lyde:

Retten *leder* eller en dommer skal i tilstrekkelig tid før hovedforhandlingen i saken ta ut militære meddommere ved loddtrekking fra de listene som er nevnt i § 468.

79. I lov 17. desember 1982 nr. 86 om rettsgebyr gjøres følgende endringer:

§ 2 annet ledd første punktum skal lyde:

Den som har begjært forretningen eller vedkommende rettergangsskritt dekker også alle utgifter til meddommere, *skjønnsmedlemmer*, sakkyndige, vitner, oversettelser, særlige undersøkelser og andre sideutgifter.

§ 2 annet ledd nye tredje, fjerde og femte punktum skal lyde:

Når retten har funnet det nødvendig med oversettelser til og fra samisk, dekkes utgiftene av staten. Sideutgifter som må ses som en følge av at saken har prinsipiell betydning for den ene parten, kan denne parten pålegges å betale. Godtgjøring til rettsmekler og hjelper som er fastsatt etter tvisteloven § 8-4 tredje ledd dekkes med lik andel av partene.

§ 3 nye sjette og sjuende ledd skal lyde:

Er det ikke betalt tilstrekkelig forskudd når erklæring om et rettergangsskritt blir satt fram, skal retten sette en kort frist for betalingen. Skjer betaling ikke innen utløpet av denne fristen, skal erklæringen avvises med mindre reglene i § 5 får anvendelse. Skjer betaling innen utløpet av fristen, har det ikke betydning for bedømmelsen av spørsmålet om når erklæringen ble satt fram, at betaling først fant sted etterpå.

Ved manglende betaling for rettergangsskritt som skal betales av en part etter § 2 annet ledd femte punktum, kan rettergangsskrittet likevel foretas. § 5 annet ledd tredje punktum gjelder tilsvarende.

§ 4 første punktum skal lyde:

Gebyrplikten for *sivile tvister*, skjønn, tvangsfullbyrdelse og midlertidig sikring inntreer når saken er ført inn i sakslisten og for overprøving ved høyere instans innføring i denne saksliste.

§ 5 nye annet og tredje ledd skal lyde:

Hvis en part som har begjært et rettergangsskritt, har fått henstand etter første ledd eller slik henstand kan påregnes, skal domstolen tillate at vedkommende rettergangsskritt foretas. I andre tilfeller kan domstolen tillate at et rettergangsskritt foretas dersom den parten som har begjært det, ikke kan betale straks, og det vil være til skade eller vesentlig ulempe for parten om rettergangsskrittet ikke foretas. Krever rettergangsskrittet utbetalinger, kan pengene legges ut av det offentlige.

Når rettergangsskritt er foretatt med henstand, skal retten sette en frist for betalingen. Inntil betaling har skjedd, eller fristen er utløpt, skal retten bare foreta slike skritt i saken som den finner nødvendige. Skjer betaling ikke innen utløpet av fristen, avsies fraværavgjørelse etter tvisteloven § 16-9 eller § 16-10.

§ 5 a nr. 1, 4 og 5 skal lyde:

Avgjørelser etter denne lov eller etter bestemmelser gitt i medhold av denne lov kan *ankes* eller påklages på følgende måte:

1. Avgjørelser som gjelder forretninger som nevnt i kapittel 2, 3, 4 og 5 hos en domstol kan *ankes* til overordnet domstol etter de regler som gjelder for *anke* i forbindelse med forretningen. Avgjørelser truffet av Arbeidsretten kan ikke *ankes*.
4. Avgjørelser som gjelder forretninger som nevnt i kapittel 6 og 7 kan *ankes* eller påklages etter de regler som gjelder for overprøving av tinglysings- og registreringsavgjørelser under forretningen.
5. Avgjørelser etter § 27 a kan *ankes* etter de regler som gjelder for *anke* mot avgjørelser under vedkommende forretning.

§ 5 b første og annet ledd skal lyde:

Anke eller klage etter § 5 a har ikke oppsettende virkning.

For *anke* eller klage etter § 5 a betales ikke gebyr. For *anke* mot en domstols avgjørelse av *en anke* eller en klage etter § 5 a betales 6 ganger rettsgebyret.

§ 7 skal lyde:

For behandling av en sak ved forliksrådet betales rettsgebyret *selv om forliksklagen senere blir trukket tilbake eller avvist*. Dersom samme sak bringes inn for forliksrådet på ny etter å ha vært behandlet i utenrettslig tvistenemnd som omhand-

let i tvisteloven § 6-2 annet ledd bokstav c, *betales ikke nytt gebyr*.

Trekkes en forliksklage før pålegg om tilsvarende eller innkalling er sendt innklagede, påløper ikke gebyr. Betalt gebyr tilbakebetales.

Blir en forliksklage avvist på grunn av manglende gebyrbetaling, påløper ikke gebyr.

§ 8 første ledd tredje punktum oppheves. Nåværende fjerde til sjette punktum blir tredje til femte punktum.

§ 8 annet ledd første punktum skal lyde:

Det betales inngangsgebyr som for særskilt sak når saksøkte har brakt inn krav til pådømming, og for regressøksmål.

§ 8 annet ledd nytt tredje punktum skal lyde:

For ny behandling etter at begjæring om oppfriskning mot fraværavgjørelse eller gjenåpning er tatt til følge, betales også som for særskilt sak.

§ 8 tredje ledd skal lyde:

Er avgjørelse i en sak opphevet og sendt til videre behandling fra ankeinstansen, betales ikke nytt gebyr for behandlingen.

§ 8 femte ledd annet punktum skal lyde:

Trekkes saken tilbake eller forlik inngås på et senere tidspunkt eller under hovedforhandling, eller *fraværdom* avsies, betales halvparten av fullt gebyr.

§ 8 sjuende og nye åttende og niende ledd skal lyde:

For behandling av *anke* mot kjennelser og beslutninger og krav om gjenåpning betales 6 ganger rettsgebyret. Blir *anken* avvist, nektet fremmet eller hevet, betales 2 ganger rettsgebyret. Blir *anke* avvist på grunn av manglende gebyrbetaling, betales ikke gebyr. For *anke* til tingrett over beslutninger i forliksrådet betales 2 ganger rettsgebyret. *For anke over avgjørelser om avslag på fri sakførsel etter lov om fri rettshjelp § 27 betales ikke gebyr.*

For saker som behandles etter tvisteloven kapittel 10 betales 3,5 ganger rettsgebyret. Ved *anke* mot slik dom gjelder første ledd, men slik at det bare betales 4 ganger rettsgebyret hvis lagmannsretten opphever dommen etter tvisteloven § 29-12 annet ledd.

Når saken først har vært behandlet i forliksrådet, reduseres betalingen etter første ledd første punktum og etter åttende ledd med rettsgebyret.

§ 10 nr. 12 skal lyde:

12. sak etter *tvisteloven kapittel 36 om administrative tvangsvedtak i helse- og sosialsektoren*, jfr. også lov om fri rettshjelp § 16 første ledd nr. 2.

§ 11 første ledd annet punktum skal lyde:

Ved gebyrberegningen tas ikke med dager da bare *skjønnsmedlemmene* er samlet til gransking eller verdsettelse.

§ 14 første ledd siste punktum skal lyde:

Det betales ikke gebyr etter første punktum når det første gang fremmes ny begjæring om utlegg for krav som er fastslått i dom, kjennelse eller rettsforlik etter behandling i forliksrådet etter tvangsfullbyrdelsesloven § 7-7 med mindre den opprinnelige utleggssaken ble fortsatt etter *tvangsfullbyrdelsesloven § 7-7 tredje ledd*.

§ 23 a skal lyde:

For *anke* mot tinglysings- og registreringsavgjørelser betales 6 ganger rettsgebyret.

§ 27 a skal lyde:

For følgende særlige *anker* betales 6 ganger rettsgebyret:

1. *anke* etter rettshjelploven § 27 eller etter bestemmelser som viser til rettshjelploven § 27.
2. *anke* mot avgjørelser under notarialforretninger.

80. I lov 4. mars 1983 nr. 3 om statens tjenestemenn m.m. gjøres følgende endringer:

§ 19 nr. 4 første punktum skal lyde:

4. For søksmål gjelder domstolloven og *tvisteloven*, med de særregler som følger av denne paragraf og arbeidsmiljøloven §§ 17-1 fjerde ledd, 17-6 og 17-7.

§ 19 nr. 5 annet ledd annet punktum skal lyde:

Retten avgjørelse etter foregående punktum kan ikke *angripes*.

81. I lov 8. juni 1984 nr. 55 om linjekonferanser m.v. gjøres følgende endringer:

§ 5 første ledd bokstav b skal lyde:

b) reises mot en part som har *alminnelig verneting* her;

§ 7 annet ledd skal lyde:

Reises det tvist mot en konferanse som har et linjerederi med *alminnelig verneting* her i riket som medlem, kan forkynnelse foregå for linjerederiet.

§ 8 skal lyde:

Et internasjonalt meglingsforslag som er bindende vedtatt, anses som utenlandsk offentlig forlik i forhold til reglene i *tvisteloven § 19-16* og tvangsfullbyrdelsesloven § 4-1 annet ledd bokstav f.

82. I lov 8. juni 1984 nr. 58 om gjeldsforhandling og konkurs gjøres følgende endringer:

§ 3 annet ledd skal lyde:

Lov 17. desember 1982 nr. 86 om rettsgebyr § 3 tredje og femte ledd og § 5 annet ledd gjelder tilsvarende.

§ 4 tredje ledd annet og tredje punktum skal lyde:

En kjennelse som tar begjæringen til følge, kan ikke angripes ved *anke*. En kjennelse som avslår begjæringen, kan *ankes* innen tre dager.

§ 10 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Retten kan gi *oppfriskning* under de samme vilkår som om avgjørelsen var tatt under rettergang.

§ 16 tredje ledd fjerde punktum skal lyde:

Retten avgjørelse av spørsmålet om forlenning av fristen kan ikke *ankes*.

§ 31 annet ledd femte punktum skal lyde:

I særlige tilfeller kan retten fravike satsene for godtgjørelse av *skjønnsmedlemmer* som ellers gjelder ved skiftetakst.

§ 39 skal lyde:

§ 39. *Skyldnerens møteplikt*

Skyldneren plikter å være til stede på fordringshavermøter og et eventuelt avstemningsmøte, hvis ikke skyldneren har gyldig *fravær* eller har fått tillatelse av gjeldsnemnda til å være fraværende.

§ 46 annet ledd femte punktum skal lyde:

Skyldneren plikter å være til stede i møtet dersom han eller hun ikke har gyldig *fravær*, eller har fått rettens tillatelse til å være fraværende.

§ 46 fjerde ledd skal lyde:

Rettens avgjørelse etter denne paragraf er ikke gjenstand for *anke*.

§ 47 første ledd tredje punktum skal lyde:

Avgjørelsen tas i forbindelse med avgjørelsen av spørsmålet om stadfestelse og kan bare *ankes* sammen med denne.

Overskriften i § 52 skal lyde:

Stadfestelseskjennelsen. Anke

§ 52 annet og tredje ledd skal lyde:

En kjennelse som stadfester akkorden, kan *ankes* av skyldneren og av enhver fordringshaver som vil bli bundet av akkorden. Skyldneren vedblir å stå under gjeldsnemndas tilsyn inntil kjennelsen er blitt rettskraftig.

Dersom tingretten eller *ankeinstansen* nekter stadfestelse, skal den samtidig treffe de avgjørelser som er nevnt i § 57.

§ 54 annet ledd annet og tredje punktum skal lyde:

En kjennelse som tar begjæringen til følge, kan innen tre dager *ankes* av skyldneren. En kjennelse som avslår begjæringen, kan ikke *ankes*.

§ 57 tredje ledd tredje punktum skal lyde:

Ved *anke* over kjennelsen gjelder § 72 annet ledd tilsvarende.

§ 67 annet ledd skal lyde:

Lov 17. desember 1982 nr. 86 om rettsgebyr § 3 tredje og femte ledd og § 5 annet ledd gjelder tilsvarende.

§ 71 overskriften og første ledd første punktum skal lyde:

Utsettelse av rettsmøtet. Utveksling av prosesskriv

Retten kan ved kjennelse utsette behandlingen av en konkursbegjæring til et senere rettsmøte når den finner det nødvendig for at det kan bli innhentet ytterligere opplysninger, fordi det er grunn til å tro at skyldneren har gyldig *fravær*, eller av andre lignende grunner.

§ 71 annet og tredje ledd skal lyde:

Dersom retten finner at en begjæring om åpning av konkurs reiser faktiske eller rettslige spørsmål som bør utredes nærmere, kan den ved kjennelse beslutte at partene skal gis adgang til å inngi *prosesskriv*. Fristen for å inngi *prosesskriv* må normalt ikke være over fire dager, og samtlige *pro-*

sesskriv bør være kommet inn til retten innen to uker.

Rettens avgjørelser etter denne paragraf kan ikke angripes ved *anke*.

Overskriften i § 72 skal lyde:

Kjennelse om konkursåpning. Anke

§ 72 annet ledd skal lyde:

Ved *anke* over kjennelse om åpning av konkurs skal også boet være part. *Anken* har ikke oppsettende virkning, men før en kjennelse om åpning av konkurs er blitt rettskraftig, bør det som regel ikke foretas andre disposisjoner over skylderens eiendeler enn de som trengs for å hindre tap for boet.

§ 75 første ledd første punktum skal lyde:

Er begjæring om konkurs fremsatt, kan tingretten eller den domstol som etter *anke* behandler begjæringen, på anmodning av en fordringshaver eller etter eget tiltak bestemme at skyldnerens rådighet over eiendeler som omfattes av beslagsretten i konkurs, helt eller delvis skal oppheves inntil konkursbegjæringen er avgjort, dersom det finnes sannsynlig at skyldneren ellers ville forføye over eiendelene til skade for fordringshaverne.

§ 75 femte ledd tredje punktum skal lyde:

Anke har ikke oppsettende virkning med mindre retten bestemmer det.

§ 76 tredje ledd skal lyde:

Dersom krav etter første og annet ledd bringes inn for retten, treffer den sin avgjørelse ved *dom* som er gjenstand for *anke*.

§ 82 skal lyde:

§ 82. *Anke*

Rettens avgjørelser etter § 77 annet ledd og §§ 78 til 80 kan ikke angripes ved *anke*.

§ 83 fjerde ledd skal lyde:

Rettens avgjørelser etter første ledd kan ikke angripes ved *anke*.

§ 97 tredje punktum skal lyde:

Avgjørelsen har bare virkning for spørsmålet om fordringshaverens stemmerett og kan ikke *ankes*.

§ 103 skal lyde:

§ 103. *Skyldnerens plikt til å møte på skiftesamlinger.*

Skyldneren plikter å være til stede på alle skiftesamlinger når denne ikke har gyldig *fravær* eller har fått tillatelse av bostyreren til å være fraværende.

§ 105 fjerde ledd tredje punktum skal lyde:

En avgjørelse om frihetsinnskrenkninger som er tatt uten muntlig forhandling, kan ikke *ankes* særskilt.

§ 117 a fjerde ledd tredje punktum skal lyde:

Rettens avgjørelse kan ikke *ankes*.

§ 124 første ledd tredje og fjerde punktum skal lyde:

En kjennelse som nekter behandling, kan *ankes* innen tre dager. Går kjennelsen ut på at forslaget skal behandles, er den ikke gjenstand for *anke*.

§ 125 første ledd fjerde punktum skal lyde:

Rettens kjennelse kan *ankes* av skyldneren og enhver fordringshaver som vil bli bundet av akkorden.

§ 132 annet ledd skal lyde:

Dersom en utlodning blir påklaget eller *anket*, kan retten bestemme at utbetaling skal skje i den utstrekning utlodningen antas ikke å ville bli berørt av klagen eller *anket*.

§ 143 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Anke kan gis oppsettende virkning av den rett som har fått sin kjennelse *anket*, eller av *ankedomstolen*.

§ 145 femte ledd skal lyde:

Skyldneren kan bringe sitt krav etter § 76 inn for tingretten etter denne lov, eller ved ordinært søksmål etter *tvistelovens* regler.

§ 146 første ledd annet punktum skal lyde:

I andre tilfeller hører behandlingen under tingretten i den rettskrets hvor skyldneren har sitt *alminnelige verneting*.

§ 148 tredje ledd skal lyde:

Ved behandlingen av rettstvister er dommeren inhabil i samme utstrekning som i *sivile saker*.

§ 149 første ledd skal lyde:

Bestemmelsene i *tvisteloven* første, fjerde, femte og sjette del, kapittel 8 og §§ 9-6, 9-11 og 9-16 får tilsvarende anvendelse så langt de passer og ikke

annet er bestemt. Med hensyn til vitners og sakkyndiges møteplikt gjelder samme regler som under hovedforhandling i *sivile tvister*.

§ 149 annet ledd første punktum skal lyde:

For adgangen til å opptre som prosessfullmektig under gjeldsforhandling og konkurs gjelder *tvisteloven* § 3-3 første til fjerde ledd.

§ 149 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Ved begjæring om konkurs, ved behandling av tvister ved allmennprosess etter tvisteloven og ved *anke* gjelder *tvisteloven* § 3-3 første til tredje ledd.

§ 149 tredje ledd første punktum skal lyde:

Retten kan ved konkursbehandling i særlige tilfeller beslutte bevisopptak etter *tvisteloven* kapittel 27 til avklaring av boets rettigheter eller forpliktelser.

§ 150 skal lyde:

§ 150. *Tingrettens avgjørelser*

Foruten i de tilfeller som *domstolloven* og *tvisteloven* bestemmer, er tingrettens avgjørelser kjennelser når denne lov kaller dem så eller de avgjør en rettstvist som ikke skal avgjøres ved dom.

§ 152 første ledd annet punktum skal lyde:

Etter at partene har fått anledning til å uttale seg, kan retten bestemme at anke over kjennelse i tvist om anmeldte fordringer skal behandles etter reglene om *anke over kjennelser*.

§ 152 tredje ledd skal lyde:

Overfor kjennelser som åpner konkurs, kan *gjenåpning* kreves etter reglene for dommer i *tvisteloven* kapittel 31.

§ 153 skal lyde:

§ 153. *Frister for rettsmidler*

Fristen for *anke* er en måned, hvis ikke annet følger av §§ 4 tredje ledd, 54 annet ledd og 124 første ledd.

Fristene for *anke over* en avgjørelse som ikke skal forkynnes eller meddeles vedkommende, regnes fra den dag avgjørelsen ble tatt. Skal avgjørelsen meddeles vedkommende, regnes fristen fra den dag meddelelsen er avsendt. For utlodninger regnes fristen alltid fra utlodningsdagen. For *anke over* kjennelser som nevnt i §§ 52 annet ledd og 125 første ledd regnes fristen fra avsigelsen.

Etter at stadfestelse av tvangsakkord eller sluttutlodning er blitt rettskraftig, kan *oppfriskning*

mot forsømmelser under bobehandlingen ikke gis og *gjenåpning* ikke kreves.

§ 154 overskriften og første ledd skal lyde:

Behandling av tvist ved allmennprosess.

En tvist som hører under tingretten *etter denne lov, kan behandles ved allmennprosess, dersom denne behandlingsformen anses mest hensiktsmessig på grunn av rettsspørsmålets art eller de opplysninger som kreves, og retten gir samtykke.*

§ 154 fjerde og femte ledd skal lyde:

Skal en tvist behandles *ved allmennprosess*, fastsetter retten hvem som skal reise søksmålet, og innen hvilken frist det må anlegges.

Megling i forlikrådet foretas ikke. Ellers *gjelder reglene for allmennprosess* hvis ikke annet følger av bestemmelsene i denne lov.

§ 154 sjuende ledd skal lyde:

Retten beslutninger etter denne paragraf kan ikke angripes ved *anke*.

§ 155 første punktum og nytt annet punktum skal lyde:

Tvisteloven § 16-16 første ledd bokstav c gjelder tilsvarende hvor skyldneren er part i en voldgiftsak i Norge som er begynt før konkursåpningen. *Gjelder saken krav mot skyldneren, kan boet trekkes inn som part dersom kravet gjøres gjeldende mot boet.*

Nåværende § 155 annet punktum blir tredje punktum.

83. Lov 7. juni 1985 nr. 51 om utmarkskommisjon for Nordland og Troms oppheves.

84. I plan- og bygningslov 14. juni 1985 nr. 77 gjøres følgende endringer:

§ 58 første ledd skal lyde:

Søksmål for å prøve lovligheten av refusjonsvedtaket må anlegges innen 2 måneder fra det er meddelt. Det kan ikke gis *oppfriskning* for fristoversittelse.

§ 60 annet ledd skal lyde:

Lederen i skjønnsretten med personlig *varamedlem* oppnevnes av departementet, de øvrige medlemmer med *varamedlem* oppnevnes av tingretten. Oppnevningen gjelder for 4 år. *Lederen* og *dennes varamedlem* skal ha de egenskaper som er foreskrevet for tingrettsdommere.

85. I lov 21. juni 1985 nr. 79 om enerett til foretaksnavn og andre forretningskjennetegn mv. skal § 3-8 fjerde ledd tredje punktum lyde:

Det kan ikke gis *oppfriskning* mot oversittelse av søksmålsfristen, som skal nevnes i meldingen om vedtaket.

86. I lov 21. juni 1985 nr. 83 om ansvarlige selskaper og komanditselskaper skal § 2-41 annet ledd annet punktum lyde:

Retten avgjørelse treffes ved kjennelse som kan *ankes*.

87. I lov 12. juni 1987 nr. 56 om Sametinget og andre samiske rettsforhold gjøres følgende endringer:

§ 3-4 første ledd nr. 1 skal lyde:

1. Enhver har rett til å inngi *prosesskriv* med bilag, skriftlige bevis eller andre skriftlige henvendelser på samisk. Skal domstolen formidle henvendelsen til en motpart, sørger den for oversettelse til norsk. Oversettelse kan unnlates dersom motparten samtykker.

§ 3-4 første ledd nr. 4 og 5 skal lyde:

4. Når en part begjærer det, kan retten *leder* bestemme at forhandlingsspråket skal være samisk. Nr. 3 andre punktum gjelder tilsvarende.
5. Er forhandlingsspråket samisk, kan retten *leder* bestemme at også rettsboken skal føres på samisk. Domstolen sørger for oversettelse til norsk.

88. I lov 13. mai 1988 nr. 26 om inkassovirkosomhet og annen inndrivning av forfalte pengekrav skal § 23 første ledd annet punktum lyde:

Gjelder tvisten fordringshaverens krav på å få dekket kostnadene ved inndrivningen, kan den likevel bringes inn etter *tvistelovens* regler til behandling for de alminnelige domstolene sammen med hovedkravet.

89. I lov 20. mai 1988 nr. 32 om militær disiplinærmyndighet skal § 36 første punktum lyde:

Søksmål etter *tvisteloven* kan bare reises når klageadgangen er uttømt.

90. I lov 24. juni 1988 nr. 64 om utlendingers adgang til riket og deres opphold her gjøres følgende endringer:

§ 36 første ledd skal lyde:

Utlending kan kreve at opplysninger som ikke kan fremlegges på annen tilfredsstillende måte i sak etter loven, innhentes ved rettslig avhør etter fremgangsmåten i *tvisteloven kapittel 28 om bevis-sikring* utenfor rettssak. Utlendingsmyndighetene har tilsvarende adgang. Retten avgjør om *bevissikring* er nødvendig.

§ 42 femte ledd fjerde punktum skal lyde:

Dersom retten tar til følge begjæring om å holde rettslig avhør etter § 36 i sak hvor utlending har krav på fritt rettsråd, skal også utgiftene til juridisk bistand under *bevissikring* dekket etter lov om fri rettshjelp.

91. I lov 8. juli 1988 nr. 72 om anerkjennelse og fullbyrdning av utenlandske avgjørelser om foreldres ansvar m v og om tilbakelevering av barn skal § 14 første punktum lyde:

Begjæring om fullbyrdning av en avgjørelse som nevnt i § 6 skal være ledsaget av en kopi av avgjørelsen, og dersom det framgår at avgjørelsen er truffet under saksøktets *fravær i saken*, et dokument som viser om saksøkte har fått forkynt eller på annen tilbørlig måte er blitt gjort kjent med stevningen eller tilsvarende dokument.

92. I lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap gjøres følgende endringer:

§ 7 bokstav e annet ledd femte og sjette punktum skal lyde:

Kjennelsen kan *ankes* av den som avgjørelsen går mot. Er bevisene godtatt, skal retten gi melding til fylkesmannen, som kan *anke* kjennelsen.

§ 25 nytt tredje ledd skal lyde:

Har bevillingsvedtaket vært gjenstand for klage, regnes ikke vedtaket som endelig før etter utløpet av søksmålsfristen i § 29 femte ledd.

I kapittel 5 skal ny § 25 a lyde:

§ 25 a. *Virkeområde*

Reglene i dette kapitlet kommer til anvendelse i saker:

- om separasjon og skilsmisse som reises for fylkesmannen, eller
- om et ekteskap består eller ikke består, om oppløsning av ekteskap og om separasjon som reises for domstolene (ekteskapsak).

For spørsmål som bringes inn i saken etter § 30 d første ledd bokstav a og c, gjelder § 30 b om nor-

ske domstolers kompetanse og § 30 c om verneting tilsvarende. For spørsmål som bringes inn i saken etter § 30 d første ledd bokstav b, gjelder barnelova § 82 om norske domstolers kompetanse og denne lov § 30 c om verneting tilsvarende.

Ny § 28 skal lyde:

§ 28. *Partsrettigheter for umyndig ektefelle mv.*

Sak for fylkesmannen om separasjon eller skilsmisse og ekteskapsak for domstolene reises av eller mot en ektefelle personlig også når han eller hun er umyndig. Når sak er reist, kan vergen opp- tre til støtte for den umyndige. Vergen skal varsles om saken av fylkesmannen. Er sak reist for domstolene, skal stevning også forkynnes for vergen.

En verge kan fremme sak på vegne av en ektefelle som mangler rettslig handleevne, dersom det er påtrengende nødvendig av hensyn til denne ektefellen. Disse sakene behandles i alle tilfeller av domstolene, som også avgjør om det er grunnlag for saksanlegget.

Dersom en myndig ektefelle har fått oppnevnt hjelpeverge i medhold av vergemålsloven §§ 90 a flg., og det faller innenfor hjelpevergens oppdrag å opptre i eller fremme sak om separasjon eller skilsmisse eller ekteskapsak, gjelder reglene i første og annet ledd tilsvarende for hjelpevergen.

For behandling av spørsmål om bidrag og andre økonomiske spørsmål i forbindelse med ekteskapsak gjelder tvisteloven § 2-3. Dette gjelder også for en hjelpeverge hvis det faller innenfor hjelpevergens oppdrag å tre inn i saken.

§ 29 tredje ledd nytt tredje og fjerde punktum skal lyde:

Begjæring om oppreisning for oversittelse av klagefristen må settes fram så snart som mulig, og senest én måned etter at klagefristen løp ut. Er det gitt skilsmissebevilling, er oppreisning utelukket dersom en av ektefellene i mellomtiden har inngått nytt ekteskap.

Nåværende tredje og fjerde punktum blir femte og sjette punktum.

§ 29 fjerde ledd skal lyde:

Dør en av partene under saken, gjelder § 30 f tilsvarende ved klage over fylkesmannens avgjørelser.

§ 29 nytt femte ledd skal lyde:

Søksmål om gyldigheten av et vedtak om separasjon eller skilsmisse kan bare reises når parten fullt ut har benyttet sin adgang til å klage over

avgjørelsen. Søksmål må reises innen én måned etter det endelige vedtaket ble forkynt for parten, og må rettes både mot staten ved departementet og den andre ektefellen. Er det gitt skilsmissebevilging, kan det ikke gis oppfriskning for oversittelse av søksmålsfristen dersom den ene av ektefellene i mellomtiden har inngått nytt ekteskap. § 30 e annet ledd gjelder tilsvarende. Inngår en av ektefellene ekteskap etter at søksmål er reist, skal saken heves.

§ 30 skal lyde:

§ 30. Partene i en ekteskaps sak

Ekteskaps sak kan bare reises for domstolene av en av ektefellene selv eller av den som påstår å være eller ikke være saksøktes ektefelle, når ikke annet framgår av loven.

Reises slik sak av den ene ektefellen, stevnes den andre ektefellen som motpart. Blir saken reist av andre, stevnes begge ektefeller som motparter. Blir sak om oppløsning reist på grunn av tidligere ekteskap, skal også ektefellen i det tidligere ekteskapet stevnes som motpart.

Nye §§ 30 a til 30 f skal lyde:

§ 30 a. Fylkesmannens adgang til å opptre for å ivareta offentlige interesser

I saker som anlegges for å få dom for at et ekteskap består eller ikke består, eller for å få det oppløst etter § 24 første ledd, kan fylkesmannen opptre for å ivareta offentlige interesser. Retten skal gi ham melding om saken. Fylkesmannen kan erklære anke og begjære gjenåpning. Ellers er inntrøden i saken bare tillatt etter § 30 f.

§ 30 b. Når ekteskaps sak kan anlegges i Norge

Dersom ikke annet er fastsatt ved overenskomst med fremmed stat, kan ekteskaps sak reises ved norsk domstol:

- a) når saksøkte har bopel i riket, eller
- b) når saksøkeren har bopel i riket og enten har bodd her de siste to år eller tidligere har hatt bopel her, eller
- c) når saksøkeren er norsk statsborger og det godtgjøres at hun eller han på grunn av sitt statsborgerskap ikke vil kunne reise sak i det land hvor vedkommende har bopel, eller
- d) når begge ektefeller er norske statsborgere og saksøkte ikke motsetter seg at saken reises for norsk domstol, eller
- e) når det blir søkt om skilsmisse på grunnlag av separasjon som er meddelt her i riket, i løpet av de fem foregående år.

§ 30 c. Verneting

Ekteskaps sak anlegges ved saksøktes alminnelige verneting etter tvisteloven § 4-4. I saker som nevnt i § 30 annet ledd annet og tredje punktum, anlegges saken der en av de saksøkte har alminnelig verneting.

Hører saken under norsk domsmyndighet uten at saksøkte har alminnelig verneting i riket, kan saken anlegges i den rettskrets hvor ektefellene hadde sin siste felles bopel eller saksøkeren har bopel.

Blir saken reist av fylkesmannen, kan den anlegges i den rettskretsen hvor en av ektefellene kunne vært saksøkt.

§ 30 d. Inndragning av andre krav i en ekteskaps sak

I ekteskaps sak kan også behandles:

- a) spørsmål om bidrag,
- b) spørsmål etter barnelova om felles barn,
- c) spørsmål etter ekteskapslovens øvrige bestemmelser med mindre det er begjært offentlig skifte, og
- d) krav som er en følge av søksmålet.

Hvis ikke spørsmål som nevnt i første ledd bokstav a og b er trukket inn i saken, skal retten av eget tiltak undersøke om partene er uenige om slike spørsmål, og i tilfelle treffe avgjørelse i saken. Det gjelder likevel ikke hvis partene er enige om å holde spørsmålet utenfor, eller den ene parten uteligger, og den møtende ønsker å holde spørsmålet utenfor, eller hvis en av partene er bosatt utenfor riket.

Når spørsmål etter barnelova om felles barn trekkes inn i saken etter første ledd, får saksbehandlingsreglene i barnelova kap. 7 anvendelse for behandlingen av disse spørsmålene.

Ellers kan en ekteskaps sak bare forenes med *civile tvister* om andre rettsforhold så langt vilkårene i tvisteloven § 15-1 er til stede, og kun i den utstrekning retten tillater det.

§ 30 e. Rettskraft, oppfriskning og gjenåpning

En rettskraftig dom om spørsmål som nevnt i § 25 a første ledd bokstav b (ekteskaps sak), virker for og mot alle og legges til grunn i alle forhold hvor spørsmålet har betydning. Går dommen ut på skilsmisse eller på separasjon, gjelder det samme selv om dommen ikke er rettskraftig, hvis ikke annet er bestemt.

Er et ekteskap erklært for ikke å bestå, eller er det oppløst, er oppfriskning for oversittelse av ankefristen og gjenåpning utelukket hvis en av ektefellene har inngått nytt ekteskap før avgjørel-

sen om oppfriskning eller henvisning til hovedforhandling er forkynt for ham eller henne.

§ 30 f. *Parten dør. Barns og arvingers rett til å tre inn i saken*

Dør en part før dom er avsagt i en sak om hans eller hennes eget ekteskap, heves saken. Gjelder saken oppløsning av ekteskap etter § 24 første ledd eller spørsmålet om et ekteskap består, eller om en separasjon er uten rettsvirkning etter § 20 annet ledd, kan den likevel fortsettes så vel av som mot den avdødes barn eller arvinger hvis avgjørelsen har rettslig betydning.

Dør parten etter at dom er avsagt, kan under samme betingelse anke og gjenåpning anvendes av eller mot barna eller arvingene hvis dommen går ut på oppløsning av ekteskapet eller på separasjon, eller saken gjelder spørsmålet om ekteskapet består, eller om en separasjon er uten rettsvirkning etter § 20 annet ledd.

Har flere søksmåls- eller ankeberettigede trådt inn i saken, må de opptre i fellesskap. Har en enkelt trådt inn, kan andre søksmåls- eller ankeberettigede slutte seg til.

§ 57 første ledd bokstav c tredje punktum skal lyde:

Kravet avgjøres ved *dom* av den tingretten som delingen hører under.

§ 57 første ledd bokstav c fjerde punktum oppheves. Femte og sjette punktum blir fjerde og femte punktum og skal lyde:

Reglene om behandling av skiftetvister *gjelder* så langt de passer. En *dom* om deling skal tinglyses etter reglene for ektepakter.

§ 91 første punktum skal lyde:

Er det etter at separasjon er krevd eller søksmål om skilsmisse er reist, grunn til å frykte at en ektefelle vil unndra eiendeler fra delingen eller på annen måte gjøre det vanskelig å oppfylle den andre ektefelles rettigheter etter kapitlene 12 til 14, kan vedkommende ektefelle kreve midlertidig forføyning etter *tvisteloven* kapittel 32 og 34.

§ 93 første ledd første punktum skal lyde:

Dersom det pågår sak om kravet eller *sak for domstolene etter kapittel 5*, treffes midlertidig avgjørelse etter § 92 av den retten som behandler saken.

93. I lov 20. juli 1991 nr. 67 om overføring av domfelte skal § 9 tredje punktum lyde:

Avgjørelse etter gyldighetskonvensjonen art. 39 nr. 2 første punktum treffes ved kjennelse, som kan *ankes etter reglene om anke over dommer*.

94. I lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester m.v. gjøres følgende endringer:

§ 4A-12 første ledd første punktum skal lyde:

Vedtak i klagesak etter § 4A-11 annet ledd kan bringes inn for tingretten etter reglene i tvisteloven kapittel 36.

§ 4A-12 fjerde og femte ledd oppheves.

§ 9-8 tredje ledd skal lyde:

Om vitneplikt og vitneførsel og om plikt til å *tilby* dokumentbevis, gjelder bestemmelsene i *tvisteloven* så langt de passer.

§ 9-9 første ledd annet punktum skal lyde:

Vedtaket skal begrunnes etter reglene i *tvisteloven* om begrunnelse av dommer.

§ 9-10 skal lyde:

§ 9-10. *Overprøving av fylkesnemndas vedtak*.

Nemndas vedtak kan bringes inn for tingretten etter reglene i tvisteloven kapittel 36 av den private part eller av kommunen. Kommunen er part i saken. Om adgangen for et barn til å reise søksmål gjelder § 8-3 annet ledd.

Fristen for å reise søksmål er to måneder fra den dag den som har rett til å reise søksmål, fikk melding om vedtaket. Det kan gis oppfriskning etter tvisteloven mot oversittelse av fristen.

Kommunen dekker sine egne omkostninger i *saken*.

§ 9-10 a oppheves.

95. I lov 15. mai 1992 nr. 47 om laksefiske og innlandsfisk m.v. skal § 27 tredje ledd fjerde punktum lyde:

Reglene i *tvisteloven* §§ 16-12 til 16-14 gjelder så langt de passer.

96. I lov 19. juni 1992 nr. 59 om bygdeallmenninger gjøres følgende endringer:

§ 1-7 tredje ledd skal lyde:

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder tilsvarende for varsel om bevisopptak etter *tvisteloven* §

27-3 annet ledd første punktum og for øvrig for andre underretninger til parter i forbindelse med rettergang.

§ 1-8 tredje ledd skal lyde:

Ved anvendelse av rettsmidler (*anke, oppfriskning, gjenåpning*) mot bruksberettigede som nevnt i første ledd gjelder bestemmelsene i denne paragraf tilsvarende, slik at de ordinære rettsmiddelfrister alltid forlenges med syv dager, jfr. § 1-7 annet ledd.

97. I lov 26. juni 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrdelse og midlertidig sikring gjøres følgende endringer:

Lovens tittel skal lyde:

Lov om tvangsfullbyrdelse.

I § 1-1 fjernes ordene «og midlertidig sikring».

§ 1-2 første ledd annet punktum oppheves. I annet ledd fjernes ordene «eller sikres etter kapittel 14».

I følgende bestemmelser fjernes uttrykket «eller midlertidig sikring»:

§§ 1-3 første ledd, 1-6 tredje ledd, 2-1 annet ledd, 2-2 tredje ledd og 3-7 i nåværende tredje ledd.

I følgende bestemmelser fjernes uttrykket «og midlertidig sikring»:

§§ 1-5 første til tredje ledd, 1-6 første ledd første og annet punktum, 1-7 første og annet punktum, 2-8 første ledd og 3-6 første ledd.

§ 1-8 femte ledd skal lyde:

Med en persons alminnelige verneting menes i denne loven den rettskrets eller det namsmannsdistrikt hvor vedkommende har bopel eller slik tilknytning som nevnt i *tvisteloven § 4-4 tredje til femte ledd. Den som har bopel i flere rettskretser eller namsmannsdistrikter, har alminnelig verneting i alle disse.*

§ 1-9 bokstav b til d skal lyde:

- b) Et krav som gjelder bruksrett eller servitutt over løsøre, anses for å være både der løsøregjenstanden er og der rettighetshaveren har *alminnelig verneting*. Dersom rettighetshaveren ikke har *alminnelig verneting* i riket, anses kravet dessuten for å være der eieren av løsøret har *alminnelig verneting*.
- c) Et krav som er knyttet til verdipapir, anses for å være der verdipapiret er.

- d) Et krav av annen art anses for å være der kravshaveren har *alminnelig verneting*. Dersom kravshaveren ikke har *alminnelig verneting* i riket, anses et krav som en bestemt person er forpliktet til å oppfylle, for å være der den forpliktete har *alminnelig verneting*. Dersom rettighetshaveren ikke har *alminnelig verneting* i riket, anses en immaterialrettighet som er registrert i et særskilt register, for å være der den registrerte fullmektig har *alminnelig verneting*. Finnes ingen registrert fullmektig med *alminnelig verneting* i riket, anses immaterialrettigheten for å være der registeret føres.

§ 2-7 annet punktum skal lyde:

Om *oppfriskning* for oversittelse av frist for å klage til tingretten etter § 5-16 gjelder *tvisteloven §§ 16-12 til 16-14* tilsvarende.

§ 2-12 skal lyde:

Om rettsmidler mot rettens avgjørelser gjelder *tvisteloven sjette del og kapittel 17. Gjenåpning* kan bare begjæres når avgjørelsen rettskraftig avgjør et krav, eller hever eller avviser en sak, eller når det ellers er bestemt i denne lov.

§ 3-2 tredje ledd tredje punktum skal lyde:

Tvisteloven §§ 16-12 til 16-14 gjelder tilsvarende.

§ 3-3 første punktum skal lyde:

Tvisteloven kapittel 20 gjelder for partenes ansvar for sakskostnader ved rettens behandling av tvister og klage etter § 5-16 og ved rettsmidler mot rettens avgjørelser.

§§ 3-4, 3-5 og 3-7 annet ledd oppheves. Nåværende §§ 3-6 og 3-7 blir §§ 3-4 og 3-5. Nåværende § 3-7 tredje ledd blir § 3-5 annet ledd.

§ 4-1 annet ledd bokstav a skal lyde:

- a) dom eller kjennelse av en norsk *domstol*, og *andre* avgjørelser av en norsk domstol som har virkning som dom eller kjennelse eller som avgjør krav om erstatning for sakskostnader.

§ 4-1 annet ledd bokstav g skal lyde:

- g) avgjørelse av utenlandsk domstol som vil være bindende her i riket etter *tvisteloven § 19-16 annet og tredje ledd*.

§ 4-1 nytt tredje og fjerde ledd skal lyde:

(3) Når krav på erstatning for sakskostnader i rettergang er fastsatt i et alminnelig tvangsgrunn-

lag etter annet ledd bokstav a, b, d og e, omfatter grunnlaget også forsinkelsesrente av kravet etter forsinkelsesrenteloven.

(4) Et alminnelig eller særlig tvangsgrunnlag for krav på forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven gir for den del av kravet som har oppstått etter grunnlaget, fordringshaveren rett til dekning etter den rentesats som gjelder etter §§ 3 og 4 i loven. Er det ikke sannsynliggjort om grunnlaget gir rett til alminnelig forsinkelsesrente eller forsinkelsesrente i forbrukerforhold, beregnes kravet etter laveste sats.

Nåværende tredje ledd blir femte ledd.

§ 4-6 skal lyde:

§ 4-6 *Hvem som kan begjære tvangsfullbyrdelse*

Tvangsfullbyrdelse kan bare begjæres av den som i tvangsgrunnlaget er nevnt som berettiget, herunder grupped medlem som er omfattet av avgjørelse i gruppesøksmål, eller som lovlig har ervervet kravet.

Når tvangsgrunnlaget er avgjørelse i gruppesøksmål etter tvisteloven § 35-7, og slutningen angir framgangsmåten for direkte oppfyllelse overfor grupped medlemmene, kan tvangsfullbyrdelse også begjæres av den som var grupprepresentant i saken.

§ 5-1 første ledd og annet ledd første punktum skal lyde:

Om *partsevne*, prosessdyktighet og *stedfortrere* gjelder *tvisteloven kapittel 2* tilsvarende.

Om prosessfullmektig gjelder *tvisteloven kapittel 3* tilsvarende.

§ 5-1 annet ledd annet punktum oppheves, og nåværende tredje til femte punktum blir annet til fjerde punktum. Fjerde punktum skal lyde:

For prosessfullmektig etter tredje punktum gjelder tvisteloven § 12-1 på tilsvarende måte som for advokater.

§ 5-8 første ledd tredje punktum skal lyde:

Dersom saksøkeren utblir uten at det er opplyst eller sannsynlig at vedkommende har gyldig *fravær*, kan saken heves.

§ 5-15 annet punktum skal lyde:

Om retting av namsmannens avgjørelser gjelder *tvisteloven § 19-8 første ledd* tilsvarende.

§ 6-1 første ledd skal lyde:

Tvisteloven første, fjerde og femte del, med unntak for kapittel 4, 16 III og IV og 20, samt kapittel 8 gjelder for tingretten.

§ 6-1 tredje ledd skal lyde:

Om rettsbøker for tingrettens rettsmøter gjelder *tvisteloven kapittel 13 II og 14*. Om *innføring i rettsbok og opptak av forklaringer* gjelder samme regler som *under hovedforhandling*.

§ 6-2 skal lyde:

Inkassobevillingshaver hos en inkassator som driver inkassovirksomhet i medhold av inkassobevilling etter inkassoloven, *kan* være prosessfullmektig etter samme regler som advokater under tvangsfullbyrdelse i inkassooppdrag som inkassatoren har for parten. Videre kan den som har rett til å drive rettshjelpsvirksomhet etter domstolloven § 218 annet ledd nr. 1 til 3, være prosessfullmektig under tvangsfullbyrdelse i rettshjelpsoppdrag som vedkommende har for parten. *For prosessfullmektig etter annet punktum gjelder tvisteloven § 12-1 på tilsvarende måte som for advokater. Reglene i første til tredje punktum gjelder ikke ved behandling av tvister ved allmennprosess.*

§ 6-3 første ledd første punktum skal lyde:

Tingrettens avgjørelser treffes ved kjennelse når fullbyrdelsen nektes fremmet, heves eller utsettes, ved avgjørelse av tvist eller når det ellers er bestemt i *tvisteloven* eller loven her.

§ 6-5 første ledd tredje punktum skal lyde:

Retten avgjørelser etter denne paragrafen kan ikke *angripes*.

§ 6-6 overskriften og første ledd første punktum skal lyde:

Behandling av tvister ved allmennprosess.

Reiser saksøkte innvending mot at tvangsfullbyrdelsen gjennomføres, kan retten beslutte at tvisten skal behandles *ved allmennprosess dersom det er hensiktsmessig på grunn av de faktiske og rettslige spørsmål som tvisten reiser*.

§ 6-6 annet og tredje ledd skal lyde:

Partene i tvisten skal gis adgang til å uttale seg for retten beslutter at en tvist skal behandles *ved allmennprosess*. I beslutningen skal retten fastsette innen hvilken frist søksmålet må reises. Beslutningen kan ikke *angripes*.

Ved behandling *ved allmennprosess* kan det krav innvendingen bygger på, bringes inn til avgjørelse dersom kravet kan bringes inn for norsk domstol. Megling i forliksrådet foretas *ikke*.

§ 7-3 første ledd og annet ledd første punktum bokstav a og d og annet punktum skal lyde:

Begjæring om utlegg skal settes fram for namsmannen i det distriktet der saksøkte har *alminnelig verneting*.

- a) det er sannsynlig at det ikke vil være tilstrekkelige eller hensiktsmessige formuesgoder å ta utlegg i i det distrikt der saksøkte har *alminnelig verneting*,
- d) saksøkte ikke har kjent *alminnelig verneting* i riket,

For saksøkte som har kjent *alminnelig verneting* i riket, kan utleggstrekk bare besluttes av namsmannen i det distrikt der saksøkte har *alminnelig verneting*.

§ 7-5 annet ledd første punktum skal lyde:

En begjæring om utlegg etter § 7-2 bokstav f skal i tillegg oppfylle kravene til forliksklager i *tvisteloven § 6-3*.

§ 7-7 nytt tredje ledd skal lyde:

Avsluttes *en sak som er behandlet i forliksrådet etter annet ledd, med en kjennelse eller dom i forliksrådet* som pålegger innklagede en betalingsplikt overfor klageren, kan klageren innen en måned etter utløpet av dennes frist for å *overprøve avgjørelsen uten oppfriskning* ved begjæring til namsmannen kreve at utleggssaken skal fortsette. *Avsluttes saken med rettsforlik i forliksrådet, kan slikt krav fremmes innen en måned etter at forliket er inngått.*

§ 7-12 første ledd femte punktum skal lyde:

Twisteloven kapittel 22 gjelder tilsvarende.

Overskriften til § 7-23 skal lyde:

Endring av utleggstrekk og skifte av arbeidsgiver eller alminnelig verneting.

§ 8-20 annet ledd femte punktum skal lyde:

Søksmålet reises for tingretten for den rettskrets der namsmannen har sitt kontor, eller for den domstol som saken hører under etter *tvisteloven*.

§ 8-21 første ledd tredje punktum skal lyde:

Søksmålet reises for tingretten for den rettskrets der namsmannen har sitt kontor, eller for den domstol som saken hører under etter *tvisteloven*.

§ 8-21 annet ledd femte punktum skal lyde:

Søksmålet reises for tingretten for den rettskrets der namsmannen har sitt kontor, eller for den domstol som saken hører under etter *tvisteloven*.

§ 9-12 annet ledd annet punktum skal lyde:

Twisteloven kapittel 17 og § 29-13 første ledd annet punktum gjelder tilsvarende.

§ 9-12 fjerde ledd skal lyde:

Foretar retten ny verdsetting, skal to *skjønnsmedlemmer* ta del i verdsettingen. Når en part krever det og retten anser det påkrevd, skal fire *skjønnsmedlemmer* delta.

Overskriften til § 9-13 skal lyde:

Begrensning i ankeadgangen.

§ 10-9 fjerde ledd første punktum skal lyde:

Reiser saksøkeren søksmål til innkreving, skal saksøkeren underrette saksøkte om søksmålet med oppfordring om å tre inn i saken som *parts-hjelper*.

§ 11-3 annet og tredje ledd skal lyde:

Begjæring om tvangsdekning i skip og luftfartøy skal settes fram for tingretten i den krets der skipet eller luftfartøyet er eller ventes å komme i nær fremtid. Dersom begjæringen gjelder tvangsbruk av norsk skip eller luftfartøy, skal begjæringen isteden settes fram for tingretten ved *alminnelig verneting* til den som er registrert som eier, eller til en representant som kan motta søksmål på vedkommendes vegne.

Begjæring om tvangsdekning i akvakulturtillatelsen skal settes fram for tingretten ved *det alminnelige vernetinget* til den som er registrert som innehaver, eller ved den rettskrets hvor akvakulturtillatelsen er registrert dersom innehaver av tillatelsen ikke har *alminnelig verneting* hjemting i Norge.

§ 11-33 første ledd fjerde punktum skal lyde:

Er det begjært *oppfriskning* mot oversittelse av fristen for å påanke stadfestelseskjennelsen før skjøte er utstedt, skal utstedelsen utstå til angrepet er rettskraftig avgjort.

§ 11-34 annet ledd skal lyde:

Ankefristen er en måned regnet fra avsigelsen. Det kan ikke begjæres *oppfriskning* for oversittelse av ankefristen etter at skjøte er registrert eller kjøpesummen er utbetalt. Begjæres det *oppfriskning*

etter at skjøte er utstedt, skal retten straks sørge for at det anmerkes i realregisteret at stadfestelsen er angrepet.

§ 11-35 sjette ledd annet punktum skal lyde:

For øvrig gjøres krav etter fjerde og femte ledd gjeldende ved ordinært søksmål etter *tvistelovens* regler.

§ 11-37 første punktum skal lyde:

Fordelingskjennelsen kan angripes ved anke og *gjenåpning*.

§ 11-38 første ledd femte punktum skal lyde:

Er det begjært *oppfriskning* mot oversittelse av fristen for å *anke* stadfestelseskjennelsen før kjøpesummen er utbetalt, skal utbetalingen utstå til angrepet er rettskraftig avgjort.

§ 11-39 annet ledd femte punktum skal lyde:

Søksmålet reises for den tingrett som har behandlet tvangssalget eller for den domstol som saken hører under etter *tvisteloven*.

§ 11-40 første ledd tredje punktum skal lyde:

Søksmålet reises for den tingrett som behandlet tvangssalget eller for den domstol som saken hører under etter *tvisteloven*.

§ 11-40 annet ledd femte punktum skal lyde:

Søksmålet reises for den tingrett som behandlet tvangssalget eller for den domstol som saken hører under etter *tvisteloven*.

§ 13-3 tredje ledd første punktum skal lyde:

Begjæring om tvangssalgsfullbyrdelse av andre krav settes fram for tingretten i det distrikt hvor saksoekte har *alminnelig verneting*.

Tredje del, kapittel 14 og 15 oppheves. Nåværende fjerde del blir tredje del. Nåværende kapittel 16 blir kapittel 14. §§ 16-1 til 16-3 blir §§ 14-1 til 14-3.

98. I lov 17. juli 1992 nr. 99 om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner gjøres følgende endringer:

§ 3-1 fjerde ledd annet punktum skal lyde:

Namsmyndighetens avgjørelse om å åpne gjeldsforhandling på vilkår kan også påklages eller *ankes* av skyldneren.

§ 3-7 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Klage og *anke* etter denne paragraf har oppsettende virkning.

§ 5-1 femte ledd første punktum skal lyde:

Dersom det benyttes rettsmidler mot en avgjørelse om å nekte stadfestelse av tvungen gjeldsordning eller dersom en kjennelse om tvungen gjeldsordning blir opphevet av *ankeinstansen*, skal gjeldsforhandlingsperioden anses å løpe inntil rettskraftig avgjørelse foreligger i saken.

§ 5-4 annet ledd tredje punktum skal lyde:

En kjennelse som nekter stadfestelse kan bare *ankes* av skyldneren.

99. I lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester gjøres følgende endringer:

§ 7-1 (i) oppheves.

§ 7-1 (j) og (k) blir § 7-1 (i) og (j).

Ny § 7-6 skal lyde:

§ 7-6. *Rettslig prøving av fylkesnemndas vedtak*

Nemndas vedtak kan bringes inn for tingretten etter reglene i tvisteloven kapittel 36 av den private part eller av kommunen. Kommunen er part i saken. Om adgangen for et barn til å reise søksmål gjelder § 6-3 annet ledd.

Fristen for å reise søksmål er to måneder fra den dag den som har rett til å reise søksmål, fikk melding om vedtaket. Det kan gis oppfriskning mot oversittelse av søksmålsfristen.

Kommunen dekker sine egne kostnader med saken.

100. I lov 27. november 1992 nr. 117 om offentlig støtte skal § 4 første ledd fjerde punktum lyde:

Anke over beslutningen har ikke oppsettende virkning.

101. I lov 12. mars 1993 nr. 32 om planteforedlerrett skal § 26 første ledd annet punktum lyde:

Nærmere bestemmelser om søknader om planteforedlerrett, om behandlingen av dem, om offentlighet for dokumentene i den enkelte sak og om å *få sin sak tatt under behandling ved* oversittelse av frister m.m. gis i forskrift.

102. I lov 30. april 1993 nr. 40 om registrert partnerskap skal § 5 lyde:

Uavhengig av bestemmelsen i *ekteskapsloven § 30 b* kan sak om oppløsning av registrert partnerskap som er inngått her i landet, alltid reises for norsk domstol.

103. I lov 11. juni 1993 nr. 101 om luftfart gjøres følgende endringer:

§ 3-21 fjerde ledd skal lyde:

De innskrenkninger i adgangen til å ta *anke* til følge som er fastsatt i tinglysingslovens §§ 10 a og 10 b, gjelder tilsvarende ved klage over registreringsmyndighetens avgjørelser.

§ 3-22 annet ledd annet punktum skal lyde:

Det samme gjelder beslutning om en midlertidig forføyning i medhold av *tvisteloven kapittel 32 og 34*.

§ 7-18 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Regelen om *oppfriskning* i *tvisteloven §§ 16-12 til 16-14* gjelder tilsvarende.

§ 10-28 annet ledd nr. 2 skal lyde:

2. fraktføreren også i den staten utøver lufttransportvirksomheten i lokaler som eies eller leies av fraktføreren selv, eller av en annen fraktfører som denne har en forretningsavtale med. Søksmål etter første punktum må reises ved passasjerens *alminnelige verneting* på ulykkestidspunktet.

§ 10-36 annet ledd skal lyde:

Blir søksmål reist mot bare den ene fraktfører og vil *denne gjøre* regresskrav gjeldende mot den annen, kan han dra regresskravet inn i saken i samsvar med *tvisteloven § 15-2 annet og tredje ledd* uten hensyn til om det *hører under norsk domsmyndighet*.

§ 12-17 skal lyde:

§ 12-17. *Bevissikring*

Undersøkellesmyndigheten kan kreve *bevissikring* utenfor rettssak etter reglene i *tvisteloven § 28-3 tredje ledd og § 28-4*. *Krav om bevissikring fremmes for den tingrett hvor de som skal avhøres, bor eller oppholder seg eller realbevis skal undersøkes*.

§ 13-2 fjerde ledd skal lyde slik:

Reglene i første og andre ledd får anvendelse i den grad de ikke kommer i konflikt med lov 26. juni 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrdelse, *tvisteloven sju-*

ende del og Overenskomst om innføring av visse ensartede regler om arrest i luftfartøyer av 29. mai 1933.

104. Lov 25. mars 1994 nr. 6 om granskingskommisjon for granskning av påstander om ulovlig overvåking av norske borgere oppheves.

105. I lov 24. juni 1994 nr. 39 om sjøfarten gjøres følgende endringer:

§ 19 tredje ledd første punktum skal lyde:

Klage som gis etter utløpet av klagefristen, kan tas til behandling etter reglene i forvaltningsloven § 31, jf likevel paragrafen her fjerde ledd.

§ 19 fjerde ledd skal lyde:

Reglene i tinglysingsloven §§ 10 a og 10 b om enkelte innskrenkninger i adgangen til å ta *en anke* til følge gjelder tilsvarende.

§ 19 femte ledd annet punktum skal lyde:

Forvaltningsloven § 27 b annet punktum gjelder likevel tilsvarende.

§ 19 sjette ledd skal lyde:

Vedkommende forvaltningsorgan kan bestemme at mulig søksmål må reises innen 3 uker fra det tidspunkt da melding om fristfastsettingen kom fram til vedkommende part. Ved oversittelse av fristen kan retten likevel tillate søksmålet fremmet dersom særlige grunner taler for det og det ikke foreligger forhold som er til hinder for å ta en klage til følge, jf paragrafen her fjerde ledd.

§ 35 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Kjennelsen kan *ankes*.

§ 35 femte ledd første punktum skal lyde:

Melder noen seg før fristens utløp og påstår å ha bedre rett til skipet enn saksøkeren, fortsetter saken etter de vanlige regler i *tvisteloven*.

§ 91 første ledd skal lyde:

Reglene her gjelder for arrest i skip etter *tvisteloven kapittel 32 og 33*. Reglene gjelder tilsvarende for midlertidig forføyning etter *tvisteloven kapittel 32 og 34* når forføyningen går ut på *tilbakehold* av et skip.

§ 91 annet ledd annet punktum skal lyde:

For disse tilfellene gjelder reglene i *tvisteloven kapittel 32 til 34* fullt ut.

§ 95 annet ledd første punktum skal lyde:

Et skip som er arrestert etter *tvisteloven* § 33-2 tredje ledd, må ikke forlate det sted det ligger før tvangssalg er holdt eller tvangsbruk iverksatt.

§ 95 tredje ledd skal lyde:

For realregistrerte skip som er arrestert etter *tvisteloven* § 33-2 første ledd eller holdt tilbake etter *tvisteloven* kapittel 34, kan det gis pålegg som nevnt i annet ledd og for øvrig iverksettes tiltak som der bestemt dersom retten finner det nødvendig for å sikre arresten.

§ 98 overskriften og innledningen skal lyde:

Forholdet til tvangsfullbyrdelsesloven og tvisteloven

For øvrig gjelder *reglene i tvangsfullbyrdelsesloven og tvisteloven sjuende del*, herunder reglene om

§ 117 annet punktum skal lyde:

Søksmålet reises i den rettskrets hvor partrederiet har *alminnelig verneting*.

§ 118 første ledd annet og tredje punktum skal lyde:

Er det uenighet om stedet for salget, avgjøres spørsmålet av tingretten ved partrederiets *alminnelige verneting*. Avgjørelsen treffes i form av kjennelse, som kan *ankes*.

§ 118 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Avgjørelsen hører under tingretten og treffes i form av kjennelse, som kan *ankes*.

§ 231 annet ledd skal lyde:

Reglene i *tvisteloven* får tilsvarende anvendelse med mindre annet følger av kapitlet her.

§ 234 fjerde ledd skal lyde:

Kjennelsen kan *ankes*.

§ 245 annet punktum skal lyde:

Gjenåpning kan bare finne sted for så vidt gjelder retten til ansvarsbegrensning.

§ 454 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Retten skal forene sakene til felles behandling og avgjørelse i den utstrekning det er adgang til det, jf *tvisteloven* § 15-6 første punktum.

§ 474 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Videre kan foretas besiktelse av skipet og det sted der hendelsen fant sted, og foretas annen

undersøkelse av realbevis for så vidt det hensiktsmessig kan skje i forbindelse med vitneavhøringen.

§ 476 fjerde ledd annet til fjerde punktum skal lyde:

Godtgjørelsen fastsettes av rettens *leder*. Fastsettelsen kan *ankes* til lagmannsretten etter reglene i rettshjelploven § 27. For fastsettelse foretatt av norsk konsulrett i utlandet er Borgarting lagmannsrett *ankeinstans*.

§ 481 første ledd første punktum skal lyde:

Avhøringen av skipsføreren og de andre vitnene finner sted etter reglene i *tvisteloven* §§ 21-5 og 21-10 og kapittel 22 og 24 for så vidt ikke annet er bestemt i det følgende.

§ 481 annet ledd første punktum skal lyde:

Rettens *leder* foretar avhøringen, dersom denne ikke finner å kunne overlate den til sjøfartsinspektøren eller en annen representant for påtalemyndigheten eller til rederen, lasteierne, assurandørene eller andre interesserte.

§ 481 tredje ledd skal lyde:

Undersøkelse av realbevis finner sted etter reglene i *tvisteloven* kapittel 26 og 27.

§ 488 skal lyde:

§ 488. *Rettens sammensetning m.m.*

Skjønnsmedlemmenes antall er to. Dersom rettens *leder* finner det ønskelig, skal antallet være fire.

Skjønnsmedlemmene gis så vidt mulig en dags varsel.

I særlige tilfelle kan *lederen* unnlate å delta i skjønnet og overlate til *skjønnsmedlemmene* å holde det alene med påfølgende avhjemling i rettsmøte.

§ 490 skal lyde:

§ 490. *Avhør, dokumentasjon, gransking*

Skjønnsmedlemmene har rett til å stille spørsmål til de personer som blir avhørt.

Forklaringer som blir gitt under skjønnet, skal *dokumenteres* for så vidt en part eller annen fremmøtt interessert krever det, eller retten antar at forklaringene har betydning for vurderingen av en skades årsak eller omfang eller ansvarsforholdet, eller retten ellers finner grunn til det. *Dokumentasjonen foretas etter reglene i tvisteloven* § 13-9 første ledd.

I den utstrekning det er forsvarlig og ikke ufor- enlig med *lederens* deltakelse i skjønnsavgjørelsen,

kan *lederen* overlate den nærmere gransking til *skjønnsmedlemmene* alene, dersom det ville kreve uforholdsmessig lang tid for *lederen* å delta fullt ut i hele granskingsarbeidet.

§ 491 første ledd skal lyde:

Det er ikke adgang til overskjønn, anke eller *gjenåpning*.

106. I lov 5. august 1994 nr. 55 om vern mot smittsomme sykdommer gjøres følgende endringer:

§ 5-7 annet ledd annet punktum skal lyde:

Reglene i *tvisteloven* om dommers innhold og begrunnelse gjelder tilsvarende.

§ 5-9 skal lyde:

§ 5-9. *Overprøving av tvangsvedtak*

Smittevernemndas vedtak kan bringes inn for tingretten etter reglene i tvisteloven kapittel 36. Dette gjelder også hastevedtak etter § 5-8.

Søksmål kan reises av den vedtaket retter seg mot eller vedkommendes nærmeste, av fylkeslegen eller statens helsetilsyn. En mindreårig kan opptre som part og gjøre partsrettigheter gjeldende dersom vedkommende er fylt 12 år og forstår hva saken gjelder.

107. I lov 3. februar 1995 nr. 7 om kontroll med etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste skal § 5 femte ledd annet punktum lyde:

Tvisteloven §§ 22-1 og 22-3 gjelder ikke.

108. I lov 25. august 1995 nr. 57 om pakke-reiser gjøres følgende endringer:

§ 10-6 tredje ledd skal lyde:

Departementet kan ved forskrift også fastsette regler om konsekvensene av at nemndas virksomhet *opphører*.

109. I lov 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet skal § 8-6 fjerde ledd lyde:

Ved oversittelse av fristen i annet ledd kan klageinstansen etter reglene i forvaltningsloven § 31 vedta at tingretten tar saken til behandling. Vedtak om fristoversittelsen kan ankes til tingretten.

110. I lov 20. desember 1996 nr. 106 om tomtefeste gjøres følgende endringer:

§ 36 annet ledd skal lyde:

Er kravet sett fram seinare, kan Kongen gje *oppfrisking* om oversitjinga er orsakande. Når innløysingsvilkåra vert fastsett ved skjønn etter § 37 andre ledd, høyrer også spørsmål om *oppfrisking* under skjønnet.

§ 43 annet ledd annet punktum skal lyde:

Det skal vere to *skjønnsmedlemmer* både ved skjønn og overskjønn.

111. I lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd skal § 21-4 femte ledd lyde:

Trygdens organer har vidare rett til å innhente nødvendige opplysninger ved *bevissikring* etter reglene i *tvisteloven* § 28-3 tredje ledd og § 28-4 eller ved politiet. *Krav om bevissikring fremmes for den tingrett hvor de som skal avhøres, bor eller oppholder seg eller realbevis skal undersøkes.*

112. I lov 23. mai 1997 nr. 31 om eierseksjoner skal § 16 femte ledd lyde:

Rettens avgjørelser etter tredje og fjerde ledd er kjennelser og kan *ankes etter tvistelovens* regler.

113. I lov 13. juni 1997 nr. 37 om salg av tidsparter i fritidsbolig skal § 4 annet ledd lyde:

Forbrukeren kan ikke vedta annet verneting for tvist om forhold som er regulert i denne lov enn de lovbestemte, med unntak av sitt *alminnelige verneting*.

114. I lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskap gjøres følgende endringer:

§ 5-12 første ledd fjerde punktum skal lyde:

Rettens avgjørelse etter tredje punktum kan ikke *ankes*.

§ 18-3 annet og tredje ledd skal lyde:

Kjennelser og *beslutninger* som tingretten treffer etter denne loven, kan *ankes*.

Anke etter annet ledd kan ikke grunnes på at *avgjørelsen* er uhensiktsmessig eller uheldig. Dette gjelder ikke kjennelse etter §§ 5-25 til 5-27 og § 8-4.

115. I lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper gjøres følgende endringer:

§ 5-12 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Rettens avgjørelse kan ikke *ankes*.

§ 18-3 annet og tredje ledd skal lyde:

Kjennelser og *beslutninger* som tingretten tref-fer etter denne loven, kan *ankes*.

Anke etter annet ledd kan ikke grunnes på *at avgjørelsen* er uhensiktsmessig eller uheldig. Dette gjelder ikke kjennelse etter §§ 5-25 til 5-27 og § 8-4.

116. I **lov 19. juni 1997 nr. 79 om verdipapirhandel** gjøres følgende endringer:

§ 12-2b annet ledd fjerde punktum skal lyde:

Anke over beslutningen har ikke oppsettende virkning.

§ 14-2 tredje ledd sjette punktum skal lyde:

Saken følger *lov om mekling og rettergang i sivile tvister*.

117. I **lov 19. juni 1997 nr. 82 om pass** skal § 5 første ledd bokstav b lyde:

b) når utreiseforbud følger av *tvisteloven § 33-11* eller konkursloven § 102;

118. I **lov 29. januar 1999 nr. 6 om interkommunale selskaper** gjøres følgende endringer:

§ 34 fjerde ledd annet punktum skal lyde:

Rettens avgjørelse treffes ved kjennelse som kan *ankes*.

§ 34 sjette ledd tredje punktum skal lyde:

Deltaker hvis representanter ikke representerer flertallet i sak om fordeling av likvidasjonsutbytte, kan bringe spørsmålet om fordelingen inn for tingretten som fastsetter fordelingen i kjennelse som kan *ankes*.

119. I **lov 26. mars 1999 nr. 17 om husleieavtaler** gjøres følgende endringer:

§ 12-2 tredje ledd femte punktum skal lyde:

Retten kan gi *oppfriskning* for oversittelse av frist som nevnt i annet punktum.

§ 12-2 fjerde ledd sjette punktum skal lyde:

Partene kan *anke* kjennelsen innen fjorten dager.

§ 12-2 femte ledd skal lyde:

Bli saken brakt inn for retten etter tredje ledd, kan retten avgjøre spørsmålet om ansvar for kost-

nadene med takstnemnd etter *tvisteloven kapittel 20*.

§ 12-3 annet punktum skal lyde:

Saksbehandlingsreglene i *tvisteloven kapittel 32 og 34* gjelder tilsvarende.

§ 12-5 annet og tredje punktum skal lyde:

Departementet kan fastsette regler om saklig myndighetsområde, oppnevning, sammensetning, organisering, saksbehandling, vedtak, tvangskraft, sakskostnader, gebyr, *gjenåpning*, forholdet til voldgiftsklausuler, bransjenemnder og de alminnelige domstolene og andre forhold av betydning for *tvisteløsningen*. *Departementet* kan også bestemme at reglene i § 12-2 ikke skal gjelde i områder hvor Husleietvistutvalget gjelder.

§ 13-2 annet ledd bokstav e fjerde punktum skal lyde:

For dommer forkynt etter lovens *ikrafttredelse* gjelder *ankefristene* i *tvisteloven § 29-5*.

120. I **lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven)** skal § 4 fjerde ledd annet punktum lyde:

Bestemmelsen i første punktum er likevel ikke til hinder for *tvangsfullbyrdelse etter tvangsfullbyr- delsesloven eller midlertidig sikring etter tvisteloven*.

121. I **lov 2. juli 1999 nr. 62 om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern (psykisk helsevernloven)** gjøres følgende endringer:

§ 6-4 annet ledd annet punktum skal lyde:

Enhver har plikt til å møte for kommisjonen som vitne eller sakkyndige etter *reglene i tvisteloven kapittel 24 og 25*.

§ 6-4 åttende ledd nytt annet punktum skal lyde:

Har saken vært prøvd for retten etter reglene i tvisteloven kapittel 36, kan det ikke framsettes slik klage for kontrollkommisjonen før det er gått minst seks måneder etter at dommen ble rettskraftig.

§ 7-1 første punktum skal lyde:

Kontrollkommisjonens vedtak i sak om videre undersøkelse, etablering eller opprettholdelse av tvungent psykisk helsevern etter §§ 3-8 og 3-9, kan av pasienten eller vedkommendes nærmeste bringes inn for tingretten etter reglene i tvisteloven kapittel 36.

122. I lov 2. juli 1999 nr. 63 om pasientrettigheter (pasientrettighetsloven) skal § 8-5 annet punktum lyde:

Reglene i *tvisteloven kapittel 22* får tilsvarende anvendelse for ombudets rett til å kreve opplysninger.

123. I lov 2. juli 1999 nr. 64 om helsepersonell (helsepersonelloven) oppheves § 71 annet ledd første punktum. Nåværende annet punktum blir annet ledd.

124. I lov 16. juli 1999 nr. 69 om offentlige anskaffelser skal § 8 annet ledd første punktum lyde:

Ved begjæring om midlertidig forføyning mot overtredelser under anskaffelsesprosedyrer innenfor sektorene vannforsyning, energi, transport og telekommunikasjon kan det heller ikke før kontrakt er inngått, besluttes midlertidige forføyninger som nevnt i *tvisteloven § 34-3 første ledd*.

125. I lov 21. desember 2000 nr. 105 om opplysningsplikt og angrerett m.v. ved fjernsalg og salg utenfor fast utsalgssted (angrerettloven) skal § 4 annet ledd lyde:

Dersom ikke annet følger av lov, kan forbrukeren ikke vedta annet verneting enn de lovbestemte, med unntak av sitt *alminnelige verneting*.

126. I lov 15. juni 2001 nr. 53 om erstatning ved pasientskader mv. oppheves § 18 annet ledd, og nåværende tredje og fjerde ledd blir annet og tredje ledd.

127. I lov 26. april 2002 nr. 12 om notarius publicus skal § 5 overskriften og første til femte ledd lyde:

Anke

Dersom ikkje anna er fastsett i eller i medhald av lov, kan avgjerd under notarialforretningar *ankast* til lagmannsretten. For *anke* gjeld reglane i *tvisteloven* og domstollova dersom ikkje anna følger av andre til sjettedet.

Anken høyrer under lagmannsretten i lagdømet der notarius publicus har sete. For avgjerd teken av norsk notarius publicus i utlandet er Borgarting lagmannsrett *ankeinstans*. For avgjerd teken av Sysselmannen på Svalbard som notarius publicus, er Hålogaland lagmannsrett *ankeinstans*.

For den som har fått underretning om avgjerda, er fristen for å *anke* avgjerda ein måned frå den dag vedkomande mottok meldinga. For andre er fristen ein måned frå den dag då vedkom-

ande har fått eller burde ha skaffa seg kjennskap til avgjerda, likevel ikkje ut over tre månader frå tidspunktet avgjerda blei teken.

Er fristen for *anke* gått ut, gjeld forvaltningslova § 31 tilsvarende.

Notarius publicus skal leggje saka til rette for *ankeinstansen* og gjere greie for saka på forsvarleg måte.

128. I lov 3. mai 2002 nr. 13 om utenrikstjenesten skal § 20 annet ledd første punktum lyde:

Utsendt utenrikstjenestemann, andre utsendinger og utsendt administrativt personell, som oppholder seg utenlands i norsk statstjeneste har *alminnelig verneting* i Oslo hvis vedkommende ikke har bopel annet sted i riket.

129. I lov 21. juni 2002 nr. 45 om yrkestransport med motorvogn og fartøy (yrkestransportlova) skal § 34 lyde:

Styringsorgan som har gjort vedtak etter denne lova, kan fastsetje at fristen for å reise søksmål skal vere to månader frå det kom fram melding om vedtaket til vedkommande part.

130. I lov 28. juni 2002 nr. 57 om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre (valgloven) gjøres følgende endringer:

I § 15–5 skal overskriften lyde:

Beregning av frister. Oversittelse

§ 15–5 fjerde ledd skal lyde:

(4) *Melding, erklæring eller klage som gis etter utløpet av frist etter denne lov, kan bare tas til behandling hvis fristoversittingen skyldes forhold den som plikter å overholde fristen, ikke hadde herredømme over og heller ikke kunne forutse.*

131. I lov 14. mars 2003 nr. 15 om beskyttelse av design (designloven) gjøres følgende endringer:

§ 36 fjerde ledd skal lyde:

Avgjørelsen om å avvise eller avslå et krav om

1. gjenopptakelse etter § 19 fjerde ledd,
2. unntak fra offentlighet etter §§ 21 fjerde ledd, 27 sjette ledd og 38 femte ledd,
3. innsyn i dokumenter i saker etter loven her,
4. fornyelse av en designregistrering etter § 24, eller
5. at en sak skal tas under behandling etter § 50, kan påklages til Patentstyrets annen avdeling av den som har fremsatt kravet.

§ 39 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Det kan ikke gis *oppfriskning* mot oversittelse av søksmålsfristen.

§ 48 skal lyde:

Retten skal sende Patentstyret utskrift av dommer i *sivil sak* etter loven her.

I § 50 skal overskriften lyde:

Fristoversitting

§ 50 første ledd første punktum skal lyde:

Den som overfor Patentstyret har oversittet en frist fastsatt i eller i medhold av bestemmelsene i kapittel 2, 4 eller 6, og som følge av dette har lidt rettstap, skal når denne krever det, *likevel få en sak tatt under behandling* hvis det godtgjøres at vedkommende selv og eventuelt fullmektigen har vist den aktsomhet som med rimelighet kan forventes.

§ 50 annet ledd annet punktum skal lyde:

Heller ikke kan klage på avgjørelser som nevnt i § 36 annet ledd, *tas til behandling dersom* fristen i § 37 er oversittet.

132. I lov 6. juni 2003 nr. 38 om bustadbyggjelag (bustadbyggjelagslova) gjøres følgende endringer:

§ 5-12 første ledd tredje punktum skal lyde:

Har tingretten innkalla generalforsamlinga, skal retten peike ut den som skal opne møtet, og den avgjerda kan ikke *ankast*.

§ 12-2 annet og tredje ledd skal lyde:

(2) Orskurdar og vedtak som tingretten gjer etter lova her, kan *ankast*.

(3) *Anke* etter andre ledd kan ikkje grunnast på at avgjerda er utenleg eller uheldig. Dette gjeld ikkje orskurd etter §§ 5-24 til 5-26.

133. I lov 6. juni 2003 nr. 39 om burettslag (burettslagslova) skal § 13-2 annet og tredje ledd lyde:

(2) Orskurdar og vedtak som retten gjer etter lova her, kan *ankast*.

(3) *Ein anke* etter andre ledd kan ikkje grunnast på at avgjerda er utenleg eller uheldig. Dette gjeld ikkje orskurd etter §§ 7-14 til 7-16.

134. I lov 4. juli 2003 nr. 83 om elektronisk kommunikasjon (ekomloven) gjøres følgende endringer:

§ 11-1 annet ledd annet punktum skal lyde:

Forvaltningsloven § 27 b gjelder ikke.

§ 11-2 fjerde ledd annet punktum skal lyde:

Forvaltningsloven § 27 b gjelder ikke.

§ 11-3 fjerde ledd annet punktum skal lyde:

Forvaltningsloven § 27 b gjelder ikke.

135. I lov 2003 12. september nr. 94 om overtakelse av formuesposisjoner mv. ved endret ansvarsfordeling i matforvaltningen skal § 6 femte ledd lyde:

Utgiftene til nemndas virksomhet dekkes i forhold til bestemmelsene i *tvisteloven kapittel 20*.

136. I lov 5. mars 2004 nr. 12 om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretaks sammenslutninger (konkurranseloven) gjøres følgende endringer:

§ 25 annet ledd fjerde punktum skal lyde:

Anke over beslutningen har ikke oppsettende virkning.

§ 29 fjerde ledd sjette punktum skal lyde:

Tvisteloven gjelder så langt den passer.

137. I lov 14. mai 2004 nr. 25 om voldgift gjøres følgende endringer:

§ 8 skal lyde:

§ 8 *Midlertidig sikring*

Domstolene kan beslutte bruk av midlertidig sikring etter *tvisteloven kapittel 32 til 34* selv om en tvist hører under voldgift.

§ 13 fjerde ledd annet punktum skal lyde:

Oppnevningen kan ikke *ankes*.

§ 15 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Kjennelsen kan ikke *ankes*.

§ 16 første ledd tredje punktum skal lyde:

Kjennelsen kan ikke *ankes*.

138. I lov 10. desember 2004 nr. 82 om internasjonal jernbanetrafikk og om samtykke til at Norge tiltrer Protokoll av 3. juni 1999 om endring av Overenskomst om internasjonal jernbanetrafikk (COTIF) av 9. mai 1980 (COTIF-loven) gjøres følgende endringer:

§ 4 første ledd første punktum skal lyde:

Dommer, *fraværdommer* og rettsforlik, som er avsagt av en kompetent domstol i en konvensjonsstat med grunnlag i overenskomsten, og som etter konvensjonsstatens rett gir adgang til tvangsfullbyrdelse, kan fullbyrdes her i riket.

§ 5 tredje og fjerde ledd skal lyde:

Enhver transportør som ønsker å gjøre sin regressrett gjeldende kan reise søksmål ved domstol i Norge om en av transportørene som har deltatt i transporten har *alminnelig verneting* i Norge.

Når søksmål skal reises mot flere transportører som har *alminnelig verneting* i Norge, har den regressøkende transportør rett til å velge i hvilken av disse kretser den vil anlegge saken.

139. I lov 7. januar 2005 nr. 2 om endringer i lov 24. juni 1994 nr. 39 om sjøfart (sjøloven) og i enkelte andre lover gjøres følgende endringer:

Overskriften til § 481 skal lyde:

Bevissikring

§ 481 første ledd skal lyde:

Undersøkelsesmyndigheten kan kreve *bevissikring* utenfor rettssak etter reglene i *tvisteloven § 28-3 tredje ledd og § 28-4*. *Krav om bevissikring fremmes for den tingrett hvor de som skal avhøres, bor eller oppholder seg eller skip skal undersøkes. Krav kan også fremmes for tingretten for en havn skipet kommer til, eller tingretten for en havn mannskapet oppholder seg i.*

§ 481 tredje ledd første punktum skal lyde:

For skipsføreren, rederen, skadelidte og andre berørte gjelder *tvistelovens* alminnelige vilkår for *bevissikring* utenfor rettssak.

Fjerde ledd oppheves. Femte ledd blir fjerde ledd.

140. I lov 1. april 2005 nr. 14 om om europeiske selskaper ved gjennomføring av EØS-avtalen vedlegg XXII nr. 10a (rådsforordning (EF) nr. 2157/2001) (SE-loven) skal § 8 annet ledd lyde:

En anke over kjennelse om oppløsning når et europeisk selskap ikke lenger oppfyller kravene i SE-forordningen artikkel 7, har oppsettende virkning.

141. I lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler skal § 12-1 annet ledd første punktum lyde:

Rektor er institusjonens rettslige *representant*, *stedfortreder* og institusjonens talsperson overfor offentlige myndigheter og allmennheten.

142. I lov 29. april 2005 nr. 20 om innkreving av underholdsbidrag mv. skal § 6 annet punktum lyde:

Bidrag som blir krevd inn før en dom er rettskraftig, eller etter at en farskapsak er *gjenåpnet* eller det er reist sak om endring av farskapet, skal avsettes og gjøres opp først når saken er endelig avgjort.

143. I lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff gjøres følgende endringer:

§ 3 femte ledd skal lyde:

Ved domfellelse etter *gjenåpning* anvendes samme lovgivning som ved den opprinnelige avgjørelsen.

§ 64 tredje ledd skal lyde:

Kongen gir forskrift med nærmere bestemmelser om gjennomføringen av tvungen omsorg, herunder bestemmelser om hvilke vedtak som kan overprøves etter reglene i *tvisteloven kapittel 36*.

144. I lov 3. juni 2005 nr. 33 om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. (diskrimineringsloven) gjøres følgende endringer:

§ 12 annet ledd annet punktum skal lyde:

Dette gjelder ikke i saker *for Høyesterett*.

§ 12 fjerde ledd skal lyde:

En prosessfullmektig skal ved siden av fullmakt som nevnt i *tvisteloven § 3-4 annet ledd* til samme tid fremlegge skriftlig orientering fra organisasjonen om prosessfullmektigens kvalifikasjoner.

145. I lov 3. juni 2005 nr. 34 om varsling, rapportering og undersøkelse av jernbaneulykker og jernbanehendelser m.m. (jernbaneundersøkelsesloven) gjøres følgende endringer:

§ 15 skal lyde:

§ 15. *Bevissikring*

Undersøkellesmyndigheten kan kreve *bevissikring* utenfor rettssak etter reglene i *tvisteloven* § 28-3 tredje ledd og § 28-4. *Krav om bevissikring fremmes for den tingrett hvor de som skal avhøres, bor eller oppholder seg eller realbevis skal undersøkes.*

146. I lov 10. juni 2005 nr. 40 om Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda (diskrimineringsombudsloven) gjøres følgende endringer:

§ 11 første ledd annet til fjerde punktum skal lyde:

Slike opplysninger kan også kreves av andre som har vitneplikt etter *tvisteloven*. *Tvisteloven* § 24-8 tredje ledd gjelder tilsvarende. Avgjørelse som nevnt i *tvisteloven* § 22-6 første ledd annet punktum, § 22-7, § 22-8 annet ledd, § 22-9 annet til fjerde ledd, § 22-10 annet punktum og § 22-11 annet ledd treffes av tingretten.

§ 12 første ledd tredje punktum skal lyde:

Forvaltningsloven § 27 b annet punktum gjelder tilsvarende.

147. I lov 10. juni 2005 nr. 53 om endringer i lov 18. mai 1990 nr. 11 om stadnamn m.m. skal § 7 overskriften og første ledd første punktum lyde:

Gjenopning

Ei sak kan *bli gjenopna* av dei som er nemnde i § 5 bokstav a til d, dersom det kjem til nye opplysningar.

148. I lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven) gjøres følgende endringer:

§ 17-1 første ledd skal lyde:

I søksmål om rettigheter eller plikter etter denne lov gjelder domstolloven og *tvisteloven*, med de særregler som går fram av dette kapittel.

§ 17-1 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Rettens avgjørelse etter forrige punktum kan ikke *angripes*.

Overskriften til § 17-5 skal lyde:

Fristforlengelse og oppfriskning ved oppsigelse under sykdom, svangerskap, foreldrepermisjon, militærtjeneste mv.

§ 17-5 tredje ledd skal lyde:

Ved oppsigelse under permisjon ved svangerskap, fødsel, adopsjon eller omsorg for små barn etter §§ 12-1 til 12-6 eller under permisjon ved militærtjeneste mv. etter § 12-12 kan retten gi *oppfriskning* for oversittelse av fristene for å kreve forhandlinger eller for søksmål, dersom arbeidstaker krever det og retten finner det rimelig.

§ 17-7 første ledd skal lyde:

Under hovedforhandling og under ankeforhandling i lagmannsrett settes *retten* med to meddommere.

149. I lov 17. juni 2005 nr. 67 om lov om betaling og innkreving av skatte- og avgiftskrav (skattebetalingsloven) gjøres følgende endringer:

§ 17-1 femte ledd tredje punktum skal lyde:

Det kan gis *oppfriskning for oversittelse av fristen etter reglene i tvisteloven §§ 16-12 til 16-14*.

I § 19-3 nr. 11 skal endringen av lov 13. juni 1980 nr. 24 om ligningsforvaltning (ligningsloven) § 11-1 nr. 4 tredje punktum lyde:

Det kan gis *oppfriskning for oversittelse av fristen etter reglene i tvisteloven §§ 16-12 til 16-14*.

150. I lov 17. juni 2005 nr. 85 om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke (finnmarksloven) gjøres følgende endringer:

§ 38 annet ledd annet punktum skal lyde:

Avgjørelser etter leddet her kan ikke *angripes*.

§ 39 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Avvisning etter paragrafen her kan ikke *angripes*.

§ 40 fjerde ledd skal lyde:

Beslutninger etter paragrafen her kan ikke *angripes*.

§ 42 skal lyde:

§ 42 *Anke*

Utmarksdomstolens avgjørelser kan påankes til *Høyesterett* når *anke ikke* er avskåret etter loven her.

§ 43 tredje ledd annet og nytt tredje punktum skal lyde:

En part kan også bli pålagt å erstatte motpartens sakskostnader så langt disse er pådradd ved partens forsømmelser eller rettsstridig atferd. Tilsvarende

gjelder når en part har trukket saken i langdrag eller gjort den utilbørlig vidløftig.

§ 43 fjerde ledd annet punktum skal lyde:

For *anke over* utmarksdomstolens avgjørelser gjelder lov 17. desember 1982 nr. 86 om rettsgebyr § 8.

§ 46 annet ledd skal lyde:

Domstolloven og *tvisteloven* gjelder så langt de passer for utmarksdomstolens virksomhet, der-

